NADACE
UNIVERSITAS

EDICE
OSOBNOSTI

Machacek.indd 1 19.8.2005 11:32:38

ZDENĚK MACHÁČEK

NINA DVOŘÁKOVÁ – JAROSLAV MALINA

1 *Létající erotický objekt,* 2004, mořený topol, výška 62 cm.
A Flying Erotic Object, 2004, dipped poplar, height 62 centimetres.
Fliegendes erotisches Objekt, 2004, Pappel gebeizt, Höhe 62 cm.

Machacek.indd 3 19.8.2005 11:32:40

Machacek.indd 4 19.8.2005 11:32:40

ZDENĚK MACHÁČEK

NINA DVOŘÁKOVÁ – JAROSLAV MALINA

AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM
NAKLADATELSTVÍ A VYDAVATELSTVÍ NAUMA
BRNO 2005

<
2 *Spirála integrace*, 1999, modřín, topol, výška 750 cm. Brno-Kociánka.
A Spiral of Integration, 1999, larch, poplar, height 750 centimetres. Brno-Kociánka.
Spirale der Integration, 1999, Lärche, Pappel, Höhe 750 cm. Brno-Kociánka.

Machacek.indd 5 19.8.2005 11:32:41

Text © Zdeněk Čubrda, Vratislav Daněk, František Derfler, Jan Dočekal, Jiří Dunděra, Nina Dvořáková, Zdena Höhmová, Romana Kasperkevičová, Vladimír Klíčník, Alena Konečná, Petr Kořínek, Karel Křivánek, Ludvík Kundera, Sláva Kůs, Věra Linhartová, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková, Jaroslav Malina, Miroslav Netík, Boleslav Písařík, Božena Rossí, Ivan Ruller, Hubert Stavěl, Jana Vránová, 2005
Editor © Jaroslav Malina, 2005
Obálka, vazba a grafická úprava © Jan Jordán, 2005
Fotografie a ilustrace © archiv Zdeňka Macháčka, Irena Armutidisová, Jiří Balák, Jan Beran, Jeannetta Bonefeldová, Karel Brunner, Miloš Budík, Jiří Dobrovolný, Tomáš Galle, Jitka Havlová, Filip Chludil, Jan Jordán, Antonín Kanta, Vladimír Kosek, Marie Kratochvílová, Jan Macháček, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková, Jaroslav Matoušek, Miroslav Myška, Anna Pecková, Josef Tichý, 2005
Translation © Alena Opletalová (němčina), Ivo Pospíšil (angličtina), 2005
Vydaly © Nadace Universitas v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2005; 1. vydání
Tisk FINAL TISK s. r. o., Olomučany

Tato kniha ani jakákoli její část nesmí být přetiskována, kopírována či jiným způsobem rozšiřována bez výslovného povolení vydavatele.

ISBN 80-7204-393-5 (Akademické nakladatelství CERM)
ISBN 80-86258-55-6 (Nakladatelství a vydavatelství NAUMA)

Machacek.indd 6 19.8.2005 11:32:41

O vydání této knihy se zasloužily laskavou podporou:

Nadace Universitas v Brně

Společnost pro podporu univerzitních aktivit v Brně a Praze

ALTA, a. s. / Štefánikova 41 602 00 Brno

InAudit s. r. o. / Březinova 10, 186 00 Praha 8

Kalců, v. o. s., látky*galanterie / Brno – Praha

MiTTaG spol. s r. o. pozemní a průmyslové stavitelství
Chaloupkova 3, 612 00 Brno

NovaTech CZ, s. r. o. / Hrnčířská 7, 602 00 Brno

*

Machacek.indd 7 19.8.2005 11:32:41

Za rohem

LUDVÍK KUNDERA

(…)
Za rohem, vlastně za ostrou zatáčkou
(směr Skorotice – Křížovice),
před ukazatelem s nápisem SN, posunutém však
mimo cestu, v předranním šeru potkávám
Zdeňka Macháčka. S úsměvem ironika
konstatuje úzkost silničky, potom však rozpráví
o tom, co ho dnes převážně zneklidňuje:
o tom, že člověk je asi puzen vznášet se, vzlétat –
nelétal vůbec někdy už? (Člověk, ten člověk.)
O závod s pterodaktyly? zkouším odpovědět
neseriózně na otázku otázkou, zahrát vše do pomezí vtipu.
On se však nedá: človíček vysoce človíčkovitý
už se mu prodral masem i masou vzduchu,
už se vznáší
a prolétá – jak by ne, jak by jinak –
krajinou lesů. Všecko je lehké, lehounké,
vše plyne a uplývá, jako by sen za sebou táhl – co?
Závoj je odmítnut, leč roucho babího léta, to asi ano,
ačkoli letní lesní let byl a je cílem:
neškodí trochu jej poodsunout, ať se duše
– očekávajíc – tetelí. I průlet je ždán,
průlet čím? – inu, dosaďme, tady je na to místo:

Zvláště pak vysněn zůstává: malý ranní výlet
rovnající se malé ranní hudbě, píšťalné
svítáníčko všem těm opracovaným kmenům
vršícím se kol amfiteátru, na jehož lavicích
za kuropění vysedávají ptáci, ano, ano,
drozdi a lindušky, střízlíci, žádný však orel,
ti, kteří divě hlomozili už od třetí zrána,
ti, kteří hvízdali ve hvozdu vypískávajíce noc,
přehlušujíce kantilény šplouchadel.
Potkal jsem v předranním snu Zdeňka Macháčka,
rázem jsme za rohem, za ostrou zatáčkou vlastně,
vzlétá tam krajina – koberec,
na němž pospává pan Nasredin Vysočinský,
bratranec blíže neurčeného kalifa anebo dveřníka
odněkud z Finska či z jiné
nordické země za dalším rohem – – –

Kundera, Ludvík (1997): *Za rohem.* Nepublikovaný rukopis.
(Napsáno v dubnu 1997 pro tuto knihu.)

Machacek.indd 9 19.8.2005 11:32:44

OBSAH

Za rohem / *Ludvík Kundera* / 8
Slovo editora / *Jaroslav Malina* / 13
Rozhovor se sochařem Zdeňkem Macháčkem / *Zdeněk Macháček – Věra Linhartová* / 15

SOCHAŘ ZDENĚK MACHÁČEK / *Nina Dvořáková* / 19
Úvod / 19
Rané práce / 21
Venuše / 27
Světy ticha / 35
Příroda a člověk / 41
Italská města / 49
Křížovice / 52
Krajiny Rozevláté a Strmé / 57
Lesní píšťaly a Katedrály / 66
Ulity / 70
Dětská hřiště / 77
Práce v architektuře / 82
Zpustošená krajina – Umučené stromy / 92
Létavci / 95
Láska nebeská / 103
Andělé a Vykukové / 120
Opět krajina / 126
Vědomí kontinuity / 137

ZM – V POHLEDU KOLEGŮ, PŘÁTEL, KRITIKŮ / 139
Romantik, hledající v přírodě / *Alena Konečná* / 139
Křížovice / *Zdeněk Čubrda* / 140
Křížovice a Modré samoty / *Zdeněk Čubrda* / 141
Inspiruje se přírodou / *Jana Vránová* / 142
Sochy Zdeňka Macháčka / *Boleslav Písařík* / 143
Cesta Zdeňka Macháčka / *Ludvík Kundera* / 144
Ten, jenž sochá vítr / *Ludvík Kundera* / 145
Rozhovor mezi sochou a divákem, sochou a prostorem / *Karel Křivánek* / 146
Zpráva o stavu andělů v K. / *Jiří Dunděra* / 146
Rozevláté sochy / *Romana Kasperkevičová* / 148
… a zase se mi vrací / *Stanislava Macháčková* / 148
Závrať letu / *František Derfler* / 149
Zdeňka Macháčka z Křížovic lidé a zvířata mezi zemí a nebem / *Jan Dočekal* / 149
Nejkrásnější pohled na svět … / *Vladimír Klíčník* / 150
Setkávání / *Božena Rossí* / 151

Machacek.indd 10 19.8.2005 11:32:46

Za skvělou společnost děkuje … / *Sláva Kůs* / 152
… když nás to baví … / *Zdena Höhmová* / 152
Pět zastavení v životě / *Vratislav Daněk* / 153
Macháčkův anglický humor / *Miroslav Netík* / 156
Příteli Zdeňkovi Macháčkovi / *Petr Kořínek* / 156
Inspirativní kolega / *Hubert Stavěl* / 157
Macháčkovo umění v architektuře / *Ivan Ruller* / 157

Z TEXTŮ ZDEŇKA MACHÁČKA / 159
Láska je vzlétat … / 159
Léda s labutí / 159
Perla / 160
Dva na koni / 160
Milování na slonu / 160
Múza s Pegasem / 161
Kruh prstenu / 161

BIOGRAFIE V DATECH / *Jaroslav Malina* / 179

DOKUMENTACE DÍLA / *Jaroslav Malina* / 183
Sympozia / 183
Samostatné výstavy / 183
Společné výstavy / 183
Práce pro architekturu a veřejná prostranství / 184
Dílo vytvořené pro projekt Kruh prstenu / 186
Zastoupení ve sbírkách / 186
Články a stati Zdeňka Macháčka / 186

LITERATURA A PRAMENY / *Jaroslav Malina* / 189
Prameny / 189
Citovaná literatura / 189
Literatura o Zdeňkovi Macháčkovi / 190

AUTOŘI TÉTO KNIHY / 193
Autoři fotografií / 197

Zdeněk Macháček / Souhrn / 199
Zdeněk Macháček / Summary / 206
Zdeněk Macháček / Zusammenfassung / 213

Machacek.indd 11 19.8.2005 11:32:46

Machacek.indd 12 19.8.2005 11:32:46

SLOVO EDITORA

Jaroslav Malina

Českému sochaři Zdeňku Macháčkovi je věnován dvacátý první svazek knižnice „Edice Osobnosti“ založené Nadací Universitas (Masarykiana) v Brně. Za podpory této nadace, Společnosti pro podporu univerzitních aktivit v Brně a Praze, společností ALTA, a. s. (Brno), InAudit s. r. o. (Praha), Kalců, v. o. s. (Brno), MiTTaG spol. s r. o. pozemní a průmyslové stavitelství (Brno) a NovaTech CZ, s. r. o. (Brno) jej vydaly Akademické nakladatelství CERM a Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.

Zdeněk Macháček se narodil 16. srpna 1925 v Brně. Po absolvování reálného gymnázia studoval v letech 1945 až 1947 obory zoologie a antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po třech letech musel školu z „kádrových důvodů“ (rodina vlastnila grafický závod) opustit a z týchž důvodů nebyl přijat na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze. V roce 1952 absolvoval Vyšší školu uměleckého průmyslu v Brně. Po studiích byl krátce zaměstnán, od roku 1961 žije na „volné noze“. Nejprve působil v Brně, poté, v roce 1971, odchází do Křížovic u Doubravníku, kde žije a tvoří podnes. V Křížovicích postupně vybudoval svůj ateliér, sochařský amfiteátr a podílí se na činnosti Galerie z ruky, kterou v roce 1992 založila a vede sochařova žena Stanislava Macháčková. Galerie představuje tvorbu výtvarných umělců z celé České republiky i ze zahraničí a je významnou součástí kulturního života nejen tohoto regionu. V roce 1958 se Zdeněk Macháček stal jedním ze zakládajících členů skupiny Parabola, je členem brněnského tvůrčího Sdružení Q a Horáckého klubu výtvarných umělců. Spoluzaložil mezinárodní sochařské sympozium Dřevěná plastika ve Žďáru nad Sázavou a je jeho hlavním organizátorem. V počátcích tvorby v padesátých letech zobrazoval v tvarosloví moderního sochařství antropomorfní a zoomorfní motivy redukované do archetypálních znaků a emblémů, ženský i mužský prvek a vztahy mezi nimi. I později tato témata uchovává, avšak mění sochařský rukopis (souznění vydutých a vypouklých tvarů jeho plastik vyvolává dojem letu či vznášení) a v posledních letech se snaží zejména o zachycení krajiny a pocitu z ní i o ztvárnění erotických témat, inspirovaných rozsáhlým projektem pětisvazkové publikace a výstavy *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*, který se uskutečňuje na půdě Masarykovy univerzity v Brně. V průběhu šedesátých let vznikají první práce pro veřejná prostranství a v symbióze s architekturou jsou velmi významnou součástí Macháčkovy tvorby. Jeho nejvlastnějším sochařským materiálem je dřevo, které někdy opatřuje polychromií, patinací nebo inkrustací.

Zdeněk Macháček uspořádal více než třicet samostatných výstav a zúčastnil se kolem še-

Machacek.indd 13 19.8.2005 11:32:46

desáti výstav kolektivních doma i v zahraničí: Biel (Švýcarsko), Blansko, Boskovice, Brno, Bystřice nad Pernštejnem, Hörle (Švédsko), Křižovice, Perugia (Itálie), Praha, Sharjah (Spojené arabské emiráty), Vídeň (Rakousko), Žďár nad Sázavou aj.

Dílo Zdeňka Macháčka je zastoupeno v galeriích a muzeích u nás i v zahraničí a jeho plastiky stojí na mnoha místech České republiky, na Slovensku a ve Švédsku a jsou součástí desítek architektonických interiérů.

Kniha *Zdeněk Macháček*, napsaná předními uměleckými historiky, spisovateli, výtvarníky a pedagogy a doplněná přehlednou biografií a bibliografickými údaji až do konce roku 2004, je celistvým pohledem na dosavadní uměleckou a životní cestu této výrazné osobnosti českého moderního výtvarného umění.

Brno, duben 2005

Machacek.indd 14 19.8.2005 11:32:46

ROZHOVOR SE SOCHAŘEM ZDEŇKEM MACHÁČKEM

Zdeněk Macháček – Věra Linhartová

UN: *Vysočina. Kolik asociací a kouzla v sobě ukrývá, zvláště teď na podzim, pro všechny milovníky přirozenosti samobytné krásy, krajina zvlněná, zrýhovaná, drsná, málo pohodlná – dosud stále živé, inspirující téma pro umělce, malíře, hudebníky, sochaře! Dokonce její kouty (dosud i snad veřejnosti ještě málo známé) nacházejí své trvalé milovníky – obyvatele, vyznavače i zpodobitele. K dvěma takovým nadšencům nás zavedla směrovka „Galerie z ruky". Vyšplhali jsme křivolakou „kočárovou" silničkou (jakpak se tu asi jezdí v zimě?) a objevili jsme ji v adaptovaném starém stavení na konci Křížovic. Galerii založila paní Stanislava Macháčková, vede ji, vystavuje v ní obrazy, sochy, keramiku, plastiky, grafiku … a v den naší návštěvy tu byla dokonce i výstava dřevěných hraček.*

Do tohoto místa nad průrvou Svratky nedaleko od hradu Pernštejna mě ovšem přivedl zájem popovídat si v domácím prostředí s manželem šikovné a nápadité paní Stanislavy, se sochařem Zdeňkem Macháčkem. Cesta do jeho ateliéru vedla přes galerii, a tak i první mistrova slova patřila širším kulturním aktivitám, když spontánně zareagoval na moji první otázku, kterou z mého udiveného výrazu vyčetl dříve, než jsem ji srozumitelně stačila zformulovat – kde se to ocitl tak daleko od lidí, ztracený kdesi u nebe …?

Zdeněk Macháček: Já už tady v této maličké osadě žiju téměř třicet let. Je nás tu celkem čtrnáct obyvatel, většinou starých. Ta mizerná – ale jistě se mnou souhlasíte že romantická – silnička končí tady v lese a k nejbližší hromadné dopravě to máme šest kilometrů.

Každého chci však upozornit, že práce v tak zapadlém hnízdě nespočívá v přehazování hnoje a sečení trávy a kultura tu není jen bačkorová – televize a k ní všelijaké ty chrumky a tyčinky. Díky Galerii z ruky mé ženy je tu často až moc živo. Za sezonu tu bývá čtyři pět autorských vernisáží, konají se zde hodinové koncerty špičkových muzikantů – to je pod klenbou této krajiny ohromný zážitek sluchový i vizuální – jen se kolem sebe podívejte! V posledních letech se tu odbývají i literární podvečery. Třeba podvečery Lubora Tokoše jsou velmi oblíbené. Za sebe mohu říct, že pro mne bylo letošním silným zážitkem odpoledne s Jitkou Molavcovou, Alfrédem Strejčkem a Štěpánem Rakem, kteří vystoupili v literárně-hudebním pořadu *V meditaci o naději* a fragmentu představení *Oráč a smrt*. Věřte mi, bylo to skutečně nádherné představení, umocněné krásou okolní přírody. Kdyby tu Smrtka byla opravdu taková, tak bych to bral … Určitě by mi dalo za pravdu i všech 450 diváků, kteří tu s námi v amfiteátru sledovali zajímavé obrazy i myšlenky.

Jak vidíte, kulturních zážitků mám v poslední době požehnaně. V letošním létě trošku zlobí počasí, sv. Petr je už asi prostatický, občas si „ucvrkne", ale přežít se to dá. Samozřejmě, že z těchto svých kopců sestoupíme i dolů k lidem a vydáme se za kulturou do světa. Naposledy jsme byli na výstavě Toyen v Praze, ta mě smířila i s útrapami velkoměstské autoturistiky, skutečně jsem si ten den připadal jak pantáta Bezoušek po létech opět v Praze. Jedině co mě na významnějších kulturních podnicích otravuje, je to, že jsou od nás opravdu „z ruky". Tím by byla první otázka asi vyčerpaná. A jaká je ta druhá?

UN: *Ta už směřuje k exkluzivitě a atraktivitě vaší výtvarné práce uprostřed tohoto velebného ticha.*

Machacek.indd 15 19.8.2005 11:32:46

Ostatně teď mě napadlo, že právě vy ho velice oceňujete, ale právě vy ho zde nejvíce rušíte. Když jsem si tady prohlížela všechny ty artefakty rozmístěné volně kolem vaší chalupy i dílce a klády připravené k opracování, přimyslela jsem si nesmírný počet úderů na nejrůznější dláta a nástroje, skřípot pily i řvaní té motorové, zařezávající se nejen do dřeva. Ta výjimečnost, kterou jsem připomněla, se dotýká kdečeho – materiálu, vašich inspirativních projížděk na koni, přenášení krajiny do dřeva, „sochání větru", jak se vyjádřil o zachycení pohybu ve vašich plastikách a létavicích básník Ludvík Kundera …

Zdeněk Macháček: Proto miluju dřevo – dub, hrušku, jilm, modřín, topol, smrk a lípu … a jak se všechny ty stromy jmenují. Byly živé a chci, aby živými zůstaly.

UN: *Proto jste se rozhodl obohacovat ho životem krajiny a člověka?*

Zdeněk Macháček: Řekl bych, že také proto. Dřevo má, stejně jako život, nejrůznější kvalitu, různě reaguje na vítr, mráz, déšť a žár a také na nůž, dláto, na pilu a na vrtačku, má rozdílnou vůni, hlas a poddajnost. Můžete ho řezat podélně i příčně, upevňovat do soklů, zvedat, odlehčovat …

UN: *A výsledek může být vším možným – reminiscencí mytického dávnověku s magickými totemy, ženou jako symbolem života, krajinou plodnosti …, může to být i člověk zbavovaný zemské tíže, člověk-anděl i lehounká létavice … Po všem jsou tu kolem v ateliéru hmatatelné i viditelné stopy.*

Zdeněk Macháček: Krajina ve dřevě – ta mě nadlouho zaujala. Dovedla mě k ní cesta po Řecku, Sicílii a Itálii: všude tam mě provázely ruiny, zbytky chrámů, fragmenty staveb i pozůstatky celých měst – Pompejí a Herculanea … Krajina mě zaujala i u nás, a jak jsem se už zmínil, mým vyvoleným materiálem je dřevo, chtěl jsem i v něm zanechat tady ta políčka kolem, lesy plné zvuků – větve a stromy ve větru sténají, vržou – pramenící vodu, louku rozevlátou větrem a ves uprostřed ticha … Trochu jsem to už dopředu v celé té krajině viděl ze hřbetu koně, na něm jsem ji tu křižoval a pak ve zjednodušených formách jsem ji vydolovával, vyřezával, vyvrtával, vy-… ze dřeva. V osmdesátém roce jsem úspěšně vystavoval s Pavlem Navrátilem v Domě pánů z Kunštátu v Brně; výstava zaujala i kolegy z Polska – vydali nám katalog a vystavovali jsme pak v Poznani, ale vzhledem k politické situaci v roce 1981 nás už na vernisáž nepustili …

Vystavuji veřejně od konce padesátých let. Tady všude kolem můžete dobře odpozorovat celou mou cestu z těch padesátých let až k dnešku.

UN: *Skutečně. Je tu dobře živená dvojice, madam pod deštníkem, človíček, „odlitky" kopců, lesů, zvlněné větrné krajiny a svažitá políčka, pak průlety krajinou, v níž se už objevují figury, pak figury v životní i nadživotní velikosti … Samostatně tu leží ruce, nohy a trupy hotových i připravovaných soch a figury s koněm, kůň a žena – rychlý pohyb …*

Zdeněk Macháček: A ten pohyb se mi pořád zdál málo rychlý a ta tíha poutající země pořád moc velká, až jsem dorazil k létavicím. Jsou lehké, nespoutané, zavěšené jen na niti v uzavřeném prostoru – i volně v přírodě na větvích stromů se pohybují a mohou dál a výš, za vzájemné pomoci a spoluúčasti všech. Podívejte, jak se tato skupina lidiček (v životní velikosti) snaží odlétnout z naší planety. Pojmenoval jsem ji *Věčná touha*. Tím jsem se dostal do prostoru, do vzduchu i k uskutečňování milostných představ ve dřevě.

UN: *Na tomto místě chci prozradit, že právě v tomto okamžiku vás oslovil prof. Jaroslav Malina projektem Kruh prstenu, který je věnován lásce a erotice v životě, literatuře a výtvarném umění světa a k němuž přizval „ruce a srdce" našich významných výtvarných umělců.*

Zdeněk Macháček: Přiznám se, že Malinova výzva přišla v tom čase mého dalšího hledání a rozhlížení se jako na zavolanou. Láska – krása nebeská, křídla lásky – to bylo to, co mě vyneslo do prostoru, do vzduchu, co mě tolik vydráždilo uskutečňovat milostné představy ve dřevě. Erotický náboj v sobě nesla už moje dřívější krajina, objevoval jsem ho i při potápění na dně moří v mušlích a lasturách, v nerostech, ve vodě i v „boulích" země na souši. Začal jsem listovat řeckou a indickou mytologií, hledal jsem inspiraci v biblických příbězích – tam také všechno létá, přece každý, kdo se někam náležitě dostavil – přiletěl. I náboženství jsou plná andělů, čertů, čarodějnic … Také mě přepadla ta věčná lidská touha

Machacek.indd 16 19.8.2005 11:32:46

dostat se daleko, vysoko, prostě nahoru, kde je to neznámé a tudíž v našich představách lepší.

UN: *Zanechali jsme v ateliéru zbytky z cyklu Křížovice, Modré samoty, nízké reliéfy i torzo Ježíše chystaného pro Křížovou cestu do nového kostela v Budislavi poblíž Litomyšle, i modřínového koně nesoucího blaženého gentlemana* (Blažený let)*, malý ateliér, téměř zavalen demontovanými i smontovanými skulpturami. Na další slávu osvětlených prostor tu čekají i mnohé z nových Macháčkových létavic. Všechno tu bylo zvláštním zážitkem, i zelený břečťan, který prorostl štěrbinou kolem okna, zachytil se dřevěného monumentu a silně a vilně ovíjí tu dřevěnou krajinu – ženu. Všude je vidět, že je pro vás tvorba spontánním aktem sebevyjádření, jako by se tu mnohé opakovalo a přitom se vlastně opakuje jen prožitek krajiny a lyrismus duše. Jak všechna ta dílka a díla vznikají? Je to jen umění? Je to jen řemeslo?*

Zdeněk Macháček: Napřed mě něco napadne, to se snažím naskicovat. Jinak musím přiznat, že dokud dílo není hotovo, je ta práce permanentně tvůrčím procesem. Snažím se sice ve dřevě kopírovat svou představu, nevyhýbám se však řemeslné stránce, dřevo mě vede – léta, barvy, suky po větvích, tvrdost, zakřivení mi třeba nabídnou předem neplánované řešení a já se přizpůsobím materiálu. Hranici mezi tvorbou a řemeslem nevnímám, myslím, že to nelze oddělit. Jde pochopitelně o zručnost a dovednost používat různé nástroje – od těžkých elektrických pil až k lehkým dlátkům … Při realizaci mých soch řemeslníci vlastně odpadají – já nepotřebuji slévače, kameníky … Jen dvakrát jsem s nimi spolupracoval, a to při *Delfínech*, které jsem dělal pro kašnu v Poděbradech, a na monumentální realizaci pro dálniční odpočívadlo u Velkého Meziříčí. Jinak si své dřevěné plastiky tvořím sám až do konce a věřte mi, dělám to velmi rád. Snažím se o originální tvorbu, nehledám si vzory a nechci kopírovat. Začal jsem kdysi na začátku zvířátky (studoval jsem na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně zoologii) – od ryb až po koně, pokračoval jsem i po zkušenostech z mořského dna a pracoval jsem dál unášen už vlastními představami. Mou první realizací byla dvanáctimetrová plastika, první venkovní před „doškolovákem“ v Brně-Pisárkách, kterou prosadit bylo tehdy téměř nadlidské.

UN: *Jak jste se dostal na Vysočinu?*

Zdeněk Macháček: Prostě. Šel jsem si po svých „dřevěných“ stezkách. V Brně jsem byl čtyřicet let. Pak jsem objevil nádherný kout Vysočiny, a když byl rozpuštěn Svaz výtvarných umělců, „emigroval“ jsem tam.

Velice mě inspiroval kulturní Žďár nad Sázavou, obklopený lesy, kde jsme založili nádhernou tradici mezinárodních „dřevěných sympozií“, letos se koncem srpna konal už devátý ročník sochařského sympozia „Dřevěná plastika“. Po 69. roce jsem dostal pozvánku na podobné sympozium do Piešťan, ale nezískal jsem tehdy potřebné razítko od Svazu, a tak se tužba poprvé splnila až roku 1992. Už před rokem 1968 jsem chtěl dělat dřevěné sympozium v parku za Janáčkovým divadlem v Brně, ale nebylo mi to umožněno. Pak se naskytl Žďár nad Sázavou … Čtyři roky jsem všechno organizoval sám – ubytování, stravu, instalace … Ale moc mě to pohlcovalo, naštěstí se našli pokračovatelé – v tomto roce se k nám poprvé připojili studenti výtvarných fakult. A letošní vernisáž „dřevěného sympozia“ ve Žďáru jsem zahajoval …

UN: *Zmínil jste se o studiu zoologie, co vás pak přivedlo k tak exkluzivní práci se dřevem?*

Zdeněk Macháček: Můj otec měl grafický podnik, já jsem si prosadil studium přírodních věd, ale v závěrečné fázi jsem je musel opustit – přišel čtyřicátý osmý rok. S ním i hrozba znárodnění. Otec rozhodl, že půjdu do Lipska na grafiku, ale já jsem odešel na vojnu. Už jsem se nemohl vrátit na fakultu, šel jsem na ŠUŘ a pak jsem se vrhl do života. Při sportu jsem si poranil koleno a od té doby jsem se věnoval dřevu. Víte, jsem rád, že moje cesta k němu byla dost složitá. Během studií jsem si na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity zapsal anatomii, na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity antropologii, zajímala mě daktyloskopie i další obory. Nevadilo mi, že jsem „zběhl“ z majitele podniku, stejně bych o něj přišel. Dobře jsem věděl, že bych nevydržel ani u mikroskopu ani u grafiky (studoval jsem ji u Eduarda Miléna a Petra Dillingera).

Machacek.indd 17 19.8.2005 11:36:28

Ze sportu mi dnes nezbylo ani to potápění. Kdysi jsem se aktivně věnoval běhům na lyžích (měl jsem trenérské zkoušky), byl jsem rozhodčím, cvičitelem, komisařem, instruktorem. Moje potápění také nebylo jen sportem, natáčel jsem pod vodou, spolupracoval jsem na filmových scénářích. Ty zážitky, nevšední vizuální vjemy, podmořské fascinující tvary a barvy, ticho – to všechno se pak nějak promítá do mých soch. Také mě přitahovali koně, doma v Brně jsem měl malou „zoo-zahradu" – kuny, fretky, lišky … Celá tato moje životní cesta je k nezaplacení, je ve mně, pořád mi vjíždí do prstů, otiskuje se do dřeva. Chci prezentovat svůj vnitřní pocit z krajiny a života kolem sebe, ale k tomu jsem si vybral dřevo. Kdoží, možná zase skončím u abstrakce, aby to nebylo tak figurální. Ale zatím mi ve vzduchu lítají ženský, ty jsou pořád inspirující.

UN: *Zdeňku Macháčkovi děkuji za srpnovou sobotu v Křížovicích i za tento rozhovor. Čtenáři se omlouvám, že v rozhovoru nemůže být všechno. Každé opakování nemusí být matkou moudrosti. Odkazuji na poslední publikaci Nadace Universitas Masarykiana a Masarykovy univerzity (Jaroslav Malina, ed.: „Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2000), vydanou u příležitosti IV. zahradní slavnosti, na níž Zdeněk Macháček vystavoval po celé září (společně s uměleckým kovářem Milanem Michnou) své létavice; tam naleznete mnoho dalších zajímavých informací.*

Dosud Zdeněk Macháček vytvořil úctyhodné dílo a natrvalo v něm také zůstanou sousoší a sochy, které by asi bez motivace Kruhem prstenu nevznikly. Těmi nejatraktivnějšími se budete moci potěšit na nejbližší výstavě pořádané v rámci projektu Kruh prstenu … Ostatně Zdeněk Macháček nadšeně tvoří dál.

(V Brně můžeme v plenéru vidět Macháčkův monument Příroda a člověk před budovou „doškoláku" v Pisárkách, Aeskulapa ve Výzkumném ústavu zdravotnické techniky, Lesní katedrálu v sídlišti Bystrc, Květ v areálu Brněnských veletrhů a výstav, Spirálu integrace – Cestu do života – sedmimetrový modřínový kmen s dvojicí vznášejících se postav, cestu postižených do světa zdravých na Kociánce …)

(Za *UN* rozmlouvala doc. PhDr. Věra Linhartová, CSc.)

Macháček, Zdeněk – Linhartová, Věra (2000): Rozhovor se sochařem Zdeňkem Macháčkem. Rozhovor zapsala Věra Linhartová. *Univerzitní noviny*, roč. 7, 2000, č. 9, s. 55–57.

Machacek.indd 18 19.8.2005 11:36:28

SOCHAŘ ZDENĚK MACHÁČEK

Nina Dvořáková

Úvod

Překážky, přerušení a nevítaná odbočení na cestě, která vedla Zdeňka Macháčka k jeho životnímu cíli – sochařské tvorbě, by možná jiného odradily a přivedly na zcela jinou dráhu. Patrně i autorova vlastní (bez přílišného nadšení přijímaná) představa o budoucím povolání – respektive představa jeho rodičů – byla odlišná. Měl původně převzít otcův grafický závod, poválečný vývoj a především očekávané znárodnění však tomuto záměru nepřály. Mohl tak začít studovat na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kam jej přitahoval zájem o zoologii. Studia trvala jen krátce, od roku 1945 do roku 1947, kdy bylo úředně vyhlášeno, že se znárodnění nebude týkat podniků s méně než padesáti zaměstnanci. A protože rodinný podnik měl zaměstnanců o něco méně, začalo se znovu vážně počítat se synem jako s otcovým nástupcem.

Zdeněk Macháček přerušil studia a nastoupil vojenskou službu. Události roku 1948 však přinesly další zvrat, podnik byl přece jen znárodněn a po návratu z vojny v něm Zdeněk Macháček pracoval. Ještě na vojně usiloval sice o přijetí na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, ale po vypsání dotazníku, kde bylo nutno vyplnit rubriku „zaměstnání otce“ a „příbuzní v zahraničí“, byla přihláška bezpředmětná. Zato v roce 1950 uspěl u zkoušek na brněnské Vyšší škole uměleckého průmyslu a po maturitě (1952) začal pracovat v propagaci První brněnské strojírny. – Škola uměleckého průmyslu ostatně nebyla prvou příležitostí k výtvarnému školení. Ještě jako student reálného gymnázia navštěvoval Macháček kurzy figurálního kreslení u profesora Karla Langra a soukromé hodiny u Eduarda Miléna. – Cesta k výtvarné profesi byla tedy odstartována, ale opět narušena v roce 1958, kdy skončilo zaměstnání v propagaci. Po prověrkách musel totiž Zdeněk Macháček odejít do stavebnictví. To však byl již poslední vnější zásah. V roce 1959 přešel do návrhového oddělení Grafie a rok nato byl přijat do Svazu výtvarných umělců. V roce 1961 pak ukončil své poslední zaměstnání a zvolil svobodné povolání výtvarného umělce.

Povaha jeho talentu vedla Zdeňka Macháčka k trojrozměrnému sochařskému ztvárnění. Mezi ranými pracemi vynikají zoomorfní náměty, v nichž se zřetelně odráží ta oblast autorova zájmu, jež ho kdysi přivedla k přírodovědnému studiu. Tyto dřevořezby komorních formátů upoutaly pozornost na prvé výstavě uspořádané v Brně v roce 1958 společně s malíři Karlem Zedníčkem a Pavlem Navrátilem – životním přítelem a později častým spolupracovníkem při společných úkolech pro architekturu – a s keramičkou Jaroslavou Brzobohatou.

Na počátku šedesátých let vytváří Macháček řadu variant odvěkého sochařského tématu – ženské postavy. Modeluje a odlévá do sádry, ale především tesá do dřeva cyklus *Venuší*, působící monumentálně svými zjednodušenými, deformovanými tvary sevřenými v kompaktní celek. Dalším sochařským cyklem z šedesátých let jsou *Světy ticha*. Inspirací k nim bylo prostředí pod vodní hladinou, jež důkladně poznal jako potápěč.

Machacek.indd 19 19.8.2005 11:36:29

Macháčkovo zaujetí pro potápění (kterému se věnoval v letech 1954–1968) patří rovněž k charakteristice jeho osobnosti. Vyplývalo jak z jeho vztahu k přírodě, tak z jeho sportovní aktivity, také většinou spjaté s pobytem v přírodě. Sem náleží zejména úspěchy v lyžování – uspěl dokonce jako krajský reprezentant a také trenér, rozhodčí i instruktor lyžařských cvičitelů. Jeho sportovní kariéra skončila (kvůli zranění) v roce 1954 – krátce po nominaci do širšího národního družstva. Vystřídala ji stejně intenzivní snaha poznávat tajemný svět pod vodou, který se mu dařilo úspěšně také fotografovat a filmovat. Nemohl vynechat ani příležitost, jakou byla účast na prvé československé expedici jachtařů a potápěčů na Jadran (1964). Vyvrcholením této na zážitky bohaté životní kapitoly měla být chystaná plavba na jachtě kolem světa. Tu však znemožnil srpen 1968.

Světy ticha, které se staly svědectvím o setkání se zvláštními projevy života pod vodou, tvoří významný mezník v sochařově tvorbě. Od figurální tematiky přechází k novému motivu čerpanému z přírodního prostředí a přetváří jej do abstraktních útvarů, v nichž místo plného objemu řeší problém vyhloubeného jádra. S formotvornou prázdnotou obklopenou vnějším obalem pracuje autor i v sérii plastik – prolézaček pro sídliště v Brně-Juliánově (1967).

Po *Světech ticha* nachází Macháček v přírodě novou námětovou sféru – biologické motivy, stylizovanou formu květu nebo rostlinného detailu. Na konci šedesátých let vytvořil jednu ze svých prvních exteriérových prací ve dřevě – sousoší *Příroda a člověk* v areálu Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků v Brně-Pisárkách (dnes Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů). V tomto působivém díle jsou obsaženy jak umělcovy dosavadní tvůrčí zkušenosti, tak předzvěst budoucí významné etapy vertikálních *Katedrál* či *Píšťal*.

Nové tematické podněty vytěžil Zdeněk Macháček z cesty do Itálie. V dílech z počátku sedmdesátých let jsou osobitým způsobem rozvedeny dojmy z italských měst, interpretované jako srostlice monumentálních i drobnějších útvarů.

Významnou životní změnu přináší rok 1971, přesídlení do Křížovic u Doubravníka, obce v kopcovité krajině, stranou hlavních cest. Krajina, kterou je tu obklopen, se stává trvalou součástí života i tvorby. Promítá se do cyklů *Samot* s motivem drobného jehlanu jako střechy horské chalupy a *Krajin*, ztvárňujících originálním sochařským přístupem plynulé terénní vlny či ostře řezaný krajinný profil.

V druhé půli sedmdesátých let ožívá v sochařově práci téma figury. Vztyčená torza *Venuší* korespondují s téměř souběžně vznikajícími *Strmými krajinami* a zejména *Rozevlátými krajinami*, formovanými do podoby blízké tvarům ženského těla. Měkkost modelace je ještě stupňována ve *Větrných krajinách* z počátku let osmdesátých.

Podobně jako v *Krajinách* se i v další etapě své umělecké dráhy ubírá Zdeněk Macháček cestou vlastní představivosti a osobitého pojetí sochařského výrazu. Také další motivický okruh je těsně spjat s přírodním prostředím. V osmdesátých letech vznikají vertikální, z vyhloubených kmenů utvářené *Píšťaly* a dále *Lesní katedrály* se skleněnými výplněmi, jež připomínají vitrážová chrámová okna. Kontrapunkt k těmto vertikálám tvoří kulovité prvky *Ulit*, jejichž ladné formy pak přecházejí ve fragmenty ženského těla či jablka.

Dřevo, na něž se Zdeněk Macháček téměř výhradně orientuje, se stává nejen sochařským materiálem, ale přímo námětem ve skupině plastik charakterizujících trpící stromy a poničené krajiny. Jejich účin je zvyšován použitím dřeva narušeného sírou a místy i barevnými zásahy.

Paralelně s volnou tvorbou realizuje Zdeněk Macháček řadu prací v symbióze s architekturou. Prvou velkou realizací jsou již připomenuté betonové prolézačky v Brně-Juliánově (1964–1967). Pro Brněnské veletrhy a výstavy vytvořil poloreliéfní plastiku *Ptáci* rovněž z betonu (1966), zatímco další exteriérové i interiérové práce jsou téměř výhradně ze dřeva. To platí jak o obou dalších dílech pro Brněnské veletrhy a výstavy, tak o již uvedeném sousoší *Příroda a člověk* v Brně či monumentální soše *Aeskulap* v areálu Fakultní nemocnice v Brně-Bohunicích (1977, spoluautorem byl Pavel Navrátil). Významné jsou i realizace v interiérech – od dřevěného obložení *Strom života* v budově zdravotní techniky v Brně-Bohunicích

Machacek.indd 20 19.8.2005 11:36:29

(1980) po sousoší *Klasy* a dekorativní reliéfy v prostorách olomoucké Komerční banky (1989). K exteriérovým zadáním patřil i soubor váz pro Brněnské veletrhy a výstavy (1977–1981) či obaly na odpadkové koše pro jihlavské Parkány (1984–1985).

Prostředí nového domova bylo podnětem k vytvoření zvířecích postav jako objektů pro dětská hřiště v Křížovicích a podobnému úkolu se autor věnoval i v návrzích zvířátek pro dětské hřiště v Jihlavě (1984) a Kunraticích (1986). Jejich výrazným rysem je prvek humoru uplatněný pak v několika sochařských groteskách, především svérázných chrličů či zvědavých *Vykuků* (1997), a v neposlední řadě v dvojici psích postav *Adonis* a *Můj přítel* (1991).

Hmotné, plně plastické formy *Ulit* i ženských torz a vznosné sloupy *Píšťal* a *Lesních katedrál* ustupují v devadesátých letech nové, sochařsky zdánlivě těžko uchopitelné představě letu. Nový námět je zpočátku těsně spjat s ideou letu nad krajinou. V plastice *Let* (1992) je to jen drobná vzlétající postava na vrcholku masivního vztyčeného bloku krajiny. Následují další, již rozměrné figury spojené se *Strmou krajinou* či *Zvlněnou krajinou* a série *Výletů s koněm*, v nichž se postava stále více zbavuje tělesnosti, může být zavěšena v prostoru nebo jen lehce ukotvena v jediném bodě.

Tak jako defilé *Lesních katedrál* dotváří krajinné prostředí obklopující autorovo stavení v Křížovicích, tak se jeho letící figury vznášejí v upravených prostorách bývalé stodoly – od roku 1992 Galerie z ruky, kterou založila a řídí umělcova choť Stanislava Macháčková. Autorský podíl na činnosti galerie je zároveň Macháčkovou účastí na výtvarném životě regionu, s nímž se sžil. Sem náleží i členství v Klubu výtvarných umělců Horácka a založení (společně s Rostislavem Magnim) mezinárodního sochařského sympozia Dřevěná plastika ve Žďáru nad Sázavou. Širší umělecké zázemí výtvarník nachází v mnohaoborovém uměleckém Sdružení Q, jehož je členem.

Od poloviny devadesátých let je Zdeňku Macháčkovi významným inspiračním zdrojem oblast erotiky, jak se odráží v reálném životě, v literárním i výtvarném zpracování různých epoch, kultur a civilizací. Jeho křehké, v prostoru a jakoby v letu zachycené dvojice v milostném aktu se stávají součástí rozsáhlého projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*, postupně realizovaného na Katedře antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Rané práce

Zdeněk Macháček vstoupil do českého umění – nejprve ovšem do úzkého okruhu brněnského výtvarného dění – jako sochař, jehož údělem se stalo především dřevo. V pracích z konce padesátých a počátku šedesátých let má významné místo série komorních patinovaných dřevořezeb s náměty zvířat. K charakteristickým patří opakující se motiv býka, jehož sevřený, oblý tvar má v sobě prvek skryté síly a dynamiky. Zjednodušená forma pomíjí popisné detaily a přes nevelké rozměry prozrazuje smysl pro monumentalitu (*Býk*, 1957, mořená lípa, délka 30 cm). Tentýž námět je zpracován i v rozměrnějších plastikách *Síla* (1958, mořená lípa, délka 60 cm) a *Býk* (1960, dřevo, délka 80 cm). Příznačné rysy Macháčkova autorského pojetí mají i zvířecí plastiky, jejichž materiálem nebylo dřevo. V pozoruhodné pohybové zkratce vytvořený *Medvěd* (patinovaná sádra, výška 40 cm) má opět uzavřený tvar, v němž jasně vystupují jednotlivé části zvířecího těla, modelované do plynulých přechodů, které nenarušují kompaktní celek.

V autorově typickém materiálu – dřevě – vznikají v tomto období také figurální plastiky ženských postav. Na rozdíl od zoomorfních motivů bývá právě na nich jasněji patrná povaha dřeva a práce se dřevem, jež zanechává na povrchu díla stopy opracování. Místo hladké formy se uplatňuje spíše rustikalizující tendence, kterou dokládá kupříkladu akt *Žena s metlou* (1957, mořená lípa, výška 61 cm). Pa-

Machacek.indd 21 19.8.2005 11:36:29

trný je tu i vliv zájmu o moderní evropské umění, zprostředkovaně uspokojovaný dostupnou literaturou. Důraz na některé tělesné partie – například velikost rukou i stylizace obličeje – představují primitivizující zobrazení, jemuž však mírný sklon hlavy i měkké křivky opisující tvar těla dodávají zvláštní nostalgickou básnivost. Trochu obdobné ladění má civilněji pojatá polopostava *Portrét* (1958, lípa, výška 41 cm). Skloněná hlava je podepřena rukou. K výrazným rysům opět patří „zavřené" (totiž bez vnitřní modelace), jako by spící oči.

Zcela jednoduché působivé formy dosáhl Zdeněk Macháček v motivu *Sovy* (1959, lípa, výška 30 cm), jejíž charakteristickou podobu vystihuje maximálně úspornými prostředky. Protipólem tohoto minimalistického tvaru je bohatě členěná plastika *Letící pták* (1960, hruška, výška 70 cm) se štíhlými hrotitými křídly a protáhlým hrdlem. Celek působí odhmotněně a vznosně, jako by tu již napovídal něco o mnohem pozdější autorově utkvělé představě – o odpoutání od pevné základny a letu.

Macháčkovy rané práce zůstávají většinou stranou pozornosti teoretiků, kteří se na stránkách výstavních katalogů, příležitostných publikací a článků věnují různým etapám jeho díla. Je to však tvorba nesporné výtvarné hodnoty, jež vynikne tím více, srovnáváme-li ji s velkou částí běžné produkce padesátých let u nás. Především pak obsahuje některé principy či náznaky těch rysů, kterými se v různých údobích vyznačuje sochařovo zralé dílo (obr. 3–8).

Machacek.indd 22 19.8.2005 11:36:29

3 *Býk*, 1957, mořená lípa, délka 30 cm.
The Bull, 1957, dipped linden, length 30 centimetres.
Der Stier, 1957, Linde gebeizt, Länge 30 cm.

4 *Síla*, 1958, mořená lípa, délka 60 cm.
The Force, 1958, dipped linden, length 60 centimetres.
Die Kraft, 1958, Linde gebeizt, Länge 60 cm.

Machacek.indd 23 19.8.2005 11:36:29

5 *Kozoroh*, 1957, mořená lípa, výška 10 cm.
The Capricorn, 1957, dipped linden, height 10 centimetres.
Der Steinbock, 1957, Linde gebeizt, Höhe 10 cm.

6 *Uhlíř*, 1957, mořená lípa, výška 14 cm.
The Charcoal Burner, 1957, dipped linden, height 14 centimetres.
Der Köhler, 1957, Linde gebeizt, Höhe 14 cm.

Machacek.indd 24 19.8.2005 11:36:31

7 *Žena s metlou*, 1957, mořená lípa, výška 61 cm.
A Woman with a Broom, 1957, dipped linden, height 61 centimetres.
Frau mit Besen, 1957, Linde gebeizt, Höhe 61 cm.

Machacek.indd 25 19.8.2005 11:36:34

8 *Sova*, 1963, dřevo, výška 35 cm.
The Owl, 1963, wood, height 35 centimetres.
Die Eule, 1963, Holz, Höhe 35 cm.

Machacek.indd 26 19.8.2005 11:36:35

Venuše

Od roku 1961 nastává v Macháčkově tvorbě významný zvrat: řadu zvířecích plastik, většinou malých rozměrů, střídá cyklus ženských postav – *Venuší* – a se změnou námětu přichází i proměna sochařského vyjádření, které se výrazněji vzdaluje od vnější shody s předmětnou skutečností (obr. 9–15). Mezi prvními příklady nového cyklu jsou opět práce komorních formátů. Patří k nim například *Figura* (1962, sádra, výška 30 cm) – sedící akt, jehož jednotlivé části jsou pouze naznačeny v tělesných proporcích; je převýšený a zakončený drobnou hlavou na protáhlé šíji. Dalším dokladem je *Ležící figura II* (1962, sádra, délka 50 cm), která tvoří oblý, sevřený, jen málo členěný útvar připomínající balvan s téměř nenarušenou, plynulou obrysovou křivkou. Její estetický kánon má mnohem blíže k Venuším pravěkých tvůrců než k představě utvářené dědictvím antiky. V *Ležící figuře I* (1962, sádra, délka 50 cm) se opakuje naznačená modelace tělesných partií uvnitř kompaktní hmoty sochy, jejíž kontura je tentokrát složitější, celek pak připomíná některé monumentální plastiky Henryho Moora.

Zřetelný posun k monumentálnímu chápání představují Venuše, jejichž materiálem je dřevo. Vertikálně komponovaný robustní *Sedící akt* (1963, mořená lípa, výška 140 cm) má tentokrát jasně vyznačené tělesné formy, ale zachovává jejich sevřenost tak, aby plynulá kontura figury byla co nejméně narušena. Téma *Ležící figury II* se opakuje v soše *Večer II* (1963, mořená lípa, délka 105 cm). Náznaková forma uvedených prací, pomíjející nejen detaily, ale i podstatnější tělesné části, je uplatněna také v *Modré Venuši* (1963, mořený dub, výška 145 cm). Barva dotváří hladký povrch i u některých dalších děl jako *Modré torzo* (1962, mořená lípa, výška 90 cm), kde je ženská postava redukována na samotný dřík těla, v němž se výrazně prosazuje sochařsky cítěný tvar. V novém ztvárnění figury a v ženských torzech se autorův živý smysl pro tvar a objem stále stupňuje, aby se pak znovu uplatnil v pozdějších letech, v návratech k tomuto věčnému tématu.

Z utkvělé představy, jak ji Zdeněk Macháček vyjádřil v cyklu *Venuší*, se postupně vyvinula autonomní forma, jen vzdáleně připomínající figuru. V *Siréně* (1964, mořená lípa, výška 65 cm) tvoří stylizované, plně plastické části postavy jakousi schránku kolem vnitřního jádra. Ve *Figuře* (1967, mořený kaštan, výška 85 cm) je štíhlý dřík s ňadry obklopen pouzdrem s vyhloubeným vnitřním prostorem. Tento princip vybírání hmoty a tím vytváření obalu kolem prázdného prostoru patří v různých údobích a v rozmanitých podobách k příznačným rysům Macháčkovy tvorby.

Machacek.indd 27 19.8.2005 11:36:41

9 *Sedící akt*, 1963, mořená lípa, výška 140 cm.
The Sitting Nude, 1963, dipped linden, height 140 centimetres.
Sitzender Akt, 1963, Linde gebeizt, Höhe 140 cm.

Machacek.indd 28 19.8.2005 11:36:41

10 *Večer II*, 1963, mořená lípa, délka 105 cm.
The Evening II, 1933, dipped linden, length 105 centimetres.
Abend II, 1963, Linde gebeizt, Länge 105 cm.

Machacek.indd 29 19.8.2005 11:36:42

11 *Modrá Venuše*, 1963, mořený dub, výška 145 cm.
The Blue Venus, 1963, dipped oak, height 145 centimetres.
Blaue Venus, 1963, Eiche gebeizt, Höhe 145 cm.

Machacek.indd 30 19.8.2005 11:36:43

12 *Modré torzo*, 1962, mořená lípa, výška 90 cm.
The Blue Torso, 1962, dipped linden, height 90 centimetres.
Blauer Torso, 1962, Linde gebeizt, Höhe 90 cm.

Machacek.indd 31 19.8.2005 11:36:44

13 *Venuše*, 1961, třešeň, výška 100 cm.
Venus, 1961, cherry tree, height 100 centimetres.
Venus, 1961, Kirsche, Höhe 100 cm.

Machacek.indd 32 19.8.2005 11:36:45

14 *Siréna*, 1964, mořená lípa, výška 65 cm.
Siren, 1964, dipped linden, height 65 centimetres.
Sirene, 1964, Linde gebeizt, Höhe 65 cm.

Machacek.indd 33 19.8.2005 11:41:14

15 *Figura*, 1967, mořený kaštan, výška 85 cm.
A Figure, 1967, dipped chestnut tree, height 85 centimetres.
Figur, 1967, Kastanie gebeizt, Höhe 85 cm.

Machacek.indd 34 19.8.2005 11:41:17

Světy ticha

Série Venuší, jejichž balvanovitý tvar poutal svým sevřeným, monumentalizujícím objemem, je od roku 1962 vystřídána, či spíše paralelně provázena řadou prací zcela odlišných, nazvaných *Světy ticha*. K jejich vzniku přispěl objev, jemuž autor za mnohé vděčí, totiž zvláštní prostředí pod vodní hladinou, které jako potápěč důvěrně poznal.

Světy ticha znamenají v umělcově tvorbě novou kvalitu. Zásadní proměnou je nejen přechod od figurální tematiky k novým, z přírody čerpaným a abstraktně ztvárněným motivům, ale opět i nové sochařské postupy. Hmota se stává vnějším obalem kolem vyhloubeného jádra. Bizarní, štíhle protáhlé vertikální útvary tvoří kontrast k formě kulovité, spirálově stočené. Vnější schránka může být i uzavřenou klíckou, jejímiž otvory nahlížíme do nitra, které skrývá další plastický tvar (*Svět ticha*, 1962, mořená lípa, výška 40 cm). Vzniká dojem křehkých skořápek, vyvolaný místy maximálně ztenčeným objemem dřevěného pláště, jenž halí i odkrývá vnitřní sochařský prostor. Vnější obrys jednotlivých forem je hladce plynulý, jakoby ohlazený mořem.

Na principech vybraného jádra vznikají později i další, velmi odlišná díla. Bezprostředně však na formotvorné postupy Světů ticha navazuje skupina exteriérových funkčních plastik pro sídliště v Brně-Juliánově (1965–1967, beton). Z jejich tvarového bohatství vychází i soutěžní návrh plastiky pro křižovatku na Koněvově (dnes Vídeňské) ulici v Brně (1964, sádra, výška 50 cm).

Ve Světech ticha Macháčkova tvorba první poloviny šedesátých let kulminuje. Jeho vztah k přírodě tu našel výraz velmi osobní a smysl pro práci se dřevem dosáhl virtuozity, aniž by opustil vlastní povahové znaky materiálu (obr. 16–20).

Machacek.indd 35 19.8.2005 11:41:18

16 *Světy ticha*, 1963, mořená lípa, výška 20–50 cm.
The Worlds of Silence, 1963, dipped linden, height 20–50 centimetres.
Die Welten der Stille, 1963, Linde gebeizt, Höhe 20–50 cm.

Machacek.indd 36 19.8.2005 11:41:19

17 *Svět ticha*, 1962, mořená lípa, výška 40 cm.
The World of Silence, 1962, dipped linden, height 40 centimetres.
Die Welt der Stille, 1962, Linde gebeizt, Höhe 40 cm.

Machacek.indd 37 19.8.2005 11:41:20

18 *Svět ticha*, 1962, jasan, výška 67 cm.
The World of Silence, 1962, ash tree, height 67 centimetres.
Die Welt der Stille, 1962, Esche, Höhe 67 cm.

Machacek.indd 38 19.8.2005 11:41:21

19 *Svět ticha*, 1962, jilm, výška 80 cm.
The World of Silence, 1962, elm tree, height 80 centimetres.
Die Welt der Stille, 1962, Rüster, Höhe 80 cm.

Machacek.indd 39 19.8.2005 11:41:22

Machacek.indd 40 19.8.2005 11:41:23

Příroda a člověk

Po Světech ticha poutá Zdeňka Macháčka i nadále svět přírody (obr. 21–27). Proti jejich křehké, esteticky propracované a dematerializované abstrakci mají nové motivy lapidárně tesaný, hmotný objem. Typickým příkladem je *Černý květ* (1967, ořech, výška 45 cm), jehož stylizovanou podobu tvoří silný stonek, na němž spočívají rozevřená křídla listů se skrumáží drobných útvarů v samém středu. Z přírodního organického tvaru vycházejí i objekty *Tranta* (1967, íránský ořech, výška 70 cm) a *Harna* (1967, íránský ořech, výška 70 cm), jejichž forma vyrůstá z užšího základu a do stran se křídlovitě rozevírá. K této skupině náleží i protáhlý *Lingur* (1967–1968, hruška, výška 120 cm) a kompaktně sevřený blok *Mystéra* (1967–1968, mahagon, výška 80 cm). Názvy těchto plastik – jejichž skrytým východiskem jsou i eroticky inspirující představy a tvary ženského těla – vytvořil samotný autor, aniž by vycházel ze známých pojmů. Snad jen Mystéra odkazuje k vyhraněnější sféře naší obraznosti a zároveň do ní zahrnuje i ostatní díla se záhadnými jmény Tranta, Harna či Lingur. Jejich tajemství je tajemstvím přírody a života tlumočeného řečí sochařských tvarů.

Výmluvným vyjádřením umělcova vztahu k tematické oblasti, k níž se upíral jeho intenzivní zájem, je trojdílná skupina *Příroda a člověk* (1968, jilm, výška 12 m) v areálu Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků v Brně-Pisárkách (dnes Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů). Dva vysoké sloupové objekty, připomínající totemy, jsou na celé ploše povrchu bohatě strukturovány. Kontrast tvoří nízká, kulovitá, uvnitř vyhloubená plastika představující srdce se stylizovanými artériemi. Toto Macháčkovo první exteriérové ve dřevě realizované dílo je mimořádné jak svým nepopisným sdělením dané ideje, tak působivě volenou skladbou hmot – vysokých vertikál a nízké kulovité formy, jejíž umělecký účin si sochař ověřil již na Světech ticha. Oba vznosné sloupy jsou vlastně počátkem dlouhé řady sochařsky ztvárněných kmenů lesních stromů, jež tvoří náplň jedné z významných autorových tvůrčích etap.

Pro stejný ústav vytvořil Zdeněk Macháček ještě interiérové reliéfy z různých druhů dřev (výška 250 cm) sestavené z několika různě pojednaných částí nestejných rozměrů. Téměř malířské působení jejich povrchu je možné přičíst i Pavlu Navrátilovi, spolutvůrci tohoto díla.

Práce vzniklé pro veřejná prostranství a v symbióze s architekturou jsou velmi významnou součástí Macháčkovy tvorby. V šedesátých letech k nim patří především reliéf *Ptáci* (1964, beton, ocel, šířka 7 m) na zdi Klubu vystavovatelů v areálu brněnského výstaviště. Reliéf – či spíše jednopohledová plastika –, tvořený sestavou stylizovaných křídel, vyniká na pozadí pohledového betonu fasády a živou strukturou svého povrchu kontrastuje s její hladkou plochou.

<

20 *Prolézačka*, 1965, beton, výška 150 cm. Sídliště Brno-Juliánov.
A Climbing Frame, 1965, concrete, height 150 centimetres. The neighbourhood Brno-Juliánov.
Klettergerüst, 1965, Beton, Höhe 150 cm. Wohnsiedlung Brno-Juliánov.

Machacek.indd 41 19.8.2005 11:41:27

21 *Černý květ*, 1967, ořech, výška 45 cm.
The Black Flower, 1967, walnut tree, height 45 centimetres.
Schwarze Blüte, 1967, Nussbaum, Höhe 45 cm.

Machacek.indd 42 19.8.2005 11:41:27

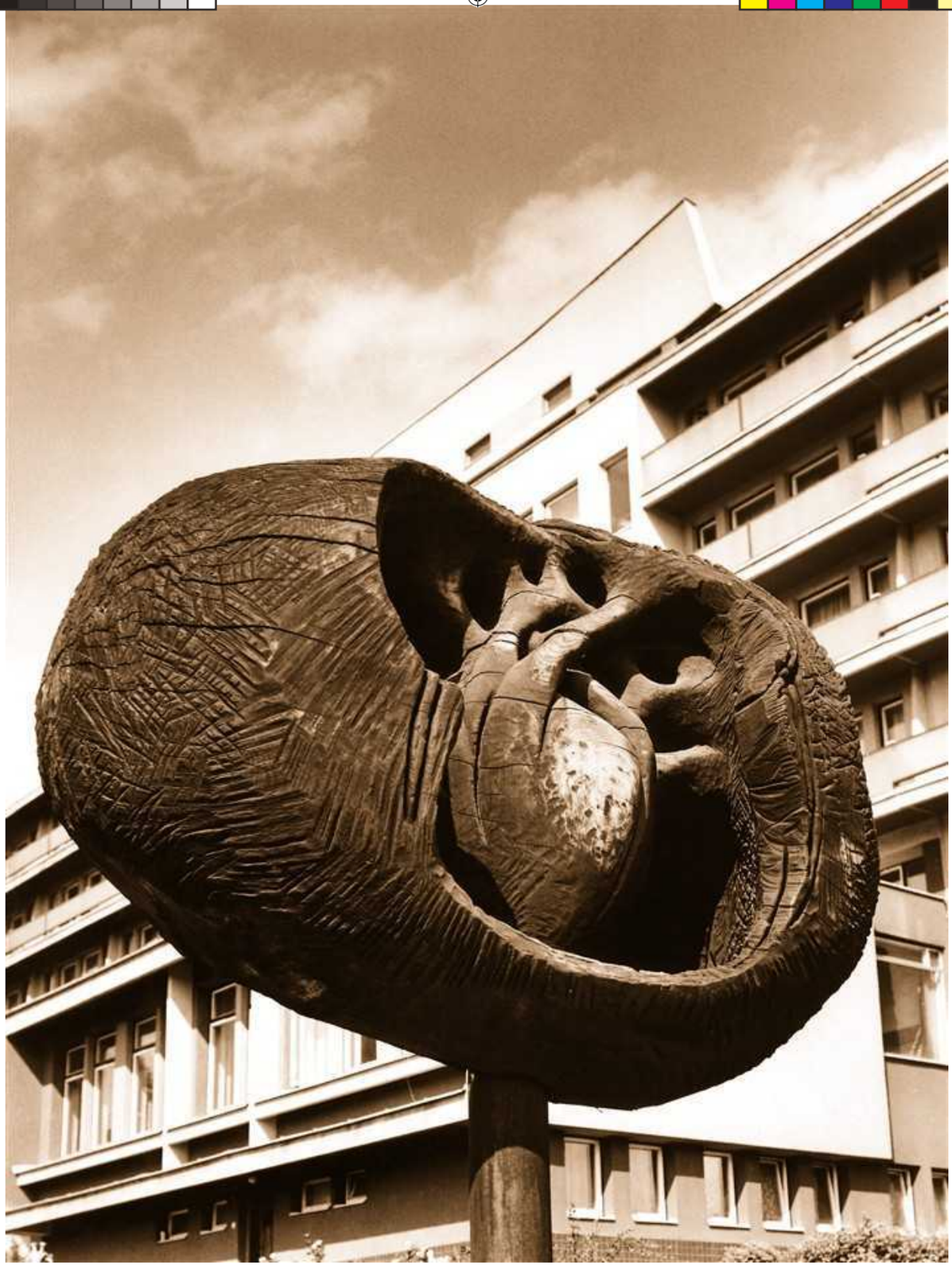
22 *Mystéra*, 1967–1968, mahagon, výška 80 cm.
A Mystagogue, 1967–1968, mahogany, height 80 centimetres.
Mysteriöses, 1967–1968, Mahagoni, Höhe 80 cm.

Machacek.indd 43 19.8.2005 11:41:29

Machacek.indd 44 19.8.2005 11:41:30

24 *Srdce*, součást plastiky *Příroda a člověk*, 1969, jilm, výška 180 cm.
The Heart, part of the sculpture *Nature and Man*, 1969, elm tree, height 180 centimetres.
Das Herz, Bestandteil der Plastik *Natur und Mensch*, 1969, Rüster, Höhe 180 cm.

<

23 *Příroda a člověk*, 1968, jilm, výška 1200 cm. Areál Ústavu pro další vzdělávání zdravotnických pracovníků, Brno-Pisárky.
Nature and Man, 1968, elm tree, height 1200 centimetres. The area of the Institute for further Education of the Secondary School Health Care Workers in Brno-Pisárky.
Natur und Mensch, 1968, Rüster, Höhe 1200 cm. Gelände des Instituts für Weiterbildung medizinischen Personals, Brno-Pisárky.

Machacek.indd 45 19.8.2005 11:41:35

25 *Ptáci*, 1964, beton, ocel, výška 700 cm. Reliéf na zdi Klubu vystavovatelů v areálu brněnského výstaviště.
Birds, 1964, concrete, steel, height 700 centimetres. The relief on the wall of the Club of Exhibitors in the area of the Brno Fair Grounds.
Vögel, 1964, Beton/Stahl, Höhe 700 cm. Relief an der Wand des Klubs der Aussteller innerhalb des Brünner Messegeländes.

>
26 *Průniky*, 1968, mahagon, výška 79 cm.
Penetrations, 1968, mahogany, height 79 centimetres.
Durchdringungen, 1968, Mahagoni, Höhe 79 cm.

Machacek.indd 46 19.8.2005 11:41:37

Machacek.indd 47 19.8.2005 11:41:39

27 *Přehrada*, 1969, jilm, výška 150 cm. U budovy Ingstavu, Brno.
The Dam, 1969, elm tree, height 150 centimetres. In front of the Ingstav building, Brno.
Talsperre, 1969, Rüster, Höhe 150 cm. Neben dem Firmengebäude Ingstav, Brünn.

Machacek.indd 48 19.8.2005 11:41:41

Italská města

Novým a mimořádně významným zdrojem inspirace – tentokrát pro vznik sochařsky netradičních podob měst – se staly ve druhé polovině šedesátých let autorovy opakované cesty do Itálie. Z hlubokých prožitků italské krajiny i historických měst vznikl cyklus zvláštních objektů, tvořených pevným jádrem obklopeným srostlicemi kubických tvarů. Bez náznaků jakékoliv personifikace či symbolů je v nich čistě sochařskými prostředky vyjádřeno umělcovo vnímání charakteru jednotlivých měst, jejich uspořádání i zasazení v krajině. Při jejich vzniku nutně spolupůsobilo i vědomí bohaté kulturní minulosti, nejen té dochované v architektonických monumentech, ale i skryté pod pozdějšími nánosy. Zásadní roli však hraje přímý vjem, bezprostřední dotyk s místem a citlivé rozlišení jeho podstatných znaků, jakými jsou kupříkladu prostorová stísněnost, či naopak rozlehlost, někdy drobné, jindy monumentální měřítko hmot.

K vyjádření těchto dojmů a pocitů i poznání, jež tu pro sebe objevil, použil Zdeněk Macháček vlastní formotvorné tvarosloví, jež je společné cyklu *Italských měst* jako celku, přitom však odráží odlišnosti různých lokalit (obr. 28–29). V zásadě jde o velké, nepravidelně opracované bloky kontrastující s menšími útvary. Vyváženost hmot, hladší opracování, tušení jakési téměř klasické harmonie, užité například v díle *Florencie* (1970, jilm, výška 130 cm), je naproti tomu u *Sicílie* (1970, jilm, výška 60 cm) vystřídána bohatstvím nepravidelných útvarů navozujících dojem divokosti a snad i skrytého nebezpečí.

Výtvarný nápad rozvinutý v cyklu *Italských měst* uplatnil autor v jiné podobě i ve své nové tvůrčí a životní etapě, jejímž dějištěm se stala nevelká ves Křížovice v podhůří Vysočiny.

Machacek.indd 49 19.8.2005 11:49:41

Machacek.indd 50 19.8.2005 11:49:42

29 *Perugie*, 1971, jilm, výška 51 cm.
Perugia, 1971, elm tree, height 51 centimetres.
Perugia, 1971, Rüster, Höhe 51 cm.

<

28 *Florencie*, 1970, jilm, výška 130 cm.
Florence, 1970, elm tree, height 130 centimetres.
Florenz, 1970, Rüster, Höhe 130 cm.

Machacek.indd 51 19.8.2005 11:49:43

Křížovice

Životní mezník – rok 1971, kdy Zdeněk Macháček přesídlil do Křížovic, malé obce nedaleko Doubravníka – znamená i předěl v umělcově tvorbě. Poloha Křížovic v kopcovité krajině vysočinského podhůří, stranou hlavních cest je jak novým impulzem, tak potvrzením autorových starších uměleckých východisek. Příroda, která ho tu obklopuje, se stává trvalou součástí života i díla (obr. 30–32).

Tak jako donedávna ztvárňoval Zdeněk Macháček svůj osobitý vjem italských měst, v němž se uplatňoval smysl pro monumentální členění hmot, tak se nyní v cyklu *Křížovice* upíná k drobnému měřítku vesnických chalup zasazených i tísněných mezi masivy okolních kopců. Vybrané práce z roku 1973 ještě připomínají skladební postupy cyklu *Italských měst*, v roce 1974 a později se však stále více prosazuje motiv krajiny, sochařsky transponovaný buď do vertikálního, svisle zbrázděného bloku (*Křížovice*, 1974, lípa, cín, výška 40 cm) nebo horizontálně prohnutých útvarů, které jako kolébka chovají v sobě lidská obydlí (*Křížovice*, 1974, lípa, šířka 20 cm, *Křížovice*, 1974, lípa, šířka 28 cm). Hluboké vrstevnicové plastické zvrásnění těchto objektů je nejvýraznější v esovitě prohnuté protáhlé plastice završené motivem samoty – osamělého stavení, známého i z dalších děl (*Krajina*, 1975, lípa, šířka 34 cm).

Téma samoty je vyjádřeno i v podobě vertikálně protáhlého kompaktního kubusu s dvojím mělkým vyhloubením (*Samota*, 1975, ořech, výška 25 cm) nebo vysokého, směrem vzhůru zeštíhleného, prohnutého, vrásněného pilíře s drobnou pyramidou střechy na vrcholu (*Samota v oblacích*, 1989–1989, mořená lípa, výška 120 cm). Prohnutí a náznak pohybu, který Zdeněk Macháček svým plastikám dodává, je obsažen i v další *Krajině* (1974, mahagon, šířka 80 cm), horizontálně zvlněné, a napovídá příští sochařův zájem o krajiny, které jako by vlály pohnuté větrem a zbavené své nehybnosti.

Svůj vztah ke Křížovicím, jež se mu staly domovem – místem k životu i prostředím, z něhož vyrůstaly nové popudy pro jeho práci – demonstroval Macháček i monumentem *Křížovice* (1977, topol, výška 300 cm), nahrubo opracovaným kmenem s plasticky vyřezaným kruhovým emblémem a nápisem. Svým osobitým způsobem ztvárnil i pomník *Obětem boje proti fašismu* v Doubravníku (1975, jilm, výška 500 cm). Tvoří jej mohutný vyhloubený kmen, v němž je vytesána ruka s puškou v bojovém a vzdorném, ale zároveň umdlévajícím gestu (obr. 33).

>
30 *Křížovice*, 1973, jilm, výška 50 cm.
Křížovice, 1973, elm tree, height 50 centimetres.
Křížovice, 1973, Rüster, Höhe 50 cm.

Machacek.indd 52 19.8.2005 11:49:45

Machacek.indd 53 19.8.2005 11:49:45

31 *Křížovice*, 1974, mahagon, výška 50 cm.
Křížovice, 1974, mahogany, height 50 centimetres.
Křížovice, 1974, Mahagoni, Höhe 50 cm.

Machacek.indd 54 19.8.2005 11:49:46

32 *Ves na obzoru*, 1974, lípa, výška 66 cm.
A Village on the Horizon, 1974, linden, height 66 centimetres.
Dorf am Horizont, 1974, Linde, Höhe 66 cm.

Machacek.indd 55 19.8.2005 11:49:49

Machacek.indd 56 19.8.2005 11:49:50

Krajiny Rozevláté a Strmé

Po dílech, v nichž byl zřetelný důraz na pevnou výstavbu krajiny a v nichž se svým způsobem odrážel její geologický i terénní ráz, nastupují práce, jejichž charakter je určován pohybem (obr. 34–41). Vznikají *Krajiny strmé* – plastiky vertikálních, šroubovitě vinutých, vzhůru směřujících forem, u nichž se nabízí paralela s točícími se cestami vedoucími k vrcholům příkrých kopců (*Krajina strmá*, 1979–1980, lípa, výška 163 cm).

V *Rozevláté krajině I* (1979–1980, jilm, výška 88 cm) a v *Rozevláté krajině II* (1979–1980, lípa, výška 170 cm) je vzhůru se vzpínající, vznosný tvar v dolní části vzedmutý, jakoby pod náporem větru. V *Rozevláté krajině III* (1980, mořený topol, výška 170 cm) ubývá hmotnosti, z dřevěného bloku je vytesán prohýbaný, měkce modelovaný plát formovaný do náznaků ženského torza. Bohatou modelací tvarů, zachycující téměř barokním způsobem světlo a stín, vyniká *Větrná krajina* (1980, mořený topol, výška 170 cm), jejíž vertikalita ještě umocňuje plastičnost jednotlivých částí. V následující *Větrné krajině* (1980, mořený topol, výška 170 cm) je dojem vlání doveden k maximálnímu účinu, blížícímu se barokně pojednané draperii. K tomu přispívá i vychýlení ze svislé osy a zdánlivá ztráta stability. V letech 1983–1984 vzniká série *Modrých krajin*, na jejichž výtvarné působivosti se – podobně jako v některých dalších autorových dílech – významně podílí i barva.

Prohnutí a pohyb, tak výrazně charakterizující krajinnou sérii, v níž jsou vystupňovány k dynamickému vyznění, se alespoň v náznaku promítají i do námětu figurálního. *Venuše* (1979, mořený jilm, výška 98 cm) nese rys nového pojetí, jež vychází ze základu vertikálního dřevěného bloku a má formu mírně esovitě prohnutého torza.

Obdobně jako neobvyklé uchopení námětu Italských měst je i Macháčkův přístup k tématu krajiny zcela osobitý. Přitom autor nijak neulpívá na formách, jež se mu již osvědčily, což dokládá i přechod od původně statických prací cyklu Křížovice k Strmým a Rozevlátým krajinám popírajícím mnohé vžité představy o povaze sochařského díla i o ztvárnění tématu jako takového.

Také další motivická oblast, která má v tvorbě Zdeňka Macháčka povahu zásadního významu, je těsně spjata s okolní přírodou. Již ne krajina, ale její součást a zároveň symbol i znak – k obloze se pnoucí kmeny stromů – zaujaly jeho představivost.

<

33 *Obětem boje proti fašismu*, 1975, jilm, výška 500 cm. Doubravník.
For the Victims of the Fight against Fascism, 1975, elm tree, height 500 centimetres, Doubravník.
Zur Erinnerung an die Opfer des Faschismus, 1975, Rüster, Höhe 500 cm. Doubravník.

Machacek.indd 57 19.8.2005 11:49:53

34 *Strmá krajina*, 1977, lípa, výška 150 cm.
The Steep Landscape, 1977, linden, height 150 centimetres.
Schroffe Landschaft, 1977, Linde, Höhe 150 cm.

Machacek.indd 58 19.8.2005 11:49:53

35 *Rozevlátá krajina III,* 1980, mořený topol, výška 170 cm.
The Exuberant Landscape III, 1980, dipped poplar, height 170 centimetres.
Wehende Landschaft III, 1980, Pappel gebeizt, Höhe 170 cm.

Machacek.indd 59 19.8.2005 11:49:54

36 *Větrná krajina*, 1980, mořený topol, výška 170 cm.
The Windy Landscape, 1980, dipped poplar, height 170 centimetres.
Windlandschaft, 1980, Pappel gebeizt, Höhe 170 cm.

Machacek.indd 60 19.8.2005 11:49:55

37 *Větrná krajina*, 1977, mořený topol, výška 150 cm.
The Windy Landscape, 1977, dipped poplar, height 150 centimetres.
Windlandschaft, 1977, Pappel gebeizt, Höhe 150 cm.

Machacek.indd 61 19.8.2005 11:49:57

Machacek.indd 62 19.8.2005 11:49:58

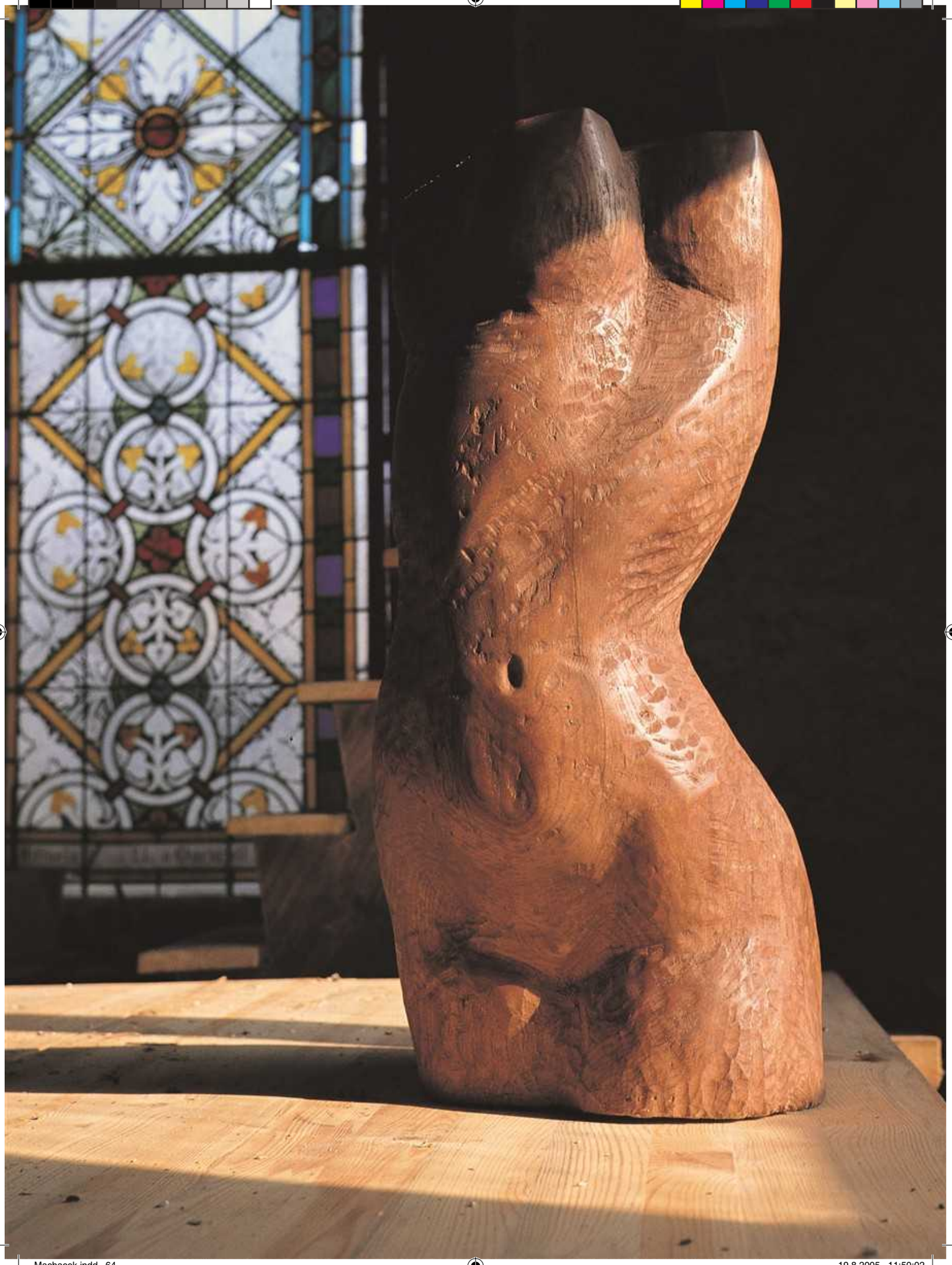

39 *Venuše – Torzo II*, 1979, mořený jilm, výška 98 cm.
Venus – Torso II, 1979, dipped elm tree, height 98 centimetres.
Venus – Torso II, 1979, Rüster gebeizt, Höhe 98 cm.

<
38 *Větrná krajina*, 1979–1980, mořený topol, výška 172 cm.
The Windy Landscape, 1979–1980, dipped poplar, height 172 centimetres.
Windlandschaft, 1979–1980, Pappel gebeizt, Höhe 172 cm.

Machacek.indd 63 19.8.2005 11:50:00

Machacek.indd 64 19.8.2005 11:50:02

41 *Krajina*, 1985, bronz, šířka 40 cm.
A Landscape, 1985, bronze, width 40 centimetres.
Die Landschaft, 1985, Bronze, Breite 40 cm.

<

40 *Žluté torzo*, 1983, lípa, výška 96 cm.
The Yellow Torso, 1983, linden, height 96 centimetres.
Gelber Torso, 1983, Linde, Höhe 96 cm.

Machacek.indd 65 19.8.2005 11:56:47

Lesní píšťaly a Katedrály

Vznosné, štíhlé pně lesních stromů ozvučené větrem, který rozevlál Macháčkovy Větrné krajiny, připomínají mohutné píšťaly, jejichž výraz sochař citlivě vnímal a ztvárnil podle svých představ. Do kmenů, které po vydlabání pozbyly svou těžkou hmotnost, umístil v různých výškách otvory, jež doplňovaly hlavní, vertikální otevření sloupového tvaru. V nové podobě si tu zopakoval princip hmotného obalu kolem prázdného jádra, kterého před léty úspěšně využil v křehkých formách Světů ticha.

Podobně jako v předchozích tvůrčích etapách, i nyní tvoří Macháčkovy práce námětové cykly, jejichž názvy vyjadřují hlavní téma a odrážejí i poetický rys umělcova vnímání. Tak *Zvučící lesy* jsou volným rámcem děl jako *Šalmaje* (1984, smrk, výška 167 cm), *Panova flétna* (1984, smrk, výška 270 cm) a dalších. Jindy volí autor společné pojmenování *Zpěvné lesy Vysočiny,* aniž bychom mohli rozlišit přesné hranice obou cyklů – kupříkladu pro *Panovy šalmaje* (1984, smrk, 180 cm) i řadu *Malých píšťal* a *Velkých píšťal* (1984–1985) (obr. 42).

Nejen představa obrovských přírodních píšťal, ale i asociace s vypjatou vertikalitou gotických chrámových prostor vedla Zdeňka Macháčka při utváření objektů, jež nazývá *Lesní katedrály*. Jejich výška často vícekrát přesahuje lidské měřítko a do jejich stěn – obvodního dřevěného plátu – jsou kromě bočních otvorů jako oken vkomponovány i skleněné výplně – vitráže, které obraz katedrál dotvářejí (obr. 43).

Hieratickou vznešenost těchto přírodních velikánů vyjádřil Zdeněk Macháček – s jemnou příměsí ironie – v dvojici *Lesních monarchů* (1990, polychromovaný smrk, vitráž, výška 900 cm), plných sloupů s naznačeným kanelováním a zakončených stylizovanými korunami (obr. 44). Ve formě jejich vtipné perzonifikace královského majestátu i jisté antropomorfizaci shledáváme náznak figurálních prvků jako nápovědu stále přítomného autorova zájmu o toto věčné téma.

>
42 *Velké píšťaly*, 1985, smrk, výška 300 cm.
Big Pipes, 1985, spruce, height 300 centimetres.
Große Pfeifen, 1985, Fichte, Höhe 300 cm.

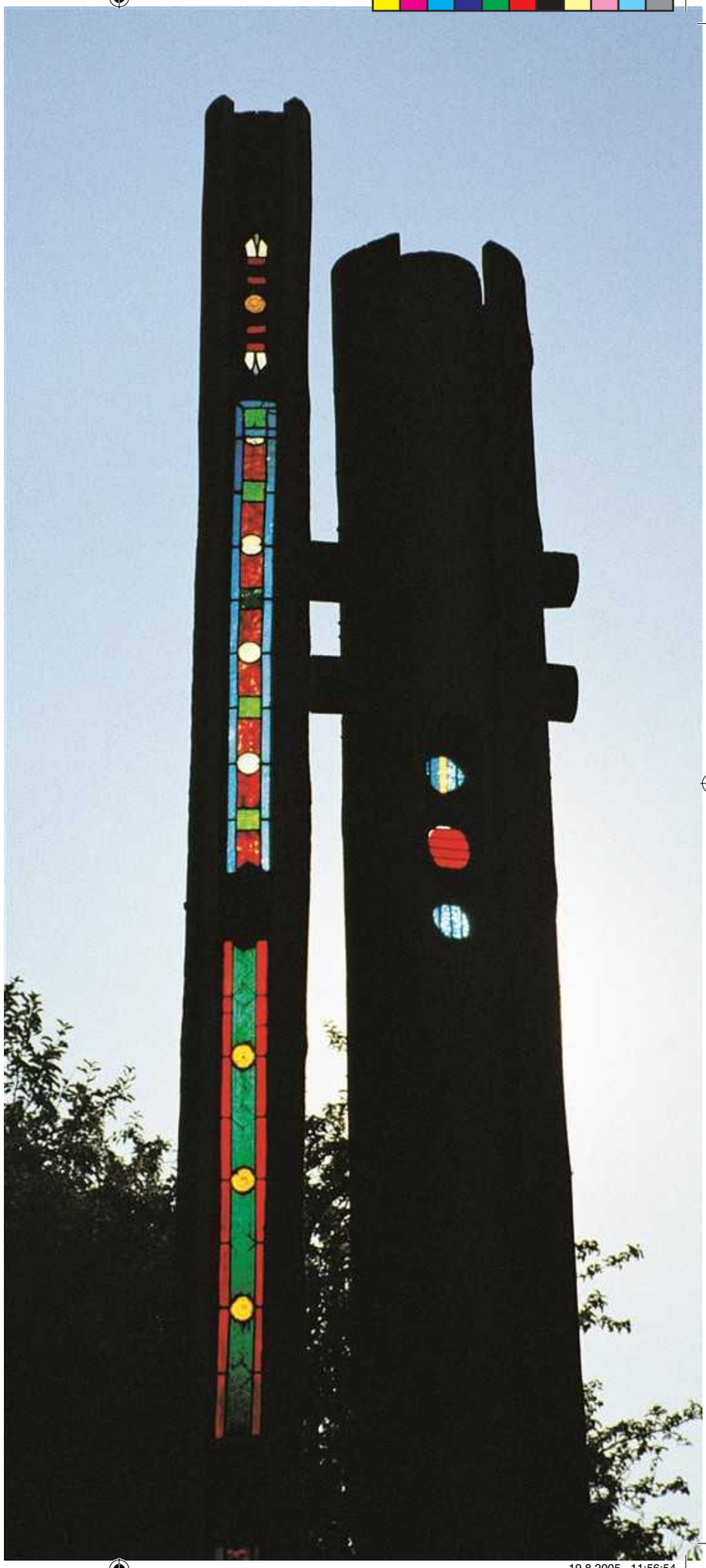
Machacek.indd 66 19.8.2005 11:56:49

Machacek.indd 67 19.8.2005 11:56:49

Machacek.indd 68 19.8.2005 11:56:51

<

43 *Lesní monarchové*, 1990, polychromovaný smrk, vitráž, výška 900 cm.
The Forest Monarchs, 1990, polychromatic spruce, antique-glass pane, height 900 centimetres.
Waldmonarchen, 1990, Fichte polychromiert, Vitrage, Höhe 900 cm.

44 *Lesní katedrály*, 1987, smrk, vitráž, výška 600 cm.
The Forest Cathedrals, 1987, spruce, antique-glass pane, height 600 centimetres.
Waldkathedralen, 1987, Fichte, Vitrage, Höhe 600 cm.

Machacek.indd 69 19.8.2005 11:56:54

Ulity

Motiv vysokých lesních velikánů není v osmdesátých letech jediným autorovým tematickým okruhem. Jeho výrazným protipólem jsou *Ulity*. Po létech se tu opět setkáváme s kontrapunktem vertikál a kulovitých tvarů, naznačeným již v dřívější tvorbě a tentokrát vystupňovaným ve dvou samostatných sférách, z nichž každá svým způsobem navazuje na starší práce (obr. 45).

Ulity mohou připomenout formy někdejších Světů ticha, třebaže jsou založeny na plném objemu narušeném pouze zející puklinou. Hlubší smysl, který autor těmto ladným formám připisuje a jejž zdůrazňuje i v názvu *Naše ulity*, odpovídá častému životnímu pocitu jedince do sebe uzavřeného a uvězněného ve své osamělosti.

Oblá kulovitá forma Ulit se opakuje i v hravých objektech, jakými jsou *Jablko pro Adama* (1989, polychromovaná lípa, výška 47 cm) a *První kousnutí* (1990, polychromovaná lípa, výška 30 cm). Trojrozměrná a iluzivní barevností doplněná naturalistická podoba jablka celého a rozpůleného – i se stopami zubů – je zároveň posunuta do roviny spíše neskutečné, zásluhou červíka ve tvaru drobného ženského torza.

Rys hravosti nechybí ani skupině prací s námětem ženských ňader. Plastiky *Siesta* (1988, lípa, výška 40 cm), *Jarní* (1988, mořený topol, výška 54 cm) nebo *Výzva* (mořený topol, výška 56 cm) jsou ve svých kulovitých tvarech vyvedeny svébytně a zcela nezávisle na vlastním trupu. Jako by šlo o nějaké další, tentokrát dvojité ulity, přímo vybízející k dotyku a tím k plnému smyslovému zážitku z díla (obr. 46–47).

Také soudobé figurální práce vycházejí z námětu ženského torza redukovaného buď na vzpřímený vertikální dřík, po výšce vymezený klínem a ňadry (*Torzo*, 1989, lípa, výška 98 cm), nebo motivu obdobně pojatého, ale měkčeji modelovaného a výrazně prohnutého (*Žena*, 1985, lípa, výška 118 cm) (obr. 48–49). V *Ležícím torzu* (1989, mořená lípa, 125 cm) je skladba hmot podřízena plynulým konturám, a vytváří tak téměř kompaktní, ale dovnitř prohloubený objem, navozující představu skrčené postavy (obr. 50).

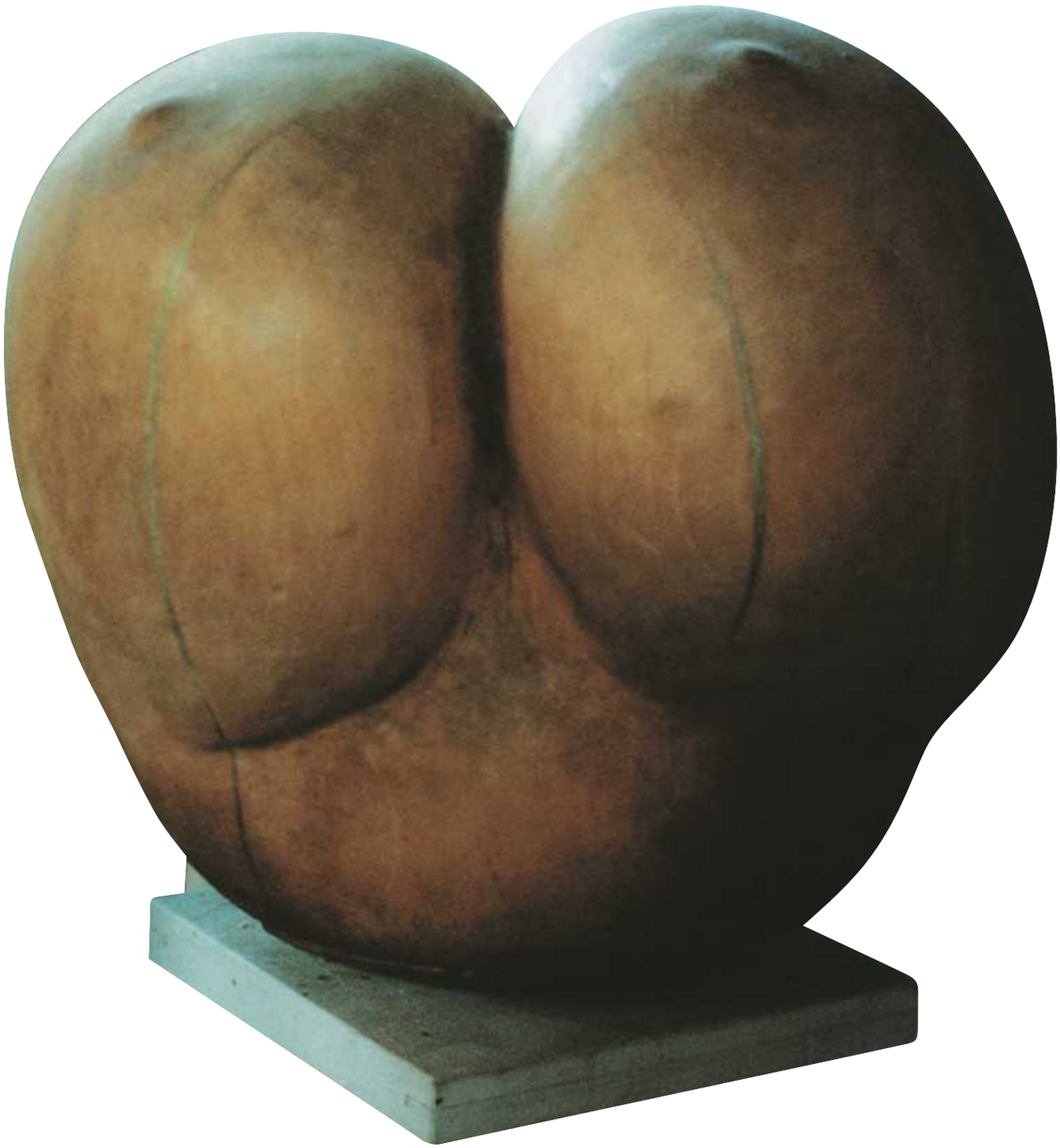
Machacek.indd 70 19.8.2005 11:56:57

45 *Ulita,* z cyklu *Ulity v nás a my v ulitách*, 1987, mořený topol, výška 60 cm.
A Shell, from the cycle *Shells in Us and We in Shells*, 1987, dipped poplar, height 60 centimetres.
Muschel, vom Zyklus *Muscheln in uns du wir in Muscheln*, 1987, Pappel gebeizt, Höhe 60 cm.

Machacek.indd 71 19.8.2005 11:56:57

46 *Jarní (Pomona)*, 1988, mořený topol, výška 54 cm.
Spring (Pomona), 1988, dipped poplar, height 54 centimetres.
Der Frühling (Pomona), 1988, Pappel gebeizt, Höhe 54 cm.

>

47 *Výzva*, 1988, mořený topol, výška 56 cm.
A Challenge, 1988, dipped poplar, height 56 centimetres.
Herausforderung, 1988, Pappel gebeizt, Höhe 56 cm.

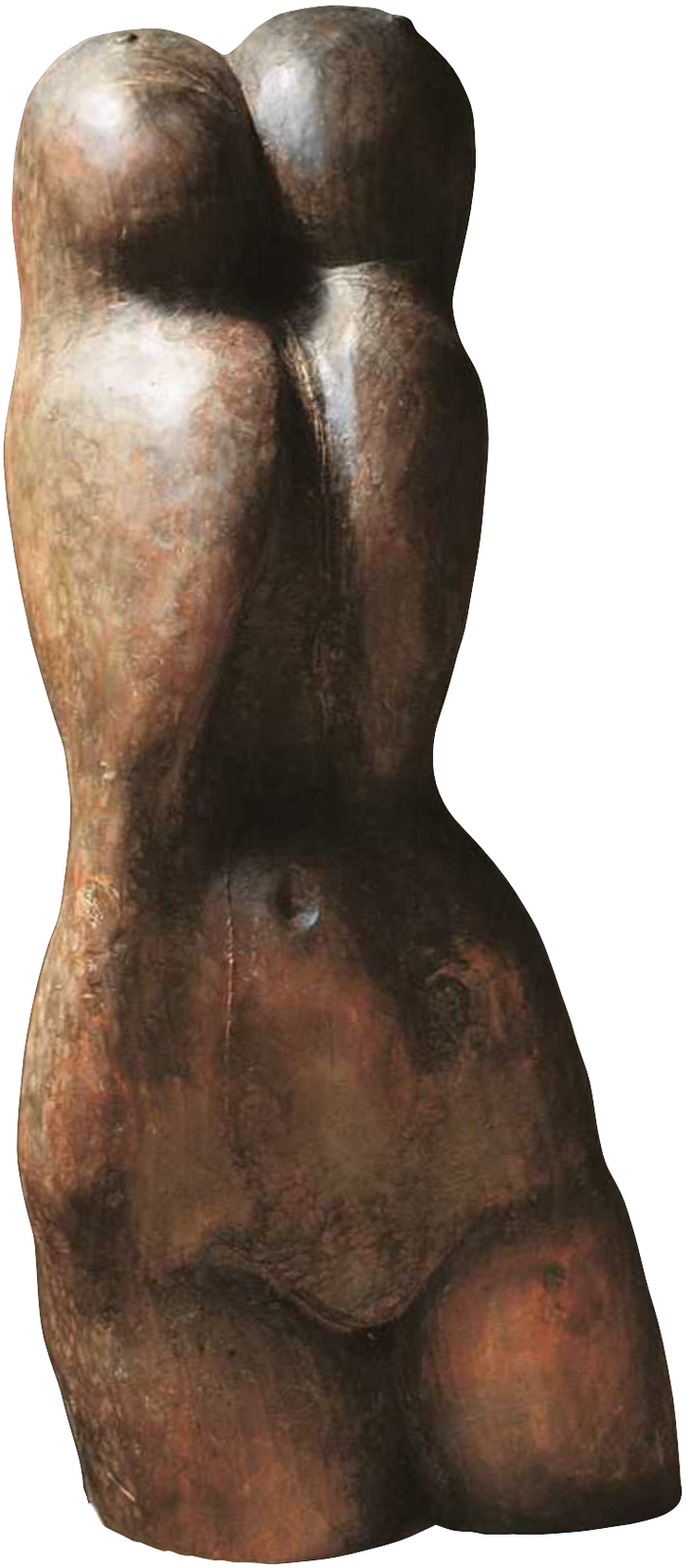

Machacek.indd 72 19.8.2005 11:56:59

Machacek.indd 73 19.8.2005 11:57:06

48 *Žena (Torzo)*, 1985, mořená lípa, výška 120 cm.
A Woman (A Torso), 1985, dipped linden, height 120 centimetres.
Frau (Torso), 1985, Linde gebeizt, Höhe 120 cm.

>

49 *Torzo*, 1989, lípa, výška 98 cm.
A Torso, 1989, linden, height 98 centimetres.
Torso, 1989, Linde, Höhe 98 cm.

Machacek.indd 74 19.8.2005 11:57:15

Machacek.indd 75 19.8.2005 11:57:17

50 *Ležící torzo*, 1989, mořená lípa, délka 125 cm.
A Lying Torso, 1989, dipped linden, length 125 centimetres.
Liegender Torso, 1989, Linde gebeizt, Länge 125 cm.

Machacek.indd 76 19.8.2005 11:57:18

Dětská hřiště

Paralelně s tvorbou, v níž Zdeněk Macháček rozvíjel témata, jež sledujeme v průběhu jeho tvůrčí dráhy, s pracemi inspirovanými krajinou Křížovic, souběžně s díly zásadního významu vznikají i série vtipných dřevěných, nejčastěji zvířecích plastik pro dětská hřiště – na prvém místě samozřejmě pro Křížovice.

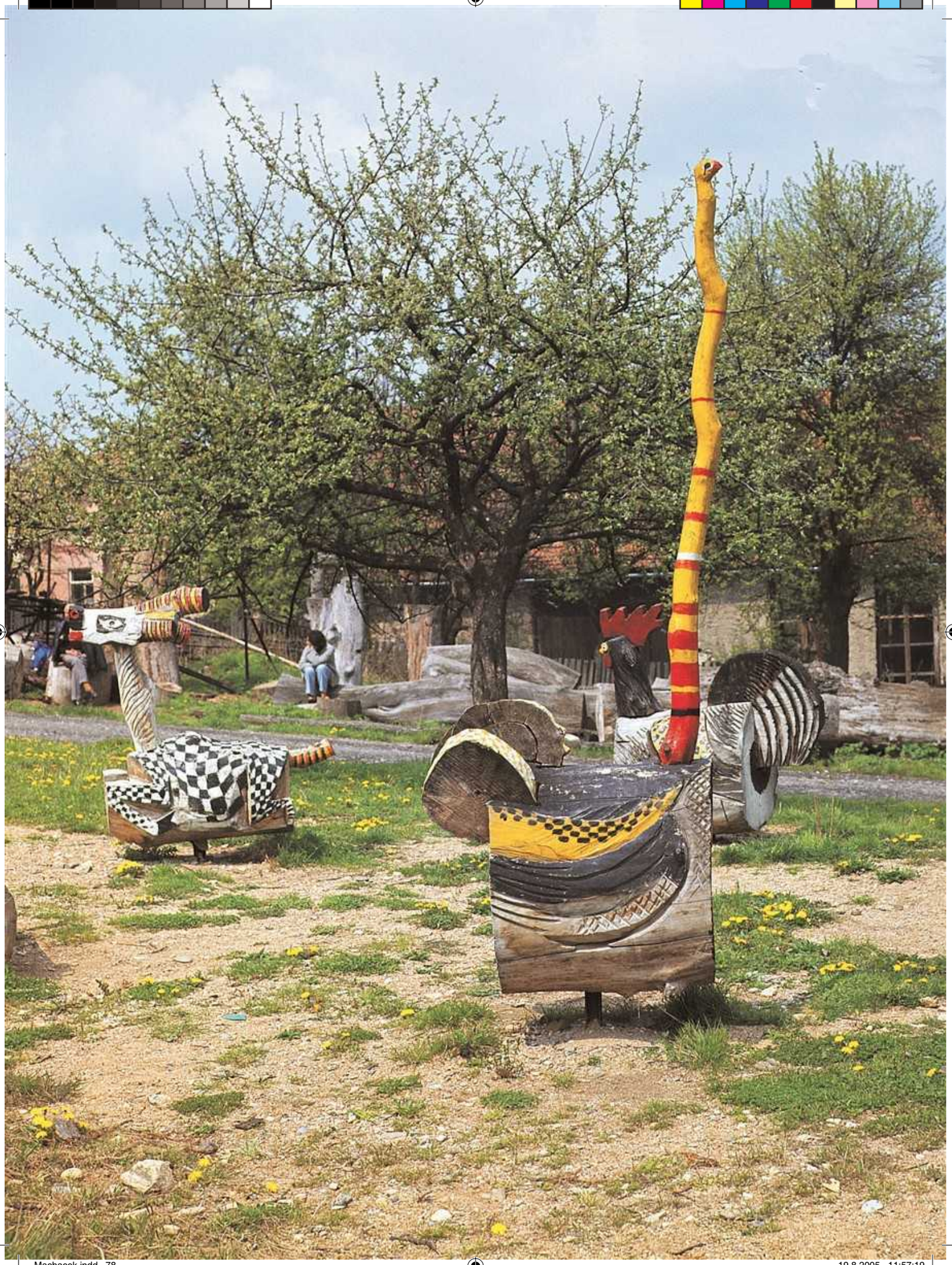
Neoddělitelné propojení a vzájemné prolínání autorovy tvorby s jeho životním prostředím dalo vzniknout nejen cyklům Krajin a sochařsky ztvárněným představám lesa, architektury či hudebních nástrojů, ale přímo z tohoto spojení vznikla i skupina hravých objektů pro křížovické dětské hřiště (1973). Jejich forma je většinou dána minimálně přizpůsobeným tvarem dřevěného špalku doplněného kusy štíhlejších kmenů tak, aby vynikla zamýšlená zvířecí podoba. Přírodní formy jsou co nejvíce zachovány, ale jejich povrch je oživen dekorativními vrypy a řezbami a místy i barvou. Celek (z něhož se dochovalo pouhé torzo) představuje pozoruhodné pochopení pro dřevo v jeho přírodní podobě i pro místo, jež tvoří jeho zcela přirozený rámec (obr. 51–54).

K plnění obdobných úloh měl Zdeněk Macháček příležitost ještě vícekrát. Především to bylo *Ptačí město* (1976) pro mateřskou školu v Blansku – sestava krmítek, přístřešků a dalších předmětů z nahrubo opracovaných špalků, částí kmene, polen a desek. Pro dětské hřiště v Praze-Kunraticích vytesal Macháček skupinu zvířátek (1986), u nichž opět vycházel nejčastěji ze základního tvaru dřevěného špalku, tentokrát v drobnějším měřítku, s hladším pojednáním povrchu a hojným uplatněním barev.

Bližší křížovickému provedení byly zvířecí plastiky (1984, nedochované) pro jihlavské Parkány. Pro stejné prostředí vznikly i dekorativní a zároveň funkční obaly na odpadkové koše (1984–1985) čtyřhranného i válcového tvaru s motivem různých plastických vlysů. V nich uplatnil autor postupy, jež si již dříve ověřil na kolekci dekorativních váz (1977–1981) pro areál brněnského výstaviště.

Machacek.indd 77 19.8.2005 11:57:19

Machacek.indd 78 19.8.2005 11:57:19

52 *Dětské hřiště v Křižovicích*, 1973, detail.
The Children's Playground in Křižovice, 1973, detail.
Kinderspielplatz in Křižovice, 1973, Detail.

<

51 *Dětské hřiště v Křižovicích*, 1973.
The Children's Playground in Křižovice, 1973.
Kinderspielplatz in Křižovice, 1973.

Machacek.indd 79 19.8.2005 11:57:23

Machacek.indd 80 19.8.2005 11:57:25

54 *Dětské hřiště v Křižovicích*, 1973, detail.
The Children's Playground in Křižovice, 1973, detail.
Kinderspielplatz in Křižovice, 1973, Detail.

<

53 *Dětské hřiště v Křižovicích*, 1973, detail.
The Children's Playground in Křižovice, 1973, detail.
Kinderspielplatz in Křižovice, 1973, Detail.

Machacek.indd 81 19.8.2005 12:05:32

Práce v architektuře

Pro veřejné prostory a architektonické interiéry navrhl a realizoval Zdeněk Macháček jak objekty v zásadě funkční, tak i díla monumentální povahy a obsahově dotvářející charakter a náplň místa určení. Jeho práce pro architekturu jsou rovněž z velké části určeny vlastnostmi jeho nejvlastnějšího materiálu – dřeva. V jejich ztvárnění obvykle nacházíme formy známé z autorovy volné tvorby a především inspirace přírodou i krajinou. Výjimkou je například plochý kruhový reliéf *Hudba* (Karlovy Vary, 1976, borovice, průměr 100 cm, spoluautor Pavel Navrátil) s graficky názorně vyvedeným motivem houslí. Také několikadílný reliéf *Mince* (banka ve Žďáru nad Sázavou, 1977, íránský ořech) je odvozen z reálných zobrazení. Připomíná podobu starých, časem narušených mincí a celek je sestaven z nepravidelných desek, jakoby úlomků historických nálezů (obr. 55).

Svou přírodní tematiku rozvinul Zdeněk Macháček v dílech určených opět pro brněnské výstaviště. Patří k nim především monumentální plastika *Květ* před pavilonem A (1978, jilm, výška 500 cm) a dále obdobně inspirované *Pučidlo* (1982, jilm, výška 300 cm), které na rozdíl od rozvitého Květu má tvar do středu semknutý (obr. 56). Nedochovala se dřevěná plastika (*Fontána*, 1979, jilm; obr. 57), v níž se vzdáleně opakovaly okrouhlé, šnekovitě zavinuté formy Světů ticha, jež vznikaly v umělcově ateliéru v letech šedesátých a z nichž Macháček vycházel i při provádění betonových exteriérových plastik pro brněnské sídliště Juliánov (1965–1967).

Společně s Pavlem Navrátilem vytvořil Zdeněk Macháček pro vstupní halu Výzkumného ústavu zdravotní techniky v Brně-Bohunicích (dnes ústavy Přírodovědecké a Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně) reliéf *Strom života* (1980, borovice, 1100 cm), v němž se z ústředního jádra do šíře rozbíhají barevně rozlišené stylizované rostlinné formy, svým pojetím blízké malířskému projevu (obr. 60). Zdeněk Macháček a Pavel Navrátil jsou rovněž autory monumentálního díla *Aeskulap* (1980, jilm, výška 500 cm) před toutéž budovou (obr. 59). Tato mohutná abstraktní plastika, jen v náznaku připomínající lidskou postavu převýšených proporcí a jako by zahalující svou podobu, působí magickým dojmem skrytého tajemství.

Významnou příležitost poskytla Zdeňku Macháčkovi práce pro interiér banky v Olomouci (1989). Je to především trojice volných plastik *Klasy*, jejíž vrcholy se dotýkají stropu, jako by jej podpíraly (obr. 61). Jejich forma je obdobou Lesních píšťal, tentokrát s maximálně vyhloubeným jádrem zaplněným stylizovaným zrním a zakončeným křehkými vertikálními útvary osin. Pilíře bankovní haly obložil autor dřevěnými plochými reliéfy s motivy olomouckých barokních kašen (výška 300 cm). Macháčkovým dílem je i reliéf představující plastickou historickou vedutu Olomouce (délka 200 cm).

V interiéru banky v Třebíči rozvedl Macháček znovu svou ideu zobrazení mincí. Reliéf (1989–1990) je na rozdíl od starší práce ve Žďáru nad Sázavou uspořádán do téměř pravidelného obrazce mozaikově složeného z mnoha menších částí.

V architektonických exteriérech – například sídlištních – nalezla uplatnění některá díla, jež původně vyrůstala ze země a zároveň i vrůstala zpět do půdy lesních návrší a ploch obklopujících umělcův domov a ateliér. Ani v cizích prostředích se však neztrácí jejich umělecká výmluvnost, která je tu konfrontována s novým, spíše strohým okolím (*Lesní katedrály*, 1989, modřín, vitráž, výška 500 cm, sídliště Brno-Bystrc) (obr. 62).

Zvláštní místo mezi Macháčkovými exteriérovými díly zaujímají *Kohouti* (1989, polychromovaný jilm, výška 500 cm, základní škola Kuřim), v nichž se spojují znaky příznačné pro dosavadní autorovy práce s novými rysy, napovídajícími jeho příští směřování. Vznosná vertikála trojice štíhlých, těsně spojených kmenů je blízká formám Lesních píšťal; jejich hravý výraz v zobrazení kohoutích hlav připomene kolekce zvířecích plastik pro dětská hřiště. Nová je však redukce hmotnosti; spíše než kmeny jsou to větrem prohýbané stvoly, jejichž kůry zbavený povrch je pojednán pestrými barvami.

Machacek.indd 82 19.8.2005 12:05:34

55 *Mince*, 1977, íránský ořech, detail. Banka ve Žďáru nad Sázavou.
A Coin, 1977, Iranian nut, detail. A bank in Žďár nad Sázavou.
Die Münze, 1977, iranischer Nussbaum, Detail. Bank in Žďár nad Sázavou.

Machacek.indd 83 19.8.2005 12:05:34

Machacek.indd 84 19.8.2005 12:05:36

57 *Fontána*, 1979, jilm, nedochovaná. Původně u výškové budovy brněnského výstaviště.
A *Fountain*, 1979, elm tree, not preserved. Originally in front of the tower block on the Brno Fair Grounds.
Fontäne, 1979, Rüster, nicht erhalten. Ursprünglich neben dem Hochgebäude des Brünner Messegeländes.

<

56 *Květ*, 1978, jilm, výška 500 cm. U pavilonu A brněnského výstaviště.
A Flower, 1978, elm tree, height 500 centimetres. Near the pavillon on the Brno Fair Grounds.
Die Blüte, 1978, Rüster, Höhe 500 cm. Bei der Halle A im Brünner Messegelände.

Machacek.indd 85 19.8.2005 12:05:38

58 *Prameny*, 1978, jilm, výška 500 cm, detail. Čistička vody v Kroměříži.
The Streams, 1978, elm tree, height 500 cm, detail. The water purifier in Kroměříž.
Quellen, 1978, Rüster, Höhe 500 cm, Detail. Kläranlage in Kroměříž.

Machacek.indd 86 19.8.2005 12:05:40

59 *Aeskulap*, 1980, jilm, výška 500 cm. U Výzkumného ústavu zdravotnické techniky, Brno-Bohunice (dnes ústavy Přírodovědecké a Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Spoluautor Pavel Navrátil.
Aesculapius, 1980, elm tree, height 500 centimetres. Near the Research Institute of Health Technology, Brno-Bohunice (now the institutes of the Faculties of Science and Medicine of Masaryk University in Brno). Co-author Pavel Navrátil.
Äskulap, 1980, Rüster, Höhe 500 cm. Bei dem Forschungsinstitut für medizinische Technik, Brno-Bohunice (jetzt Institute der Naturwissenschaftlichen und der Medizinischen Fakultät der Masaryk-Universität in Brünn). Mitgestalter Pavel Navrátil.

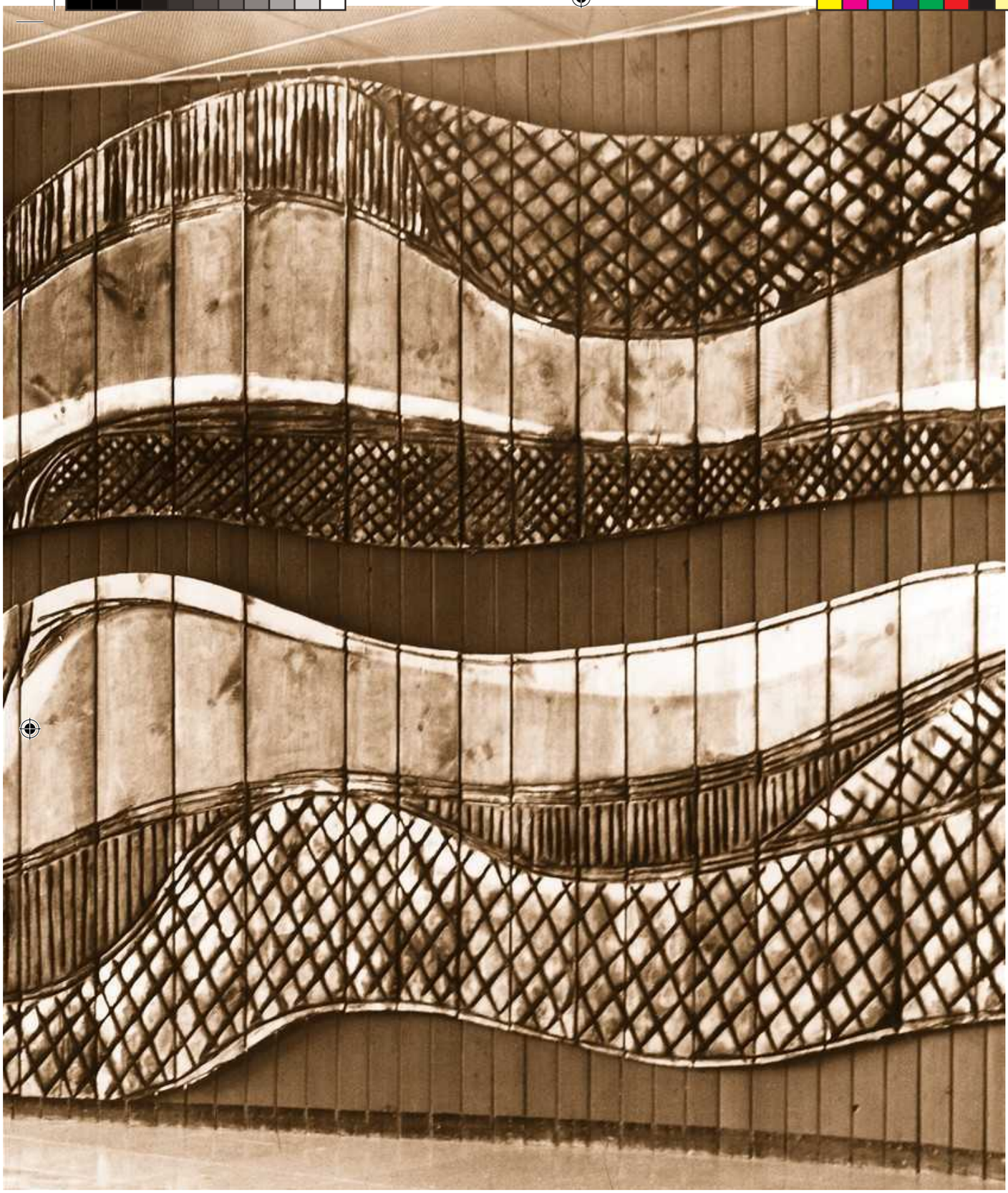
Machacek.indd 87 19.8.2005 12:05:42

60 *Strom života* (výřez), 1980, polychromovaná borovice, délka 1100 cm. Reliéf ve vstupní hale Výzkumného ústavu zdravotnické techniky, Brno-Bohunice (dnes ústavy Přírodovědecké a Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Spoluautor Pavel Navrátil.
The Tree of Life (slice), 1980, polychromatic pine, length 1100 centimetres. A relief in the entrance hall of the Research Institute of Health Technology, Brno-Bohunice (now the institutes of the Faculties of Science and Medicine of Masaryk University in Brno). Co-author Pavel Navrátil.
Der Lebensbaum (Ausschnitt), 1980, Kiefer polychromiert, Länge 1100 cm. Relief in der Eintrittshalle des Forschungsinstituts für medizinische Technik, Brno-Bohunice (jetzt Institute der Naturwissenschaftlichen Fakultät und der Medizinischen Fakultät der Masaryk-Universität in Brünn). Mitgestalter Pavel Navrátil.

Machacek.indd 88 19.8.2005 12:05:45

Machacek.indd 89 19.8.2005 12:05:49

61 *Klasy*, 1989, smrk, výška 300 cm. Banka v Olomouci.
Ears, 1989, spruce, height 300 centimetres. A Bank in Olomouc.
Ähren, 1989, Fichte, Höhe 300 cm. Bank in Olomouc.

>
62 *Lesní katedrály*, 1989, modřín, vitráž, výška 500 cm. Sídliště Brno-Bystrc.
The Forest Cathedrals, 1989, larch, antique glass pane, height 500 centimetres. Neighbourhood Brno-Bystrc.
Waldkathedralen, 1989, Lärche, Vitrage, Höhe 500 cm. Wohnsiedlung Brno-Bystrc.

Machacek.indd 90 19.8.2005 12:05:51

Machacek.indd 91 19.8.2005 12:05:53

Zpustošená krajina – Umučené stromy

Tendence k vystupňovaně štíhlému tvaru je v odlišné podobě zřejmá z plastik *Poselství z kosmu* (1990, polychromovaná borovice, výška 400 cm) a *Růst* (1990, mořený modřín, výška 400 cm), v jehož abstraktní formě opět ožívají inspirace přírodními jevy a silami, jež se v různých obměnách v Macháčkově díle vždy znovu a znovu vracejí.

Zvláštní podobu nabývají v sérii objektů z cyklu *Zpustošená krajina* (1991, polychromované dřevo). Jednotlivé části cyklu představují nepravidelné kusy dřev vybraných pro svůj výrazný tvar, částečně rozpadlých a narušených. Jejich devastaci podpořil autor i zásahem kyseliny sírové, a tím dosáhl účinného mementa, stejně jako v obdobném *Poločasu rozpadu* (1995, jilm, výška 56 cm) (obr. 63).

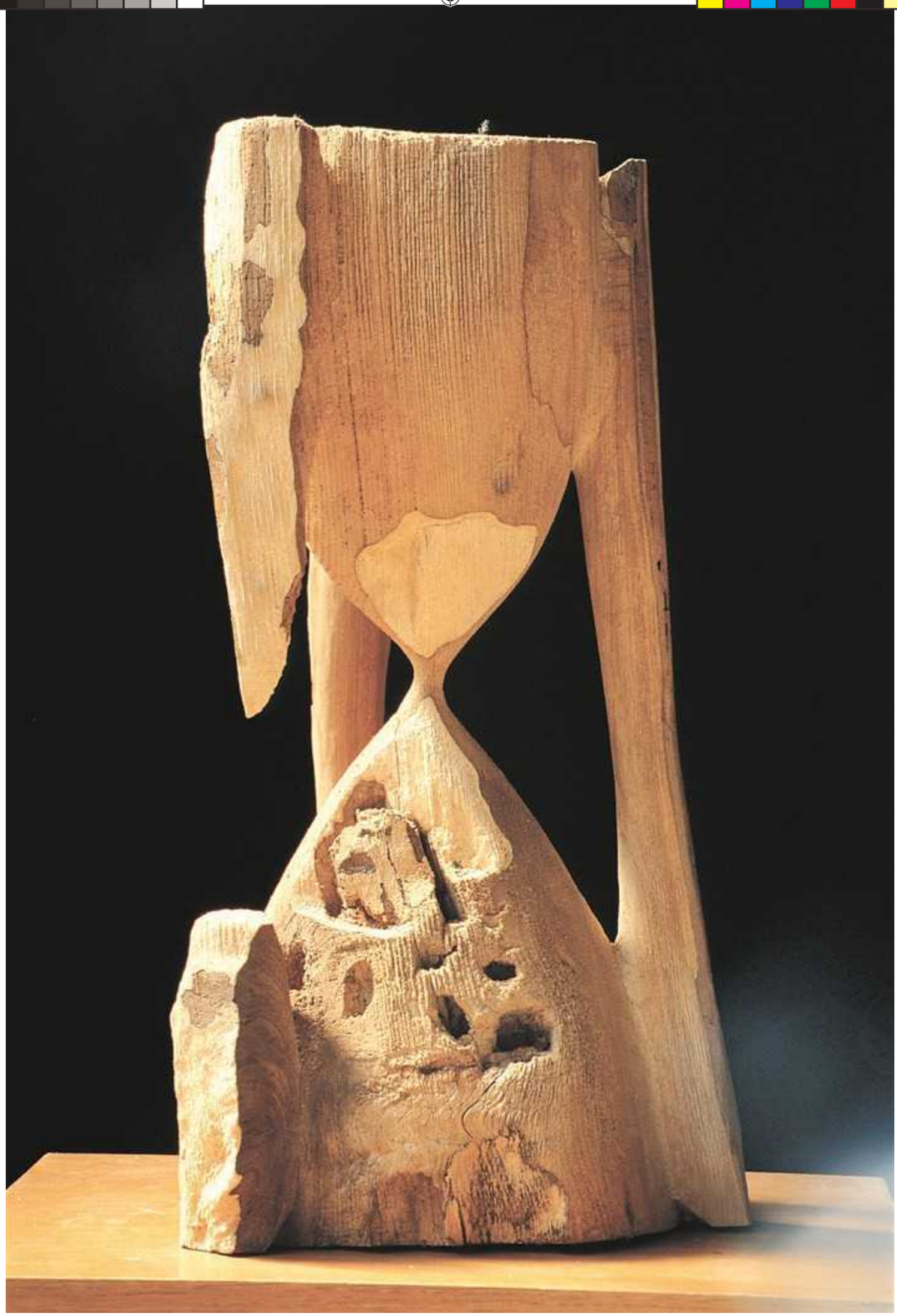
Odlišným způsobem vyjádřil autor svou ideu v plastikách *Umučený strom* (1992, smrk a lípa polychromované, výška 300 cm), evokující představu krucifixu, a *Umučené stromy* (1992, polychromovaná lípa, výška 180 cm), skladbě holých (bez kůry) štíhlých torz kmenů končících trčícími pahýly. Podobně je pojat i *Umučený strom* (1992, polychromovaná lípa, výška 175 cm) v postoji bolestně nalomeném (obr. 64).

>

63 *Poločas rozpadu*, 1995, jilm, výška 56 cm.
Half-Life, 1995, elm tree, height 56 centimetres.
Halbwertszeit, 1995, Rüster, Höhe 56 cm.

Machacek.indd 92 19.8.2005 12:05:56

Machacek.indd 93 19.8.2005 12:05:56

64 *Umučený strom*, 1992, polychromovaná lípa, výška 175 cm.
A Tortured Tree, 1992, polychromatic linden, height 175 centimetres.
Zu Tode gequälter Baum, 1992, Linde polychromiert, Höhe 175 cm.

Machacek.indd 94 19.8.2005 12:05:58

Létavci

Ve Zpustošených krajinách a Umučených stromech se odehrála proměna pohledu na dřevo – předtím kompaktní, pevnou hmotu – nyní polorozpadlé nebo zprohýbané a rozlámané. A nastoupila i další, zásadní proměna – hmota dřeva jako by byla zbavena tíže a zemské přitažlivosti. Ústředním tématem se opět stává lidská postava, ale v nové, postupně stále více dematerializované podobě, která již nijak nebrání v letu (obr. 65–71).

Na samém počátku této nové kapitoly je *Let nad krajinou* (1992, jilm, výška 140 cm), který představuje ještě celistvý blok, ale na samém jeho vrcholu spočívá drobná figurka, nepatrný človíček, který se již-již odpoutá a vzlétne. V plastice *Přelet* (1992, polychromovaný topol, 67x63x55 cm) je loutkovitá, ploše řezaná stylizovaná figura rozprostřena nad krajinou, jež ji chrání jako kolébka. Podobný prohnutý útvar tvoří bázi pro *Přelet* (1996, lípa a topol polychromované, výška 80 cm), kde se mužská postava v horizontální poloze skutečně vznáší, jen neznatelně ukotvena v základně. Maximálně protažené délky paží a hlavně nohou, přeštíhlení, vzhůru zvednutá hlava, pohyb paží naznačující rozmach křídly – vše je podřízeno představě letu.

Na počátku devadesátých let ještě mají Macháčkovi létavci objem mnohem hmotnější. V *Průletu* (1992, polychromovaná lípa, výška 150 cm) plachtí hrubě tesaná figura s dopředu vztaženýma rukama mezi třemi pestře kolorovanými štíhlými sbíhavými sloupky. V další obdobné kompozici jsou sloupky výrazně vyšší a postava je umístěna blízko jejich vrcholu (*Průlet*, 1992, polychromovaná lípa, výška 300 cm). Dekorativní polychromie i převýšení obou těchto originálních sousoší převádí formu někdejších Lesních píšťal do zcela nové významové sféry, jejíž poetika má blízko k humorné nadsázce.

Ne pouze *Lety*, ale také *Vyjížďky* či *Výlety* charakterizují motivický ráz autorovy tvorby prvé poloviny let devadesátých. Ve *Vyjížďce* (1992, mořený modřín, délka 450 cm) jsou těsně spjaty postava koně a na něm ležící akt ve vodorovné, do délky protažené pozici, jako by spolu splývaly. Proti jejich nehybnosti je sousoší *Závrať letu* (1995, topol, modřín, délka 550 cm) plné extatického pohybu, vyjádřeného jak prohnutým trupem koně, tak do oblouku vypjatou postavou jezdce, který nespočívá na koňském hřbetu, nýbrž se vznáší a volně nohama obepíná jeho krk. *Výlet* (1995, topol, délka 420 cm) vyjadřuje opět ideu letu. Kůň se dotýká země téměř výhradně zadními kopyty a jeho hlava i dlouhá šíje a trup směřují šikmo vzhůru. Pohyb opakuje i figura na hřbetu koně – tentokrát ženská postava s dlouhými vlasy. V sousoší *Blažený let* (1997, mořený modřín, topol, délka 500 cm) je kůň utvářen tak, že se blíží obrazu ptáka, přičemž jeho vztyčená hlava jako obrovský zoban nese ležící postavu. Také *Dovádějící Pegas s múzou* (1997, modřín, topol, výška 120 cm), kde kůň je stylizován do jednoduchého protáhlého tvaru – vlastně krku s několika výběžky –, se ženský akt jen lehce dotýká koňské hlavy.

Těla *Pegasů* a *Kentaurů* – v jejichž znamení se konala pozoruhodná výstava v Bystřici nad Pernštejnem (1997) – jsou nesena neuvěřitelně křehkýma a často země se nedotýkajícíma nohama a nabita pohybem. Jednotlivé části jsou spojovány šrouby a celek tvoří složitou stavbu, v níž z pevného jádra vyrůstají paprsčité chvosty či hřívy. K letu jsou uzpůsobeny i figury již zcela odpoutané od své nositelky – krajiny – a nespočívající ani na hřbetu koně. Jen s nepatrným ukotvením proplouvají vzduchem, horizontála jejich trupu i údů je mírně prohnuta a hlava míří vzhůru (*Létavice*, 1997, topol, délka 300 cm). Někdy skupina postav tvoří sousoší pnoucí se od země vzhůru (*Věčná touha*, 1997, topol, výška 450 cm).

Letící či vzlétající postavy autor i nadále neustává vnímat v sepětí s krajinou. Tesá robustnější figury, ne již montované z jednotlivých částí, s pažemi trčícími vzhůru a pouze v jediném bodu ukotvené ve vysokém štíhlém pilíři (*Dva nad krajinou*, 2000, modřín, topol, výška 450 cm) nebo sloupu (*Jak nádherná krajina*, 1995, topol, výška 280 cm). Dvojici obdobných postav v heroickém postoji zasadil také na vrchol spirálově stočeného bloku (*Spirála integrace*, 1999, modřín, topol, výška 750 cm, Ústav sociální péče Kociánka, Brno) (obr. 2).

Machacek.indd 95 19.8.2005 12:05:59

Ať již je však ztvárnění krajiny v Macháčkových podobách od země odpoutaných a vzduchem letících bytostí jejich součástí, nebo jen naznačeno v názvu, či zcela chybí, je to právě pocit prožívání a intenzivního vnímání krajiny, který je vlastním zdrojem jeho představ. Je to pocit mimořádně silný a přitom jen obtížně sochařskou řečí vyslovitelný. Naléhavý proud k jeho zachycení se promítá i do kompozic milostných her, s nimiž trvalá touha po létání nad krajinou splývá, do nichž se vlastně převtěluje.

65 *Přelet,* 1992, polychromovaný topol, 67x63x55 cm.
A Passage, 1992, polychromatic poplar, 67x63x55 centimetres.
Überflug, 1992, Pappel polychromiert, 67x63x55 cm.

Machacek.indd 96 19.8.2005 12:06:00

66 *Závrať letu*, 1995, modřín, topol, výška 250 cm, délka 550 cm.
Vertigo of the Flight, 1995, larch, poplar, height 250 centimetres, length 550 centimetres.
Taumel des Flugs, 1995, Lärche, Pappel, Höhe 250 cm, Länge 550 cm.

Machacek.indd 97 19.8.2005 12:14:33

Machacek.indd 98 19.8.2005 12:14:35

68 *Nad krajinou*, 1995, modřín, topol, výška 300 cm.
Over the Landscape, 1995, larch, poplar, height 300 centimetres.
Über der Landschaft, 1995, Lärche, Pappelholz, Höhe 300 cm.

<

67 *Věčná touha,* 1997, topol, výška 450 cm.
An Eternal Desire, 1997, poplar, height 450 centimetres.
Ewige Sehnsucht, 1997, Pappel, Höhe 450 cm.

Machacek.indd 99 19.8.2005 12:14:38

69 *Krocení Pegase*, 2002, topol, výška 350 cm.
The Taming of Pegasus, 2002, poplar, height 350 centimetres.
Zügelung des Pegasus, 2002, Pappel, Höhe 350 cm.

Machacek.indd 100 19.8.2005 12:14:42

70 *Múza na červeném koni*, 2004, polychromované dřevo, délka 200 cm.
A Muse on the Red Horse, 2004, polychromatic wood, length 200 centimetres.
Muse auf einem roten Pferd, 2004, Holz polychromiert, Länge 200 cm.

Machacek.indd 101 19.8.2005 12:14:44

71 *Věčná touha*, 2003, dub, výška 300 cm. Vranov u Brna.
Eternal Desire, 2003, oak, height 300 centimetres. Vranov u Brna.
Ewige Sehnsucht, 2003, Eiche, Höhe 300 cm. Vranov u Brna.

>

72 *Dva na koni*, 1997, topol, délka 300 cm.
Two on the Horseback, 1997, poplar, length 300 centimetres.
Zwei auf dem Pferd, 1997, Pappel, Länge 300 cm.

Machacek.indd 102 19.8.2005 12:14:45

Láska nebeská

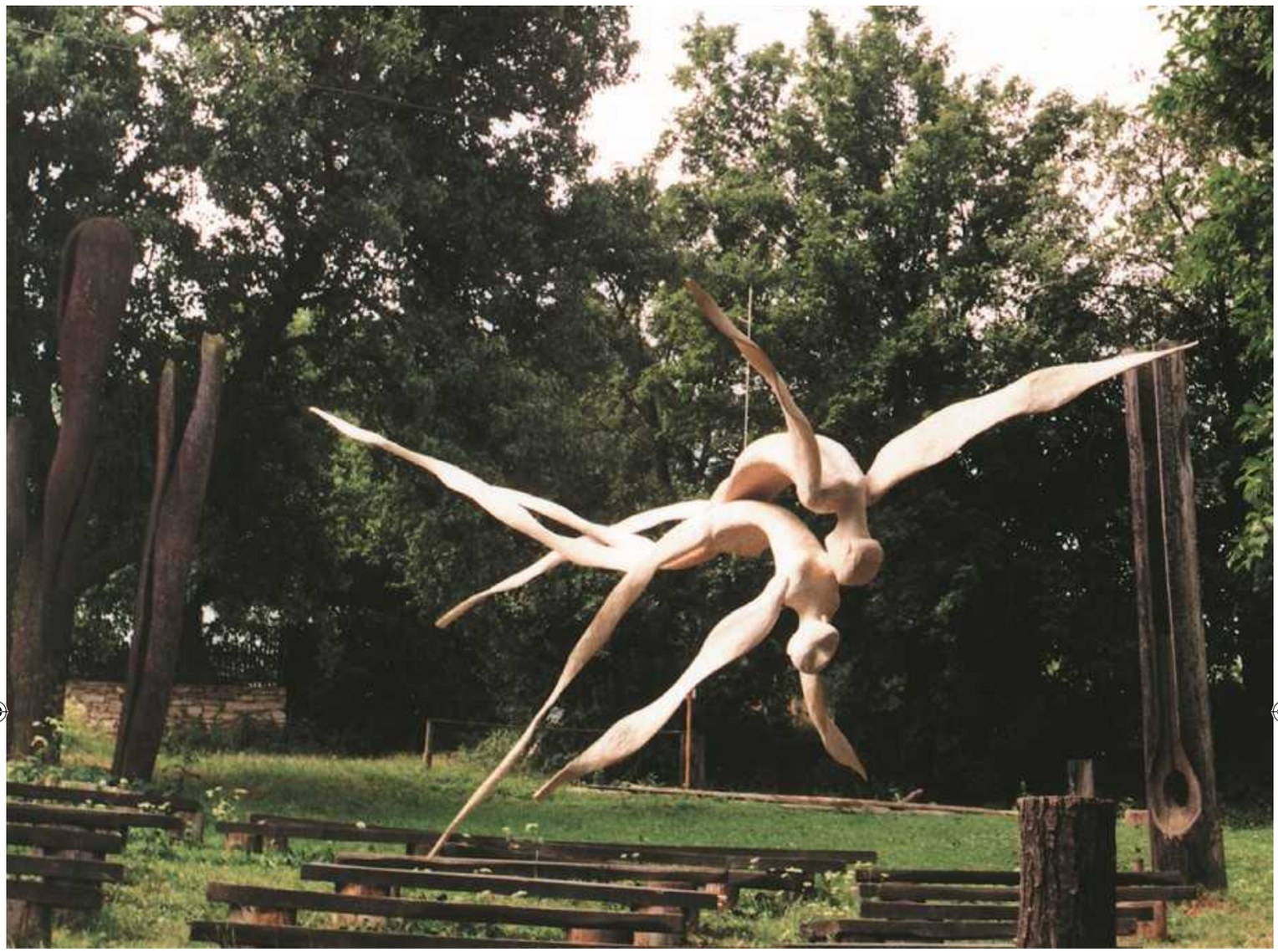
Popisovaná figurální díla představují bytosti téměř odhmotněné a netělesné, ne však bezpohlavní. Kromě jasných rozlišovacích znaků – vlasů a ňader u ženských aktů, pohlavních údů u aktů mužských – jsou nadány i výraznou schopností vyjádřit erotickou touhu velmi blízkou té, kterou vyciťujeme ze Závrati letů, Přeletů nad krajinou i Vyjížděk s koněm a dalších. Ostatně i jejich hry lásky se nejednou odehrávají na hřbetu koně (*Dva na koni*, 1997, topol, délka, 300 cm).

Podobně jako u dvojic na koni je také téma milenců v sérii *Ach ta láska nebeská* naplněno vzrušeným pohybem, postavy se k sobě vinou v různě vypjatých pozicích (*Léda s labutí*, 1998, vrba, topol, délka 210 cm; *Láska nebeská*, 1997, topol, délka 300 cm). Ve své extázi se milenci vznášejí v prostoru, ať již je sousoší podepřeno vysokou tyčí nebo zavěšeno. Obě varianty motivu *Láska je vzlétat* (*I*, 1997, topol, délka 300 cm; *II*, 1997, červená vrba, délka 300 cm) to vyjadřují již svým názvem.

Pozornost, kterou Zdeněk Macháček této námětové sféře věnuje, byla z velké části vyvolána vznikem projektu *Kruh prstenu* s cílem vytvořit knihy a výstavy na téma „Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů“. Projekt, jehož iniciátorem je profesor Masarykovy univerzity v Brně Jaroslav Malina, podnítil celou řadu umělců a u Zdeňka Macháčka zasáhl do oblasti jeho motivů a pocitů z krajiny i přeletů a zároveň se stal příležitostí k využití milostného tématu, jež již předtím bylo umělci blízké (obr. 72–88).

Machacek.indd 103 19.8.2005 12:14:47

73 *Láska nebeská*, 1997, topol, šířka 300 cm.
The Heavenly Love, 1997, poplar, width 300 centimetres.
Die himmlische Liebe, 1997, Pappel, Breite 300 cm.

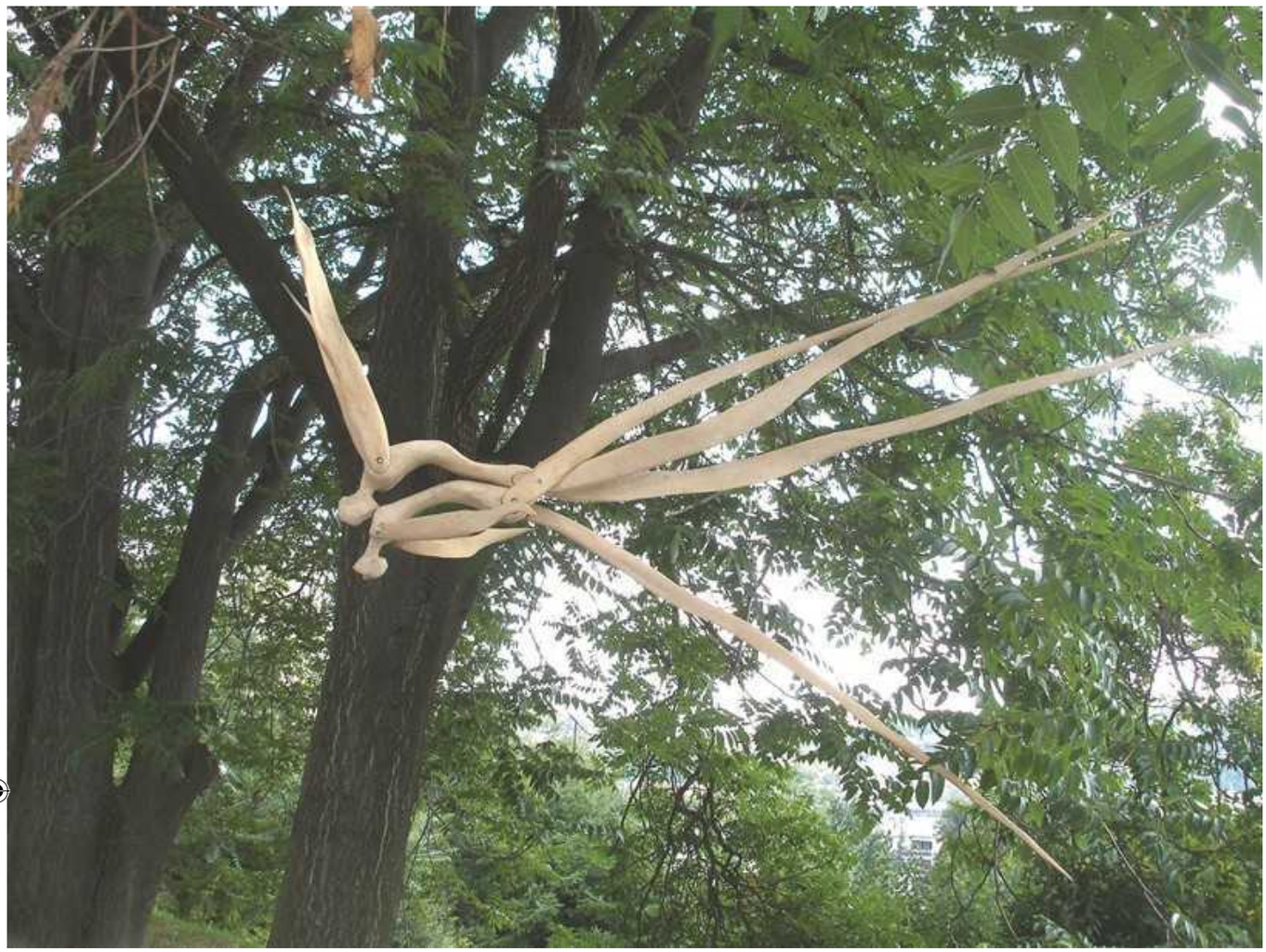
Machacek.indd 104 19.8.2005 12:14:49

74 *Láska je vzlétat … I*, 1997, topol, délka 300 cm.
Love is to Float … I, 1997, poplar, length 300 centimetres.
Liebe heißt Auffliegen … I, 1997, Pappel, Länge 300 cm.

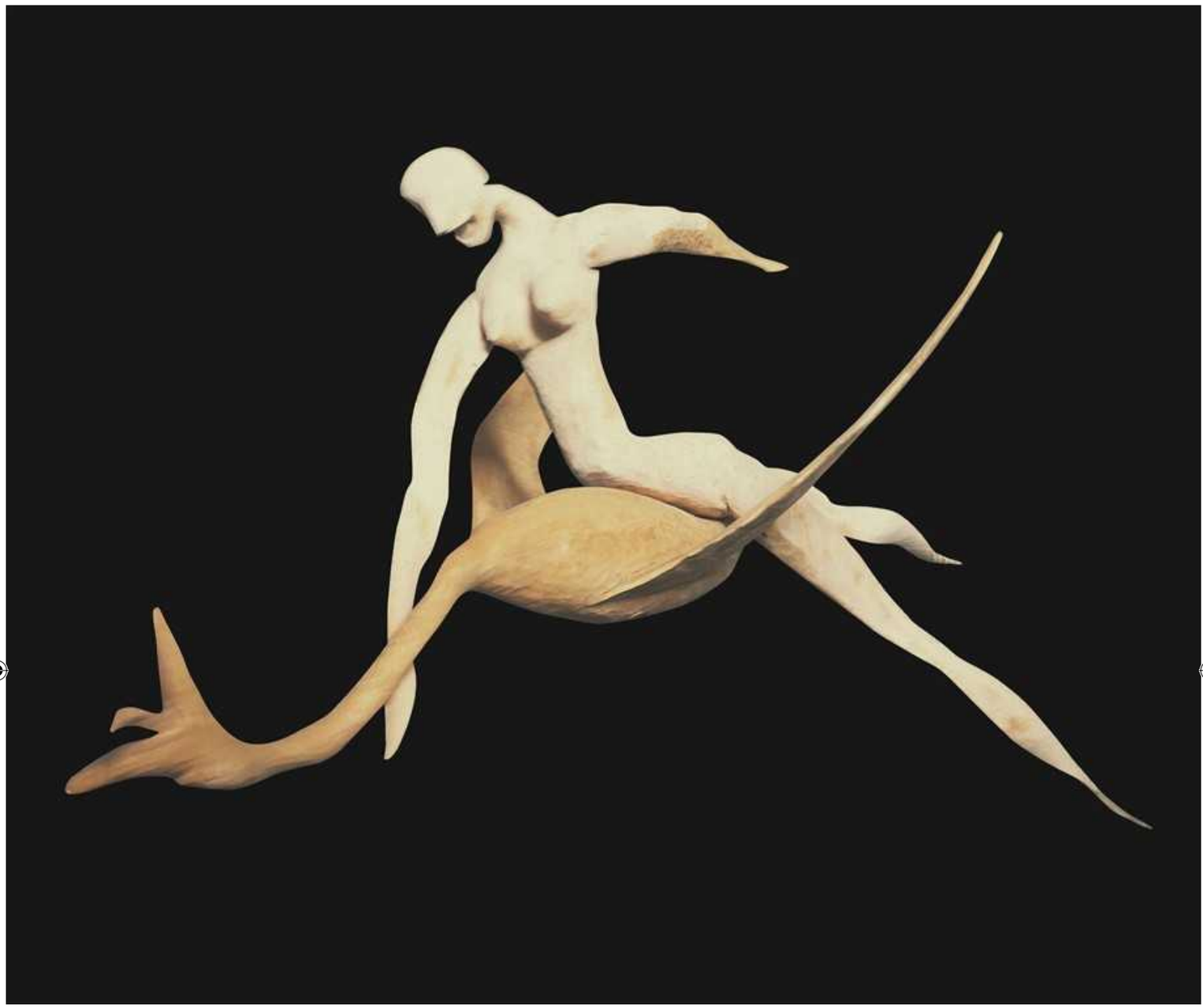
Machacek.indd 105 19.8.2005 12:14:51

75 *Láska je vzlétat … II*, 1999, červená vrba, délka 300 cm.
Love is to Float … II, 1999, red willow, length 300 centimetres.
Liebe heißt Auffliegen … II, 1999, rote Weide, Länge 300 cm.

Machacek.indd 106 19.8.2005 12:14:54

76 *Léda s labutí*, 1998, vrba (Léda), topol (labuť), délka 210 cm.
Leda with a Swan, 1998, willow (Leda), poplar (swan), length 210 centimetres.
Leda mit dem Schwan, 1998, Weide (Leda), Pappel (Schwan), Länge 210 cm.

Machacek.indd 107 19.8.2005 12:14:55

77 *Perla*, 1999, polychromovaný topol, délka 200 cm.
A Pearl, 1999, polychromatic poplar, length 200 centimetres.
Die Perle, 1999, Pappel polychromiert, Länge 200 cm.

Machacek.indd 108 19.8.2005 12:14:57

78 *Dva na koni*, 1999, topol, délka 188 cm, šířka 168 cm.
Two on the Horseback, 1999, poplar, length 188 centimetres, width 168 centimetres.
Zwei auf dem Pferd, 1999, Pappel, Länge 188 cm, Breite 168 cm.

Machacek.indd 109 19.8.2005 12:15:02

79 *Milování na slonu*, 2000, jilm (slon), červená vrba (dvojice v nosítkách na hřbetě slona), výška 49 cm, šířka 63 cm.
Making Love on the Elephant, 2000, elm tree (elephant), red willow (a couple in a sedan on the elephant's back), height 49 centimetres, width 63 centimetres.
Liebespaar auf dem Elefanten, 2000, Rüster (Elefant), rote Weide (Liebespaar in der Trage auf dem Elefantenrücken), Höhe 49 cm, Breite 63 cm.

>

80 *Namlouvání*, 2000, topol, výška 400 cm.
Courtship, 2000, poplar, height 400 centimetres.
Bewerbung, 2000, Pappel, Höhe 400 cm.

Machacek.indd 110 19.8.2005 12:15:05

Machacek.indd 111 19.8.2005 12:15:08

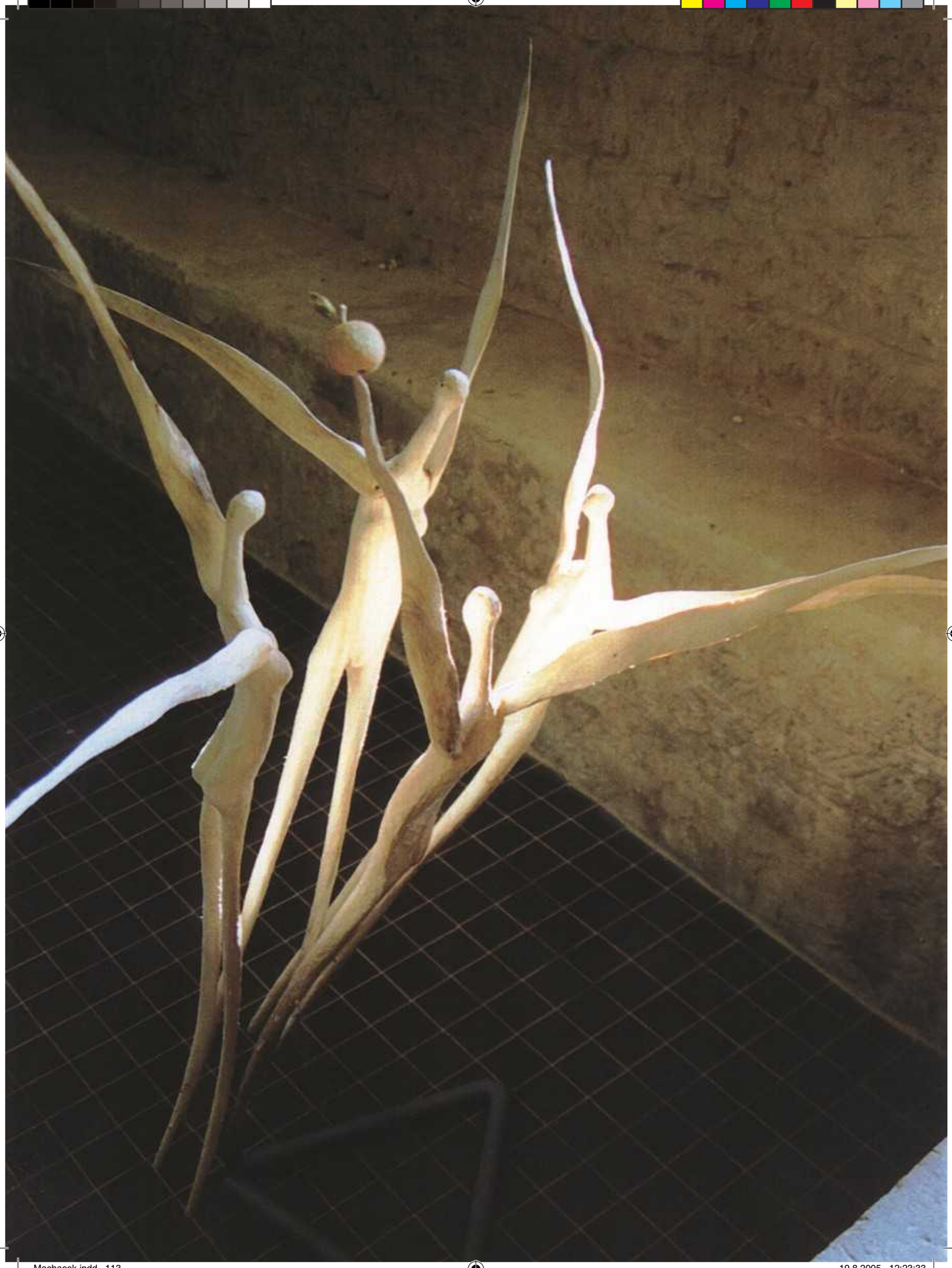

81 *Obletování*, 2000, topol, výška 210 cm.
Wooing, 2000, poplar, height 210 centimetres.
Umschwärmen, 2000, Pappel, Höhe 210 cm.

>
82 *Hra o jablko*, 2000, topol, výška 250 cm.
Playing for an Apple, 2000, poplar, height 250 centimetres.
Das Spiel um den Apfel, 2000, Pappel, Höhe 250 cm.

Machacek.indd 112 19.8.2005 12:15:10

Machacek.indd 113 19.8.2005 12:23:33

83 *Múza s Pegasem*, 2002, polychromovaný topol, výška 100 cm.
A Muse with Pegasus, 2002, polychromatic poplar, height 100 centimetres.
Muse mit Pegasus, 2002, Pappel polychromiert, Höhe 100 cm.

Machacek.indd 114 19.8.2005 12:23:35

84 *Sova erotoman*, 2003, mořený topol, výška 20 cm.
The Owl-Erotomaniac, 2003, dipped poplar, height 20 centimetres.
Eule – die Erotomane, 2003, Pappel gebeizt, Höhe 20 cm.

Machacek.indd 115 19.8.2005 12:23:38

85 *Adamovo jablko*, 2004, polychromovaný topol, výška 15 cm.
Adam's Apple, 2004, polychromatic poplar, height 15 centimetres.
Der Adamsapfel, 2004, Pappel polychromiert, Höhe 15 cm.

>
86 *Kruh prstenu pro Jaroslava Malinu*, 2004, polychromovaná lípa, výška 21 cm.
A Cycle of a Ring for Jaroslav Malina, 2004, polychromatic linden, height 21 centimetres.
Der Kreis des Fingerringes für Jaroslav Malina, 2004, Linde polychromiert, Höhe 21 cm.

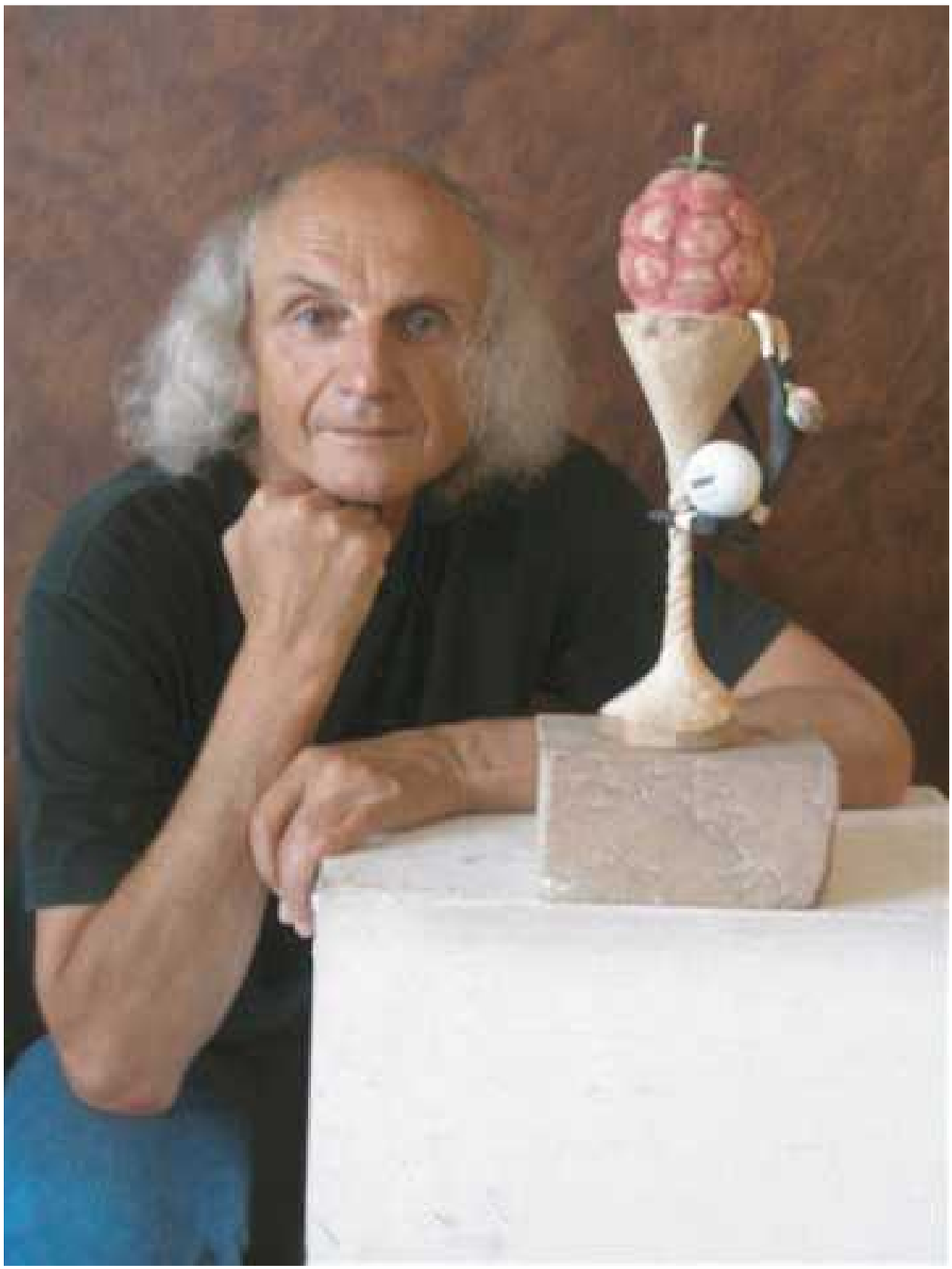

Machacek.indd 116 19.8.2005 12:23:42

Machacek.indd 117 19.8.2005 12:23:45

Machacek.indd 118 19.8.2005 12:23:46

87 *Kruh prstenu*, 2004, mořený topol, průměr 99 cm, výška (s podstavcem) 158 cm. Trojrozměrný emblém projektu Kruh prstenu.
A Cycle of a Ring, 2004, dipped poplar, perimeter 99 centimetres, height (with the pedestal) 158 centimetres. Tridimensional emblem of the project A Cycle of a Ring.
Der Kreis des Fingerringes, 2004, Pappel gebeizt, Durchschnitt 99 cm, Höhe (samt Gestell) 158 cm. Dreidimensionales Emblem zum Projekt Der Kreis des Fingerringes.

<

88 *Malinův pohár*, 2005, polychromovaný topol, výška 32 cm.
Malina´s Cup (Raspberry´s Cup), 2005, polychromatic poplar, height 32 centimetres.
Malina-Becher (Himbeerbecher), 2005, Pappel polychromiert, Höhe 32 cm.

Machacek.indd 119 19.8.2005 12:23:47

Andělé a Vykukové

Extáze i poezie letu a touhy mají u Zdeňka Macháčka svůj protipól v dílech naplněných poezií jiného druhu, ve výtvorech budících úsměv a v lecčems blízkých lidovému pojetí (obr. 89–93). Od počátku let devadesátých vznikají v jeho ateliéru originální dřevěné kašny – nádoby, na jejichž tvaru i vnějším dekoru sochař využil svých zkušeností a nápadů z práce na sériích váz pro brněnské výstaviště či obalů na koše pro jihlavské parkány. Z jejich nitra se noří okrouhlá hlava svérázného chrliče. Podobného rodu jsou i *Vykukové* – blízcí příbuzní chrličů, kteří ovšem místo z vody vykukují za trámy (obr. 104).

Kolem roku 1995 zaujala autora představa okřídleného anděla, kterou ztvárnil v řadě figur, jež se vznášejí nebo se jen zlehka dotýkají země. Jejich něžná a zároveň lehce karikovaná podoba se vyznačuje křehkými údy, protáhlým, do řízy zahaleným trupem a paprsčitě rozježenými vlasy. První z této série byl původně komponován jako součást sousoší *Výlet* (1995), nad nímž se volně vznášel.

Vtip a fantazii uplatnil Zdeněk Macháček v bohaté míře při výzdobě Klubu bankéřů na náměstí Svobody v Brně. Jednotlivá díla pojí společný námět – Ráj, ovšem ráj bankéřů. Proto kupříkladu v reliéfu *Evy a stromu zakázaného ovoce* had nabízí Evě zlato a volná plastika sedícího lva svírá zlaté cihly. Stylizace tu pracuje s humornou nadsázkou a má ilustrativní ráz – u Zdeňka Macháčka ojedinělý.

Se zcela jinými, neiluzivními prostředky zachází autor ve skupině prací, v níž je rovněž patrná lehká ironie a kterou nazval příznačně *Dámská společnost* (1991) (obr. 90). Z protáhlých a elegantně prohnutých forem ženských postav vytvořil trojici židlí, jejichž povrch barevně a materiálově dotváří kůže v podání Aleny Kojdlové.

>

89 *Lev – Strážce pokladu*, 1991, polychromované dřevo, výška 120 cm.
Lion – Treasure Guardian, 1991, polychromatic wood, height 120 centimetres.
Löwe – der Schatzwächter, 1991, Holz polychromiert, Höhe 120 cm.

Machacek.indd 120 19.8.2005 12:23:49

Machacek.indd 121 19.8.2005 12:23:51

Machacek.indd 122 19.8.2005 12:23:52

91 *Sova*, 1995, mořený topol, výška 26 cm.
An Owl, 1995, dipped poplar, height 26 centimetres.
Die Eule, 1995, Pappel gebeizt, Höhe 26 cm.

<

90 *Dámská společnost*, 1991, dřevo, kůže, 120x50 cm. Spoluautorka Alena Kojdlová.
Ladies' Company, 1991, wood, skin, 120x50 centimetres. Co-authoress Alena Kojdlová.
Damengesellschaft, 1991, Holz, Leder, 120x50 cm. Mitgestalterin Alena Kojdlová.

Machacek.indd 123 19.8.2005 12:23:55

92 *Sova-šibal*, 1999, mořený topol, výška 26 cm.
The Owl-Joker, 1999, dipped poplar, height 26 centimetres.
Eule – der Schäker, 1999, Pappel gebeizt, Höhe 26 cm.

Machacek.indd 124 19.8.2005 12:23:57

93 *Sova-noční fantom*, 2005, šířka 86 cm.
The Owl-Night Phantom, dipped poplar, 2005, width 86 centimetres.
Eule – der Nachtphantom, Pappel gebeizt, 2005, Breite 86 cm.

Machacek.indd 125 19.8.2005 12:23:58

Opět krajina

Jako kyvadlový pohyb mezi dvěma vzdálenými stanovišti, tak se někdy mohou jevit jednotlivé etapy sochařské tvorby Zdeňka Macháčka. Někdy také jako návraty k podnětům a motivům, jejichž inspirující síla neztrácí s časovým odstupem svou intenzitu. Od Rozevlátých, Větrných a Strmých krajin z doby kolem roku 1980 se klene rozsáhlý oblouk zahrnující z půdy vyrůstající Lesní katedrály a Píšťaly, ale i od země odpoutané Létavice, Výlety a Přelety nad krajinou, aby od roku 2003 autorovu představivost znovu ovládla právě krajina. Po dvaceti letech nachází autor nový výraz pro motiv, který pronikl nejen do jeho umění, ale i do jeho života a významně jej ovlivňuje (obr. 94–103).

Bezprostředně po období, jež bylo ve znamení křehce působících vznášejících se postav ztělesňujících nenaplněné lidské touhy, se sochař obrací k hmotným, pevně uchopitelným ztvárněním jednoho ze svých nejvlastnějších námětů – krajiny. Krajiny z roku 2003 a novější jsou proti trojrozměrným Strmým či Větrným krajinám roku 1980 většinou plošší. Vycházejí z tvaru nepříliš silného dřevěného plátu, jehož formování někdy jen mírně naznačuje plasticitu v podobě mělkých vypouklin.

V *Krajině I* (2003–2004, mořený topol, výška 224 cm, šířka 100 cm) modelace jako by sledovala otisk ženského těla a také nepravidelný obdélník *Krajiny II* (2003–2004, mořený topol, výška 224 cm, šířka 100 cm) je tvarován obdobně. V nové podobě tu nacházíme prolnutí figurálního motivu s námětem zcela odlišným (jako již ve *Větrné krajině* z roku 1980) a znovu se přesvědčujeme, že ženská postava nebyla jen podnětnou inspirací pro řadu Venuší nebo pro díla z kapitoly Lásky nebeské, ale je latentně v Macháčkově tvorbě přítomna stále. Dokazuje to i *Krajina erotická* (2003–2004, mořený topol, výška 178 cm, šířka 78 cm), jejímž středem probíhá prohloubenina dělící objekt na dvě jakoby tělesné části. Výraz intimity v *Krajině důvěrné* (2003–2004, mořený topol, výška 180 cm) je vyjádřen dvěma spojenými vertikálními útvary dole zúženými, jejichž horní vystupující části se k sobě pojí. K dřívějšímu tématu se sochař vrací v složitě tvarované *Krajině rozevláté* (2003–2004, mořený topol, výška 105 cm). Také *Drsná krajina* (2003–2004, mořený topol, výška 187 cm) čerpá z obdobného inspiračního zdroje jako starší práce. Její protáhlý tvar v dolní půli zúžený je uprostřed šroubovitě stočený. Horní rozšířená plocha je oživena drobným plastickým diamantováním, výtvarným prvkem, jehož autor využívá i v dalších pracích let 2003 a 2004 *(Krajina I, II)*.

Nové vnímání tématu a nové směřování představ přinášejí díla, v nichž umělec výrazněji než předtím pracuje s proměnami krajiny. Naznačuje to *Bukovina* (2003–2004, mořený topol, výška 140 cm, šířka 133 cm) – sestava tří přibližně čtvercových, mírně prohýbaných plátů upravených do podoby bukového listu. Skutečnými metamorfózami, v mnohém blízkými krajinám Bohdana Laciny, jsou *Krajina motýl* (2003–2004, mořený topol, výška 145 cm, šířka 130 cm), v níž proti sobě ze společné základny vyrůstají dvě čtvercová křídla, a dále *Krajina plachetnice* (2003–2004, mořený topol, výška 220 cm), kterou tvoří dva zhruba obdélníkové objekty ze šikmých a lehce prohnutých plátů.

Dosavadní umělecká žeň z krátkého období let 2003 a 2004 by mohla předznamenávat další rozvíjení motivu, který zřejmě nikdy nepřestal Zdeňka Macháčka poutat. Může však také vyústit do sfér velmi odlišných, jen vzdáleně na ni navazujících. Mohla by být vystřídána vykročením na zcela novou cestu, jako tomu bylo u Zdeňka Macháčka již vícekrát. Odpověď na tyto otázky zatím patrně nezná ani sám autor.

>

94 *Vlnění*, 2003, polychromovaný modřín, výška 600 cm. Gymnázium Bystřice nad Pernštejnem.
Undulation, 2003, polychromatic larch, height 600 centimetres. Grammar School Bystřice nad Pernštejnem.
Wellengang, 2003, Lärche polychromiert, Höhe 600 cm. Gymnasium Bystřice nad Pernštejnem.

Machacek.indd 126 19.8.2005 12:23:59

Machacek.indd 127 19.8.2005 12:24:01

95 *Krajina I*, 2003–2004, mořený topol, výška 224 cm, šířka 100 cm.
Landscape I, 2003–2004, dipped poplar, height 224 centimetres, width 100 centimetres.
Landschaft I, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 224 cm, Breite 100 cm.

Machacek.indd 128 19.8.2005 12:24:04

96 *Krajina II*, 2003–2004, mořený topol, výška 220 cm.
Landscape II, 2003–2004, dipped poplar, height 220 centimetres.
Landschaft II, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 220 cm.

Machacek.indd 129 19.8.2005 12:29:30

97 *Erotická krajina*, 2003–2004, mořený topol, výška 170 cm, šířka 78 cm.
Erotic Landscape, 2003–2004, dipped poplar, height 170 centimetres, width 78 centimetres.
Erotische Landschaft, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 170 cm, Breite 78 cm.

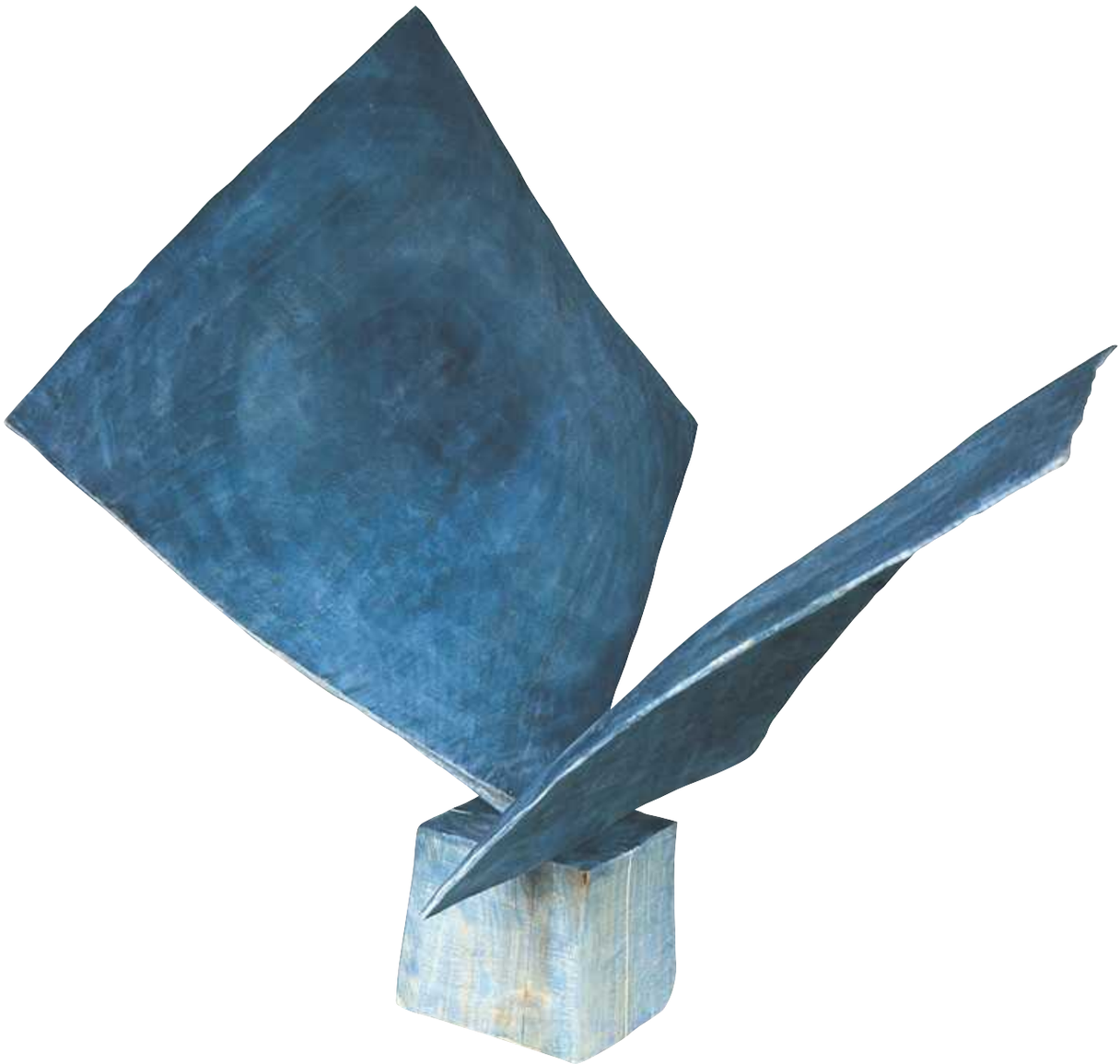
Machacek.indd 130 19.8.2005 12:29:32

98 *Drsná krajina*, 2003–2004, mořený topol, výška 187 cm.
The Rough Landscape, 2003–2004, dipped poplar, height 187 centimetres.
Herbe Landschaft, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 187 cm.

Machacek.indd 131 19.8.2005 12:29:33

99 *Krajina motýl*, 2003–2004, mořený topol, výška 145 cm, šířka 130 cm.
The Butterfly Landscape, 2003–2004, dipped poplar, height 145 centimetres, width 130 centimetres.
Landschaft Schmetterling, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 145 cm, Breite 130 cm.

>

100 *Krajina plachetnice*, 2004, mořený topol, výška 215 cm.
The Sailing Boat Landscape, 2004, dipped poplar, height 215 centimetres.
Landschaft Segelschiff, 2004, Pappel gebeizt, Höhe 215 cm.

Machacek.indd 132 19.8.2005 12:29:35

Machacek.indd 133 19.8.2005 12:29:38

101 *Podzim na Vysočině*, 2004, polychromovaný topol, výška 100 cm.
Autumn in the Czech-Moravian Highlands, 2004, polychromatic poplar, height 100 centimetres.
Herbst im Hochland, 2004, Pappel polychromiert, Höhe 100 cm.

Machacek.indd 134 19.8.2005 12:29:40

102 *Vysočina*, 2004, mořený topol, výška 125 cm.
The Czech-Moravian Highlands, 2004, dipped poplar, height 125 centimetres.
Das Hochland, 2004, Pappel gebeizt, Höhe 125 cm.

Machacek.indd 135 19.8.2005 12:29:42

103 *Vzdušná krajina*, 2005, topol, výška 61 cm.
The Air Landscape, 2005, poplar, height 61 centimetres.
Luftige Landschaft, 2005, Pappel, Höhe 61 cm.

Machacek.indd 136 19.8.2005 12:29:43

Vědomí kontinuity

Úvodní text této monografie i jednotlivé stati, věnované většinou tematicky i časově vymezeným úsekům Macháčkovy tvorby, dokládají proměny, jimiž autorovo dílo procházelo a jimž se asi nevyhne ani v příštích letech. Výrazné odlišnosti, kterými se různé tvůrčí etapy vyznačují, na prvý pohled jako by popíraly vzájemnou návaznost a některé obdobné – nejen formotvorné – rysy. Při jejich pozorném sledování je však zřejmé, že mají mnoho společného, že zdánlivě vyčerpané a opuštěné téma či výtvarný princip znovu ožívají v časovém odstupu a jsou opět nosné a inspirující.

Pozoruhodný je v tomto smyslu umělcův vztah k figuře. Po sérii raných prací a skupině *Venuší* se Zdeněk Macháček vymaňuje z antropomorfismu a ve *Světech ticha* i dílech inspirovaných světem přírody využívá plastických forem k zobrazením zcela netradičním. Ta mají sice velmi daleko k jakékoliv imitativnosti, přesto však některá z nich skrytě vypovídají o erotických představách tvarů ženského těla.

Téma ženské postavy se znovu objevuje na konci let sedmdesátých ve *Venuších*, vznikajících paralelně se *Strmými krajinami* a *Rozevlátými krajinami*, jejichž pohyb se v náznaku opakuje v prohnutí ženských torz. Na konci let osmdesátých je motiv torza radikálně redukován, vznikají mimo jiné i varianty sochařsky modelovaných ženských ňader, jejichž kulovité tvary navazují na souběžně vytvářené *Ulity* a představují dráždivě smyslový, téměř naturalistický protiklad k jejich abstraktní formě.

Figurace naplno převládla v Macháčkově díle v letech devadesátých, tentokrát v pojetí zbaveném statičnosti a do značné míry i hmotnosti. Štíhlé postavy protáhlých údů plně vyjadřují ideu letu i milostné extáze. Ale ani návrat ke stále živé inspirační oblasti, jakou je pro Zdeňka Macháčka krajina, neopouští zcela motiv ženské postavy. Mělký reliéf skrytě naznačující měkké tělesné vypoukliny a prohloubeniny vytváří v dřevěném plátu *Krajiny I* (2004) iluzi otisku ženského těla.

Neméně příznačným proměnám podléhá námět krajiny – v širším pojetí zahrnující i téma měst. Srostlice nepravidelných kubických útvarů nesoucích názvy italských měst a svým způsobem odrážejících jejich charakteristiku patří mezi osobité projevy Macháčkova přístupu k sochařsky netradičním námětům. V cyklu *Křížovice* z počátku let sedmdesátých je znak venkovského prostředí – hrotitý tvar střechy vesnické chalupy – jen doplněním vlastního obsahu, totiž krajiny, v komorních plastikách vystihujících její tektonický ráz. Konec sedmdesátých let znamená nečekaný, překvapivý vývoj námětu v rozměrných objektech, ať již vertikálních, šroubovitě stočených či rozvinutých do šíře, vždy však zbavených statičnosti a zprohýbaných jakoby pod náporem větru.

Pozoruhodný návrat ke krajině nastává po roce 2000, po éře zaplněné téměř netělesnými, vznášejícími se figurálními díly. Krajina ostatně nebyla ani z této etapy zcela vytěsněna; tvoří zpočátku součást sochařské kompozice, v níž je doprovázena figurou, později je alespoň v náznaku přítomna, nebo spíše tušena v různých obměnách *Letů* a *Přeletů*. – Krajiny z roku 2003 a další mají někdy blízko k *Větrným krajinám* z doby kolem roku 1980. Nové jsou (kromě formálních odlišností) zejména originální metamorfózy krajiny, jejich dvojvýznamovost, jakou jeví kupříkladu *Krajina plachetnice* či *Krajina motýl*.

Návraty a stále nové osobité využívání dříve nalezených motivických zdrojů neprobíhá jen ve vymezených námětových sférách. Opakují a rozvíjejí se také některé výtvarné principy a postupy. Protiklad štíhlého vertikálního tvaru na jedné a oblé kulovité formy na druhé straně je právě jedním z charakteristických způsobů, jakým se Zdeněk Macháček zmocňuje svého záměru. Příznačným se toto vyjádření stalo ve *Světech ticha*, cyklu, jenž tvoří jeden z kulminačních bodů autorova uměleckého vývoje. Působivě je uplatněno v sousoší *Příroda a člověk* v areálu brněnského Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků (dnes Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů). Bez přímé souvislosti, ale v časové návaznosti vytváří pak Zdeněk Macháček v osmdesátých letech nejen vysoké, štíhlé *Lesní píšťaly* a *Katedrály*, ale i nevelké *Ulity* sevřeného, oblého kulovitého tvaru.

Machacek.indd 137 19.8.2005 12:29:46

Dalším často přítomným znakem Macháčkových plastik je pohyb. Jedna z raných komorních prací představující letícího ptáka stojí na samém počátku řady, která pokračuje reliéfem *Ptáků* se vzepjatými křídly na fasádě Klubu vystavovatelů brněnského výstaviště přes pohybem nabitá zobrazení *Rozevlátých krajin* a *Větrných krajin* až k vznášejícím se *Pegasům* a *Létavicím*.

Celek Macháčkova rozsáhlého díla spojuje ovšem dřevo jako autorův vyvolený a až na malé výjimky výhradní materiál. V nejrůznějších podobách – podle povahy zvoleného motivu – respektuje sochař tvarové i strukturální zákonitosti dřeva, když jednou dává vyniknout jeho hladké povrchové úpravě a jindy opět přirozené povaze materiálu se stopami opracování.

Tematicky je základní sféra, v níž Zdeněk Macháček tvoří, v zásadě vymezena přírodou, hlavně krajinou a lidskou postavou. V obou oblastech vznikají motivické cykly rozvíjející ve více či méně početných variantách téma, aniž by je pokaždé bezezbytku vyčerpaly. Některé z nich mají ovšem uzavřený charakter. K takovým náleží především *Světy ticha*, u nichž zároveň došlo k zajímavému vývoji – k vykročení z ateliérového uzavření do venkovního prostoru. Jejich komorní, esteticky vytříbené tvarové pojetí se stalo východiskem k formování série exteriérových plastik v architektonickém prostředí sídliště.

Ke konfrontacím Macháčkových sochařských děl s volným prostorem dochází také u jeho *Lesních katedrál* a dalších děl založených na totemických tvarech objektů vytesaných z kmenů stromů. Přirozený vzájemný vztah jednotlivých plastik mezi sebou a jejich vztah k prostoru se mimořádným způsobem utvářel v prostředí Botanické zahrady Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde byla v roce 2000 instalována výstava vznášejících se figurálních prací převážně z cyklu *Láska nebeská*. Fungování plastiky ve volném prostoru – i v interiéru – nebývá u Macháčka řešeno a priori, faktor prostoru není většinou jednoznačně určen, jeho význam – jmenovitě u rozměrných děl autorovy nejnovější tvůrčí kapitoly – je však nepominutelný.

Zdeněk Macháček náleží ke generaci, jejíž výtvarný nástup nastal v letech šedesátých a která rozvíjela formotvorné úsilí sledující vývoj světové moderní plastiky. Autor se již v padesátých letech seznamuje, byť zprostředkovaně, s evropským uměním. Díla tvůrců, jako byli Pablo Picasso, Henry Moore, Jacques Lipchitz, a dalších představitelů evropské moderny, ale také domácích – Josefa Wagnera, Bedřicha Stefana, brněnského Josefa Kubíčka i jiných, ze současníků pak zejména Vladimíra Preclíka – spolupůsobila při utváření jeho vlastních výtvarných názorů. V jejich rámci se formovala Macháčkova specifická plastická řeč, v níž hraje důležitou úlohu materiál, s nímž dokáže nejen suverénně zacházet, ale také si s ním s velkou tvůrčí jistotou pohrávat. Pro vznik jeho díla je však nezbytný prožitek či pocit tak silný, aby vyvolal snahu ztvárnit jej i tehdy, kdy se téměř vymyká představám o trojrozměrném vyjádření. Zdrojem tohoto pocitu je pro Zdeňka Macháčka především krajina. V hledání přesvědčivého projevu prošla jeho tvorba cestou různých proměn obsahových i formálních, ústících do současné fáze, v níž autor nachází výraz pro své pojetí krajiny, opět ne statické, nýbrž naplněné pohybem.

Na jedné straně blízký, chápající vztah k přírodnímu dění a jeho rozmanitým projevům, na druhé straně neobvyklé, nekonvenční přístupy k námětům, zejména těm netradičním, charakterizují Macháčkovu tvorbu nezatíženou apriorními teoriemi a překračující často nečekaným způsobem vžité normy. Také pro tyto své vlastnosti přispívá dílo Zdeňka Macháčka k významnému obohacení široké škály našeho současného sochařství.

>

104 *Vykukové*, 1997, topol, 25 cm.
Sprucers, 1997, poplar, 25 centimetres.
Pfiffikusse, 1997, Pappel, 25 cm.

Machacek.indd 138 19.8.2005 12:29:47

ZM – V POHLEDU KOLEGŮ, PŘÁTEL, KRITIKŮ

Romantik, hledající v přírodě

Alena Konečná

Sochy Zdeňka Macháčka jsou výhradně ze dřeva. Dřevo je živý materiál, který roste, mění se a vyvíjí. Pro Macháčka to znamená, že je schopné rekapitulovat nejrůznější přírodní organismy, zdůraznit podstatu a dynamiku jejich tvarů a přetvořit je svou specifickou emotivností ve znak, nebo dokonce v symbol.

Prvním cyklem byly *Venuše*, ženské figury, složené z pádných balvanovitých forem, dramaticky si oponujících, které svazovala obrysová linie velice jednoduchá a plynulá a ukrývající je před prostorem. Ve *Venuších* si Macháček hledal abecedu své sochařské řeči, prohluboval své znalosti materiálu – a odkryl vlastně zhruba už své karty:

Ukazuje se, že je schopen dramatičnosti a dynamičnosti, ale vzápětí je zmírňuje svým sklonem k harmonii. Zřejmě táž vlastnost ho nutí, aby v konečné fázi vývoje sochy většinou popřel svůj materiál – který miluje natolik, že nikdy nesáhne po jiném – tmavým napatinováním, které zakryje léta a zastře rukopis. Světlo pak spočívá na sceleném a hladkém povrchu klidně a staticky. Socha je mohutným balvanovitým organismem s jistým druhem monumentality, pod jehož zdánlivě klidnou hladinou probíhá životní drama.

Sochy druhého cyklu – *Světy ticha*, inspirované životem pod vodou, jsou útvary provrtané živočichy nebo slupky, jejichž jádra byla vybrána. Sochařsky se tu skutečně řeší problém jádra a obalu. Prostor

Machacek.indd 139 19.8.2005 12:29:47

je pouštěn do hmoty, která je ztenčena někde natolik, že z ní zůstává pouhá stěna nebo křehký stonek. I tady je formě ponechána klidná obrysová linie, krásou svých objemů působí i vnitřní dutiny. Rytmické, prostorové, až téměř dekorativní střídání obrysů, hmot a prázdna tvoří drama soch, u tohoto cyklu lyrické a křehké.

Poslední skupina soch navazuje znova na Venuše, i když je přitom pochopitelně využito všech doposud získaných zkušeností. Macháček teď vytváří torza těl, která jsou současně symboly jejich základního přírodního a erotického poslání. Vypráví o něm skladbou mohutných konvexních tvarů, do sebe vkloubených a navzájem kontrastujících, které jsou zároveň paralelou živých přírodních forem vůbec, všeho rodícího se a zrozeného.

Zdeněk Macháček je romantik, hledající v přírodě podstatu, čistotu, počátky a zdroje života. Filosofie jeho soch je jasná a srozumitelná. Její ztvárnění ovšem není ještě konečné. Sochař nezažil vlastně ještě to, čemu Šalda říká „poslední chvíle“.

Konečná, Alena (1968): *Zdeněk Macháček / Sochy*. Katalog výstavy, Galerie Jaroslava Krále, Brno, 24. 2.–30. 3. 1968. Brno: Svaz českých výtvarných umělců – Český fond výtvarných umění – Dům umění města Brna.

Křížovice

Zdeněk Čubrda

Na několika předchozích samostatných výstavách se Zdeněk Macháček prezentoval volnými cykly, jež zpravidla specifickými sochařskými prostředky řešily jeden výtvarný problém. V živé paměti jsou dosud torza, motivy získané z cest pod vodní hladinu či antické motivy, inspirované návštěvou zemí evropské antické minulosti. Jednotlivé skulptury těchto cyklů vycházely vždy z intenzivního sledování tvarové struktury prvků předmětné skutečnosti a zkoumání jejího lidského významu. Kontakt s vizuální skutečností byl tedy podmínkou jejich vzniku a zdrojem jejich sochařského zpracování. Obdobně je tomu u vystavené kolekce skulptur a reliéfů, jež nesou společný název *Křížovice*. Odchod z města do zmíněné obce, jež leží v jednom z téměř neznámých míst Českomoravské vrchoviny, přivedl umělce zpět k intenzivnímu sledování krajiny. Ujít 50 až 100 metrů od ateliéru znamená získat pohled do údolí Svratky, údolí, jež se hluboce zařízlo do měkkého reliéfu Vysočiny. Vesnice, políčka a cesty jsou zde svědectvím stálého zápasu člověka s přírodou, jež se při tvarování krajiny nerada vzdává svého podílu ve prospěch člověka. Zdeněk Macháček pochopil tento vzájemný vztah a snaží se jej prostředky vlastními svému sochařskému vyjádření ztvárnit v materiálu, jejž nejraději používá – ve dřevě. Je to, domnívám se, poprvé, co se někdo pokusil ztvárnit krajinu Vysočiny sochařskými prostředky bez snahy využívat ustálených symbolických vazeb či věcně popisné metody, jež v kontextu současného umění pozbývá na významu. Sochař byl proto postaven před úkol vytvořit vlastní výrazové prostředky pro výtvarnou transpozici zvoleného tématu. Zdeněk Macháček se přiklonil, jak to ostatně odpovídá jeho výtvarnému naturelu, k vyjádření prostřednictvím tvarových znaků. Vytvořil si tak sochařský moderní názor na pole, vesnici, dům, návrší či cestu a z těchto prvků, pochopitelně vždy podle záměru a potřeby obměňovaných, vytváří své reliéfy a volné skulptury. Vztah k materiálu je dán již předchozími obdobími tvorby – jde o specifické vlastnosti dřeva, jehož kresbu a barevnost autor buď popírá sjednocením povrchu skulptury patinou, nebo naopak podtrhuje respektováním danosti kresby. Zvláštní pozornosti si v této souvislosti zaslouží bíle polychromované skulptury, jež podvědomě navazují na zkušenosti z působení povrchové úpravy památek renesančního a barokního sochařství. Pro celé Macháčkovo dílo je pak společnou vlastností monumentalita, jež ve vystavené kolekci vyniká u drobných reliéfů.

Tvarová čistota, využití geometricky určených poměrů ploch a objemů a zejména pak celkové kompoziční zjednodušení charakterizují výsledky současného vývojového období Macháčkovy tvorby.

Machacek.indd 140 19.8.2005 12:29:48

Kontakt s minulostí je však zachován díky umělcově trvající tvůrčí odpovědnosti a jeho snaze reagovat vlastními prostředky na předmětnou skutečnost a její společensky závažné složky. Zdeněk Macháček nepropadl nikdy prázdnému, povrchnímu estetismu forem. Již proto je jeho tvorba trvale aktuálním přínosem profilu soudobé výtvarné kultury, v níž nezaujímá nepodstatnou pozici.

Čubrda, Zdeněk (1974): *Zdeněk Macháček / Křižovice*. Katalog výstavy, Galerie Jaroslava Krále, Brno, 3.–22. 9. 1974. Brno: Svaz českých výtvarných umělců – Český fond výtvarných umění – Dům umění města Brna.

Křížovice a Modré samoty

Zdeněk Čubrda

Komorní výstavní kolekce připomíná neméně komorní okruh díla sochaře, jehož jméno jsme si trvale navykli spojovat se skulpturami v měřítku sice zpravidla monumentálními, v působení na vnímatele však emotivně soustředěnými, z hlediska tematického zaměření jednou výrazně společensky angažovanými, jindy zcela intimními. (V této souvislosti nelze opomenout častý tvůrčí dialog s malířem Pavlem Navrátilem.) Projevuje se v nich vyhraněná schopnost pronikat do hloubky a složitosti významů každé složky objektivní skutečnosti, tedy i do funkce objektu, který má zamýšlená výtvarná realizace esteticky dotvářet. Socha totiž zpravidla v kontextu architektonického a urbanistického celku nabývá i význam funkčně identifikačního činitele. Takto významově decentralizovaná tvorba nalézá v Macháčkově volné komorní skulptuře účinnou protiváhu již od počátku sedmdesátých let, kdy sochař po definitivním odchodu do téměř neznámé osady Křížovice soustředil svůj tvůrčí zájem na krajinářské motivy Českomoravské vrchoviny.

Nápad, jenž by se mnohému v souvislosti se sochařskou tvorbou mohl zdát svéhlavým bláznovstvím, dovedl do konkrétní podoby v početných cyklech *Křížovice* a *Modré samoty*. Nalezl tak v krajině svébytný tvaroslovný řád, převedený do možností a osobitých kompozičních zákonitostí dřevěné skulptury. Velkoryse pojaté křivky a linie pro socialistickou přítomnost charakteristických polí Vysočiny uvedl do těsného kontaktu s příznačnými plastickými siluetami stavení a osad – svědků staletého lidského zápasu o existenci v krajině, která nerada odměňovala každodenní dřinu nejskromnější obživou. Macháček zde vytvořil ojedinělé a osobité sochařské pojetí krajiny, oproštěné od věcné popisnosti i literárně symbolických významů. Současná výstava ukazuje, že tato cesta skýtá řadu dalších možností k pokračování v oblasti tvaroslovné i technické. Dále rozvinul možnosti výrazu příznačného pro období minulé. Zdá se však, že stále menší podíl ponechává v působnosti svých prací původnímu tvaru dřevěného bloku i efektům, které náhodně vznikají při jeho opracování. Podobně jako v minulosti v tématech figurálních, dospívá i v současné tvorbě ke stále zřetelnějšímu zobecňování tvaru, který nabývá na formové jednoznačnosti a tematicky obecnějším působení. Časté původní válcovité tvary nahrazuje bohatší siluetou, která v několika posledních skulpturách evokuje vzpomínku na ladné linie ženského těla. Základní dialektický kontrast krajinného reliéfu a lidského obydlí je pak dále výrazně obohacován o účin materiálové kombinace, v níž jako nová složka přistupuje kov. Jeho funkce se ve vztahu k dědičně rustikálním asociacím dřeva projevuje jako kontrastní. Při analýze naznačených nových tendencí v Macháčkově díle vyniká však skutečnost, již lze při dalším vývojovém hodnocení považovat za rozhodující. Že totiž sochař rozvíjí především ony složky své tvorby, které bez odkazů k minulosti skýtají záruku sdělnosti a jednoznačné srozumitelnosti každé jednotlivé skulptury i tvůrčího programu jako celku.

Čubrda, Zdeněk (1978): *Zdeněk Macháček – Sochy*. Katalog výstavy, Galerie Díla, Brno, 5.–18. 6. 1978. Brno: Oblastní středisko Díla, podniku ČFVU v Brně.

Machacek.indd 141 19.8.2005 12:29:48

Inspiruje se přírodou

Jana Vránová

(…) Charakter sochařské tvorby Zdeňka Macháčka je svou podstatou přímo spjat především se základním východiskem a vlastním inspirativním zázemím, jímž je dána celková orientace jeho díla – totiž přírodou v tom nejobecnějším smyslu – a konkrétní impulsy, které z přírodního světa čerpá, jsou přetvářeny ve specifickou výtvarnou formu odrážející jeho vnější i vnitřní zákonitosti, procesy a jevy; prvky rostlinné a živočišné se zde prolínají, redukovány na podstatné znaky. V souvislosti s tímto zaměřením tvorby má své vnitřní logické odůvodnění i pro autora velmi důležitá volba materiálu, jímž je dřevo. Sochař s tímto materiálem pracuje stále; v mnohém působí jeho užití i na charakter plastik, neboť jsou respektovány jeho přirozené, dané vlastnosti, struktura, je využíváno jeho specifických kvalit a možností opracování, to vše v souladu s výtvarným záměrem díla.

Macháčkova tvorba obsahuje několik hlavních etap, jež na sebe navazují, a lze v ní sledovat vnitřní odůvodnění jejich proměn. Významným časově raným cyklem byly ženské figury z počátku šedesátých let. Tyto monumentální plastiky charakterizuje především úsilí o maximální tvarové zjednodušení s výraznou tvarovou stylizací. Příznačným rysem je omezení se na primární, podstatné vlastnosti figury, zdůrazňované plynulou, jednotnou obrysovou linií, sjednocující kompozici dynamicky klenutých, mohutných objemů. Vyrovnání dynamických a harmonických prvků zvyšuje napětí tvarového organismu plastiky, neubírá však nic na její monumentalitě a přispívá k výtvarné působivosti díla. Tyto *Venuše* vyzařují jistou vnitřní vitalitu, při celkovém oproštění se od konkrétního modelu a tvarové redukci nepozbývají na své životnosti.

Následující *Svět ticha* vychází z inspirace světem mořské fauny a flóry. U jednoduchých konvexních tvarů je řešen především vztah plného klenutého obrysu a vnitřního prostoru plastiky, jenž je probírán do velmi subtilních ploch a tvarů, takže vzniká výrazný kontrast pevné kompaktní siluety a křehkého jádra, kontrast plné hmoty a prázdného prostoru. Plastiky působí převážně staticky, ať to jsou vůči prostoru uzavřené tvary, jen minimálně členěné porušením jednotného obrysu výřezy, vybráním hmoty, nebo zavinuté či rozvíjející se oblé formy, u nichž je důležitý především vztah celistvé siluety a dutých vnitřních částí, propojených s vnějším prostorem plastiky. Tyto tvary vycházejí z přírodních organismů – rostlinných i živočišných, odrážejí se v nich stopy vzniku, zárodků života i jeho přirozeného či násilného porušení, zničení. Vegetativní prvky jsou obsaženy ve vertikálních, štíhlých, strmě čnících útvarech, kde je hmotná konstrukce co nejvíce ztenčena, a tak podtrhována funkce a charakter těchto přírodních objektů.

Poznatky a podněty z obou uvedených cyklů nacházejí své syntetické uplatnění v konvolutu plastik z druhé poloviny šedesátých let. Tyto monumentální, sevřené formy vzájemně propojených a skloubených útvarů vycházejí z podstatných tvarových vlastností a funkcí živočišných organismů, jež jsou převáděny do polohy formové symboliky. Objemová soudržnost torz, měkká modelace oblých tvarů, hladce povrchově opracovaných, které se prostupují i kontrastně střetávají, podporuje jejich výrazovou činnost. Působivost těchto objektů, připomínajících zrod, utváření života, spočívá jak v pádnosti jednoznačné tvarové zkratky, tak ve vnitřní dynamice plastiky. Projevuje se zde pro Z. Macháčka příznačný smysl pro čistě sochařské vyjádření hmotnosti, stavebnosti objemů, adekvátní obsahu díla.

Práce z posledního desetiletí jsou orientovány především na krajinu – na konkrétní kraj, kde autor žije. Těmto plastikám předcházel ještě cyklus názorově příbuzných prací inspirovaných pobytem v Itálii. Autorovy dojmy a pocity z míst, která v této zemi poznal, byly pak podnětem ke vzniku řady plastik nesoucích názvy jednotlivých měst; jejich rozdílný charakter se projevil v odlišnosti prací. Důležitý je zde vztah členitých součástí hmotného bloku k celku, jejichž vzájemný poměr a kompozice evokují pocity prostorové stísněnosti, přeplněnosti tvarů, či naopak monumentality, volného rozložení hmoty v rámci

Machacek.indd 142 19.8.2005 12:29:49

plastického kubusu – tato sochařská interpretace je přímou reakcí na konkrétní vjemy. Princip kontrastu drobných částí a mohutných nečleněných útvarů se pak objevuje právě ve zmíněných krajinách sedmdesátých let. Jejich tvarosloví čerpá z formové skladby a charakteristického rytmu krajiny, z jejího celkového rázu. Kompaktní blokovité objekty, komponované převážně vertikálně, vycházejí ze snahy o plastické ztvárnění příznačných a podstatných vlastností krajiny, což je vyjadřováno poměrem tvarových dimenzí, zdůrazněním kontrastu měřítek jednotlivých částí plastiky vzhledem k celku. Tento způsob sochařské transformace krajinných prvků je uplatňován jak u vícepohledových objektů, tak u reliéfů, vycházejících z přírodního členění krajiny a z drobných kubických forem, představujících v podstatě zásah člověka do tohoto prostředí. Výrazná je zde hlavně linie, vystihující tvarovou arabesku krajinného rytmu.

Krajina zůstává hlavním tématem tvorby Zdeňka Macháčka až do přítomnosti; kromě tohoto námětu se autor vrací opět k ženským torzům, která však s přírodními motivy úzce souvisejí. Tyto monumentální objekty se neváží k ženské figuře, svou dynamickou kompozicí robustních tvarů mohou být současně chápány v rovině obecnější přírodní symboliky – lidské tělo vyrůstá z kmene stromu, aniž by tohoto přírodního sepětí bylo zcela oproštěno. Tělem plastiky prochází pohyb, který zdůrazňuje monumentální účinek pevných organických tvarů plynule přecházejících v kompaktní celek, obsahující napětí, vitalitu. Tato dynamika je pak ve vyhraněnější podobě akcentována ve strmých a rozevlátých krajinách. Na rozdíl od dřívější koncentrace na tektonický charakter krajiny je nyní vyjadřován smyslový vjem, komplexnější pocit z tohoto prostředí, včetně vlivu přírodních živlů, které utvářejí jeho ráz. Po spirálovitých, šroubovitě se vinoucích vertikálních plastikách se Z. Macháček zaměřil na výtvarně i názorově jednotný cyklus krajinných objektů, kde sochařský projev bezprostředně vyjadřuje autorovu představu. Východiskem je opět sensuální prožitek, převáděný do výtvarného znaku – výsledkem je výrazně zjednodušený, dynamicky mocně vzedmutý tvar, jehož hmota je probírána až do transparentně a křehce působících ploch. Významným činitelem, ovlivňujícím charakter plastiky, je pohyb, větrný závan, který uvolňuje statickou hmotnost formy. Výsledný dojem navozuje pocit lehkého rozvlnění plného základního tvaru, který se otevírá do prostoru, jenž jím volně proniká a působí též na hmotnost jádra sochy.

K základním rysům Macháčkovy tvorby patří snaha o postižení podstatných znaků a elementárních vlastností objektu, hledání a uplatňování vlastních osobitých výtvarných výrazových prostředků. Příznačný je smysl pro monumentální účinek plastiky, její vyvážené prokomponování, citlivé rukopisné pojednání povrchu, soulad sochařské formy a myšlenkového záměru díla. (…)

Vránová, Jana (1980): *Pavel Navrátil / Zdeněk Macháček: Obrazy / Plastika*. Katalog výstavy, Dům pánů z Kunštátu, 14. 12. 1980–11. 1. 1981. Brno: Dům umění města Brna.

Sochy Zdeňka Macháčka

Boleslav Písařík

Macháčkovy plastiky, jejichž spolutvůrcem je i organická struktura dřeva, jsou autonomní symbolikou formy. Sochy velkorysých obrysových linií nesou stopy zápasu o dynamickou rovnováhu zobrazení. Scelující, sjednocující patináž – make up na tváři dřeva. Macháček nelpí na dosažených jistotách a experimentálně rozšiřuje horizont své tvorby. Sochaře okouzlilo Středomoří, Itálie – Řecko. Cesty rýsované touhou po poznání nepřinesly rychlíkové záběry horké současnosti, ale pod krajkou dálnic, pod sítí benzinových pump objevil stále živý svět antické kultury. A toto střetnutí aktuální krajiny s historickou minulostí se stalo inspirací a námětem jeho současné tvorby. Siluety měst na dramatických pohořích – hluboká plasticita strukturálních bloků proložená stíny černými jako hřích všude tam, kam nedosáhne ani italské slunce. V monumentálním tichu strmí Pompeje tak jako kdysi, jako dřív; mezi dnem a snem zní ozvěna kroků v sandálech přeťatá zkázou, letícím ptákem, vzpomínkou na ornament, záhyby tóg po-

Machacek.indd 143 19.8.2005 12:29:49

dobných kaneluře sloupů s hlavicemi. Přítomnost a minulost se prolnuly a splývají. Macháček dokázal otevřít ústa němým svědkům; hovoří v jeho prospěch.

Písařík, Boleslav (1971): *Sochy – Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy, Etnografický ústav Moravského zemského muzea, září 1971. Brno: Moravské zemské muzeum.

Cesta Zdeňka Macháčka

Ludvík Kundera

„Příroda ve mně hárá od malička,“ prohlásil jednou Zdeněk Macháček. Takže je vlastně logické, že ze všech sochařských materiálů uznává jediný: dřevo. A do dřeva sochal od let padesátých torza Venuší, shluky ptáků, člověka před totemickými přírodními praznaky, ale i „svět ticha“: konstelace ze dna moří, prolnutí fauny s flórou, písně sochařské jemnosti. A vždy znovu nemohl nesochat opět figury oproštěné a rozrýhované s velkou úsporností, aniž jakkoli zdůrazňoval tradiční „gesto“ (vždy svádějící k patosu nebo sentimentu). Až dotud se vše odehrávalo v mezích norem poučeného, krajně kultivovaného modernismu. Psal se rok 1964 a náhle přišlo zjevení v podobě cest po Itálii a Řecku. Pod vrstevnatým tlakem těchto zážitků začal Zdeněk Macháček vytvářet sochy – měst! Zas tak přílišné novum to není. Jenže město či řeku či zemi reprezentovala v minulosti většinou luzná děva všeliké pokroucenosti těla nebo zřasenosti roucha. Takovéto alegorické figurální řešení Zdeněk Macháček rázně odmítl a hledal dominantní pratvar, v němž by shrnul vše podstatné, a to s pominutím mimovýtvarných reminiscencí: natěsnanost tvarů, které se slévají v základní a typický rytmus. Záhy po této prvé výhře se Zdeněk Macháček roku 1971 uchýlil z Brna do Křížovic, do vesničky v málo dosud známé končině Vysočiny, nahoře na kopci, vysoko nad průrvou Svratky. Objev tohoto místa se rovnal uhranutí, tato krajina stala se téměř jediným tématem Macháčkovy volné plastiky. Znovu ji „mapoval“ nevelkými dřevěnými reliéfy, někdy modře patinovanými. Potýká se na nich v plodném zápolení tvarovost přírody s principy, pro něž se hodí hudební názvosloví: scherzo, capriccio, divertimento, fuga, preludium, trio … Souběžně začaly vznikat „sochy“ této krajiny, plastiky spojené vždy s přídomky větrná, rozevlátá, vzdušná, znící – tedy s něčím, co se představě sochy (= tíhy) vlastně příčí. Cyklus plastik nazvaný prostě *Křížovice* a vystavený v Brně roku 1974 zachycuje první etapu tohoto osudového vztahu. Křehká souhra vydutých a vypouklých tvarů sugeruje vzlétání a vznášení, přinejmenším rozkolotání, rozechvění. Jako by se na výsledné podobě těchto plastik podílel vítr, slunce, rosa, vichr, jinovatka, déšť, sníh, led, ale i blesk. Téma krajiny zmáhané směrem vzhůru, tedy nehorizontálně, si nalézá i podobu vertikálních skupenství „totemů“ různé velikosti, vyhloubených, s bočními otvory i vsazenými „magickými oky“. Stromy se tak mění v píšťaly, v šalmaje; a píšťaly se skládají v jakési varhany, takže se pak dá zcela logicky mluvit o lesních katedrálách, o ztělesněném hvozdu, jenž opět přivolává hudební příměry: jednotlivé píšťaly „zvučí“ samy o sobě, nad jejich celkovou kompozicí se pak dá snít třeba o sonátové formě nebo o chóru. A je to zároveň kolbiště živlů i končina blaženosti a ticha. Ten, jenž „sochal vítr“, neupíral arciť vždy pohled jen na oblačné nebe, nýbrž i dolů na zem, kde je kamení, kaluž a tráva, kde jsou stopy lidí a zvířat. Vznikaly mušle, ulity přecházející v ženská torza či jejich fragmentární obliny a vyzývající přímo diváka, aby se jich v důvěrné chvále dotýkal. V sochařské poetice dochází k dalšímu životodárnému posunu: jako by se z hmoty větrné krajiny vyloupla lidská figurka, postupně se osamostatnila a stala se figurou. Jako by vstoupil do hry přímo „létavý element“! To je ostatně terminus Zdeňka Macháčka, jenž o této létavosti umí zaníceně vyprávět (dokonce bez obvyklé lehké ironie): o pocitu, že se „lehoučce plynule vznáší“, o průletu … nad čím? Ovšemže nad lesem, který je mu východiskem i cílem. Nad lesem, který mu umožňuje stejně tak „malý ranní vý-let“ jako veliký „letní lesní let“. Na sokl už není pomyšlení, pravým místem těchto nových soch jsou podstropní volné prostory. Ty bytosti navozují bez asociativních kotrmelců anděly. Docela

Machacek.indd 144 19.8.2005 12:29:50

světské anděly, o nichž sochař-básník-klasik tohoto století, totiž Hans Arp, praví: *„Kdyby tak andělé / navěky se vrátili na zem / černé hvězdy / zmizely by / rázem.“*

Je tu i návaznost na ikarovskou tradici v českém umění (Bohdan Lacina, Rudolf Fila, František Hrubín, …); plastiky Zdeňka Macháčka nejsou však sochami pádů, jsou skulpturami vzlétání a letu. Takže souvislost je nepřímo úměrná. V pomalu narůstajícím „háji soch“ ve Žďáru nad Sázavou je Zdeněk Macháček zastoupen mimo jiné plastikou totemického tvaru. Kmen je polodutý a prochází jím jakési vzdušné žebroví, takže pomyslíme i na zvláštní žábry umožňující soše dýchat. Krkolomný um, vskutku básnivé podobenství! Stejně je tomu u létavých bytostí Zdeňka Macháčka: souhra těžisek vytváří vysněnou rovnováhu – mysl diváka je rázem rozvířena, rozvichřena. Průduchy výtvarné poezie fungují, sedmdesátiletý křížovický sochař může být spokojen. Vzdáváme mu hold.

Kundera, Ludvík (1995): Katalog výstavy. Křížovice: Galerie z ruky.

Ten, jenž sochá vítr

Ludvík Kundera

Je to Zdeněk Macháček – a dříve než si uložil tento riskantní úkon, sochal torzo *Venuší*, zvláště ležících a členěných vůči nekonečnému prostoru silnými vrypy vzepjaté smyslnosti, sochal „svět ticha“, jak sám nazval konstelace ze dna moří, faunu i flóru, vše prolnuté, hotové písně sochařské jemnosti, s otvory stejně tak do blaženosti jako do nicoty, sochal pak opět figury, oproštěné a rozrýhované s velkou úsporností, aniž jakkoli zdůrazňoval tradiční sochařské „gesto“ (vždy svádějící k patosu nebo sentimentu). Až dotud se vše odehrávalo v mezích norem velmi poučeného, krajně kultivovaného moderního sochařství druhé půle 20. století. Náhle přišlo zjevení v podobě cesty po Itálii a Řecku a pod tlakem těchto zážitků začal Zdeněk Macháček vytvářet sochy měst! Není to přílišné novum. V minulosti však město či zemi reprezentovala luzná dřeva všeliké pokroucenosti těla i zřasenosti roucha, případně s okolními emblémy. Zdeněk Macháček takovéto alegorické figurální řešení rázně odmítl a hledal dominantní a typický tvar, pratvar, v němž by shrnul vše podstatné, a to s pominutím mimovýtvarných reminiscencí. Tedy žádná Pallas Athéna, žádná varianta Diskobola, nýbrž krajní natěsnanost tvarů, které se slévají v základní a typický rytmus. Záhy po této první výhře se Zdeněk Macháček přestěhoval z Brna do Křížovic, do vesničky v málo známé a dosud (naštěstí) neobjevené končině Vysočiny, dramatické Vysočiny, vysoko nad průrvou Svratky, s pozdní, ale vrcholnou gotikou v Doubravníku dole v údolí. Objev se rovnal uhranutí a rychle začaly vznikat „sochy“ této krajiny, ano: sochy krajiny, plastiky spjaté vždy – a nejenom z autorovy vůle – s přídomky větrná, rozevlátá, vzdušná, znící – tedy s něčím, co se představě sochy (= tíhy) vlastně příčí. Cyklus plastik nazvaný prostě *Křížovice* a vystavený v Brně roku 1974 zachycuje první etapu tohoto osudového vztahu: kontury jsou až tetelivé, oscilace mezi detailem a monumentalitou je přímo podtržená, „léta“ na dřevě nemají dekorativní poslání, nýbrž připomínají trvale drsné plynutí času. Prostorové plastiky provází početný cyklus nízkých reliéfů nazvaný *Modré samoty*: sochař „mapuje“ nově objevenou krajinu a nalézá její samoznaky: fragmentární arabesku políček a mezí, kantilénu lesů, pupky výmolů, zářezy skal … Osmdesátá léta jsou pro Zdeňka Macháčka ve znamení dalekosáhlého rozevlátí, sochař přiměl zdánlivě nepoddajný materiál, jímž je vždy a jedině dřevo, k nevídané vzdušnosti, plastické krajiny v procesu permanentní měnlivosti větrnost přímo sugerující, a jsou-li bílé, vstupuje zřetelněji do hry erotický živel, ostatně všudypřítomný a zjevný zvláště v mušlovitých tvarech. I toto hledání a dovršování provázejí menší reliéfy *(Modré krajiny, Vinohrady)*, které značkují cestu, cestu k prostorovým meditacím, k hudbě tvarů. A ty se stále víc blíží šalmajím a píšťalám jako ztělesněnému hvozdu, katedrálám lesa, který je kolbištěm živlů, ale i končinou blaženosti a ticha.

Kundera, Ludvík (1988): *Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy. Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov 1988. Tišnov: Klub přátel výtvarného umění Tišnov při Osvětové besedě MěstNV.

Machacek.indd 145 19.8.2005 12:36:08

Rozhovor mezi sochou a divákem, sochou a prostorem

Karel Křivánek

Výstava brněnského sochaře Zdeňka Macháčka v nově rekonstruované sale tereně lednického zámku vytváří ideální podmínky pro oboustranně podnětný dialog. Pro rozhovor mezi sochou a divákem, sochou a prostorem.

Je příležitostí, aby se divácká veřejnost seznámila s výsledky autorovy tvůrčí práce. Zároveň je i tichou výzvou k prohloubení vzájemného kontaktu mezi uměleckým artefaktem a vyváženým prostorem zámecké architektury. Záměrem realizátorů výstavy byla proto vedle prezentace Macháčkovy sochařské tvorby i snaha využít pro toto inspirativní spojení stávající objekt.

V Lednici se Zdeněk Macháček představuje poměrně sevřeným výběrem volné sochařské tvorby. Čistý bílý prostor s dostatečnou vlhkostí a s horním světlem je dobrým místem pro jeho dřevěné sochy.

Je to právě dřevo, důvěrně známý materiál, který mu umožňuje pomocí pily a razantních úderů dřevěné palice do dláta pevně uchopit svoji představu a tvořivě ji zhmotnit ve výsledném tvaru. Uplatnit tak smysl pro tvar a objem i snahu po lapidární formě.

V tichu křížovického ateliéru, uprostřed kopcovité krajiny nalézá autor silné inspirativní podněty. Výsledkem trvalého okouzlení krajinou jsou cykly *Křížovice* a *Modré samoty*. Tato východiska se pak promítají do *Strmých* a *Rozevlátých krajin*, ve kterých se mu podařilo osobitým způsobem odhmotnit do dřeva tesaný tvar.

V posledních letech nacházíme v Macháčkově tvorbě další dva výrazné motivické okruhy. Vertikály *Lesních katedrál, Zurčících lesů* a *Píšťal*, ve kterých autor řeší problém vnitřního prostoru, souznějí s kulovitými živočišnými tvary ulit.

Přísné, takřka racionální tvary soch, mající své kořeny v estetice šedesátých let (s čímž souvisí i aplikace skleněné vitráže a převážně monochromní barevnost povrchu soch), vytvářejí kontrapunkt s živočišnými tvary a trvalými návraty k ženské figuře. Zde nás znovu vzruší monumentální účinek pevných organických hmot.

Výstava je doplněna drobnou kolekcí textilních koláží Stanislavy Macháčkové. Na hravý cyklus *Mé tety* navazují dekorativní kompozice obohacené o nové barevné a poetické podněty.

Křivánek, Karel (1990): *Zdeněk Macháček – Plastiky. Stanislava Macháčková – Textilní objekty*. Katalog k výstavě, zámek Lednice, srpen 1990.

Zpráva o stavu andělů v K.

Jiří Dunděra

Před Vánocemi jsem dostal mezi řadou přání jedno, které přišlo od Stáni a Zdeňka Macháčkových. Byla v něm vlepena fotografie starobylého venkovského stavení, zarámovaného větvovím a laťkovým plotem, za kterým se tyčily vysoké polychromované dřevěné plastiky, u dveří s nápisem *Galerie z ruky*. Pokaždé, když jsem v posledních letech dostával od sochaře Macháčka PF s grafikou zachycující dvě čilé figurky, jak lezou na strom – kácejí, táhnou a opracovávají mohutný kmen, považoval jsem to za vtipnou básnickou metaforu. Brzy jsem se měl přesvědčit o opaku.

Bylo po letošním Novém roku, slunečno, mráz a jiskřící sníh lákaly na výlet do přírody, a tak jsem přesvědčil přítele Vladimíra, abychom navštívili Macháčkovo království nedaleko Doubravníku. Už ta

Machacek.indd 146 19.8.2005 12:36:10

cesta přes Tišnov s návštěvou kláštera Porta coeli z doby Přemyslovců byla zážitkem. V Doubravníku jsme se poptali na cestu a místní občan s úsměvem pohlédl na nás, na auto a ukázal na vrchol protějšího kopce. *„Rozhodně máte před sebou zajímavou cestu."*

V ostrých serpentinách se šplhala na vrchol kopce úzká lesní cesta, kterou jsme vyjeli díky tomu, že byla čerstvě posypaná. Minuli jsme na svazích osamělé dřevěné ohrady, pak sem tam stodolu a konečně na kopci se krčilo ve sněhových duchnách asi tucet chaloupek.

V poledním mrazivém slunci se sníh třpytil, kolem nás absolutní ticho a najednou nad jedním vysokým stromem letí anděl. Dřevěný, zasněžené paže vytvářejí dojem křídel. To bylo první setkání s Macháčkovým dílem. Scházeli jsme dolů do kotliny vedeni andělem a najednou se před námi za laťkovým plotem otevřel amfiteátr s hrubě tesanými lavicemi, vznášel se tu jezdec na koni – vlastně letěl. Vše v životní velikosti. Amfiteátr hlídaly dva kmeny, podle korun zřejmě král a královna.

Ač neohlášeni, byli jsme přivítáni srdečně sochařem i jeho paní Stáňou, bývalou herečkou Večerního Brna, v současné době majitelkou, pracovnicí a organizátorkou Galerie z ruky v jedné osobě. Dovídáme se o perných začátcích galerie v bohem opuštěné osadě, daleko od uměleckých center, i o její současnosti, kdy se stala dostaveníčkem turistů, houfu milovníků umění z Brna i kolegů-kumštýřů z míst blízkých i vzdálených. Galerie ve stodole už nestačila náporu 200 účastníků vernisáží, a tak musel Zdeněk Macháček postavit amfiteátr a galerie se rozrostla o jedno patro. Spirálové dřevěné schodiště – obdobné je snad jen v lednickém zámku – je dokonalým sochařským dílem, křesla jsou sedící figury.

Zatímco první vernisáž provázelo vystoupení milovníků barokní hudby v provedení Macháčka juniora (jinak studenta architektury) a jeho kamarádů, dnes je součástí vernisáže koncert v přírodním amfiteátru, kam si našli cestu i sourozenci Ulrychovi, režisér Kačer či básník Ludvík Kundera. Pod stropem galerie letí dvě figury Stáni a Zdeňka v nadživotní velikosti – Mistr není žádný troškař. Ostatně i příroda v okolí je krásná a velkorysá, že se vůbec nedivím tomu úsměvu na tvářích letících figur. Všechno je tu blízko nebe: stromy, chalupy, sochy, třeba se tu skutečně vznáší andělé a usedají na střechu stodoly, která má zcela logicky vysoká chrámová okna.

Čtyřiatřicet let už tu Zdeněk Macháček bydlí, tvoří a tvrdě pracuje. Opravil dvě stodoly, postavil pec, spravil dům dvě stě let starý, aniž ho zbavil původní přirozenosti. Už ten stůl ve světnici, tesařsky opracovaný, deska silná na dlaň se při ráně pěstí určitě ani nezachvěje. Všude jsou sochy: hlava koně, torza, sochy-krajiny, andělé volnosti a svobody, kříže utrpení a vzkříšení. Pouštíme si videozáznam vernisáže s pozoruhodným úvodním slovem Ludvíka Kundery i vystoupení manželky Stáni, které nezapřelo její vlastní profesi. Ostatně mohu jí dát slovo: *„Do Křižovic se přestěhoval v roce 1971. Líbí se mu tady ‚u nebe'. Má rád louky, stráně, cesty travnaté i kamenité, lesy, jejich hukot ve větru, vítr. To všechno se pokouší zachytit ve svých plastikách. Myslím, že se mu to daří. Jeho ‚krajiny' přímo vybízí k doteku – člověk cítí hebkost trávy, kůru stromů, vítr. V poslední době se odpoutává od země – vznáší se nad svou krajinou, vychutnává lehkost a vůni větru – létá … často i se svým koněm. Krouží až k nebeské modři … a zase se vrací … a zase se mi vrací."*

Tak co, vážení přátelé, dovedete aspoň odhadnout, kolik je andělů v *Edenu* manželů Macháčkových? Musím se přiznat, že já to nedovedu (i když tuším). V každém případě se o tom přesvědčím první sobotu v měsíci dubnu, kdy bude jarní vernisáží otevřena sezona v *Galerii z ruky*. Slibuji, že o tom podám zprávu.

Dunděra, Jiří (1997): Zpráva o stavu andělů v K. (fejeton).

Machacek.indd 147 19.8.2005 12:36:10

Rozevláté sochy

Romana Kasperkevičová

Žďár nad Sázavou – Již čtvrtým rokem se ve Žďáru nad Sázavou z aktivity tamních kulturních institucí konají Slavnosti jeřabin, jejichž cílem je oživit a propojit letní kulturní dění v regionu cyklem kulturních pořadů.

Mezi zařízení, která se programově na slavnostech podílejí, patří vedle Domu kultury a Společnosti Cisterciana Sarensis také Okresní knihovna M. J. Sychry. Tato instituce, podle slov ředitele Petra Peňáze, připravila několik akcí, k nimž letos bude patřit výstava knižní a volné grafiky Bohdana Laciny nebo představení pražského krytového divadla Orfeus Radima Vašinky.

Až do 13. září 1997 se v podkrovní galerii renesančně-barokní budovy žďárské knihovny, stojící na náměstí, ukrývají rozevláté sochy Zdeňka Macháčka, sochaře žijícího a tvořícího v Křižovicích u Doubravníka, kde má také svoji Galerii z ruky jeho paní, Stanislava Macháčková. Právě tam, v kopcovité, lesy a loukami provoněné krajině Vysočiny, vznikají svobodně a blaženě letící a hledící sochy, zrozené z kmenů topolů, modřínů a jalovců.

Sochy nazvané *Hrátky, Nad Vysočinou, Pegas* či *Blažený let* ovládly svojí pokojností, vůní a lehounkým humorným náhledem celý vzdušný prostor pod trámovím galerie. Dominující a taktéž kompozičně precizně, ale nenásilně vyváženou *Věčnou touhu* (v katalogu *Odvěká touha*) tvoří osm postav – z toho tři ženské –, jež se jako pyramida pronikající vzduchem vzpínají a v náznaku už vlají k obloze, postupně se vypouštějíce a vymaňujíce, kloužou pak volně krajinou.

Z půdy zvědavě i vykutáleně shlížejí dolů hlavy známé ze sochařovy kašny v křížovické galerii. Dvě sochy jsou přítomny již ve vstupním prostoru knihovny, kde na panelu taktéž visí kresebné studie, které doprovázejí proces tvorby.

Zdeněk Macháček se účastnil v předešlých letech i sochařských sympozií odehrávajících se právě tady ve Žďáru nad Sázavou, a tak se s jeho dílem můžeme setkat například před radnicí, knihovnou a Komerční bankou.

Macháčkova tvorba je zastoupena mimo jiné v Národní galerii, Muzeu města Brna a v řadě soukromých domácích i zahraničních sbírek. Jeho výstavní aktivity také souvisejí se členstvím ve Sdružení Q a Klubu výtvarných umělců Horácka.

Kasperkevičová, Romana (1997): Rozevláté sochy. In: (rok). Cyklus představuje i sochaře Macháčka. *Mladá fronta Dnes*, Jižní Morava, 26. 7. 1997, s. 3. (V *Mladé frontě Dnes* otištěna zkrácená verze textu.)

… a zase se mi vrací

Stanislava Macháčková

Zdeněk Macháček se přistěhoval do Křížovic v roce 1971. Líbí se mu tam „u nebe“. Má rád louky, stráně, cesty travnaté i kamenité, lesy – jejich hukot ve větru, vítr. To všechno se pokouší zachytit ve svých plastikách. Myslím, že se mu to daří. Jeho „krajiny“ přímo vybízí k doteku – člověk cítí hebkost trávy, kůru stromů, vítr. V poslední době se odpoutává od země – vznáší se nad svou krajinou, vychutnává lehkost a vůni větru – létá … často i se svým koněm. Krouží až k nebeské modři … a zase se vrací … a zase se mi vrací.

Macháčková, Stanislava (2001): … a zase se mi vrací. In: Malina, Jaroslav, ed. (2001): *„Plastiky z dřeva a kovu“ v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 42.

Machacek.indd 148 19.8.2005 12:36:10

Závrať letu

František Derfler

Snad je to tím, že od jara do zimy vídám tak často sochařův oblíbený materiál – dřevo – ležet ve velkých torzech i celých kmenech před jeho ateliérem. Zdává se mi, že slunce i déšť, vítr, mráz, sníh, hvězdnatá noc i oblačný den spoluvytvářejí Macháčkovu sochu a podílejí se na ní. A sochař otvírá těm živlům dveře svého ateliéru s porozuměním právě tak, jako je otvírá nezaměnitelné křížovické krajině; naslouchá jí. Naslouchá, nejen se dívá. To, co totiž okamžitě upoutá na Macháčkových plastikách, není jen tvar, ale rytmus a jakási elementární hudebnost. Ať je to reliéfní *Samota pod nebem* nebo jedinečný *Let nad krajinou*, ať je to *Lesní katedrála* v Brně-Bystrci či *Lesní monarchové* strážící malý amfiteátr v Křížovicích, ty sochy objímají nejen prostor, ale jakýmsi zvláštním způsobem „znějí". Ta jedinečná hudba pracně vydobytých tvarů touží vzhůru a je to vskutku vertikála, co se prodírá hmotou Macháčkových soch od dávnějších blaženě plných ženských torz až po práce poslední. A ty už letí, odpoutávají se, tíhnou volně do prostoru a vzhůru. *Let krajinou, Jak nádherná krajina, Přelet, Závrať letu*, postavy vznášející se v prostoru před sochařovým ateliérem nebo volně zavěšené pod stropem …

Je v tom blaženost i závrať, vytržení i úzkost. Některé smířlivě letí nad milovanou krajinou a obzírají její proměnlivou krásu. Jiné se vzpínají jakoby ke skoku do prostoru. Kam míří? K čemu? Ke komu? Za čím?

Jedna sochařova plastika, umístěná ve Žďáru nad Sázavou, nese tento název: *Zpět ke hvězdám*.

Derfler, František (2000): *Závrať letu*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v únoru 2000 pro tuto knihu.)

Zdeňka Macháčka z Křížovic lidé a zvířata mezi zemí a nebem

Jan Dočekal

Nechť je pověděno hned zkraje, že Zdeněk Macháček je ve svých sochařských dílech velkým filantropem a též filozofem, jenž čerpá moudro z přírody.

Před dvaceti a více roky Zdeněk Macháček tvořil dřevěné skulptury v lyrickém, expresivním či lyricko-expresivním tvarosloví na metaforické motivy ženského aktu (torza), jednotlivostí přírody, živlů či lidských obydlí, s výrazným cítěním přírodní stavby materiálu. K nejlepším dílům z prvního desetiletí Macháčkova působení v Křížovicích patří tvarově oproštěná báseň ve dřevě – polychromovaná *Větrná krajina* (1978) a zřejmým vrcholem jeho tehdejšího tvůrčího elánu je ušlechtile formovaná *Vítězná krajina* (1981) – okouzlující, hluboce procítěná shrnující metafora půvabů krajiny Vysočiny.

Plastiku *Let krajinou* (1992) lze považovat za počátek Macháčkovy jiné tvůrčí koncepce – svébytně modifikované nové figurace. Plně ji rozvinul ve skulpturách vznikajících od poloviny 90. let do přítomnosti. Četností převažují vícedílné monumentální figurální objekty hravého i lehce uštěpačného charakteru se společným tématem lidské touhy vzlétnout. Tvarovým zjednodušením bez závěrečné úpravy povrchu upomínají vzdáleně na metody rustikálního řezbářství. Macháček má úctu k materiálu v přírodní podobě. Vychází z vize skulptur nesoucích hodnověrné znaky svého původního prostředí – přírody – a jen „doplňkové" znaky sochařova tvarování a oživování myšlenkou. Bylo již pověděno, že v četných Macháčkových sochách je poznatelná lehká ironie. Vůbec není výsměšná, vychází z umělcova lidumilství, v němž je moudrost nadhledu podepřená schopností žertovat (*Léda s labutí, Labuť s Lédou, Létavice, Rozpustilý anděl, Láska nebeská, Přelet, Dva na koni* ad.).

Machacek.indd 149 19.8.2005 12:36:10

Z hlediska toku hybného děje, jehož okamžiky zobrazují, jsou Macháčkovy skulptury dvojího charakteru – již volně „letící“ nebo podpůrně vyzvednuté ve vrcholném momentu vzletu. Sochař soucítí s lidským údělem. Proto chrání své dřevěné bytosti (*Pegas, Výlet, Zavolej!!!, Odvěká touha* ad.) před dramatem ikarského tématu a připouští jen bezpečná křídla Pegasova. Jeho figury nikdy nepadají. Vzlétly (často doprovázené svým tvůrcem) proto, aby již zůstaly nahoře. Dolů, na pevnou zem, vrací se pouze sochař. I to je imaginace. Ale také úděl, sochař tu totiž má ještě leccos k udělání.

Sochy s podpůrně vyzvednutou figurou (*Hrátky I, Hrátky II, Blažený let, Těžko identifikovatelný letící objekt* ad.) nemají oproti „letícím“ tu neomezenou volnost pohybu. Stojí na pevné zemi. Z filozofického aspektu je přesto považuji za neméně významné, snad i významnější. Právě vzlétající člověk je vyzvedáván bizarním, nepochybně příchylným zvířetem, vztyčeným na zadních nohou. Člověk vyzdvižený ke splnění svého snu zvířetem! Nevzpomínám si, že bych kdy jinde viděl tak jednoduchý a tolik přesvědčivý obraz symbiózy.

V inspiračních zdrojích Macháčkovy tvorby z posledních let jsou i motivy ze starozákonního souboru milostné lyriky *Píseň písní*, antického bájesloví a ze staré tamilské poezie. Při sumarizaci děl vzniklých v tomto ovlivnění vynikají čtyři rozměrná sousoší z topolového a vrbového dřeva, pojmenovaná *Láska je vzlétat I* (1997), *Léda s labutí* (1998), *Láska je vzlétat II* (1999), *Perla* (1999).

Jedním z množství klíčů od pomyslné magické schránky, ve které může být prostor pro souznění tvůrce s vnímatelem jeho díla, je jistě Macháčkova osvobozená stylizace lidské postavy. V ní lze rozpoznat křehké napětí mezi zvýtvarněným odrazem objektivní skutečnosti a zviditelněnou vizí. Kdo se Macháčkovi dokázal skrze poznání jeho děl přiblížit, ten ví, že má vypěstovaný přesně fungující systém „duchovního vyvažování přirozených protikladů“. Tím systémem neustále poměřuje sdělnost obrazů své duše, zrcadlených tvorbou. Za rozhodující projev své existence považuje sumu tvůrčí práce. Pověděno jinak: je spíše introvertní a druhým nechává sebe poznat prostřednictvím soch. Jeho létající skulptury lze charakterizovat jako reflexe vize o souznění člověka s člověkem a zejména s přírodou ve volném prostoru pod klenbou nebes, kde se nacházejí „hudba sfér“ a soulad bez konce.

Koncepčně odlišným, výjimečným a současně zásadním Macháčkovým dílem je vypjatě dramatická skulpturální kompozice *Utrpení* (1997), vytvořená pro kostel v Budislavi.

Závěrem nechť je zdůrazněno, co bylo pověděno na začátku: Zdeněk Macháček je ve svých sochařských dílech velkým filantropem a též filozofem. Pro konání čerpá moudro z přírody. Jeho lidumilství je tak mohutné, že si je snad lidé už „ani nezasluhují“, a lyrický cit natolik zjitřený, že je snad s to rozechvět polovinu Vysočiny.

Dočekal, Jan (2000): *Zdeňka Macháčka z Křížovic lidé a zvířata mezi zemí a nebem*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v únoru 2000 pro tuto knihu.)

Nejkrásnější pohled na svět …

Vladimír Klíčník

Milý Zdenále, to snad není možné, že letos oslavíš 75. narozeniny. Vždyť je to tak nedávno – necelých 60 let –, co jsme se poznali v posledním válečném roce nuceně nasazeni v „Luftschutzu“ u saniťáků a prožili na společné „cimře“ buzeraci našich velitelů, nálety spojeneckých letadel na Brno, první setkání se smrtí našich kamarádů, vyprošťování zabitých a zasypaných textilaček na Ponávce a Cejlu – to jsme si poprvé uvědomili, jak snadné je přestat žít.

Vzpomeneš ještě, jak jsi svým suchým humorem „vytáčel“ naše „velitele“ do nepříčetnosti a my pak všichni společně – i několikrát denně – museli za trest dělat 300 až 400 dřepů či kliků, až někteří slabší omdlévali? Já jsem ti za to ale byl vděčný, neboť i když jsem byl v tvrdém tréninku u „Fricka“ v jeho vybraném lehkoatletickém družstvu, nikdy jsem neměl lepší formu, kterou jsem pak zúročil při vítězství

Machacek.indd 150 19.8.2005 12:36:11

družstva III.Rb na slavném „Stříbrném věnci“ v červnu 1945.

Pak jsem tě po válce ztratil z očí, jen jsem četl či slyšel o tvých úspěších ve sjezdovém či běžeckém lyžování a potápění, jehož kapitolu jsi vlastně u nás otevřel. Samozřejmě i o tvé sochařské tvorbě. Až v roce 1970 jsem tě uviděl na televizní obrazovce v pořadu *Lovy beze zbraní* a setkal se s tebou díky tvému psovi Bondymu. Od té doby jsme se už neztratili z očí a začala naše slavná jezdecká éra. Nezapomenu nikdy, jak jsi mě v rámci mé rekonvalescence posadil ve Dvorských na koně a já po deseti minutách vyjížďky zmodral a ani zapískat jsem nemohl, abys zastavil – naštěstí ses ohlédl, zastavil a vrátil mě do života. No a pak jsme pomalu přidávali, až jsme po roce vydrželi v sedle třeba celý den a ujet 70 kilometrů nebyl žádný problém.

Vzpomeneš si ještě na naše slavné „cross-country Křížovice – Čikov“? Kolik horizontů jsme museli překonat – osm? Ten první nezapomenutelný „litavský s řadou topolů“ – jak ten se nám zdál daleko – a stačilo mlasknout a povolit uzdu, a už jsme byli tam – okouzleni pohledem k dalším horizontům – a prožívali jsme to, co Arabové hlásají již staletí: *„Nejkrásnější pohled na svět je ze hřbetu koně.“* A pak to všechno, co k tomu patřilo – ranní sečení vonné trávy, krmení, čištění a pak pojíždění po doubravách a luzích, plavení koní a těšení se na druhý den s novou krásou, novými zážitky v ještě neznámé krajině – a to trvalo až do roku 1995. Víš ty vůbec, že jsme ujeli alespoň 70 000 kilometrů, přežili to ve zdraví a ani se přitom pořádně nepohádali?

A co teprve, když jsem se někdy před čtvrt stoletím připletl k pomocným pracím při realizaci tvých „panáků“. To byly kouzelné chvíle učednické a vděčím ti za ně dodnes, neboť jsem měl tu odvahu a drzost pracovat samostatně a vyplnit tak zbytek života s dlátem v ruce. Obdivoval jsem a stále obdivuji tvou výdrž a výkon při práci s pilou či dlátem – tři dřevorubci v trojnásobném čase nemají nárok ti stačit. A to mluvím jen o řemesle – po stránce výtvarné čníš k nebesům, jak říká náš společný přítel architekt Kumpošt – *„ten Zdeněk když udělá čáru, tak je to umění“*.

Jsem rád, že tě mám a doufám, že ještě dlouho mít budu – i když někdy, když nemáš den, je to s tebou těžké (Stáňa musí být anděl), to jsi drsně sarkastický, až k nevydržení, ale hned vzápětí to vyvážíš svým něžným a poetickým duchem … Škoda, že nemáš čas na psaní – to by bylo počtení.

Nejkrásnější pohled na svět …

Klíčník, Vladimír (2000): *Nejkrásnější pohled na svět …* Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v lednu 2000 pro tuto knihu.)

Setkávání

Božena Rossí

Vzpomínám si na každé naše setkání se Stáňou a Zdeňkem Macháčkovými. Každá ta chvíle je malý příběh, krátké prolnutí našich cest. Cestu k nim mám moc ráda a je už pěkně prošlapaná.

… první setkání 1988

Krajina Křížovic nabitá drsnou radostí a zdravím, sochy praskající smyslností a dva lidé, kteří tomu všemu dávají smysl. Příroda – ta tvůrčí energie, umělec či stvořitel. Žena – podstata bytí, základ i opora.

… setkání o žábě

Když jsme se vraceli ze společné večeře výtvarníků Horáckého klubu, potkali jsme Tvé auto, Zdeňku, zaparkované u rybníčku. To víš, dělali jsme si starosti, proč tam stojíte. Nikoho z nás nenapadlo, že důvodem jsou malé žáby, které jsi uměl pojmenovat i latinsky, právě dnes se proměňovaly do své podoby.

… setkání s křídly

Naše společná výstava ve Žďáru nad Sázavou, kdy jsem si s Tebou zalétala v „Letu nad loukou“ – musela jsem si to také zkusit.

Machacek.indd 151 19.8.2005 12:36:11

Setkáváme se … je tak příjemné se těšit na úsměv, podání ruky, na nové příběhy. Jsme tedy přátelé.

Božolé

P. S.: To jméno jsi mi vymyslel moc pěkně. Cítím se po něm jako dobré víno.

Rossí, Božena (2000): *Setkávání*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v březnu 2000 pro tuto knihu.)

Za skvělou společnost děkuje …

Sláva Kůs

První seznámení se Zdeňkem Macháčkem v roce 1954 bylo čistě „umělecko-obchodní". Mezi výtvarnou skupinou, kterou tvořili Macháček, Navrátil, Mikulka, Zedníček, a Brzobohatá, a Brněnským dechovým kvintetem členů Státní filharmonie. Přišli nás požádat, zda bychom jim nezahráli na zahájení jejich společné výstavy. Po výstavě jsme se začali scházet v ateliéru Zdeňka Macháčka, kde se mi zalíbila jeho sochařská díla. Mnohá z nich zdobí dnes můj byt. Pro naši muzikantskou potřebu propagační nám Zdeněk Macháček vytvořil krásné karikatury. Snad i my muzikanti jsme se také trochu podíleli na propagaci jeho děl. Na výstavy jsme zvali své kolegy, své ženy a děti. Naše spolupráce pokračovala i mimo výstavy. Jednou nám ujel vlak do Hranic, kde jsme večer koncertovali, Zdeněk sedl do auta a na koncert nás dovezl. Z této cesty vznikl jeho hezký obrázek, který zakončil tímto textem: *„Za skvělou společnost na cestě do Hranic i v Hranicích 24. 10. 58 děkuje Z. M."* Během let, kdy jsme hráli na dalších výstavách, přátelství se Z. M. se utužilo a trvá dodnes.

(…)

Kůs, Sláva (2000): *Za skvělou společnost děkuje …* Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v dubnu 2000 pro tuto knihu.)

… když nás to baví …

Zdena Höhmová

„Když se nám bude více chtít, tak se nám bude lépe muset." Na oblíbené rčení herce Jana Wericha, které lehce ironizuje přístup či vztah k práci, jsem si vzpomněla nedávno u sochaře Zdeňka Macháčka, který říkává s oblibou: „… Když nás to baví" – čímž má na mysli nejen svoji sochařskou práci, ale i veškeré starosti a povinnosti kolem krásné chalupy, ateliéru a Galerie z ruky v Křížovicích, kterou vede s nemenší láskou a zaujetím jeho paní Stáňa.

Možná je zbytečné upřesňovat, že „nás" znamená on a jeho paní. A ukazovací zájmeno v podobě jednoslabičného slůvka „to" v sobě zahrnuje i všechny další lásky, dobrodružné a sportovní vášně, lásku k přírodě a zvířatům.

Počátky našeho setkávání, pozdějšího kamarádství a přátelství spadají do roku 1959. Zdeněk a můj táta byli spolužáci a bylo jim kolem čtyřiatřiceti let, mně asi čtyři roky, bydleli jsme nedaleko sebe v brněnské Masarykově čtvrti. Dnes, s odstupem neuvěřitelně letícího času, kdy se z nás stali přátelé a vlastně kolegové, bych ten mezičas zrání ráda nějak lehce popsala ze svého zorného úhlu.

Zatímco já jsem si užívala nekonečné volnosti v Bystrci u Svratky u máminých rodičů a byla zhruba v letech 1968–1970 vyhoštěna z ráje do sice krásné brněnské oblasti, nicméně bez kamarádů, řeky a ZOO, Zdeněk Macháček si našel právě v tomto období svůj ráj v Křížovicích na Vysočině, kam z naší čtvrti „emigroval" po roce 1970, jak sám s úsměvem říká.

Ta vyhoštění a vhoštění z ráje do ráje se mi docela často vracejí a připomínají. Ale tady to, zaplať pánbůh, nekončí, nýbrž začíná.

Machacek.indd 152 19.8.2005 12:36:11

To, že v průběhu dalších let Zdeněk udělil lekce výtvarného umění mému nevěřícímu tátovi i mně (toužící), může dnes vytvářet právě ty zásadní spojnice našeho přátelství, našich osobních vášní a lásek, jakými jsou příroda, umění, dobrodružství …

A právě proto dnes vím, že je pro Zdeňka Macháčka charakteristické, že své sochy raději tvoří a životní příběhy žije, než o nich vypráví. Jeho sochařská tvorba našla své zúročení a ocenění, je součástí řady architektonických interiérů i exteriérů, galerií a muzeálních sbírek u nás i v zahraničí. Ale co možná někteří neznají, jsou Zdeňkovy další aktivity s uměním zdánlivě nesouvisející.

Zdeněk sám mluví o etapách a symbolických šesti letech, kdy se vždy naplno věnoval různým sportům – reprezentačnímu lyžování, závodnímu plavání nebo sportovnímu potápění. Sestrojil podvodní kameru a sádrový model byl odlit ve slévárně v České, kamera fungovala na baterie. Vytvořil tehdy jedny z prvních fotografií podvodního světa u nás. Fotografie zaslal do Hamburku a také články o potápění na dunajských ramenech. Přes všechny obtíže tehdejšího režimu získal povolení k výjezdu z republiky na Světový sjezd potápěčů v roce 1965 v Hamburku (kam byl oficiálně pozván). Věnoval se také „filmařině“ a byl spoluautorem filmů o potápění pro Československou televizi. Jako samostatné příběhy by mohl Zdeněk popsat i průzkumy pod ledem, kdy se potápěl pod třiceticentimetrovou vrstvu ledu ve vlastnoručně vyrobeném „neoprénu“ z pogumovaného plátna, a kolik vody musel vypít, aby zase uviděl světlo boží, když „neoprén“ povolil. Včetně plánované cesty kolem světa, vypracované opět s macháčkovským nadšením do posledních detailů, až po přípravu železného trupu lodě v Komárně. Cesta se jako jediná nekonala, i když ji byla ochotná podpořit Československá televize. Vše zkomplikoval přístup tehdejšího Ministerstva obchodu a vstup „osvoboditelů“ do naší vlasti roku 1968. Asi právě tady se naše cesty záhadně spojují. Psal se rok 1968–1970. Tady navazuje naše vzájemné poznávání. Můj obdiv ke Zdeňkovým sochám i způsobu života. Kolik klukovských snů si Zdeněk dokázal splnit! Ještě jedna typicky macháčkovská věta: „Vždycky jsem chtěl mít ZOO.“ Moc dobře vím, o čem mluvíš, Zdeňku. Použiji Tvého sarkasmu. Když jsme povídali a povídali, až jsem se začala ptát a divit, jak se tohle všechno dá stihnout, tys jen lakonicky pronesl: „No, to byly takový etapy, všechno po šesti letech.“

Vzpomněla jsem si na Tvou snad největší vášeň a říkám: „A koně?“ „Nó, to bylo třikrát šest let“ a smál ses.

Beru tu symboliku vážně, a proto: Milý Zdeňku, životu a tvorbě ZDAR v etapách šestkrát nekonečno.

Tvá Zdena

Höhmová, Zdena (2003): *… když nás to baví …* Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v květnu 2003 pro tuto knihu.)

Pět zastavení v životě

Vratislav Daněk

Z a s t a v e n í 1.

Když jsem jednoho lednového odpoledne 1947 vstoupil do pokoje zotavovny Medlov na Českomoravské vrchovině, Zdeněk ležel v posteli, i když bylo pozdní odpoledne. „Tak to jsi měl štěstí, že jsi tady včera nebyl,“ byla jeho slova na uvítanou a s bolestivým výraze ve tváři si přitom proklepával svalovinu stehen. Včera se totiž zúčastnil lyžařského maratonu přiřazeného k soutěži „O zlatou lyži Českomoravské vrchoviny“ a byl těžký mokrý sníh, který i tak náročný závod učinil alespoň o jednu třetinu ještě těžším. Já jako začátečník v soutěžení běhu na lyžích jsem přijel až na další závod v délce osmnáct kilometrů. Avšak ani bolestivé svalstvo ani únava po extrémním volním nasazení v minulém dnu neodradily mého přítele od účasti na příštím závodě v následujícím dnu. Tato vlastnost přemáhat potíže a ignorovat subjektivní strádání, ať již tělesnou bolest nebo pocity hladu, žízně, nevyspání či jakékoliv

Machacek.indd 153 19.8.2005 12:36:11

nepohodlí, byla jednou z příčin jeho sportovních úspěchů. Zařadil se totiž mezi dvanáct nejlepších lyžařů-běžců v republice a v závodech občas porážel i státní reprezentanty této sportovní disciplíny. O jeho tvrdé sportovní přípravě by mohly vyprávět strmé stráně kopce Holedná u brněnského Jundrova, do nichž vybíhal, a studené vlny jundrovského jezu na řece Svratce, do nichž se vždy po tréninku nořil téměř až do doby vánočních svátků. Jeho kariéru lyžaře-běžce však bohužel předčasně ukončil nešťastný úraz kolena.

Zastavení 2.

„Probudila mne až siréna sanitky, která mne odvážela do nemocnice," psal mně Zdeněk ve svém dopise, ve kterém popisoval své téměř utonutí v jednom z krytých brněnských bazénů. Po úrazu kolena se totiž začal věnovat potápění a chodil sem trénovat délku pobytu pod vodní hladinou. Jeho vůle vydržet bez dechu byla silnější než odolnost jeho organismu, a tak jednou jeho bezdeší přešlo do bezvědomí a z vody ho museli napůl utonulého vytáhnout. Tato příhoda však nenarušila jeho potápěčskou činnost a vlastnoručně sestavenou podvodní kamerou fotografoval ryby a vodní živočichy v sladkovodních i mořských podmínkách, aby si dotvořil obraz o světě ticha. V jednom období se zabýval otázkou, jak ryby přežívají zimu. Jeho fotografie pořizované pod zamrzlou vodní hladinou vypovídaly o zvyklostech ryb, trávících zimu v nehybnosti poblíž dna. Mnoho zajímavostí přinesly také jeho fotografie z potápění v moři. Nebylo tedy náhodou, že býval častým hostem v té době probíhajícím televizním seriálu „Hovory se zajímavými lidmi", kde nejčastěji hovořil o potápění.

Zastavení 3.

„Dokáži přežít jen z darů přírody," byla Zdeňkova slova, když vyjížděl na týdny až měsíce do přírody, nejčastěji do blízkosti vodních ploch. Míval stan, nejnutnější vybavení a jen minimální zásoby a finanční prostředky. Někdy vezl s sebou v kufru svého auta slepice, které se v přírodě samy živily a snášely mu vajíčka. Nakonec mu postupně sloužily spolu s ulovenými rybami a nasbíranými přírodními plodinami za potravu. Slepice pak dokázal maximálně zužitkovat a i jejich peří využil k zhotovování návnad pro lov ryb. Taková splynutí s přírodou ho činila šťastným. Někdy se podílel o svůj pocit pohody i se svým synem, kterého občas brával s sebou, někdy vyjížděl se svým blízkým přítelem Frickem (Bedřich Klimeš, veslovod úspěšné závodní osmiveslice ČVK Brno, pozdější profesor a děkan Veterinární fakulty v Brně), který však s ním v tomto směru neudržel krok. Ke svým vernisážím se v této době dostavoval ve své oblíbené celtové rybářské bundě, zřejmě jako protest proti společenským konvencím, stejně jako proti všemu, co zavánělo pokrytectvím. Jeho životní partnerky, s výjimkou té poslední, nepochopily hloubku jeho zaujetí k jeho dalším láskám, tj. ke své práci, přírodě a zvířatům.

Zastavení 4.

Bylo srpnové odpoledne roku 1958, když nám asi dvacet kilometrů před Gdaňskem zamávala stopkou polská silniční policejní kontrola. Nezastavíme, konstatoval suše Zdeněk, povzbuzen naší předchozí úspěšnou noční honičkou s polským policejním autem v závěsu ulicemi města Lodž. Náš automobil Poběda projel plnou rychlostí kolem uskakujícího policisty a ve zpětném zrcátku jsme viděli policisty nasedající do vozu, který se pustil za námi. Také tuto rychlostní vložku jsme vyhráli díky chladnému motoru policejního auta a během necelých patnácti minut nás pohltila městská pouliční dopravní frekvence Gdaňska. Náš cíl, poloostrov Hel, jsme pak již snadno dosáhli, přestože jsme vlastnili propustku pouze pro malý pohraniční styk do Zakopaného. Skryti v lesním porostu a písečných dunách mořského pobřeží jsme pak vychutnávali naše první životní setkání s mořem. Dokázali jsme se uživit díky kakau, které Zdeněk připravoval z vody Baltského moře, uloveným platýzům a gulášové polévce z nachytaných koljušek (známé jako drobné akvarijní rybičky s ostnem ve hřbetní ploutvi).

Machacek.indd 154 19.8.2005 12:36:12

Odvaha pouštět se do cizích, neznámých či zakázaných oblastí, netradičních koncepcí a postupů tedy Zdeňkovi nechyběla. Díky těmto vlastnostem se také ve své umělecké tvorbě pustil do osobitých plastik znázorňujících například větrnou krajinu, nebo hudbu, kterou vyvolává vítr pronikající lesem či pocit letu nad krajinou, který se nás zmocní při pohledu z vrcholu kopce.

Zastavení 5.

Kolem dřevěných plastik, karikatur hlídacích psů, dívajících se na mne udivenýma naivníma očima, vstupuji do dřevěné budovy nacházející se na konci úzké horské silničky v obci Křížovice v horách Českomoravské vrchoviny. Dýchne na mne atmosféra 250 let starého hospodářského stavení a vůně hořícího dřeva spalovaného ve Zdeňkem vlastnoručně vyrobené peci, za kterou se dá i spát, tak jak je to známo z pohádek. Své obydlí si Zdeněk většinou sám zadaptoval a zmodernizoval podle svých představ. V přilehlých stájích až donedávna choval koně, ovce, drobná zvířata a v ohradě dodnes pobíhají dva lvům podobní maxipsi. Ze stodoly vznikl ateliér a za účinné spolupráce manželky také galerie zvaná „Galerie z ruky“, kde jeho žena Stáňa v rámci podnikatelské aktivity úspěšně organizuje četné vernisáže, výstavy a kulturní akce, na které se vždy sjíždějí stovky osob i z dalekého okolí. Za budovami pak je přírodní amfiteátr, rámovaný četnými plastikami, kde se většinou kulturní akce pořádají. Zdeňka zastihuji v pracovním oblečení. Je již po své denní ranní koupeli v zastřešeném bazénu, ve kterém je voda někdy pouze o teplotě kolem pěti stupňů Celsia. Jeho ruce jsou mozolnaté, protože práce se dřevem je fyzicky náročná a on je zvyklý tvrdě pracovat bez ohledu na čas. Žije zde spokojen u své práce uprostřed krásné přírody s manželkou, mezi oblíbenými zvířaty a navštěvován přáteli, u kterých získal lásku díky své citlivé přátelské povaze. Nevadí proto ani jeho občasné kritické slovní šlehy a sarkasmy, burcující svědomí společníků.

Hovor se stáčí na jeho práci a mám pocit že z něj přitom vyzařuje spokojenost s dosaženými výsledky. Jeho tvorba, v podstatě pramenící z osobních vlastností vzpomenutých v předchozích kapitolách, vykrystalizovala v průběhu let do dnešní podoby. V jejím vývoji se od počátku vyskytovala přírodní a zvířecí tematika, pohádkové a erotické motivy, někdy i s humorným a karikaturním podbarvením. Nutno připomenout i rekonstrukci prehistorických zvířat pro muzeum. Originálně se však začal projevovat netradičním vytvářením plastik krajiny nebo plastikami vyjadřujícími hudbu lesních fléten vyvolávanou větrem. Zdá se, že nejvíce ho uspokojuje jeho nynější figurální tvorba. Odvrací se v ní od příliš přesných detailů, zamítá realismus a ustupuje od rigidních systémů k novým pravidlům a anatomii. Typická je jeho záliba v dynamičnosti, prchavém okamžiku, vyhledání pohybu hlavně rozletu a touhy po pocitu vznášení. Jeho linie křivek a proporce jsou inspirovány pohybem. Často se zabývá mytologickou tematikou a to vše je podbarveno lehkou dávkou smyslnosti. Jeho práce burcuje fantazii a vede k asociacím až snovým, blížících se oblasti nadreálna. Výjimečnost jeho tvorby spočívá i ve snaze o transpozici objektů do jiných rovin a dimenzí. Tak krajinu, která pozorovaná z výšky má náznak dvojrozměrnosti, převádí do vertikální roviny plastiky a akcentuje vnímání trojrozměrné. Podvědomě se pokouší o vyjádření čtvrté dimenze pronikáním osoby prostorem krajiny a časem a dále prostoupením krajiny citem. Toto je zřejmé například u plastik *Erotická krajina, Zdánlivě drsná krajina* aj. Podobná snaha vyzařuje třeba i z plastiky *Hudba lesních fléten,* plastik létajících postav a dalších.

Posbíral jsem střípky svých vzpomínek a po jejich sestavení do mozaiky vznikl obraz vystihující osobu Zdeňka Macháčka. Umožňuje i z větší části pochopit jeho umělecký vývoj směrem do netradičních forem projevu, které jsou v přesném souladu s cílem, jehož chtěl dosáhnout.

Daněk, Vratislav (2003): *Pět zastavení v životě*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v červnu 2003 pro tuto knihu.)

Machacek.indd 155 19.8.2005 12:36:12

Macháčkův anglický humor

Miroslav Netík

Patříme oba k poválečné generaci. Nebyli jsme sice žádní velcí přátelé, ale občas jsme se setkávali. V padesátých a částečně i v šedesátých letech minulého století, kdy byla situace pro umělce velmi nepříznivá, si totiž všichni – i přes rozdílnost výtvarných názorů – uvědomovali, že musí držet pohromadě, protože jenom tak se mohou bránit komunistickému režimu. A tak se začaly formovat různé skupiny, do kterých se výtvarníci sdružovali. Já jsem byl ve skupině Profil a Zdeněk Macháček ve skupině Parabola. Občas jsme si vyměňovali názory na svoje tvůrčí práce. Zdeněk byl pověstný svým suchým anglickým humorem a uměl dodat optimismus a chuť do další činnosti, jestliže se někdo ocitl v tzv. tvůrčí krizi. Co se týká jeho sochařských prací, sledoval jsem jeho dílo a pozoroval, jak malé dřevěné plastiky postupně nabývaly větších rozměrů a jak se začal svými pracemi uplatňovat v architektuře.

Netík, Miroslav (2003): *Macháčkův anglický humor*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v prosinci 2003 pro tuto knihu.)

Příteli Zdeňkovi Macháčkovi

Petr Kořínek

O přátelství se nepíše snadno. Je to vztah křehký, intimní a těžko popsatelný. Ostatně ani nevím, mohu-li se označit za Zdeňkova přítele. Nikdy jsme si toho tolik neřekli, s ním se totiž báječně mlčí … a tak, snad jen intonace a výraz jeho hlasu – když mu zavolám, nebo když se setkáme, mi signalizuje, že jsme přátelé.

Ta zřídkavá, společná setkání jsou pro mne tak příjemná …

Slyšet Zdeňka prozpěvovat či popískávat si při práci, vnímat (a tiše závidět) jeho energii a neustálý pohyb jeho invence, nahlédnout do jeho pracovního, ale i soukromého „zákulisí“ mi dovoluje porozumět jeho práci, jeho tématům. Často pro mě znamenaly a znamenají takovou míru inspirace, že jsem některé jeho náměty či celá témata použil v některých svých hudebních skladbách.

Obdivuji – a už také zkouším jako on létat nad krajinou, prožívat závrať z letu (byť on většinou ve společnosti ženy či koně), toulat se po kopcích … Obdivuji jeho častou, vlastně neustálou potřebu vzdávat hold ženě jako nehynoucí inspiraci.

Jak je Zdeněk člověk málomluvný ve společnosti lidské, tak mezi svými „dřevěnými společníky“ je neobyčejně výmluvný. Tady jde stranou i jeho přirozená cudnost a s chutí vytvoří krásné ženské obliny … To však není zdaleka jediná plocha jeho námětů. Nechám na jiných, povolanějších, aby se k tomu vyjádřili. Já chci jen vzpomenout, jak mne hluboce zasáhl jeho Ježíš na kříži … ta střídmost a přitom dokonale vystižená pieta …

Přeji Zdeňkovi neutuchající sílu a chuť k životu – tedy i k práci. Přeji mu, aby neustále navyšoval svoje bohatství, protože on bohatý je! Jeho bohatství je místo, které si zvolil za svůj domov, jeho žena Stáňa, kterou si vybral za svého životního partnera, jeho úžasná touha tvořit a také mnoho přátel, které má.

Těším se, až se zase setkáme, jak si společně, pěkně tiše, bez zbytečných řečí popovídáme …

Kořínek, Petr (2004): *Příteli Zdeňkovi Macháčkovi*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v prosinci 2004 pro tuto knihu.)

Machacek.indd 156 19.8.2005 12:36:12

Inspirativní kolega

Hubert Stavěl

Se Zdeňkem Macháčkem jsme se poprvé setkali na brněnském výstavišti. Bylo to v rámci „dobrovolného“ organizovaného náboru do stavebnictví. Založili jsme tam partu, a tím jsme se zapojili do budování socialismu. Byl nám svěřen jeden z nejdůležitějších úkolů: komunikace. V našem případě stavba silnice na výstavišti. Po nějaké době, po odchodu Z. M., se naše parta rozpadla a já byl přeložen k jiné. V roce 1958 jsem opustil socialistický ráj a odešel do kapitalistického pekla železnou oponou do Vídně a dále do Itálie, kde jsem vystudoval sochařství na Akademii v Perugii. Ještě před odchodem z vlasti jsem navštívil Zdeňka Macháčka v jeho ateliéru, když právě dokončoval „Kozla“ v lipovém dřevě. Později jsem navštívil jeho první výstavu v Domě pánů z Kunštátu. Jeho tvorba na mě zapůsobila řadou pozitivních dojmů, které je těžko slovy vyjádřit, a ovlivnila můj vlastní umělecký směr.

Po ukončení Akademie jsem pracoval jako umělecký poradce v italském nakladatelství EMAUS v Rasiglia di Foligno. Tam jednou v noci roku 1964 přijel za mnou Z. M. se svou paní a strávili jsme spolu několik dní. Při té příležitosti jsme plánovali další setkání. Přestěhoval jsem se do Perugie a tam mě Zdeněk Macháček navštívil znovu se svým přítelem malířem Pavlem Navrátilem. Na příští rok jsem jim domluvil výstavu v Galeria della Luna.

Po změně politické situace v roce 1989 jsem přijel do vlasti se svým přítelem sochařem Angelem Cucciarellim, který se zúčastnil ve Žďáru nad Sázavou sochařského sympozia, tehdy vedeného Zdeňkem Macháčkem. Od té doby kdykoli přijedu do vlasti na návštěvu, neopomenu navštívit jeho ateliér v Křížovicích.

Stavěl, Hubert (2004): *Inspirativní kolega*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v prosinci 2004 pro tuto knihu.)

Macháčkovo umění v architektuře

Ivan Ruller

Zdeněk Macháček se výrazně zapsal do výtvarné kultury u nás i v zahraničí. Jeho osobitý projev soustředěný na využití dřeva se postupně vyvinul v dokonalé ovládnutí všech výtvarných možností, které tento materiál a technika jeho zpracování umožňují. Je pochopitelné, že po celou dobu byl vyhledávaným autorem pro využití umění v architektuře.

Po odeznění socialistického realismu došlo k svobodnějšímu rozvoji individuálních přístupů k výtvarnému umění. Velmi silně v té době na mne zapůsobila výstava mladých brněnských výtvarníků v roce 1958 v Domě pánů z Kunštátu. Tuto skupinu tvořili: Alena Konečná, Zdeněk Macháček, Jarka Macháčková, Pavel Navrátil a Karel Zedníček. Tato skupina se rozpadla odchodem Pavla Navrátila do skupiny Brno 57 a emigrací Karla Zedníčka.

Zdeněk Macháček se zapojil do skupiny Parabola se silnými individualitami Antonínem Čalkovským, Rudolfem Fillou, Jozefem Jankovičem, Miroslavem Štolfou a Václavem Zikmundem. Po jejím zrušení po roce 1968, stejně jako řada jiných výtvarníků, nesměl být Zdeněk Macháček členem Svazu výtvarných umělců a svoji práci mohl realizovat pouze na základě registrace ve Fondu výtvarných umění.

V roce 1971, po přestěhování do Křížovic, začíná další významná etapa Macháčkovy umělecké činnosti. A po listopadu 1989 se stává jedním ze zakládajících členů obnoveného Sdružení Q, které sdružuje umělce řady oborů – od výtvarného umění, architektury, dramatického umění, literatury až po hudbu. Pravidelně se zúčastňuje výstavní činnosti tohoto významného sdružení, a to nejen v České republice, nýbrž i v zahraničí.

Machacek.indd 157 19.8.2005 12:36:12

Jsem velmi rád, že několik mých staveb zdobí díla Zdeňka Macháčka. Nejvýznamnější je bezesporu monumentální dřevěná stěna polychromovaná Pavlem Navrátilem ve vstupní hale ředitelství Ingstavu v Brně. Toto dílo bylo doplněno samostatnou dřevěnou plastikou, která byla až po čase osazena v exteriéru budovy. Tím byla dovršena zajímavá koncepce, založená na myšlence výtvarného zpodobení základního tématu – vody; a to proto, že investorem byla firma, která se zabývala realizací vodních staveb. Vznikl zde velmi zajímavý soubor prací několika významných výtvarníků na jedno téma: ve vstupní hale již zmíněná reliéfní stěna Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, v pracovně ředitele reliéfní stěna s aplikací kůže od Vladimíra Preclíka, v ředitelském salonku malba na plátně od Jánuše Kubíčka, ve velké zasedací síni artprotis Bohumíra Matala a v exteriéru polychromovaná plastika Zdeňka Macháčka.

V interiéru novostavby banky ve Žďáru nad Sázavou realizoval Zdeněk Macháček zajímavou kompozici z dřevěných reliéfních prvků na téma minulost a současnost peněžnictví. Podobnou kompozici vytvořil Zdeněk Macháček pro interiér zasedací místnosti ředitele Jihomoravských vodáren a kanalizací na Holých horách v Brně-Soběšicích. Ve dvoraně banky v Hodoníně je dřevěná nástěnná fontána, osvěžující tekoucí vodou celý interiér. Ve vstupu budovy Karátu na Orlí ulici v Brně vytvořil reliéfní znak družstva s motivy zlatnictví.

Při naší spolupráci jsem vždy velmi oceňoval Zdeňkovu schopnost pochopit ducha řešeného objektu a tyto myšlenky vyjádřit vždy vynikajícím, osobitým výtvarným pojetím, celkovou formou i detailem a v proporcích odpovídajících danému prostředí.

Naše dlouholeté, celoživotní přátelství je tedy navíc podloženo naší spoluprací na spojení architektury s výtvarným uměním.

Ruller, Ivan (2005): *Macháčkovo umění v architektuře*. Nepublikovaný rukopis. (Napsáno v lednu 2005 pro tuto knihu.)

Machacek.indd 158 19.8.2005 12:36:12

Z TEXTŮ ZDEŇKA MACHÁČKA

V roce 1996 byl Zdeněk Macháček vyzván profesorem Masarykovy univerzity v Brně Jaroslavem Malinou k výtvarné účasti na projektu pětisvazkové knihy a výstavy *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy.* V letech 1997–2004 vytvořil pro tento projekt více než dvacet plastik a na přání editora napsal k některým z těchto svých sochařských děl komentáře. Ukázalo se, že slova a češtinu dokáže obrábět a soustružit stejně mistrně jako svůj základní sochařský materiál …

Láska je vzlétat …

Zdeněk Macháček, *Láska je vzlétat … I*, 1997, topol, délka 300 cm. Inspirace: *Píseň písní*.

Zdeněk Macháček, *Láska je vzlétat … II*, 1999, červená vrba, délka 300 cm. Inspirace: *Píseň písní*.

Zdeněk Macháček: *„Zaujal mne – v Písni písní – motiv vzlétání k nebi v okouzlení láskou, neboť v současné době řeším podobný problém okouzlení krajinou, v níž žiji a nad niž ve svých představách denně vzlétám, abych obdivoval její krásu.*

Léda s labutí

Zdeněk Macháček, *Léda s labutí*, 1998, vrba (Léda), topol (labuť), délka 210 cm. Inspirace: Antická mytologie.

Zdeněk Macháček: *„Jako malý gymnazista před několika desítkami let jsem byl učen, že krásná a cudná Léda vytrvale odmítala nemravné návrhy božského Dia. Zoufalý bůh učinil poslední pokus a proměnil se v utýranou a opuštěnou labuť, což mu vyšlo: Léda byla jata soucitem, vzala ubohého ptáka do náruče … a ten dosáhl svého.*

Tato scestná verze antických feministek obstojí pouze u naivních a v nereálném světě se pohybujících profesorů řečtiny a latiny, kteří mnoho generací ‚krmili' vykulené žáčky touto pohádkou.

Skutečnost je však taková, že Léda, která se už dlouho, leč marně snažila získat Diovu přízeň (takových roztoužených dam byly na jediného boha celé zástupy), byla jednoho dne při koupeli upozorněna svými družkami, že kousek odtud se v rybníce čvachtá sám velký, nic netušící Zeus. Šílenou touhou zmítaná Léda okamžitě odhodila své roucho a ve snaze Dia překvapit, vklouzla do rákosí, jež ji dělilo od předmětu touhy. Nebýt nedočkavosti, záměr se skoro zdařil: nepatrné šplouchnutí vody však upozornilo Dia na nebezpečí. V mžiku se proměnil v labuť v bláhové naději, že má vyhráno: rozvášněná Léda ale vyrazila z rákosí, chňapla Dia-labuť za krk … a dosáhla svého.

Taková je pravda a tak jsem ji také zpodobnil."

Machacek.indd 159 19.8.2005 12:36:12

Perla

Zdeněk Macháček, *Perla*, 1999, polychromovaný topol, délka 200 cm.

Zdeněk Macháček: *„Inspirace – přímočaré pojetí erotiky a manželského svazku ve staré tamilské společnosti a poezii. V milostných záležitostech mezi oběma pohlavími vládla rovnoprávnost a ženám se přiznávalo právo svobodné volby budoucího partnera. Předmanželská láska (kalavu) nebyla mezi mladými lidmi zvláštností a nepěstoval se ani kult panenství. Pokud si však dívka zvolila milence, zůstávala mu za každou cenu věrná, a to i proti nepřízni rodiny, protože k hlavním ctnostem ženy patřila stálost a loajalita … Básníci líčí ženské tělesné půvaby i intimní zážitky s neobyčejnou otevřeností a realismem. Používají přitom často neobvyklé básnické obrazy a přirovnání, oslavují milenčin štíhlý pas a štědrý klín, připodobňovaný k černému květu s růžovými pestíky, jemuž vévodí trojice pahorků slasti, pár těžkých ňader, pevných jako horské srázy, a Venušin pahorek, připomínající roztažený štít kobry.*

Příměr růžového korálu a bílé perly ve staré tamilské poezii (‚Podej mi svoje džbány meduplné // a lianami obetkni mě, // svůj pohár korálový s perlou bílou // mně dej a řečí přeroztomilou // potěš mé srdce, které touha po zlatě // odloučit od tebe by chtěla‘) přivábil vzpomínky na chvíle strávené pod hladinou Karibského moře, kde perleť lastur a růžové plátky jeho obyvatel vzbuzovaly představy silně erotické. I v tomto případě jsem se vznášel, sice ne ve vzduchu, ale ve vodě, v prostředí člověku tak vzdáleném, a přece blízkém. Ve světě ticha, barev a tvarů, překonávajících nejbujnější fantazii.“

Dva na koni

Zdeněk Macháček, *Dva na koni*, 1999, topol, délka 188 cm, šířka 168 cm. Inspirace: V orientálních kulturách oblíbený milostný styk za jízdy na zvířeti (velbloudu, slonu …), často ztvárněný v literatuře a ve výtvarném umění dálněvýchodními umělci, neboť pohyb zvířete propůjčuje milostnému styku dynamizující rytmus a výjevu dodává zvláštní působivost.

Zdeněk Macháček: *„Při listování stránkami indické milostné literatury jsem často narazil na motiv lásky odehrávající se na hřbetech velbloudů či slonů. Shánět pro tento poněkud extrémní způsob milování velblouda, nebo dokonce slona bylo by v našich zeměpisných šířkách zajisté poněkud náročné.*

Dovedu si však takový zážitek představit docela živě na statném koňském hřbetě. Měl jsem totiž řadu let jezdecké koně a přiznám se, že jsem s realizací tohoto nevšedního milostného aktu kdysi také trochu koketoval (kdeže loňské/koňské sněhy jsou …). Zabránila mi v tom kromě řady různých okolností i poněkud dovádivá letora mých miláčků (rozuměj koňských), takže jsem měl nezřídka co dělat, abych se v sedle udržel sám, natož abych prováděl ještě nějakou riskantní akrobacii.

(Ovšem u nomádských kmenů, jejichž mužští příslušníci byli se svými koňmi srostlí jako bájní Kentauři, bylo milování na koni obvyklou věcí, jak například dosvědčují četná výtvarná zpodobení; zvláště je zřejmě praktikovali Mongolové za velkého chána Čingischána koncem 12. a počátkem 13. století, kdy za svých mohutných dobyvatelských tažení, jimž padla za oběť četná bohatá města, koňský hřbet snad ani neopouštěli.)

A tak jsem své představy realizoval se značným zpožděním ve dřevě.“

Milování na slonu

Zdeněk Macháček, *Milování na slonu*, 2000, jilm (slon), červená vrba (dvojice v nosítkách na hřbetě slona), výška 49 cm, šířka 63 cm.

Zdeněk Macháček: *„Vaše starosti na mou hlavu, myslel jsem si při listování pracovním preprintem I. svazku knihy Kruh prstenu a narazil jsem přitom v kapitole o Indii na ilustraci pohodového milování na sloním hřbetu. V této hektické době, kdy si musí televizní divák počkat na titulky, aby poznal, sledoval-li zasedání parlamentu nebo ‚Peříčko‘, kdy už lze otěhotnět po Internetu a děti na školách dostávají*

Machacek.indd 160 19.8.2005 12:36:13

za vysvědčení kondomy, se to zdá absurdní. Pokusil jsem se tedy přiblížit ony idylické doby alespoň prostřednictvím tohoto dobráckého slona, který je očividně potěšen bohulibou činností na svých zádech. Při pozornějším pohledu je vidět, že by se dokonce rád připojil. Dnešní absurdity by tím vlastně ztratily na své síle a minulý i ten nynější milostný život by na sebe plynule navázaly. Nebylo by to krásné? Čert ví.“

Múza s Pegasem

Zdeněk Macháček, *Múza s Pegasem*, 2002, polychromovaný topol, výška 100 cm.

Zdeněk Macháček: *„Sodomie provází lidstvo v nesčetných variacích od samého počátku světa, stručně řečeno – od Adama.*

Tento první zástupce lidského rodu bloumal bezcílně rájem, přejídal se rajským ovocem, laškoval se zvířátky – a poslušen pudu zachování rodu, zkoušel to tu i tam, čistě empiricky, nezatížen poznatky moderní biologie a genetiky. Ostatně nic jiného mu ani nezbývalo a tato činnost upevňovala družbu s ostatními živočichy a kromě toho mu zpříjemňovala jinak nudný, jednotvárný život.

S upřímným zděšením sledovalo vedení ráje jeho podivné aktivity na hony vzdálené předpokládanému duchovnu. Po bleskové poradě mu vyrobilo a urychleně dodalo první ženu – Evu.

Leč sémě neřesti již bylo zaseto a jeho plody sklízí lidstvo dodnes. Adamova příkladu pak následovali různí Panové, Kentauři, bohové, jako zástupci se etablovali hlavně bačové (i na Valašsku) a celé zástupy podnikatelů v oblasti experimentálního sexu. V neposlední řadě se k nim přidala i Múza s Pegasem a z jejich vášnivého vztahu se zrodilo přece jen něco dobrého. Byla to INSPIRACE.

Dodnes z ní čerpají celé generace umělců.“

Kruh prstenu

Opožděná reportáž sochaře Zdeňka Macháčka o klopotném vzniku trojrozměrného emblému projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*.

Zdeněk Macháček, *Kruh prstenu*, 2004, mořený topol, průměr 99 cm, výška (s podstavcem) 158 cm. Trojrozměrný emblém projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*.

Zdeněk Macháček: *„Když jsem přemýšlel, jak nejlépe ztvárnit symbol projektu Kruh prstenu, bylo zadání celkem jasné. Už sám název určoval okrouhlý tvar obrysové linky a dále bylo třeba zohlednit to podstatné, obsah a význam projektu: sexualitu, erotiku a lásku.*

Zvolil jsem dvě okřídlené figury, neboť láska dává člověku křídla, na nichž se vznáší v oblacích, stav mysli prozrazuje nepřítomný pohled, jeho činnost je ochromena, motá se ve svých pocitech stále dokola a z tohoto kruhu není úniku. Říká se tomu láska na první pohled a tento pohled je také rozbuškou výbuchu neovladatelných emocí a vášní. Je to tedy zrak, který je určujícím prvkem výběru na rozdíl například od odvěkého přítele člověka. Takovému pudlímu šampionu je naprosto jedno, jak jeho vyvolená vypadá, je-li to doga, podvraťák nebo buldok, nos ho vede neomylně k cíli.

Čich hraje u člověka ovšem také velmi důležitou roli. Od pradávna se ženy natíraly vonnými mastmi, koupaly se v růžovém oleji a jiných, smysly omamujících esencích, jen aby na sebe upoutaly pozornost druhého pohlaví. Tedy většinou. Na tomto fenoménu vzkvétá úspěšně stále mohutnější voňavkářský průmysl – Diorem počínaje a ‚důchy‘ na východě konče. Ale pozor! Po odeznění prvotního poblouznění se právě cizí vůně stává zničujícím elementem, ucítí-li ji žena na mužově klopě.

Machacek.indd 161 19.8.2005 12:38:43

Třetím smyslem, který hraje důležitou roli v milostném životě, je bezesporu hmat. Cítit v dlaních teplé obliny ženského těla je jistě nezanedbatelným zážitkem. O tom snad není nutné nikoho přesvědčovat.

Všechny tyto atributy by měla mít v poněkud abstrahované formě i plastika. Zrak i hmat lze zohlednit, pouze vůni určuje zvolený materiál, v tomto případě dřevo a včelí vosk.

Potud idea, následuje realita.

Začátkem února 2004, kdy jsme se se ženou Stáňou chystali na krátkou dovolenou v Luhačovicích, měl jsem v poště pozvánku na nějakou akci na Katedře antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně dne 26. 2. 2004. Jelikož jsme v té době měli být už čtyři dny v Luhačovicích, přelétl jsem jen zběžně dvě hustě popsané stránky programu a chystal se jej odložit, když jsem koutkem oka zavadil o tučně vytištěný řádek … a nevěřil vlastním očím. Stálo tam: ‚Slavnostní odhalení sochy Zdeňka Macháčka Kruh prstenu (trojrozměrný emblém projektu Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy) za přítomnosti autora.‘ To snad ne! Na ničem takovém jsme se přece s profesorem Malinou nedomluvili. Sice jsme pár dnů před tím spolu toto téma probírali, že by bylo dobré vymyslet nějaký trojrozměrný emblém pro projekt Kruh prstenu (který by byl protějškem existujícímu grafickému emblému od malíře Adolfa Borna), leč tím to skončilo, dál jsme úvahy nerozváděli. Hned jsem pana profesora zavolal, že jedu za pár dnů do Luhačovic, které máme už rok zaplacené, a že tedy 26. února stejně v Brně tím pádem nemohu být. Profesor Malina mi s bohorovným klidem řekl, že mám přece ještě skoro tři týdny času a odhalení že zvládne sám, u toho přece nemusím vůbec být. Jelikož to nemám v hlavě taky úplně v pořádku, uslyšel jsem se, jak říkám, že to tedy zkusím.

Ještě v ten den jsem načmáral pár skic, dvě z toho vyvedl ve dřevě 1:10 a druhý den jel za J. M. z Křížovic do Brna. Jelikož nebyl mým výtvorem nijak zvlášť zděšen, vrátil jsem se domů, vybral asi metrákový kus dřeva, vyhrabal ho ze sněhu a dosmýkal po ledovaté cestě do šedesát metrů vzdáleného ateliéru, kde do rána rozmrzal. Venku bylo totiž už týden až -17 °C. Ve čtvrtek jsem ořezal dřevo do hrubého tvaru a večer jsem měl v krku struhadlo. V pátek jsem celý den řezal, ale řezání v krku bylo silnější. V sobotu už jsem byl zralý do postele, ale měli jsme pozvány přátele na oběd, a tak jsem zalehl až k večeru. Po pěti dnech v horizontální poloze se žádné zlepšení nejevilo, zavolal jsem tedy kamarády lékaře, manžele Jedličkovy, a ti mi po telefonickém vyšetření poslali po ženě antibiotika, aby se mi to nevrazilo na plíce. Za další dva dny jsem postel opustil a na provedení plastiky mi zbývalo už jenom pět dnů. Strávil jsem je v horečnatém dlabání a sekání, několikrát nechybělo moc a byl bych to rozštípal a spálil a teprve den před odjezdem o půl jedné v noci jsem mohl prohlásit, že ‚panáka‘ dodělám. V sobotu od rána jsem ho brousil, mořil, přebrušoval, znovu mořil několikrát po sobě, než jsem ho asi ve dvaadvacet hodin zavoskoval.

V neděli ráno 22. února jsme naložili kufry a odjeli. Týž den dopoledne, díky spolupráci brněnské stavební firmy MiTTaG a jejího zakladatele, milovníka a podporovatele výtvarného umění Jaroslava Mittaga, byla plastika dopravena do Brna a 26. 2. 2004 odhalena.

Tuto zprávu jsem byl schopen podat až o více než měsíc později – 31. 3. 2004.“

Machacek.indd 162 19.8.2005 12:38:44

105 Zdeněk Macháček s mladším bratrem Radomírem a maminkou Emilií Macháčkovou (velikonoce 1934).
Zdeněk Macháček with his younger brother Radomír and his mother Emilie Macháčková (Easter 1934).
Zdeněk Macháček mit seinem jüngeren Bruder Radomír und seiner Mutter Emilie Macháčková (Ostern 1934).

Machacek.indd 163 19.8.2005 12:38:45

106 Reprezentanti Jihomoravského kraje v běhu na lyžích na „Tatranském poháru“ ve Vysokých Tatrách na Slovensku: Zbyněk Junek, Zdeněk Macháček, Karel Hlaváč, Vítězslav Novotný (1950).
The representatives of the South-Moravian Region in the cross-country skiing in the Tatra Cup in the High Tatras in Slovakia: Zbyněk Junek, Zdeněk Macháček, Karel Hlaváč, Vítězslav Novotný (1950).
Teilnehmer aus dem Südmährischen Bezirk am Langlaufwettkampf Tatra-Pokal (die Hohe Tatra) in der Slowakei: Zbyněk Junek, Zdeněk Macháček, Karel Hlaváč, Vítězslav Novotný (1950).

107 Skupina 4 v ateliéru v Brně-Vinařská: Alena Konečná, Karel Zedníček, Jaroslava Brzobohatá, Zdeněk Macháček, Pavel Navrátil (1958).
The Group 4 in the studio in Brno-Vinařská: Alena Konečná, Karel Zedníček, Jaroslava Brzobohatá, Zdeněk Macháček, Pavel Navrátil (1958).
Gruppe 4 im Atelier in Brno-Vinařská: Alena Konečná, Karel Zedníček, Jaroslava Brzobohatá, Zdeněk Macháček, Pavel Navrátil (1958).

Machacek.indd 164 19.8.2005 12:38:46

108 Vernisáž výstavy *Konfrontace brněnských tvůrčích skupin*, Dům umění města Brna (1963).
The opening ceremony of the exhibition *The Confrontation of the Brno Creative Groups*, The House of Art of the City of Brno (1963).
Vernissage der Ausstellung *Konfrontationen der schöpferischen Brünner Gruppen*, Kunsthaus der Stadt Brünn (1963).

Machacek.indd 165 19.8.2005 12:38:48

109 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galeria de la Luna, Perugia, Itálie. Marta Navrátilová a Pavel Navrátil (1965).
The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Galeria de la Luna, Perugia, Italy. Marta Navrátilová and Pavel Navrátil (1965).
Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil, Galeria de la Luna, Perugia, Italien. Marta Navrátilová und Pavel Navrátil (1965).

110 Zdeněk Macháček při práci na plastice *Ptáci* (1965).
Zdeněk Macháček working on the sculpture *Birds* (1965).
Zdeněk Macháček arbeitet an der Plastik *Vögel* (1965).

111 Zdeněk Macháček při práci v ateliéru v Brně-Komárově (1966)
Zdeněk Macháček bei der Arbeit im Atelier Brno-Komárov (1966).
Zdeněk Macháček working in the studio in Brno-Komárov (1966).

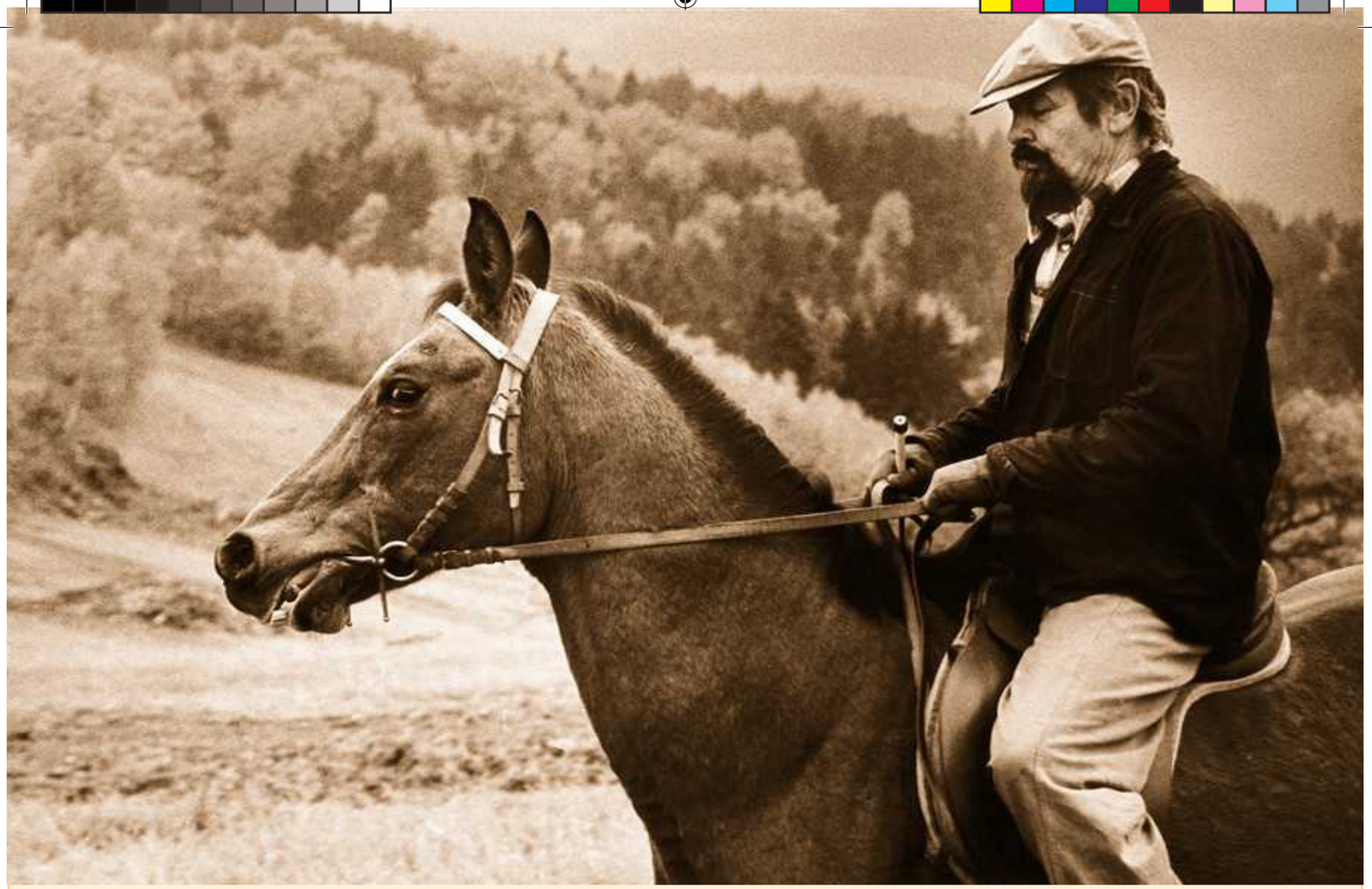
Machacek.indd 167 19.8.2005 12:38:52

112 Zdeněk Macháček při práci na plastice *Příroda a člověk* s prototypem české motorové pily „Bobr“ vážící 20 kilogramů (1968).
Zdeněk Macháček working on the sculpture *Nature and Man* with the prototype of the Czech motor saw „Beaver“ (20 kg) (1968).
Zdeněk Macháček arbeitet an der Plastik *Natur und Mensch* mit dem Prototyp der 20 Kilo schweren tschechischen Motorsäge „Biber“ (1968).

Machacek.indd 168 19.8.2005 12:38:53

113 Záběr z filmu Jana Berana *Sochař Zdeněk Macháček* (Křížovice 1973).
A Shot from Jan Beran's film *The Sculptor Zdeněk Macháček* (Křížovice 1973).
Filmaufnahme aus dem Film von Jan Beran *Bildhauer Zdeněk Macháček* (Křížovice 1973).

114 Zdeněk Macháček při práci (1974).
Zdeněk Macháček at work (1974).
Zdeněk Macháček bei der Arbeit (1974).

Machacek.indd 169 19.8.2005 12:39:00

115 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galerie Jaroslava Krále Domu umění města Brna (1974).
The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Jaroslav Král Gallery of the House of Art of the City of Brno (1974).
Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil in der Jaroslav Král-Galerie des Kunsthauses der Stadt Brünn (1974).

116 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galerie Jaroslava Krále Domu umění města Brna. Pavel Navrátil, pracovnice Domu umění města Brna, Zdeněk Macháček (1974).
The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Jaroslav Král Gallery of the House of Art of the City of Brno. Pavel Navrátil, an employee of the House of Art of the City of Brno, Zdeněk Macháček (1974).
Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil, in der Jaroslav Král-Galerie des Kunsthauses der Stadt Brünn (1974). Pavel Navrátil, eine Angestellte des Kunsthauses der Stadt Brünn, Zdeněk Macháček (1974).

117 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galerie Jaroslava Krále Domu umění města Brna. Oldřich Mikulášek a Zdeněk Macháček (1974).
The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Jaroslav Král Gallery of the House of Art of the City of Brno. Oldřich Mikulášek and Zdeněk Macháček (1974).
Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil, in der Jaroslav Král-Galerie des Kunsthauses der Stadt Brünn. Oldřich Mikulášek und Zdeněk Macháček (1974).

118 Zdeněk Macháček ve venkovním ateliéru v Křížovicích (1978).
Zdeněk Macháček in his country studio in Křížovice (1978).
Zdeněk Macháček in seinem Freilichtatelier in Křížovice (1978).

119 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka, Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov. Karel Pavlík, Ludvík Kundera, Zdeněk Macháček (1988).
The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček, The Exhibition Hall Pod Klucaninou, Tišnov. Karel Pavlík, Ludvík Kundera, Zdeněk Macháček (1988).
Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček, Ausstellungssaal Pod Klucaninou, Tišnov. Karel Pavlík, Ludvík Kundera, Zdeněk Macháček (1988).

120 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka, Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov. Sylva Lacinová, Věra Mikulášková, Zdeněk Macháček (1988).
The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček, The Exhibition Hall Pod Klucaninou, Tišnov. Sylva Lacinová, Věra Mikulášková, Zdeněk Macháček (1988).
Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček, Ausstellungssaal Pod Klucaninou, Tišnov. Sylva Lacinová, Věra Mikulášková, Zdeněk Macháček (1988).

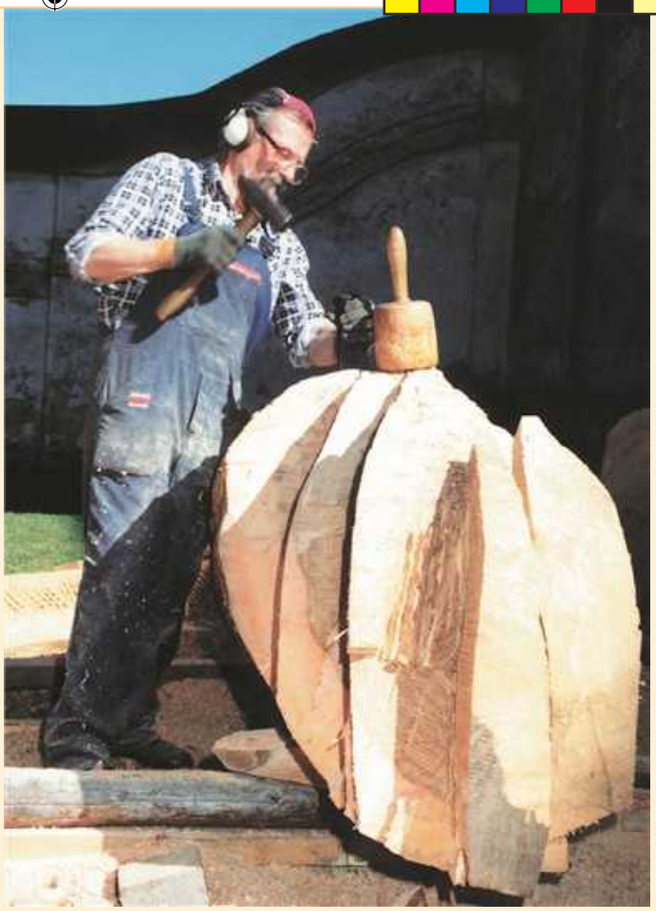
121 Vernisáž výstavy v rámci projektu *Kruh prstenu*, Rektorát Masarykovy univerzity v Brně. Zdena Höhmová, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková (1998).
The opening ceremony of the exhibition in the framework of the project *The Circle of a Ring*, Rectorate of Masaryk University in Brno. Zdena Höhmová, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková (1998).
Vernissage der Ausstellung anlässlich des Projekts *Der Kreis des Fingerringes*, Rektorat der Masaryk-Universität in Brünn. Zdena Höhmová, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková (1998).

123 Mezinárodní sochařské sympozium „Dřevěná plastika“ ve Žďáru nad Sázavou, II. ročník (1993). Stanislava Macháčková přinesla malé občerstvení. Zleva: Peter Linnet (Velká Británie), Kent Andersson (Švédsko), Miloš Vlček (Česká republika), Zdeněk Macháček, Zdeněk Macháček mladší, Stanislava Macháčková.
The international sculptors's symposium „The Wooden Sculpture“ in Žďár nad Sázavou, 2 year (1993). Stanislava Macháčková brought a small refreshment. Left: Peter Linnet (Great Britain), Kent Andersson (Sweden), Miloš Vlček (Czech Republic), Zdeněk Macháček, Zdeněk Macháček, jr., Stanislava Macháčková.
Internationales Bildhauersymposium „Holzplastik“ in Žďár nad Sázavou, II. Jahrgang (1993). Stanislava Macháčková servierte einen kleinen Imbiss. Von links: Peter Linnet (Großbritannien), Kent Andersson (Schweden), Miloš Vlček, Zdeněk Macháček, Zdeněk Macháček jun., Stanislava Macháčková (alle Tschechien).

122 Výstava v rámci projektu *Kruh prstenu*, IBC – obchodní centrum, Brno-Příkop. Prostoru dominují plastiky Zdeňka Macháčka (1999).
The Exhibition in the Framework of the Project *The Circle of a Ring*, IBC – Business Center, Brno-Příkop. The space is dominated by the sculptures by Zdeněk Macháček (1999).
Ausstellung anlässlich des Projekts *Der Kreis des Fingerringes*, IBC – Geschäftszentrum, Brno-Příkop. Dominierend im Raum sind die Plastiken von Zdeněk Macháček (1999).

124 Mezinárodní sochařské sympozium „Dřevěná plastika“ ve Žďáru nad Sázavou, II. ročník (1993). Zdeněk Macháček při práci na plastice *Ryby.*

The international sculptors's symposium „The Wooden Sculpture“ in Žďár nad Sázavou, 2 year (1993). Zdeněk Macháček working on the sculpture *Fish*.

Internationales Bildhauersymposium „Holzplastik“ in Žďár nad Sázavou, II. Jahrgang (1993). Zdeněk Macháček arbeitet an der Plastik *Fische*.

125 Mezinárodní sochařské sympozium „Dřevěná plastika“ ve Žďáru nad Sázavou, II. ročník (1993). Plastika Zdeňka Macháčka *Ryby*.

The international sculptors's symposium „The Wooden Sculpture“ in Žďár nad Sázavou, 2 year (1993). Zdeněk Macháček's sculpture *Fish*.

Internationales Bildhauersymposium „Holzplastik“ in Žďár nad Sázavou, II. Jahrgang (1993). Die Plastik von Zdeněk Macháček *Fische*.

Machacek.indd 173 19.8.2005 12:39:14

126 Zahájení výstavy Zdeňka Macháčka a Milana Michny v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Zdeněk Macháček, Milan Michna, Jaroslav Malina, Jan Slovák (2000).

The opening of the exhibition of Zdeněk Macháček and Milan Michna in the Botanical Gardens of the Faculty of Science of Masaryk University in Brno. Zdeněk Macháček, Milan Michna, Jaroslav Malina, Jan Slovák (2000).

Eröffnung der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Milan Michna im Botanischen Garten der Masaryk-Universität in Brünn. Zdeněk Macháček, Milan Michna, Jaroslav Malina, Jan Slovák (2000).

127 Výstava Zdeňka Macháčka v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně; prostoru dominující plastika *Vlasatice* (2000).
Zdeněk Macháček's exhibition in the Botanical Gardens of the Faculty of Science of Masaryk University in Brno; the space is dominated by the sculpture *A Comet* (2000).
Ausstellung von Zdeněk Macháček im Botanischen Garten der Masaryk-Universität in Brünn; dominierend im Raum ist die Plastik *Der Komet* (2000).

128 Vernisáž výstavy *Mezi námi skupinami*, Dům umění města Brna. Karel Veleba, Petr Spielmann, Zdeněk Macháček (2004).

The opening ceremony of the exhibition *Among Us – Groups*, The House of Art of the City of Brno. Karel Veleba, Petr Spielmann, Zdeněk Macháček (2004).

Vernissage der Ausstellung *Unter uns Gruppen*, Kunsthaus der Stadt Brünn. Karel Veleba, Petr Spielmann, Zdeněk Macháček (2004).

129 Plastiky Zdeňka Macháčka na výstavě *Mezi námi skupinami*, Dům umění města Brna (2004).

Zdeněk Macháček's sculptures at the exhibition *Among Us – Groups*, The House of Art of the City of Brno (2004).

Plastiken von Zdeněk Macháček in der Ausstellung *Unter uns Gruppen*, Kunsthaus der Stadt Brünn (2004).

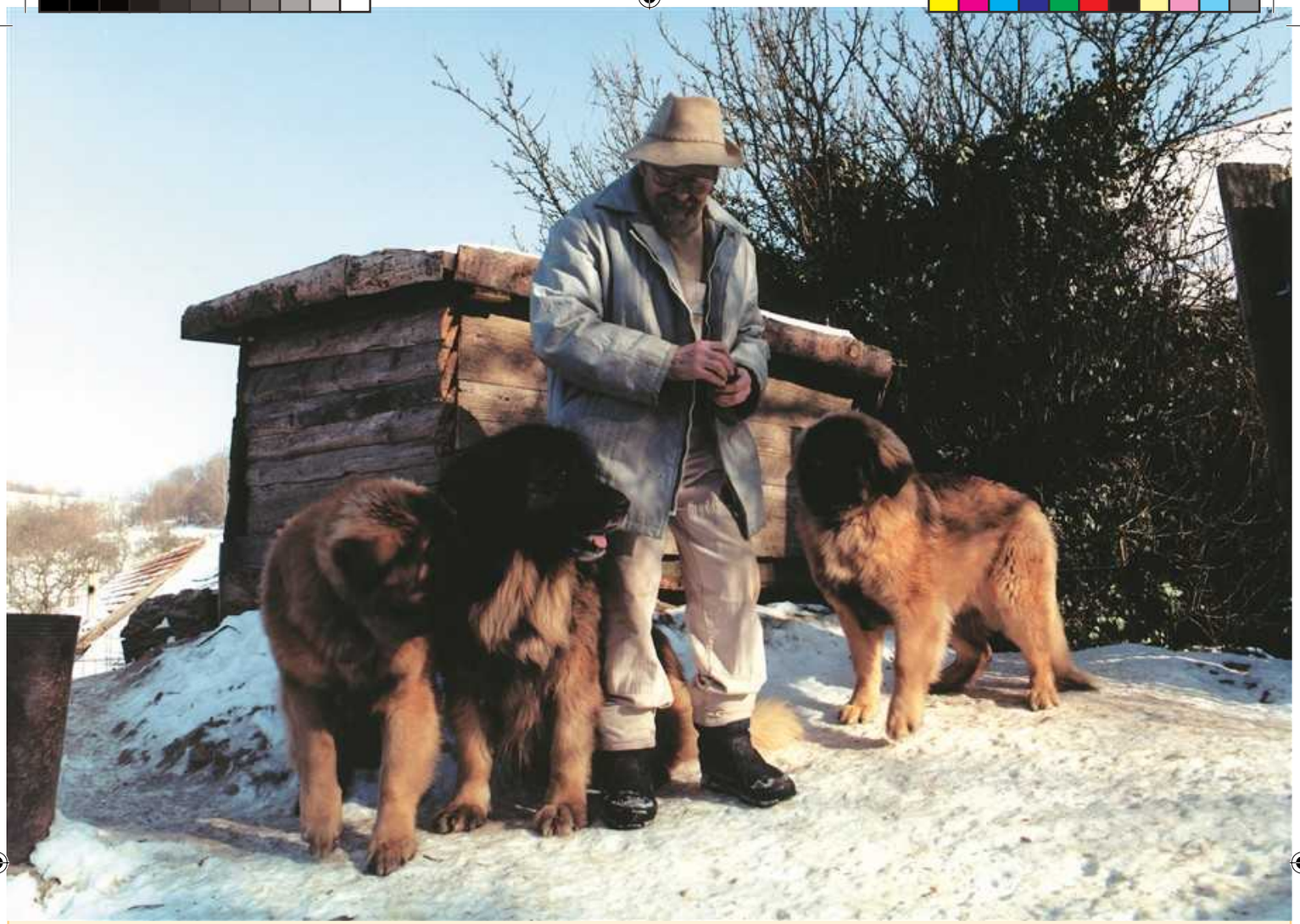

131 Výstava Zdeňka Macháčka v Galerii z ruky, Křížovice. Jitka Molavcová a Zdeněk Macháček (2000).

Zdeněk Macháček's exhibition in the Out of Hand Gallery, Křížovice. Jitka Molavcová and Zdeněk Macháček (2000).

Ausstellung von Zdeněk Macháček in der „Galerie z ruky" (Galerie Abseits), Křížovice. Jitka Molavcová a Zdeněk Macháček (2000).

Machacek.indd 176 19.8.2005 12:39:20

132 Zdeněk Macháček se svými milými leonbergry (2002).
Zdeněk Macháček with his dear leonbergers (2002).
Zdeněk Macháček mit seinen lieben Leonbergern (2002).

133 Vernisáž výstavy Milana Magniho v Galerii z ruky v Křížovicích: František Derfler, Růžena Magniová, Jana Zabloudilová, Zdeněk Macháček, Zdena Höhmová (2003).

The opening ceremony of the exhibition of Milan Magni in the Out of Hand Gallery in Křížovice: František Derfler, Růžena Magniová, Jana Zabloudilová, Zdeněk Macháček, Zdena Höhmová (2003).

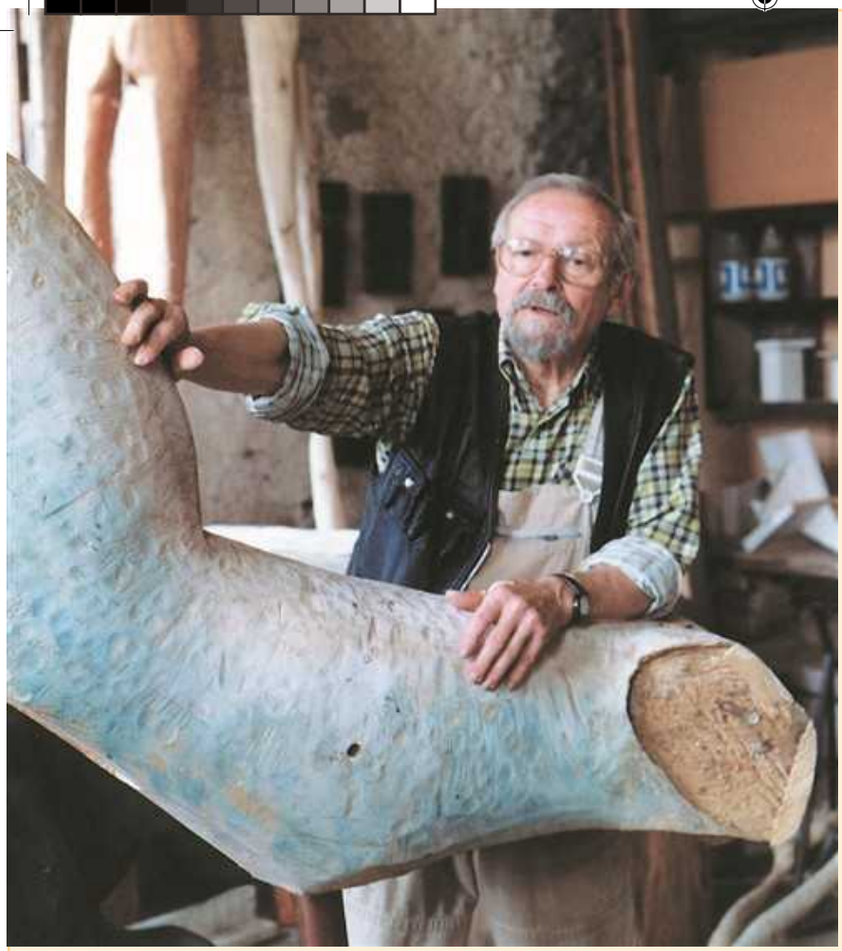
Vernissage der Ausstellung von Milan Magni in der „Galerie z ruky“ (Galerie Abseits) in Křížovice: František Derfler, Růžena Magniová, Jana Zabloudilová, Zdeněk Macháček, Zdena Höhmová (2003).

<

130 Galerie z ruky v Křížovicích.
The Out of Hand Gallery in Křížovice.
Galerie im Abseits in Křížovice.

Machacek.indd 177 19.8.2005 12:46:29

134 Zdeněk Macháček v ateliéru v Křížovicích (2003).
Zdeněk Macháček in the studio in Křížovice (2003).
Zdeněk Macháček in seinem Atelier in Křížovice (2003).

135 Zdeněk Macháček s chotí Stanislavou Macháčkovou v amfiteátru Galerie z ruky v Křížovicích (2003).

Zdeněk Macháček with his wife Stanislava Macháčková in the amphitheatre of the Out of Hand Gallery in Křížovice (2003).

Zdeněk Macháček mit seiner Frau Stanislava Macháčková im Amphitheater der „Galerie z ruky“ (Galerie Abseits) in Křížovice (2003).

BIOGRAFIE V DATECH

1925 Zdeněk Macháček se narodil 16. srpna v Brně jako syn Emilie Macháčkové, rozené Víškové (1905), a Jana Macháčka (1899), majitele grafického závodu.

1936–1944 Absolvoval Reálné gymnázium v Brně, dále kurzy figurálního kreslení u profesora Karla Langra a soukromé hodiny u malíře Eduarda Miléna.

1945–1947 Studoval obory zoologie a antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po dvou letech musel školu z „kádrových důvodů" opustit a z týchž důvodů nebyl přijat na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze.

1948–1949 Vykonal vojenskou prezenční službu.

1949 Sňatek s učitelkou Olgou Harflovou (1924).

1950–1952 Vystudoval Vyšší školu uměleckého průmyslu v Brně a po maturitě začal pracovat v propagaci První brněnské strojírny.

1954 Sňatek s keramičkou Jaroslavou Brzobohatou (1930); syn MUDr. Martin Macháček (1955).

1955 V polovině padesátých let Zdeněk Macháček vstoupil do českého umění – nejprve ovšem do úzkého okruhu brněnského výtvarného dění – jako sochař, jehož údělem se stalo především dřevo. V pracích z konce padesátých a počátku šedesátých let má významné místo série komorních patinovaných dřevořezeb s náměty zvířat.

1958 Po prověrkách musel opustit propagační oddělení První brněnské strojírny a odejít do stavebnictví. Stal se jedním ze zakládajících členů skupiny Parabola. Poprvé vystavuje – se Skupinou 4 v Domě pánů z Poděbrad (dnes Dům pánů z Kunštátu) v Brně.

1959 Nastoupil do návrhového oddělení Grafie v Brně.

1960 Přijat do Svazu výtvarných umělců.

1961 Ukončil své poslední zaměstnání a zvolil svobodné povolání výtvarného umělce (do roku 1971 působí v Brně). Stal se jedním ze zakládajících členů skupiny Parabola. V jeho tvorbě nastává významný zvrat: řadu zvířecích plastik, většinou malých rozměrů, střídá cyklus ženských postav – *Venuší*. Vznikají první práce pro veřejné prostory, které zůstanou velmi významnou součástí Macháčkovy tvorby. V šedesátých letech k nim patří zejména *Plastiky zvířat* (1961, Pavilon Anthropos Moravského zemského muzea v Brně-Pisárkách), *Ptáci* (1964, areál brněnského výstaviště v Brně-Pisárkách), *Příroda a člověk* (1969, areál Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků v Brně-Pisárkách [dnes Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů]) aj.

1962 Série Venuší byla vystřídána, či spíše paralelně provázena řadou prací zcela odlišných, nazvaných *Světy ticha*. K jejich vzniku přispěl objev, jemuž autor za mnohé vděčí: zvláštní prostředí pod vodní hladinou, které jako potápěč důvěrně poznal. Výmluvným vyjádřením umělcova vztahu k tematické oblasti, k níž se upíral jeho intenzivní zájem, je trojdílná skupina *Příroda a člověk* (1969) v Brně-Pisárkách.

1963 Účast na výstavě zásadního významu: *Konfrontace brněnských tvůrčích skupin* v Domě umění města Brna.

1964–1969 Podniká každoroční studijní cesty do Itálie. Z hlubokých prožitků italské krajiny i historických měst vznikl cyklus zvláštních objektů – *Italská města*.

1965 Absolvoval studijní cestu do Řecka; zopakoval ji v roce 1967.

1967 Získal Čestné uznání na sochařském bienále v Brně.

1969 Získal Čestné uznání na výstavě „Socha a město" v Liberci v roce 1969.

1971 Přesídlil do Křížovic u Doubravníku, kde žije podnes. Tento rok znamená předěl v umělcově životě i tvorbě. Poloha Křížovic v kopcovité krajině vysočinského podhůří, stranou hlavních cest je jak novým impulzem, tak potvrzením autorových starších uměleckých východisek. Příroda, která jej tu obklopuje, se stává trvalou součástí života i díla. V Křížovicích postupně vybudoval svůj ateliér, sochařský amfiteátr a podílí se na činnosti Galerie z ruky, kterou v roce 1992 založila a vede sochařova žena Stanislava Macháčková. Galerie představuje tvorbu výtvarných umělců z celé České republiky i ze zahraničí a stala se významnou součástí kulturního života nejen tohoto regionu.

1973 Sňatek se zdravotní sestrou Ladislavou Strakovou (1951); syn Zdeněk Macháček (1975), výtvarník.

1975–1986 Souběžně s komorní plastikou a s tvorbou zásadního významu vytváří i série vtipných dřevěných, nejčastěji zvířecích plastik pro dětská hřiště: v Křížovicích (1973),

Machacek.indd 179 19.8.2005 12:46:40

v Blansku (1976), v Praze-Kunraticích (1986) a jinde.

1979 Po dílech, v nichž byl zřetelný důraz na pevnou výstavbu krajiny a v nichž se svým způsobem odrážel její geologický i terénní ráz, nastupují práce, jejichž charakter je určován pohybem. Vznikají cykly *Krajiny strmé* a *Rozevláté krajiny*, plastiky vertikálních, šroubovitě vinutých, vzhůru směřujících forem, u nichž se nabízí paralela s točícími se cestami vedoucími k vrcholům příkrých kopců. Také další motivická oblast, která má v tvorbě Zdeňka Macháčka povahu zásadního významu, je těsně spjata s okolní přírodou. Již ne krajina, ale její součást a zároveň symbol i znak – k obloze se pnoucí kmeny stromů – zaujaly jeho představivost. Vznosné, štíhlé pně lesních stromů ozvučené větrem, který rozevlál Macháčkovy Větrné krajiny, připomínají mohutné píšťaly. Nejen představa obrovských přírodních píšťal, ale i asociace s vypjatou vertikalitou gotických chrámových prostor vedla pak Zdeňka Macháčka při utváření objektů, jež nazývá *Lesní katedrály*.

1980 Podnikl studijní cestu do Řecka.

1981 Sňatek s herečkou Stanislavou Klapkovou (1941); syn Ing. arch. Ondřej Bouček (1967).

1988 Motiv vysokých lesních velikánů není v osmdesátých letech jediným autorovým tematickým okruhem. Jeho výrazným protipólem jsou *Ulity*. Hlubší smysl odpovídá častému životnímu pocitu jedince do sebe uzavřeného a uvězněného ve své osamělosti.

1989 Plně se zapojil do rozšířené činnosti brněnského mnohaoborového uměleckého Sdružení Q.

1991 Spolu s manželkou Stanislavou Macháčkovou a malíři Zdenou Höhmovou a Miroslavou a Markem Trizuljakovými vyjel do Paříže, kde načerpal nové poznatky zejména v La Defense a v nově vzniklém kulturně-vědeckém centru v La Villet. Tendence k vystupňovaně štíhlému tvaru je v odlišné podobě zřejmá z plastiky *Poselství z kosmu* (1990) a zvláště pak z plastiky *Růst* (1990), v jejichž abstraktní formě opět ožívají inspirace přírodními jevy a silami, jež se v různých obměnách v Macháčkově díle vždy znovu a znovu vracejí. Zvláštní podobu nabývají v sérii objektů z cyklu *Zpustošená krajina* (1991).

1992 Spoluzakládá a organizuje s Rostislavem Magnim mezinárodní sochařské sympozium „Dřevěná plastika“ ve Žďáru nad Sázavou, které se opakuje i v následujících deseti letech.

1995–2004 Souběžně s komorní plastikou vytváří pro veřejné prostory realizace zásadního významu, jejichž dominujícím tématem jsou letící či vzlétající postavy (ukotvené ve vysokém štíhlém pilíři) v sepětí s krajinou: *Jak nádherná krajina* (1995, topol, výška 280 cm), *Spirála integrace* (1999, modřín, topol, výška 750 cm, Ústav sociální péče Kociánka, Brno) *Dva nad krajinou* (2000, modřín, topol, výška 450 cm) aj.

1996–2004 V roce 1996 byl vyzván profesorem Masarykovy univerzity v Brně Jaroslavem Malinou, autorem projektu knihy a putovní výstavy *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy* k výtvarné účasti. V letech 1996 až 2004 vytvořil pro tento projekt více než dvacet plastik: *Věčná touha I*, 1996, topol, výška 400 cm; *Láska je vzlétat … I*, 1997, topol, délka 300 cm; *Láska je vzlétat … II*, 1999, červená vrba, délka 300 cm; *Léda s labutí*, 1998, vrba (Léda), topol (labuť), délka 210 cm; *Věčná touha II*, 1998, topol, výška 45 cm, šířka 30 cm; *Perla*, 1999, polychromovaný topol, délka 200 cm; *Dva na koni*, 1999, topol, délka 188 cm; *Dva nad krajinou*, 2000, modřín, topol, výška 450 cm; *Harašení*, 2000, topol, výška 210 cm, šířka 130 cm; *Krocení Pegase I*, 2000, polychromovaný topol, výška 250 cm; *Krocení Pegase II*, 2000, červená vrba, délka 400 cm; *Láska nebeská I*, 2000, topol, výška 42 cm, šířka 61 cm; *Milování na slonu*, 2000, jilm (slon), červená vrba (dvojice v nosítkách na hřbetě slona), výška 49 cm; *Námluvy I*, 2000, topol, výška 22 cm, šířka 22 cm; *Obletování*, 2000, topol, výška 215 cm, šířka 140 cm; *Pegas a Múza I*, 2000, topol, výška 42 cm, šířka 22 cm; *Pegas a Múza II*, 2000, topol, výška 31 cm, šířka 31 cm; *Námluvy II*, 2001, dřevo, výška 260 cm; *Poletucha*, 2001, polychromovaný topol, výška 120 cm, délka 180 cm; *Múza s Pegasem*, 2002, polychromovaný topol, výška 100 cm; *Kruh prstenu*, 2004, mořený topol, průměr 99 cm, výška (s podstavcem) 158 cm (trojrozměrný emblém projektu *Kruh prstenu*). Zdá se, že sochař toto téma neopustí ani po svých osmdesátinách v roce 2005.

1998 Zúčastnil se „3. předběžné výstavy soch a obrazů pro projekt knihy a putovní výstavy *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů*“ v Galerii Nadace Universitas Masarykiana na Rektorátu Masarykovy univerzity v Brně; spolu s Adolfem Bornem, Olgou Čechovou, Karlem Demelem, Zdenou Höhmovou, Sylvou Lacinovou, Zdeňkem Lindovským, Jaroslavem Malinou, Aloisem Mikulkou, Janem Antonínem Pacákem, Jaromírem Skřivánkem, Jiřím Slívou, Martou Taberyovou, Jindrou Vikovou, Romanem Wenzelem, Vlastimilem Zábranským a Olbramem Zoubkem. Zúčastnil se společných výstav Sdružení Q: *5zQ* v Prostějově, *Nebe, peklo, ráj* v Muzeu Kroměřížska v Kroměříži, *10zQ* v Galerii Kaplička v Hodoníně. Skupina 6 z KVUH na Staré radnici ve Žďáru nad Sázavou; Skupina 6 z KVUH v Městském muzeu a galerii v Dačicích.

1999 Zúčastnil se společných výstav Sdružení Q *Czech Visual Art Exhibition (Q Association)* v Art Museum Sharjah ve Spojených arabských emirátech a *Sharjah International Arts Biennial, 4th Session* tamtéž. Zúčastnil se „4. a 5. předběžné výstavy soch a obrazů pro projekt knihy a putovní výstavy *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srd-*

Machacek.indd 180 19.8.2005 12:46:40

cem a rukama českých malířů a sochařů“ v atriu budovy IBC – obchodní centrum, Příkop 6, Brno. Výstava na Staré radnici ve Žďáru nad Sázavou.

2000 Uspořádal samostatné výstavy v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně u příležitosti IV. zahradní slavnosti Masarykovy univerzity a v Galerii z ruky v Křižovicích u Doubravníku.

2001 Uspořádal samostatnou výstavu na zámku ve Starých Hradech. Zúčastnil se *6. předběžné výstavy soch a obrazů pro projekt knihy a putovní výstavy Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy* v Galerii na chodbě Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně a společných výstav: 12 výtvarníků Vysočiny, Malovaný dům, Třebíč; Sdružení výtvarníků Vysočiny, Jihlava; Sdružení Q, Žďár nad Sázavou.

2002 Zúčastnil se *3. salonu Sdružení Q* v Galerii města Blanska v Blansku.

2003 Sochařovu představivost znovu ovládla krajina.

2004 Vytvořil trojrozměrný emblém pro projekt *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knih*. Uspořádal výstavu v Galerii na chodbě Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

2005 V červnu se u příležitosti osmdesátých narozenin Zdeňka Macháčka konala v Galerii z ruky v Křižovicích u Doubravníku výstava z jeho celoživotního díla. Zde byla ohlášena připravovaná monografie: Nina Dvořáková – Jaroslav Malina, *Zdeněk Macháček*. 21. svazek Edice Osobnosti Nadace Universitas Masarykiana. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA. Macháčkova umělecká tvorba z posledních let by mohla předznamenávat další rozvíjení tématu krajiny, erotiky a lásky, které zřejmě nikdy nepřestalo autora poutat. Může však také vyústit do sfér velmi odlišných, jen vzdáleně na ni navazujících. Mohla by být vystřídána vykročením na zcela novou cestu, tak jak tomu bylo u Zdeňka Macháčka již vícekrát …

Machacek.indd 181 19.8.2005 12:46:40

Machacek.indd 182 hjhj 19.8.2005 12:46:41

DOKUMENTACE DÍLA

Sympozia

Mezinárodní sympozium „Dřevěná plastika“ Žďár nad Sázavou, 1992, 1993, 1994, 1995.

Samostatné výstavy

1960 Uměleckoprůmyslové muzeum, Brno (s Karlem Zedníčkem).
1961 Uměleckoprůmyslové muzeum, Brno (s Aloisem Mikulkou a Karlem Velebou).
1964 Československá expozice na veletrhu, Vídeň, Rakousko.
1965 Galeria de la Luna, Perugia, Itálie (s Pavlem Navrátilem).
1967 Biel, Švýcarsko.
1968 *Zdeněk Macháček / Sochy*, Galerie Jaroslava Krále, Brno.
1969 Galerie bratří Čapků, Praha (s Pavlem Navrátilem).
1971 ZK ROH ČKD, Blansko (s Pavlem Navrátilem); *Sochy – Zdeněk Macháček*, Etnografický ústav Moravského zemského muzea, Brno.
1973 Park, Starý Smokovec, Slovensko.
1974 *Zdeněk Macháček – Křižovice*, Galerie Jaroslava Krále, Brno (s Pavlem Navrátilem).
1980–1981 *Pavel Navrátil / Zdeněk Macháček / Malba / Plastika*, Dům pánů z Kunštátu, Brno (s Pavlem Navrátilem).
1981 Poznaň, Polsko (s Pavlem Navrátilem).
1988 Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov.
1989 Stará radnice, Brno.
1990 *Zdeněk Macháček – Plastiky. Stanislava Macháčková – Textilní objekty*, Zámek, Lednice (se Stanislavou Macháčkovou); Darmstadt, Německo.
1991 Galeri Slotte, Hörle, Švédsko.
1993 Výstavní síň, Boskovice.
1994 Mödling, Vídeň, Rakousko (s Alenou Kojdlovou); Žďár nad Sázavou (s Boženou Rossí).
1995 Galerie z ruky, Křižovice.
1996 Kulturní dům, Bystřice nad Pernštejnem.
1997 Čechův dům, Žďár nad Sázavou; Kaple sv. Barbory, Žďár nad Sázavou.
1998 Galerie Simona, Ostrava (s Alenou Kojdlovou).
1999 Jamborův dům, Tišnov; Zámek, Žďár nad Sázavou.
2000 *Zdeněk Macháček – Sochy*, Galerie z ruky, Křižovice u Doubravníka; *IV. zahradní slavnost*, Botanická zahrada Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Brno; G+G, Praha.
2001 Zámek, Staré Hrady.
2003 Galerie ve Vranově (se Zdenou Höhmovou).
2004 *Zdeněk Macháček – Kruh prstenu*, Galerie na chodbě Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.
2005 *Zdeněk Macháček – Sochy*, Galerie z ruky, Křižovice u Doubravníka. Průřez celoživotním dílem.

Společné výstavy

1958 *Skupina 4*, Brno; *Mladí výtvarníci ČSR*, Brno.
1958–1968 Výstavy Brněnské pobočky ČSVU.
1961 *Výstava mladých*, Brno, Zlín.
1962 *Parabola*, Divadlo bratří Mrštíků, Brno.
1963 *Konfrontace brněnských tvůrčích skupin*, Dům umění města Brna; *Parabola*, Dům pánů z Kunštátu, Brno; *Parabola*, Olomouc.
1965 *Parabola*, Adamov, *Parabola*, Vysoké Mýto.
1966 *Brněnská bilance*, Praha.
1967 *Celostátní výstava k výročí Října*, Praha; Biel, Švýcarsko.
1968 Záhřeb, Chorvatsko.
1969 *Blok brněnských tvůrčích skupin*, Brno; *Socha ve městě*, Liberec.
1984 *Sochařská setkání*, Etnografický ústav Moravského zemského muzea, Brno.
1985 *Drobná plastika v tvorbě jihomoravských výtvarníků*, Brno.
1986 *Prešovský výtvarný salon*, Prešov, Slovensko.
1987 *Výber zo súčasnej komornej plastiky*, Prešov, Slovenská republika.

Machacek.indd 183 19.8.2005 12:46:41

1988 *Výber zo súčasnej komornej plastiky*, Mánes, Praha (repríza výstavy z roku 1987 v Prešově).
1989 *Výber zo súčasnej komornej plastiky*, Trenčín, Slovensko.
1990 *Výber zo súčasnej komornej plastiky* (repríza výstavy z roku 1989 v Trenčíně), Mánes, Praha; *Horácký salon*, Zámek, Žďár nad Sázavou.
1990 *Sdružení Q*, Galerie Blansko, Blansko; *Sdružení Q, – Obrazy, objekty*, Muzeum Prostějovska, výstavní sály zámku, Prostějov.
1991 *Sdružení Q*, Dům umění města Brna, Brno; *Výtvarníci Horácka*, Galerie, Znojmo; *Výtvarníci Horácka*, Horácká galerie, Jihlava.
1992 *Sdružení Q*, Dům pánů z Fanalu, Brno.
1992–2002 Výstavy Klubu výtvarných umělců Horácka.
1993 *Sdružení Q*, Dům umění města Brna, Brno.
1995 *Sdružení Q*, Velvyslanectví České republiky, Vídeň, Rakousko.
1997 *Salon sdružení Q*, Blansko; Skupina 6 KVUH, Muzeum, Předklášteří; Skupina 6 KVUH, Zámek, Telč.
1998 *3. předběžná výstava soch a obrazů pro projekt knihy a putovní výstavy Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů*, Galerie Nadace Universitas Masarykiana a Rektorát Masarykovy univerzity, Brno; *Nebe, peklo, ráj*, Sdružení Q, Galerie Kroměřížska, Kroměříž; *5zQ*, Dům kultury, Prostějov; *10zQ*, Galerie Kaplička, Hodonín.
1999 *Czech Visual Art Exhibition (Q Association)*, Art Museum Sharjah, Spojené arabské emiráty; *Sdružení Q*, Sharjah International Arts Biennial, 4th Session, Sharjah, Spojené arabské emiráty; „4. předběžná výstava soch a obrazů pro projekt knihy a putovní výstavy *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů*“, Atrium budovy IBC – obchodní centrum, Příkop 6, Brno; „5. předběžná výstava soch a obrazů pro projekt knihy a putovní výstavy *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů*“, Atrium budovy IBC – obchodní centrum, Příkop 6, Brno.
2000 Sdružení Q, Muzeum města Brna, Brno-Špilberk; Sdružení Q, Uherské Hradiště; Horácký klub, Žďár nad Sázavou; Horácký klub, Bystřice nad Pernštejnem.
2001 „6. předběžná výstava soch a obrazů pro projekt knihy a putovní výstavy *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*“, Galerie Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně; 12 výtvarníků Vysočiny, Malovaný dům, Třebíč; Sdružení výtvarníků Vysočiny, Jihlava; Sdružení Q, Žďár nad Sázavou.
2002 *3. salon Sdružení Q* v Galerii města Blanska, Blansko; Výtvarná Vysočina, Horácká galerie, Jihlava; Výtvarná Vysočina, Zámek, Třebíč; Výtvarná Vysočina, Horácká galerie, Nové Město na Moravě.
2003 Sdružení Q, Galerie Lisabon a Galerie Porto, Portugalsko; Sdružení Q, Galerie U Dobrého pastýře, Brno.
2004 *Homage Janáček*, Dům pánů z Kunštátu; *Mezi námi skupinami*, Dům umění města Brna; Sdružení Q, Galerie Pyramida, Praha.

Práce pro architekturu a veřejná prostranství

Pro veřejné prostory a architektonické interiéry navrhl a realizoval Zdeněk Macháček jak objekty v zásadě funkční, tak i díla monumentální povahy a obsahově dotvářející charakter a náplň místa určení. Tyto práce jsou z velké části určeny vlastnostmi jeho nejvlastnějšího materiálu – dřeva. V jejich ztvárnění obvykle nacházíme formy známé z autorovy volné tvorby a především inspirace přírodou i krajinou.

1961 *Plastiky prehistorických zvířat*, 1961, patinovaná sádra, rekonstrukce mamuta v přirozené velikosti, dřevo, polystyren, kokosová vlákna, Pavilon Anthropos Moravského zemského muzea v Brně-Pisárkách. Součást expozice podle koncepce profesora Jana Jelínka *O původu a vývoji člověka a počátcích jeho kultury*, renovovaná v roce 1980. Obsahovala nálezy z celého světa dokumentující vývoj člověka a jeho kultury v paleolitickém a mezolitickém období i s analogiemi z prostředí takzvaných přírodních národů a ve své době představovala jeden z nejvýznamnějších muzeologických projektů biologicko-socio-kulturní antropologie ve světovém měřítku.
1964 *10 prolézaček*, 1964, beton, výška 150–300 cm, sídliště Brno-Juliánov.
1965 *Ptáci*, 1965, beton, ocel, délka 700 cm, na zdi Klubu vystavovatelů v areálu brněnského výstaviště v Brně-Pisárkách. Reliéf (či spíše jednopohledová plastika) tvořený sestavou stylizovaných křídel vyniká na pozadí pohledového betonu fasády a živou strukturou svého povrchu kontrastuje s její hladkou plochou.
1968 *Příroda a člověk*, 1968, jilm, výška 1200 cm, areál Ústavu pro další vzdělávání zdravotnických pracovníků v Brně-Pisárkách. Dva vysoké, sloupové objekty, připomínající totemy, jsou na celé ploše povrchu bohatě strukturovány. Kontrast tvoří nízká, kulovitá, uvnitř vyhloubená plastika představující srdce se stylizovanými artériemi. Toto Macháčkovo první exteriérové ve dřevě realizované dílo je mimořádné jak svým nepopisným sdělením dané ideje, tak působivě volenou skladbou hmot – vysokých vertikál a nízké kulovité formy, jejíž umělecký účin si sochař ověřil již na Světech ticha. Oba vznosné sloupy jsou vlastně počátkem

Machacek.indd 184 19.8.2005 12:46:41

dlouhé řady sochařsky ztvárněných kmenů lesních stromů, jež tvoří náplň jedné z významných autorových tvůrčích etap.

1968 Pět reliéfů (spoluautor Pavel Navrátil), 1968, různé druhy našich i exotických dřev. Reliéfy jsou sestaveny z několika různě pojednaných částí nestejných rozměrů. Téměř malířské působení jejich povrchu lze přičíst i Pavlu Navrátilovi, spolutvůrci tohoto a následně i několika dalších děl.

1969 *Delfíni*, 1969, bulharský vápenec, 100x100 cm, Poděbrady.

1969 *Růžice*, 1969, smrk, šířka 200 cm, Tišnov.

1972 *Reaktor*, 1972, dub, šířka 250 cm, ČEZ Boskovice.

1973 *Plameny* (spoluautor Pavel Navrátil), 1973, jilm, výška 500 cm, hřbitov ve Starém Smokovci (Slovenská republika).

1974 *Památník obětem fašismu*, 1974, jilm, výška 400 cm, Doubravník.

1975 *Dálniční odpočívadlo* (spoluautor Pavel Navrátil), 1975, beton, žula, dubové dřevo, Velké Meziříčí.

1975–1976 *Zoomorfní plastiky*, 1975–1976, různé druhy dřeva, dětské hřiště v Křižovicích u Doubravníku. Série vtipných dřevěných, nejčastěji zvířecích plastik pro dětská hřiště. Jejich forma je většinou dána minimálně přizpůsobeným tvarem dřevěného špalku doplněného kusy štíhlejších kmenů tak, aby vynikla zamýšlená zvířecí podoba. Přírodní formy jsou co nejvíce zachovány, ale jejich povrch je oživen dekorativními vrypy a řezbami a místy i barvou. Obdobně realizoval dětská hřiště v Blansku (1976), v Praze-Kunraticích (1986) a jinde.

1976 *Ptačí město*, 1976, různé druhy dřeva, dětské hřiště mateřské školy v Blansku.

1976 *Hudba* (spoluautor Pavel Navrátil), 1976, borovice, průměr 100 cm, Karlovy Vary. Plochý kruhový reliéf s graficky názorně vyvedeným motivem houslí.

1977 *Mince*, 1977, irácký ořech, délka 300 cm, šířka 150 cm, banka ve Žďáru nad Sázavou. Několikadílný reliéf odvozený z reálných zobrazení. Připomíná podobu starých, časem narušených mincí a celek je sestaven z nepravidelných desek, jakoby úlomků historických nálezů.

1977 *Vysočina*, 1977, borovice, šířka 200 cm, ředitelství Žďárských strojíren ve Žďáru nad Sázavou.

1977 *Stroje* (spoluautor Pavel Navrátil), 1977, reliéf, borovice, 200x300 cm, ubytovna Žďárských strojíren ve Žďáru nad Sázavou.

1978 *Prameny*, 1978, jilm, výška 500 cm, vodárna v Kroměříži.

1978 *Květ*, 1978, jilm, výška 500 cm, areál brněnského výstaviště v Brně-Pisárkách. Monumentální plastika v podobě rozvitého květu.

1979 *Fontána*, 1979, jilm, areál brněnského výstaviště v Brně-Pisárkách (nedochováno).

1980 *Strom života* (spoluautor Pavel Navrátil), 1980, borovice 1100 cm, vstupní hala Výzkumného ústavu zdravotnické techniky v Brně-Bohunicích (dnes sídlo ústavů Lékařské a Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Z ústředního jádra se do šíře rozbíhají barevně rozlišené stylizované rostlinné formy, svým pojetím blízké malířskému projevu.

1980 *Aeskulap* (spoluautor Pavel Navrátil), 1980, jilm, výška 500 cm, nástupní prostor před Výzkumným ústavem zdravotnické techniky v Brně-Bohunicích (dnes sídlo ústavů Lékařské a Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Mohutná abstraktní plastika, jen v náznaku připomínající lidskou postavu převýšených proporcí a jakoby zahalující svou podobu, působí dojmem jakéhosi skrytého tajemství.

1980 *Květ*, 1980, reliéf, olše, 200x300 cm, svatební síň, Jaroslavice.

1980 *Plamen*, 1980, plastika, lípa, výška 100 cm, smuteční síň, Jaroslavice.

1981 *Řeka*, 1981, lípa, výška 250 cm, vodárny Brno.

1982 *Pučidlo*, 1982, monumentální plastika do středu semknutého tvaru, jilm, výška 300 cm, areál brněnského výstaviště v Brně-Pisárkách.

1982 *Plameny*, 1982, jilm, šířka 250 cm, Mohelnice (nedochováno).

1984 *Dětské hřiště*, 1984, jilm, dub, Jihlava-Parkány.

1985 *Cílová deska*, 1985, jilm, 200x100 cm, dostihová dráha, Slušovice.

1986 *Mince*, 1986, reliéf, lípa, šířka 200 cm, banka, Břeclav.

1986 *Zoomorfní plastiky*, 1986, dětské hřiště v Praze-Kunraticích.

1987 *Těla v pohybu*, 1987, reliéf, lípa, šířka 200 cm, tělovýchovný areál, Vyškov.

1989 *Klasy a veduta Olomouce*, 1989, plastika a reliéf, dřevo, výška 300 cm (Klasy), délka 200 cm (veduta Olomouce), interiér banky, Olomouc. Trojice volných plastik Klasy, jejíž vrcholy se dotýkají stropu, jako by jej podpíraly. Jejich forma je obdobou autorova cyklu Lesních písťal, tentokrát s maximálně vyhloubeným jádrem zaplněným stylizovaným zrním a zakončená křehkými vertikálními útvary osin. Pilíře bankovní haly obložil autor dřevěnými plochými reliéfy s motivy olomouckých barokních kašen. Macháčkovým dílem je i reliéf představující plastickou historickou vedutu Olomouce.

1989 *Lesní katedrály*, 1989, modřín, borovice, vitráž, výška 500 cm, sídliště Brno-Bystrc. Zde nalezla uplatnění některá díla, jež původně vyrůstala ze země a zároveň i vrůstala zpět do půdy lesních návrší a ploch obklopujících umělcův domov a ateliér. Ani v cizích prostředích se však neztrácí jejich umělecká výmluvnost, která je tu konfrontována spíše strohým okolím.

1989 *Kohouti*, 1989, polychromovaný jilm, výška 500 cm, základní škola, Kuřim. Zvláštní místo mezi Macháčkovými exteriérovými díly zaujímají *Kohouti*, v nichž se spojují znaky

Machacek.indd 185 19.8.2005 12:46:41

příznačné pro dosavadní autorovy práce s novými rysy, napovídajícími jeho příští směrování. Vznosná vertikála trojice štíhlých, těsně spojených kamenů je blízká formám Lesních píšťal; jejich hravý výraz v zobrazení kohoutích hlav připomene kolekce zvířecích plastik pro dětská hřiště. Nová je však redukce hmotnosti, spíše než kmeny jsou to větrem prohýbané stvoly, jejichž kůry zbavený povrch je pojednán pestrými barvami.

1989–1991 *Mince*, 1989–1991, reliéf, 200x300 cm, interiér banky, Třebíč. Zde rozvedl autor znovu svou ideu zobrazení mincí. Na rozdíl od starší práce ve Žďáru nad Sázavou (1977) je tento artefakt uspořádán do téměř pravidelného obrazce mozaikově složeného z mnoha menších částí.

1999 *Spirála integrace – Cesta do života*, 1999, plastika, modřín, výška 700 cm, areál Ústavu sociální péče pro postiženou mládež v Brně na Kociánce. Sedmimetrový modřínový kmen je zakončen dvojicí postav v heroickém postoji; symbolizuje cestu postižených do světa zdravých.

2000 *Láska nebeská*, 2000, plastika, topol, 250 cm, Botanická zahrada Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

2000 *Dva nad krajinou*, 2000, plastika, modřín, topol, výška 450 cm, sochařský amfiteátr v Křižovicích. Robustnější figury s pažemi trčícími vzhůru a pouze v jediném bodě ukotvené ve vysokém štíhlém pilíři.

2001 *Věčná touha*, 2001, plastika, dub, výška 300 cm, atrium rodinného domu ve Vranově u Brna.

2002 *Létavice*, 2002, plastika, modřín, topol, výška 500 cm, exteriér rodinného domu v Ládví.

2003 *Vlnění*, 2003, plastika, polychromovaný modřín, výška 600 cm, Gymnázium, Bystřice nad Pernštejnem.

2003 *Lesní píšťaly*, 2003, polychromovaný smrk, výška 300 cm, amfiteátr Galerie z ruky, Křižovice.

2004 *Ukřižovaný*, 2004, mořený topol, výška 300 cm, kostel, Budislav.

Dílo vytvořené pro projekt Kruh prstenu

V roce 1996 byl Zdeněk Macháček vyzván profesorem Masarykovy univerzity v Brně Jaroslavem Malinou, autorem projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy* k výtvarné účasti. Cílem rozsáhlého projektu je vytvoření knih a výstav na téma „Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů“. Zdeněk Macháček v letech 1996–2004 pro tento projekt vytvořil více než dvacet plastik a trojrozměrný emblém *Kruh prstenu* a zdá se, že toto téma neopustí ani po svých osmdesátinách v roce 2005.

Věčná touha I, 1996, topol, výška 400 cm.
Láska je vzlétat … I, 1997, topol, délka 300 cm.
Láska je vzlétat … II, 1999, červená vrba, délka 300 cm.
Léda s labutí, 1998, vrba (Léda), topol (labuť), délka 210 cm.
Věčná touha II, 1998, topol, výška 45 cm, šířka 30 cm.
Perla, 1999, polychromovaný topol, délka 200 cm.
Dva na koni, 1999, topol, délka 188 cm.
Dva nad krajinou, 2000, modřín, topol, výška 450 cm.
Harašení, 2000, topol, výška 210 cm, šířka 130 cm.
Krocení Pegase I, 2000, polychromovaný topol, výška 250 cm.
Krocení Pegase II, 2000, červená vrba, délka 400 cm.
Láska nebeská I, 2000, topol, výška 42 cm, šířka 61 cm.
Milování na slonu, 2000, jilm (slon), červená vrba (dvojice v nosítkách na hřbetě slona), výška 49 cm.
Námluvy I, 2000, topol, výška 22 cm, šířka 22 cm.
Obletování, 2000, topol, výška 215 cm, šířka 140 cm.
Pegas a Múza I, 2000, topol, výška 42 cm, šířka 22 cm.
Pegas a Múza II, 2000, topol, výška 31 cm, šířka 31 cm.
Námluvy II, 2001, dřevo, výška 260 cm.
Poletucha, 2001, polychromovaný topol, výška 120 cm, délka 180 cm.
Múza s Pegasem, 2002, polychromovaný topol, výška 100 cm.
Kruh prstenu, 2004, mořený topol, průměr 99 cm, výška (s podstavcem) 158 cm (trojrozměrný emblém projektu *Kruh prstenu*).

Zastoupení ve sbírkách

Alšova jihočeská galerie, Hluboká nad Vltavou.
Galerie a muzeum erotiky a lásky v Brně, Brno.
Galerie z ruky, Křižovice u Doubravníka.
Muzeum města Brna, Brno-Špilberk.
Soukromé sbírky v Belgii, České republice, Francii, Německu, Rakousku a v USA.

Články a stati Zdeňka Macháčka

Macháček, Zdeněk (2001): Láska je vzlétat … Léda s labutí. Perla. Dva na koni. Milování na slonu. In: Malina, Jaroslav, ed. (2001): *„Plastiky z dřeva a kovu“ v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 42–46.

Macháček, Zdeněk (2001): Renomovaná malířka. In: Malina, Jaroslav, ed. – Hlušička, Jiří, *Zdena Höhmová*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství Georgetown – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 80.

Machacek.indd 186 19.8.2005 12:46:41

Macháček, Zdeněk (2003): Láska je vzlétat … Léda s labutí. Perla. Dva na koni. Milování na slonu. Múza s Pegasem. In: Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy (ukázky z 1. a 4. svazku pentalogie)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 160–163.

Macháček, Zdeněk – Linhartová, Věra (2000): Rozhovor se sochařem Zdeňkem Macháčkem. Rozhovor zapsala Věra Linhartová. *Univerzitní noviny*, roč. 7, 2000, č. 9, s. 55–57.

Machacek.indd 187 19.8.2005 12:46:42

LITERATURA A PRAMENY

Prameny

Archiv Zdeňka Macháčka v Křížovicích: deníky a nepublikované texty Zdeňka Macháčka, lístkový katalog prací Zdeňka Macháčka, fotodokumentace díla Zdeňka Macháčka, fotodokumentace z biografie.

Archiv Galerie z ruky v Křížovicích.

Archiv Nadace Universitas Masarykiana v Brně.

Archiv Sdružení Q v Brně.

Citovaná literatura

Čubrda, Zdeněk (1974): *Zdeněk Macháček / Křížovice*. Katalog výstavy, Galerie Jaroslava Krále, Brno, 3.–22. 9. 1974. Brno: Svaz českých výtvarných umělců – Český fond výtvarných umění – Dům umění města Brna.

Čubrda, Zdeněk (1978): *Zdeněk Macháček – Sochy*. Katalog výstavy, Galerie Díla, Brno, 5.–18. 6. 1978. Brno: Oblastní středisko Díla, podniku ČFVU v Brně.

Daněk, Vratislav (2003; 2005): *Pět zastavení v životě*. Nepublikovaný rukopis. Napsáno v červnu 2003 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 153–155.

Derfler, František (2000; 2005): *Závrať letu*. Napsáno v únoru 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 149.

Dočekal, Jan (2000; 2005): *Zdeňka Macháčka z Křížovic lidé a zvířata mezi zemí a nebem*. Napsáno v únoru 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 149.

Dunděra, Jiří (1997): Zpráva o stavu andělů v K. (fejeton).

Dvořáková, Nina (1989): *Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy, Dům umění města Brna – Galerie Stará radnice, Brno, Mečová 5–7, 13. 6.–23. 7. 1989. Brno: Dům umění města Brna.

Höhmová, Zdena (2003; 2005): *… když nás to baví …* Nepublikovaný rukopis. Napsáno v květnu 2003 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 152–153.

Kasperkevičová, Romana (1997): Rozevláté sochy. In: (rok). Cyklus představuje i sochaře Macháčka. *Mladá fronta Dnes*, Jižní Morava, 26. 7. 1997, s. 3. (V *Mladé frontě Dnes* otištěna zkrácená verze textu.)

Kličník, Vladimír (2000; 2005): *Nejkrásnější pohled na svět …* Napsáno v lednu 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 150–151.

Konečná, Alena (1968): *Zdeněk Macháček / Sochy*. Katalog výstavy, Galerie Jaroslava Krále, Brno, 24. 2.–30. 3. 1968. Brno: Svaz českých výtvarných umělců – Český fond výtvarných umění – Dům umění města Brna.

Kořínek, Petr (2004; 2005): *Příteli Zdeňkovi Macháčkovi*. Napsáno v prosinci 2004 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 156.

Křivánek, Karel (1990): *Zdeněk Macháček – Plastiky. Stanislava Macháčková – Textilní objekty*. Katalog k výstavě, zámek Lednice, srpen 1990.

Kundera, Ludvík (1988): *Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy. Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov 1988. Tišnov: Klub přátel výtvarného umění Tišnov při Osvětové besedě MěstNV.

Kundera, Ludvík (2000): Cesta Zdeňka Macháčka. In: Malina, Jaroslav, ed. (2000): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 37–42.

Kůs, Sláva (2000; 2005): *Za skvělou společnost děkuje…* Napsáno v dubnu 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 152.

Linhart, Karel (1999): 4. předběžná výstava pro projekt knihy a putovní výstavy Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. *Univerzitní noviny*, roč. 6, 1999, č. 4, s. 26–30.

Linhart, Karel (1999): 5. předběžná výstava pro projekt knihy a putovní výstavy Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. *Univerzitní noviny*, roč. 6, 1999, č. 6, s. 21–25.

Macháček, Zdeněk – Linhartová, Věra (2000): Rozhovor se sochařem Zdeňkem Macháčkem. Rozhovor zapsala Věra Linhartová. *Univerzitní noviny*, roč. 7, 2000, č. 9, s. 55–57.

Macháčková, Stanislava (1997): *Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy pořádané Okresní knihovnou M. J. Sychry pod záštitou města Žďár nad Sázavou a za přispění Horáckého klubu výtvarných umělců u příležitosti „Slavnosti jeřabin", Žďár nad Sázavou, 1997. Žďár nad Sázavou: Okresní knihovna M. J. Sychry.

Machacek.indd 189 19.8.2005 12:46:42

Macháčková, Stanislava (2001): … a zase se mi vrací. In: Malina, Jaroslav, ed. (2000): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 42.

Malina, Jaroslav (1998): Macháček Zdeněk. In: Malina, Jaroslav, ed., *Kruh prstenu: Láska a sex v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. Zpráva o postupu literární a výtvarné práce na knize a výstavě a katalog 3. předběžné výstavy soch a obrazů*, Brno: Nadace Universitas Masarykiana, Nakladatelství Georgetown – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 120–121, 180. (Medailon Zdeňka Macháčka a informace o plastice *Léda s labutí* pro projekt *Kruh prstenu*.)

Malina, Jaroslav (1999): Macháček Zdeněk. In: Malina, Jaroslav, ed., *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. Zpráva o postupu literární a výtvarné práce na knize a výstavě a katalog 4. předběžné výstavy soch a obrazů. (Vernisáž 17. 4. 1999)*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 30–31, 49–50. (Medailon Zdeňka Macháčka a informace o sochách *Láska je vzlétat… I, Láska je vzlétat… II, Léda s labutí, Perla* pro projekt *Kruh prstenu*.)

Malina, Jaroslav (1999): Macháček Zdeněk. In: Malina, Jaroslav, ed., *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. Zpráva o postupu literární a výtvarné práce na knize a výstavě a katalog 5. předběžné výstavy soch a obrazů. (Vernisáž 6. 6. 1999)*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 44–45, 86–87. (Medailon Zdeňka Macháčka a informace o sochách *Láska je vzlétat … I, Láska je vzlétat … II, Léda s labutí, Perla* pro projekt *Kruh prstenu*.)

Malina, Jaroslav (2000): Sochař Zdeněk Macháček. In: Malina, Jaroslav, ed. (2001): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 35.

Malina, Jaroslav, ed. (2000): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.

Malina, Jaroslav, a kolektiv (2003): *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy (ukázky z 1. a 4. svazku pentalogie)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 159–173.

Malina, Jaroslav – Kundera, Ludvík (2002): *Zdeněk Macháček*. Křížovice: Galerie z ruky.

Netík, Miroslav (2003; 2005): *Macháčkův anglický humor*. Nepublikovaný rukopis. Napsáno v prosinci 2003 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 156.

Písařík, Boleslav (1971): *Sochy – Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy, Etnografický ústav Moravského zemského muzea, září 1971. Brno: Moravské zemské muzeum.

Rossí, Božena (2000; 2005): *Setkávání*. Napsáno v březnu 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 151–152.

Ruller, Ivan (2005): *Macháčkovo umění v architektuře*. Napsáno v lednu 2005 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 157–158.

Stavěl, Hubert (2004; 2005): *Inspirativní kolega*. Napsáno v prosinci 2004 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 157.

Vránová, Jana (1980): *Pavel Navrátil / Zdeněk Macháček: Obrazy / Plastika*. Katalog výstavy, Dům pánů z Kunštátu, 14. 12. 1980–11. 1. 1981. Brno: Dům umění města Brna.

Literatura o Zdeňkovi Macháčkovi

(články, stati, katalogy, monografie)

Čubrda, Zdeněk (1974): *Zdeněk Macháček / Křížovice*. Katalog výstavy, Galerie Jaroslava Krále, Brno, 3.–22. 9. 1974. Brno: Svaz českých výtvarných umělců – Český fond výtvarných umění – Dům umění města Brna.

Čubrda, Zdeněk (1978): *Zdeněk Macháček – Sochy*. Katalog výstavy, Galerie Díla, Brno, 5.–18. 6. 1978. Brno: Oblastní středisko Díla, podniku ČFVU v Brně.

Daněk, Vratislav (2003; 2005): *Pět zastavení v životě*. Nepublikovaný rukopis. Napsáno v červnu 2003 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 153–155.

Derfler, František (2000; 2005): *Závrať letu*. Napsáno v únoru 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 149.

Dočekal, Jan (2000; 2005): *Zdeňka Macháčka z Křížovic lidé a zvířata mezi zemí a nebem*. Napsáno v únoru 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 149.

Dunděra, Jiří (1997): Zpráva o stavu andělů v K. (fejeton).

Dvořáková, Nina (1989): *Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy, Dům umění města Brna – Galerie Stará radnice, Brno, Mečová 5–7, 13. 6.–23. 7. 1989. Brno: Dům umění města Brna.

Gabrielová, Bronislava (1997): Klasické moderní vidění světa. *Rovnost* 28. 1. 1997, s. 13. (Recenze výstavy *Salon Sdružení Q*, Galerie Blansko.)

(hb) (1994): Výstava Prezentace Sdružení Q. *Rovnost*, 13. 10. 1994, s. 5.

Höhmová, Zdena (2003; 2005): *… když nás to baví …* Nepublikovaný rukopis. Napsáno v květnu 2003 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 152–153.

(jch) (1999): Brněnské Sdružení Q vystavuje v Sharjahu. *Rovnost*, 3. 3. 1999, s. 9.

Kasperkevičová, Romana (1997): Rozevláté sochy. In: (rok). Cyklus představuje i sochaře Macháčka. *Mladá fronta Dnes*, Jižní Morava, 26. 7. 1997, s. 3. (V *Mladé frontě Dnes* otištěna zkrácená verze textu.)

Machacek.indd 190 19.8.2005 12:46:42

Klíčník, Vladimír (2000; 2005): *Nejkrásnější pohled na svět …* Napsáno v lednu 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 150–151.

Konečná, Alena (1968): *Zdeněk Macháček / Sochy*. Katalog výstavy, Galerie Jaroslava Krále, Brno, 24. 2.–30. 3. 1968. Brno: Svaz českých výtvarných umělců – Český fond výtvarných umění – Dům umění města Brna.

Kořínek, Petr (2004; 2005): *Příteli Zdeňkovi Macháčkovi*. Napsáno v prosinci 2004 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 156.

Křivánek, Karel (1990): *Zdeněk Macháček – Plastiky. Stanislava Macháčková – Textilní objekty*. Katalog k výstavě, zámek Lednice, srpen 1990.

Kundera, Ludvík (1988): *Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy. Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov 1988. Tišnov: Klub přátel výtvarného umění Tišnov při Osvětové besedě MěstNV.

Kundera, Ludvík (2001): Cesta Zdeňka Macháčka. In: Malina, Jaroslav, ed. (2001): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 37–42.

Kůs, Sláva (2000; 2005): *Za skvělou společnost děkuje…* Napsáno v dubnu 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 152.

Linhart, Karel (1999): 4. předběžná výstava pro projekt knihy a putovní výstavy Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. *Univerzitní noviny*, roč. 6, 1999, č. 4, s. 26–30.

Linhart, Karel (1999): 5. předběžná výstava pro projekt knihy a putovní výstavy Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. *Univerzitní noviny*, roč. 6, 1999, č. 6, s. 21–25.

Macháček, Zdeněk – Linhartová, Věra (2000): Rozhovor se sochařem Zdeňkem Macháčkem. Rozhovor zapsala Věra Linhartová. *Univerzitní noviny*, roč. 7, 2000, č. 9, s. 55–57.

Macháčková, Stanislava (1997): *Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy pořádané Okresní knihovnou M. J. Sychry pod záštitou města Žďár nad Sázavou a za přispění Horáckého klubu výtvarných umělců u příležitosti „Slavnosti jeřabin", Žďár nad Sázavou, 1997. Žďár nad Sázavou: Okresní knihovna M. J. Sychry.

Macháčková, Stanislava (2001): … a zase se mi vrací. In: Malina, Jaroslav, ed. (2001): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 42.

Malina, Jaroslav (1998): Macháček Zdeněk. In: Malina, Jaroslav, ed., *Kruh prstenu: Láska a sex v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. Zpráva o postupu literární a výtvarné práce na knize a výstavě a katalog 3. předběžné výstavy soch a obrazů*, Brno: Nadace Universitas Masarykiana, Nakladatelství Georgetown – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 120–121, 180. (Medailon Zdeňka Macháčka a informace o plastice *Léda s labutí* pro projekt *Kruh prstenu*.)

Malina, Jaroslav (1999): Macháček Zdeněk. In: Malina, Jaroslav, ed., *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. Zpráva o postupu literární a výtvarné práce na knize a výstavě a katalog 4. předběžné výstavy soch a obrazů. (Vernisáž 17. 4. 1999)*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 30–31, 49–50. (Medailon Zdeňka Macháčka a informace o sochách *Láska je vzlétat… I, Láska je vzlétat… II, Léda s labutí, Perla* pro projekt *Kruh prstenu*.)

Malina, Jaroslav (1999): Macháček Zdeněk. In: Malina, Jaroslav, ed., *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů. Zpráva o postupu literární a výtvarné práce na knize a výstavě a katalog 5. předběžné výstavy soch a obrazů. (Vernisáž 6. 6. 1999)*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 44–45, 86–87. (Medailon Zdeňka Macháčka a informace o sochách *Láska je vzlétat … I, Láska je vzlétat … II, Léda s labutí, Perla* pro projekt *Kruh prstenu*.)

Malina, Jaroslav (2001): Sochař Zdeněk Macháček. In: Malina, Jaroslav, ed. (2001): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 35.

Malina, Jaroslav, ed. (2001): *„Plastiky z dřeva a kovu" v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.

Malina, Jaroslav, a kolektiv (2003): *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy (ukázky z 1. a 4. svazku pentalogie)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 159–173.

Malina, Jaroslav – Kundera, Ludvík (2002): *Zdeněk Macháček*. Křížovice: Galerie z ruky.

(mlk) (1999): Sdružení Q vystavuje v Emirátech. *Mladá fronta Dnes*, 2. 3. 1999, příloha 3.

Motalová, Šárka (1999): Výstava Sdružení Q se setkala s velkým úspěchem. *Jihomoravský Den*, 8. 4. 1999, s. 12. (Výstava v Sharjahu ve Spojených arabských emirátech.)

(MR) (1998): 10 z Q vystavuje v Hodoníně. *Právo*, 23. 9. 1998.

Netík, Miroslav (2003; 2005): *Macháčkův anglický humor*. Nepublikovaný rukopis. Napsáno v prosinci 2003 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 156.

(ota) (1999): Do arabského světa zavítalo Sdružení Q. *Jihomoravský Den*, 2. 3. 1999, s. 12. (Výstava v Muzeu umění v Sharjahu ve Spojených arabských emirátech.)

Písařík, Boleslav (1971): *Sochy – Zdeněk Macháček*. Katalog výstavy, Etnografický ústav Moravského zemského muzea, září 1971. Brno: Moravské zemské muzeum.

Pospíšil, M. (1998): Tematický projekt s hravým názvem Nebe – Peklo – Ráj: Sdružení Q vystavuje v Kroměříži. *Brněnský den*, 16. 4. 1998, s. 6.

Reissner, Martin (1994): *Průřezy: Sdružení Q*. Brno: Dům umění města Brna.

(rem) (1998a): Sdružení Q v Prostějově. *Slovo*, 6. 2. 1998, s. 8.

Rossí, Božena (2000; 2005): *Setkávání*. Napsáno v březnu 2000 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 151–152.

Ruller, Ivan (2005): *Macháčkovo umění v architektuře*. Napsáno v lednu 2005 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav,

Machacek.indd 191 19.8.2005 12:46:42

a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 157–158.
Stavěl, Hubert (2004; 2005): *Inspirativní kolega*. Napsáno v prosinci 2004 pro tuto knihu. In: Dvořáková, Nina – Malina, Jaroslav, a kolektiv, *Zdeněk Macháček*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, s. 157.
Vránová, Jana (1980): *Pavel Navrátil / Zdeněk Macháček: Obrazy / Plastika*. Katalog výstavy, Dům pánů z Kunštátu, 14. 12. 1980–11. 1. 1981. Brno: Dům umění města Brna.

Machacek.indd 192 19.8.2005 12:46:43

AUTOŘI TÉTO KNIHY

Čubrda Zdeněk (9. 7. 1949, Moravská Třebová), PhDr., historik umění. Vystudoval dějiny umění na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (1967–1972). V letech 1972–1978 působil jako odborný pracovník v brněnském oblastním středisku Díla, podniku Českého fondu výtvarných umění, poté do roku 1987 ve Svazu výtvarných umělců, 1987–1990 na výtvarném oddělení Ministerstva kultury v Praze, od roku 1990 spolumajitel a ředitel prestižní Galerie Peithner-Lichtenfels & Čubrda v Praze. Externě přednášel dějiny umění v letech 1981–1988 na Fakultě architektury Vysokého učení technického v Brně, 1988–1990 na Akademii výtvarných umění v Praze. Odborně připravil a realizoval mnoho desítek výstav českého výtvarného umění v České republice i v zahraničí. Publikuje v denním i odborném tisku u nás i v zahraničí. K významným zájmovým okruhům v odborné práci patřilo spojení výtvarného díla s architekturou, historie a odkaz Školy umění ve Zlíně (disertační práce a výstava v Oblastní galerii ve Zlíně), výtvarná tvorba v regionech (syntetická publikace *Severočeská grafika*, Severočeské nakladatelství, 1985). Organizačně se významnou měrou podílel na rozhojnění výstavních možností nejširších vrstev výtvarných umělců (spoluzakladatel tradice brněnských Bienále tvorby mladých výtvarných umělců, necenzurovaných pražských výtvarných salonů, sochařských výstav v olomouckých parcích atd.). Od roku 1990 se věnuje prezentaci díla českých výtvarných umělců v Rakousku (samostatné výstavy Vincence Beneše, Adolfa Borna, Emila Filly, Josefa Istlera, Jaroslavy Pešicové, Františka Štorka, Olbrama Zoubka aj.).
Kontakt: PhDr. Zdeněk Čubrda, Galerie Peithner-Lichtenfels, Michalská 12, 110 00 Praha 1, telefon: 224 227 680.

Daněk Vratislav (21. 1. 1926, Brno), MUDr., CSc., lékař. Vystudoval Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Po promoci pracoval dvanáct let na Ostravsku, převážně jako praktický lékař, poté tři roky jako odborný asistent Lékařské fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Dalších osmadvacet let byl přednostou Oddělení tělovýchovného lékařství a Oddělení funkční diagnostiky v Okresní nemocnici ve Vyškově. Věnoval se zde výzkumu v oblasti zátěžové medicíny a funkční diagnostiky centrálního i periferního oběhového systému. Publikoval 159 vědeckých prací, z toho 44 sdělení na celostátních lékařských sympoziích, 24 na sympoziích mezinárodních, 3 studie v zahraničních odborných časopisech a 8 studií v mezinárodních sbornících. Po čtvrt století pracoval navíc jako sportovní lékař u československého reprezentačního družstva lyžařů-běžců a osm let u ragbyového mužstva. V době studií se věnoval hudební tvorbě a aranžování, byl i aktivním hudebníkem. Později provozoval závodní sport, zejména běh na lyžích, veslování, biatlon a až do svých šestašedesáti let triatlon. Svou trenérskou činností v běhu na lyžích přivedl čtyři závodníky mezi prvních deset nejlepších v České republice, z toho obě své dcery.
Kontakt: MUDr. Vratislav Daněk, CSc., Jiránkova 7, 618 00 Brno, telefon: 548 535 427, mobil: 723 912 344.

Derfler František (12. 2. 1942, Plzeň), herec, divadelní režisér, kulturní a politický činitel, člen Správní rady Masarykovy univerzity v Brně. V roce 1964 absolvoval obor herectví na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. Působil v divadle Jiřího Wolkera v Praze (1964–1975), v Divadle na provázku v Brně (1975–1980); od roku 1980 je členem činohry Národního divadla v Brně, v letech 1990 až 1997 byl šéfem činohry tohoto divadla. Před listopadem ’89 aktivně pracoval v kulturním disentu, byl editorem samizdatové edice Studnice (1984–1989), pořadatelem bytových přednášek a seminářů. Podnítil a organizoval Divadlo u stolu, orientované na prezentaci textů zakázaných autorů (1988–1989). Významnější role (výběr): Zvíře (Hrubín, *Kráska a zvíře*), Opat (Tyl, *Kutnohorští havíři*), Mageri (Uhde, *Balada pro banditu*), Faust (Calábek, *Život a smrt doktora Fausta*), Samko (Preissová, *Gazdina roba*), Quijote (Přidal, *Komedie s Quijotem*), Martin Kabát (Drda, *Hrátky s čertem*), Leonardo (Lorca, *Krvavá svatba*), Nešťastlivec (Ostrovskij, *Les*), Tovje (Gorin, *Tovje vdává dcery*), Bergman (Havel, *Asanace*), Lorenzo (Shakespeare, *Romeo a Julie*), Anne Vercor (Claudel, *Zvěstování Panně Marii*), Tichon (Dostojevskij, *Běsi*), Timon (Shakespeare, *Timon athénský*), Lear (Shakespeare, *Král Lear*), Rybář (Mrštíkové, *Rok na vsi*). Divadelní režie: Anonym, *Hra o Lancelotovi a Alexandrině*, Hradil, *Kurando a Špádolína*, Pavlíček, *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*, Casona, *Jitřní psaní*. Od roku 1990 soustavně spolupracuje s rozhlasem i televizí: *Paměti Václava Černého*; Stefan Zweig, *Svědomí proti násilí*; Jan Zahradníček, *Znamení noci*; Karel Šiktanc, *Srdce svého nejez*; verše Petra Bezruče, Ivana Blatného, Zdeňka Rotrekla, Jana Skácela; fejetony, úvahy, eseje. Uměleckým slovem provází i kulturní projekty Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana nebo vernisáže výstav výtvarníků, například Zdeny Höhmové nebo Jana Šimka.
Kontakt: František Derfler, Národní divadlo Brno, Dvořákova 11, 600 00 Brno, telefon: 542 213 359.

Dočekal Jan (12. 7. 1943, Třebíč), PhDr. Vyučil se frézařem, v letech 1977–1983 dálkově studoval dějiny umění a estetiku. Byl dělníkem, reklamním výtvarníkem, obchodním ředitelem v polygrafické firmě. Od roku 1997 historik umění, výtvarník a publicista ve svobodném povolání. Připravil více než sto výstav výtvarné tvorby a fotografií českých a moravských autorů, v roce 2000 byl komisařem sochařského sympozia 1. národního bienále Mladá tvorba Žďár nad Sázavou. Spolupracuje s Galerií Malovaný dům v Třebíči, Galerií z ruky v Křižovicích u Doubravníka a s Městským muzeem a galerií v Dačicích. Je autorem četných textů v katalozích výtvarných výstav a recenzí, v časopise *Ateliér* a publikací *Jaroslav Vyskočil: Profil malíře* (Třebíč: V. E. G., 1966), *O grafice* a *Grafika Maxe Švabinského* (Dačice: Městské muzeum a gale-

Machacek.indd 193 19.8.2005 13:21:39

rie Dačice, 2001), spoluautorem *Slovníku českých a slovenských výtvarných umělců* (Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1998–), autorem profilových publikací *Klub výtvarných umělců Horácka* (1999) a *Klub výtvarných umělců Horácka v roce 2000*.
Kontakt: PhDr. Jan Dočekal, Novodvorská 1042, 674 01 Třebíč, telefon: 568 829 895.

Dunděra Jiří (28. 11. 1933), MUDr., lékař. V roce 1958 absolvoval Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Pracuje 45 let jako internista a od roku 1978 jako ordinář pro gastroenterologii v kyjovské nemocnici. V roce 1964 spoluzakládal Spolek lékařů J. E. Purkyně v Kyjově. Přednášel na lékařských kongresech v Karlových Varech, Brně, Ostravě, Bratislavě. Za studií v Brně spolupracoval s Janáčkovou akademií múzických umění, navrhoval scény a kostýmy pro pantomimu (*Pierotova Kytice*, 1958) a projekce pro dramatizaci světových románů. V kyjovské nemocnici zorganizoval více než třicet výstav a zahajoval i řadu vernisáží mimo Kyjov. Pro kyjovské ochotníky navrhl scény a kostýmy pro dvaadvacet divadel (hry Voskovce a Wericha, Karla Čapka, Miroslava Horníčka aj.). Věnuje se regionální historii a publicistice a snaží se vracet do povědomí veřejnosti osobnosti vědy, umění, kultury a odboje, které byly totalitním režimem určeny k zapomnění. Založil vydavatelství HAK (Historia et Ars Kyjoviensis) a se svým přítelem dr. Janem Navrátilem vydal osm bibliofilských svazků ve třinácti neprodejných exemplářích podepsaných básníky a výtvarníky. V posledních osmi letech vystavoval opakovaně (kresby, scény, koláže) v Kyjově, Hodoníně, Ždánicích a Hradci Králové. V roce 2002 byl oceněn Cenou města Kyjova za celoživotní práci pro zdravotnictví a kulturu.
Kontakt: MUDr. Jiří Dunděra, Karla Čapka 2314, 697 01 Kyjov.

Dvořáková Nina (27. 11. 1931, Praha), PhDr., historička umění. Vystudovala dějiny umění a estetiku na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (1951–1956). Od roku 1961 do roku 1990 působila v Domě umění města Brna jako odborná pracovnice, pak jako vedoucí odborných pracovníků a zástupce ředitele. Podílela se na výstavní dramaturgii Domu umění. Odborně připravila a realizovala (včetně katalogů) řadu výstav významných osobností českého výtvarného umění (například E. Bednářová, K. Černý, F. Kaláb, G. Musatov, B. Reynek, H. Zaorálková, O. Zoubek aj.), především se však věnovala výtvarníkům brněnského okruhu (A. Čalkovský, M. Filippovová, Z. Macháček, L. Martínek, M. Netík, M. Ranný, P. Skácel, V. Svoboda, J. Vláčil, O. Zemina etc., etc.) a pozornost věnovala také autorům, jejichž zvláštní poetika se blížila tvorbě naivních umělců (K. Černá, J. Matička, M. Plotěná, Básníci naivní imaginace a další). Připravila první ročníky výstav „Brněnská malba“ a „Moravská grafika“. V přednáškové činnosti popularizovala umění minulosti i současnosti. Publikační činnost zahrnuje spoluautorství publikací *Brno v architektuře a výtvarném umění* a *Putování múzy Thalie* (s kolektivem), spolupráci s *Bulletinem Moravské galerie* (tvůrčí profily výtvarníků), autorské medailony pro *Novou encyklopedii českého výtvarného umění* (Praha: Academia, 1995), text knihy *Ludmila Jandová – tisk z výšky*. Pravidelně recenzuje výtvarné dění v tisku. Po odchodu do důchodu spolupracuje při přípravě a realizaci některých výstav, zejména brněnských výtvarníků. Od roku 1994 vede soukromou „medicínskou“ galerii v Brně. V roce 2004 publikovala monografii *Miroslav Netík* (20. svazek Edice Osobnosti Nadace Universitas Masarykiana. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA) a v roce 2005 se podílela na monografii *Zdeněk Macháček* (21. svazek Edice Osobnosti Nadace Universitas Masarykiana. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA).
Kontakt: PhDr. Nina Dvořáková, Havlíčkova 6, 602 00 Brno, telefon: 543 236 092.

Höhmová Zdena (4. 10. 1955, Brno), akademická malířka, ilustrátorka. V roce 1975 absolvovala Střední uměleckoprůmyslovou školu v Brně. V letech 1975 až 1981 studovala na Akademii výtvarných umění v Praze v ateliéru prof. Oldřicha Oplta a ve speciální škole prof. Františka Jiroudka. Po studiích sedm let pedagogicky působila, nejprve jako odborná asistentka pro malbu, kresbu a kompozici na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně (1982–1987) a poté jako odborná asistentka pro kresbu a malbu ve sklářském ateliéru na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze (1987–1988). Od roku 1988 se plně věnuje vlastní malířské tvorbě, střídavě v brněnském a pražském ateliéru a v moravské krajině. Je členkou uměleckého Sdružení Q a Sdružení pražských výtvarných umělců. Malířčin dosavadní vývoj osciloval od zaujetí pro přírodu až po zájem o soudobé existenciální problémy, od zprvu iluzivně podbarveného vztahu ke skutečnosti až po její osobité výtvarné přepodstatnění, což vyústilo nejen v imaginárních krajinomalbách vyznačujících se závratným prostorem, ale i ve figurálních kompozicích prolnutých meditací o lidském údělu. Umělecký projev Zdeny Höhmové není tedy jednostranný: tíhne k lyrické intonaci i k expresivně vyhrocenému, symbolickými významy obtíženému tvaru, stejně jako k dekorativnímu vyznění díla. V plátnech poslední doby malířka již upouští od zachycení tvářnosti věcí nebo konkrétního výseku skutečnosti, byť výtvarně přehodnoceného, a usiluje především o malířskou interpretaci hmoty, prostorových relací a světla; jde jí o to, zmocnit se jich obrazem. Koncentrací pozornosti na přírodní či jiný věcný detail, jakož i tím, že jej autorka oprošťuje od složitých, a tudíž matoucích vazeb, stupňuje jeho účin natolik, že zvolenému motivu propůjčuje významy, které původní východisko přesahují, takže se dílo stává zástupným znakem symbolického sdělení.
Kontakt: Akademická malířka Zdena Höhmová, Sedlákova 41, 602 00 Brno, telefon: 543 236 218.

Jedlička Václav (7. 12. 1925, Velké Hostěrádky), MUDr., CSc., lékař-internista, gerontolog, atlet, reprezentant v ragby. Až do svého odchodu do důchodu působil po šestatřicet let jako lékař na II. interní klinice Fakultní nemocnice U sv. Anny Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Byl dlouholetým předsedou zdravotnické komise republikového ragbyového svazu.
Kontakt: MUDr. Václav Jedlička, CSc., Sedlákova 27, 602 00 Brno, telefon: 543 236 458, mobil: 606 478 377.

Kasperkevičová Romana (30. 12. 1966, Brno), knihovnice. Vystudovala Střední knihovnickou školu v Brně a studuje Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, dále absolvovala kurz fotografie na Střední škole uměleckých řemesel v Brně a jednosemestrální přednášku z Dějin českého výtvarného umění 20. století na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Publikuje články a fotografie v kulturních a cestovatelských rubrikách novin a časopisů.
Kontakt: Romana Kasperkevičová, Letovická 15, 621 00 Brno, telefon: 605 742 268, e-mail: kasrom@post.cz.

Klíčník Vladimír (6. 10. 1926, Terezín), docent Ing., CSc. Pochází z rodiny ruského legionáře a vysokého důstojníka československé armády, který se ze služebních důvodů několikrát stěhoval, až se rodina usadila v Brně. Zde Vladimír Klíčník absolvoval své životní školy, přerušené koncem druhé světové války totálním nasazením (spolu se Zdeňkem Macháčkem) a přechodem do odboje se skupinou R3 generála Vojtěcha Luži. V roce 1950, po ročním přerušení při nuceném nasazení do těžkého průmyslu po únoru 1948, absolvoval Mendelovu zemědělskou a lesnickou univerzitu v Brně. Do roku 1964 pracoval v potravinářském průmyslu, odkud přešel na Ústav technologie své Alma Mater. Život-

Machacek.indd 194 19.8.2005 13:21:40

ně důležité činnosti: řezbářství, hra na klavír, jízda na koni, tenis a fotografování.
Kontakt: Doc. Ing. Vladimír Klíčník, CSc., Rybkova 7, 602 00 Brno, telefon: 549 257 311.

Konečná Alena (1. 7. 1933), Mgr., historička umění. Vystudovala obor dějiny umění (Albert Kutal, Václav Richter) na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po absolutoriu spolupracovala jako teoretička umění se Skupinou 4 (Brzobohatá, Macháček, Navrátil, Zedníček) a po jejím rozpadu s brněnskou skupinou Parabola a s pražskou skupinou Máj. V letech 1963–1989 vyučovala dějiny umění na Škole uměleckých řemesel v Brně. Pořádala monografické výstavy, přispívala do časopisů *Výtvarná práce, Výtvarné umění, Domov, Ateliér, Bulletin Moravské galerie* aj. V 90. letech 20. století uspořádala řadu výstav brněnských výtvarníků (J. M. Najmr, František Šenk, Robert Hliněnský, Dalibor Chatrný, Jiří Netík a mnoho dalších).
Kontakt: Mgr. Alena Konečná, Sirotkova 46, 616 00 Brno, telefon: 549 247 511.

Kořínek Petr (21. 12. 1943, Brno), kontrabasista, pianista, hudební skladatel, pedagog. Absolvent Státní konzervatoře v Brně (1969). Účinkoval ve skupinách a orchestrech: S+H Q Karla Velebného (1971–1975), Jazz Celulla Laco Decziho (1974–1978), Big-band Čs. rozhlasu v Praze (1972–1996). Vedl či spoluzaložil vlastní skupiny a orchestry: Jazz Q Brno (1965–1969), Pražské jazzové quarteto (1981–trvá), Moravské Jazzové Quinteto (1983–1984), Moravské jazzové duo (1991–trvá), Petr Kořínek jazz orchestra (1998–trvá), Trio Petra Kořínka (2002–trvá). V současné době vyučuje kontrabas a vede Oddělení souborové hry na Konzervatoři Jaroslava Ježka v Praze.
Kontakt: Petr Kořínek, Konzervatoř Jaroslava Ježka, Roškotova 4/1692, 140 00 Praha 4, telefon: 241 444 822, 608 522 269, e-mail: korinek@kjj.cz, kjj@kjj.cz.

Křivánek Karel (4. 1. 1949, Brno), PhDr., pedagog, výtvarník, teoretik kultury. Vystudoval obor teorie kultury na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Působí jako učitel výtvarného oboru na Základní umělecké škole v Mikulově a soudní znalec v oblasti výtvarného umění. Je členem Unie českých výtvarných umělců a Sdružení brněnských keramiků. Uvádí výstavy regionálních výtvarníků a autorů vystavujících v rámci bývalého okresu Břeclav a prezentuje též vlastní práce (grafika, keramika, kresba). Publikuje texty v katalozích, recenze v denním tisku a časopisech a je autorem dvou obsáhlých studií o výtvarném životě na Břeclavsku (Výtvarný život Břeclavi, in: Kordiovský, Emil, ed., *Město Břeclav*, Brno 2001; Zelená paleta: Lužní les jako inspirace regionálních výtvarníků, in: Kordiovský, Emil, ed., *Sborník o lužním lese*, v tisku).
Kontakt: PhDr. Karel Křivánek, Na Valtické 48, 691 41 Břeclav.

Kundera Ludvík (22. 3. 1920, Brno), profesor dr. h. c. mult., básník, prozaik, dramatik, autor lyrických memoárových próz, literární a výtvarný kritik, kulturní a literární historik, zabývající se zejména dílem Františka Halase, expresionismem a dadaismem, překladatel (zvláště z německé literatury), editor. Zakládající člen surrealistické skupiny Ra a Sdružení Q. Autor sbírek experimentální poezie (*Tolik cejchů*, 1945, 1966, *Živly v nás*, 1946, *Hruden*, 1985, *Malé radosti*, 1990, *Sny též*, 1995 aj.), próz (například *Napospas aneb Přísloví pro kočku*) a dramat (*Totální kuropění*, 1961–1962, *Labyrint světa a lusthauz srdce*, 1983, *Královna Dagmar*, 1988 aj.). Jeho tvorba vytvořila spojnici mezi avantgardními a postmoderními koncepty umění. Je laureátem řady vědeckých a uměleckých prestižních cen (například Ceny Andrease Gryphia, 1998, čestným doktorem Masarykovy univerzity v Brně a Janáčkovy akademie múzických umění v Brně).
Kontakt: Profesor Ludvík Kundera, 679 72 Kunštát na Moravě č. 124, telefon: 516 462 213.

Kůs Sláva (30. 9. 1929, Vyklice), Mgr., hudebník a hudební pedagog. Vystudoval Janáčkovu akademii múzických umění v Brně. Od roku 1956 člen orchestru Státní filharmonie Brno a Brněnského dechového kvinteta – laureáta státní ceny. V letech 1958–1969 učil na Státní konzervatoři v Brně, od roku 1991 je v důchodu.
Kontakt: Magistr Sláva Kůs, Úvoz 108, 602 00 Brno, telefon: 549 256 834.

Linhartová Věra (22. 2. 1942, Ivančice), docentka PhDr., CSc., literární historička. Absolvovala Pedagogický institut (1959–1963) a poté Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Do roku 1996 pracovala jako docentka Katedry bohemistiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, v letech 1985–1989 jako její vedoucí. Od roku 1999 působí na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Kabinetu dějin lékařství; badatelsky i publikačně se věnuje dějinám lékařství na Moravě v širším kulturním kontextu. Pedagogicky je pověřena vedením přednášek z dějin medicíny na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity a vede kurzy Komunikace a kultury mluveného projevu v postgraduálním studiu pro lékaře z celé České republiky, kteří se připravují na Ph.D. na odborných teoretických i klinických pracovištích Lékařské fakulty Masarykovy univerzity. Publikovala mnoho odborných a popularizačních článků v domácích i zahraničních časopisech a vědeckých sbornících, nejprve z oboru české a slovenské literární historiografie (monografie *Cesty k porozumění*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1985), později z dějin medicíny a Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně. K 80. výročí založení Lékařské fakulty vydala *Kalendář významných osobností* (Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999). Pravidelně přispívá do časopisu *Univerzitní noviny*, patří k nejvýznamnějším autorům tohoto periodika. Připravila k vydání monografii o životě a díle významného biologa, kulturně-politického pracovníka a prvního poválečného rektora Univerzity Karlovy v Praze prof. MUDr. Jana Bělehrádka (*Cesta ke svobodě ducha*. Praha: Nakladatelství Galén, 2003), v níž se účastnila i autorsky, a společně se sochařem Olbramem Zoubkem knížku *Básně a sochy* (7. svazek Edice Beletrie Nadace Universitas Masarykiana, 2005). K 85. výročí založení Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně vydala publikaci *Po spirále času* (Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, 350 stran), do níž vybrala ze stránek *Univerzitních novin* články, rozhovory, medailony i nekrology dotýkající se osobností a událostí na brněnské Lékařské fakultě v uplynulém pětiletí.
Kontakt: Doc. PhDr. Věra Linhartová, CSc., Kabinet dějin lékařství Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Komenského náměstí 2, 662 43 Brno, telefon 549 495 339, e-mail: vlinhart@med.muni.cz

Macháček Zdeněk (16. 8. 1925, Brno), sochař. Po absolvování reálného gymnázia studoval v letech 1945 až 1947 obory zoologie a antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po třech letech musel školu z „kádrových důvodů“ opustit (rodina vlastnila grafický závod) a z týchž důvodů nebyl přijat na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze. V roce 1952 absolvoval Vyšší školu uměleckého průmyslu v Brně. Po studiích byl krátce zaměstnán, od roku 1961 žije na „volné noze“. Nejprve působí v Brně, poté, v roce 1971, odchází do Křížovic u Doubravníku, kde žije a tvoří podnes. V roce 1958 se stal jedním ze zakládajících členů skupiny Parabola, je členem brněnského tvůrčího Sdružení Q a Horáckého klubu výtvarných umělců. Spoluzaložil mezinárodní sochařské sympozium Dřevěná plastika ve Žďáru nad Sázavou a je jeho hlavním organizátorem. V počátcích tvorby v padesátých letech zobrazoval v tvarosloví moderního

Machacek.indd 195 19.8.2005 13:21:41

sochařství antropomorfní a zoomorfní motivy redukované do archetypálních znaků a emblémů, ženský i mužský prvek a vztahy mezi nimi. I později tato témata uchovává, avšak mění sochařský rukopis (souznění vydutých a vypouklých tvarů jeho plastik vyvolává dojem letu či vznášení) a v posledních letech se snaží zejména o ztvárnění krajiny a pocitu z ní i erotických témat inspirovaných rozsáhlým projektem několikasvazkové knihy a výstavy *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*. Pracuje převážně ve dřevě, které někdy opatřuje polychromií, patinací nebo inkrustací. Uspořádal více než třicet samostatných výstav a zúčastnil se kolem padesáti výstav kolektivních doma i v zahraničí: Biel (Švýcarsko); Blansko; Boskovice; Brno; Bystřice nad Pernštejnem; Hörle (Švédsko); Křižovice; Perugia (Itálie); Praha; Sharjah (Spojené arabské emiráty); Vídeň (Rakousko); Žďár nad Sázavou aj. Jeho plastiky stojí na mnoha místech České republiky, na Slovensku a ve Švédsku a jsou součástí desítek architektonických interiérů. Je zastoupen v galeriích a muzeích u nás i v zahraničí. Spolupracuje s Nadací Universitas Masarykiana: v roce 2000 uspořádal v rámci 4. zahradní slavnosti v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity rozsáhlou výstavu; publikuje v časopise *Univerzitní noviny*; intenzivně se podílí na výtvarné vizi projektu *Kruh prstenu*, pro který vytvořil i sochařský emblém; ilustroval 22. svazek série *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie* Edice Scientia (Ludmila Sochorová, *Člověk a lidová kultura: Člověk a lidové divadlo – lidové divadlo v životě člověka*, 2004).

Kontakt: Zdeněk Macháček, Křižovice 3 – Doubravník, 592 62 Nedvědice, telefon: 566 566 494, mobil: 604 218 165.

Macháčková Stanislava (9. 5. 1941, Hradec Králové), herečka a galeristka. V roce 1992 v Křižovicích u Doubravníka založila a vede Galerii z ruky, která se během krátké doby zařadila mezi prestižní galerie. Od vzniku této galerie představila tvorbu několika desítek výtvarných umělců z celé České republiky i ze zahraničí, například Marie Filippovové, Zdeny Höhmové, Marie Kojdlové, Vladimíra Komárka, Zdeňka Macháčka, Veroniky Palečkové, Vladimíra Preclíka, Boženy Rossí nebo Vladimíra Svobody. Vernisáže těchto výstav jsou obvykle spjaty s komponovanými hudebními a literárními pořady vysoké umělecké úrovně.

Kontakt: Stanislava Macháčková, Galerie z ruky, Křižovice 3 – Doubravník, 592 62 Nedvědice, telefon: 566 566 494, mobil: 604 218 165.

Malina Jaroslav (11. 4. 1945, Dolní Bučice u Čáslavi), profesor PhDr., DrSc., socio-kulturní antropolog, archeolog a spisovatel, profesor antropologie a vedoucí Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně (od roku 1999). Vystudoval Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně (1967), PhDr. (1968), docent pro obor antropologie (1993, *Experimentální metody a jejich aplikace v antropologii a příbuzných disciplínách*), DrSc. (1994), profesor antropologie (1995). Člen oborové rady Biologie, předseda oborové komise Antropologie, předseda komise pro státní závěrečné zkoušky v bakalářském, magisterském a doktorském studijním programu v oboru Antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, předseda habilitačních a profesorských komisí v oboru Antropologie aj. Přednáší Úvod k antropologii, Antropologii starověku, Antropologii sexuality a další témata. Je členem našich a zahraničních grémií a institucí (Vědecká rada Národní galerie v Praze, Komise pro udílení Ceny města Brna, Společnost pro podporu univerzitních aktivit v Brně a Praze aj.). V roce 1993 spoluzaložil Nadaci Universitas Masarykiana, stal se jejím předsedou, dále předsedou Výboru Ceny Karla Engliše a předsedou Výboru Ceny Nadace Universitas Masarykiana. Je zakladatelem a šéfredaktorem časopisu *Univerzitní noviny – List Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana*, který vychází od roku 1994, zakladatelem a editorem šesti nadačních knižnic – Beletrie, Heureka, Miscellanea, Osobnosti, Scientia, Scintilla, kde bylo dosud publikováno více než devadesát svazků. V odborné práci se zabývá tématy z oblasti experimentální, socio-kulturní a filozofické antropologie a archeologie, petroarcheologie a filozofie vědy. Kromě více než dvou set studií, článků a esejů v odborných časopisech publikoval u nás i v zahraničí na tři desítky knih: *Metody experimentu v archeologii*, 1980, *Archaeology Yesterday and Today: The Development of Archaeology in the Sciences and Humanities*, 1990 (se Zdeňkem Vašíčkem), *Kámen a hlína jako ekofakt a artefakt ve vývoji životního prostředí*, 1991, *O tvořivosti ve vědě, politice a umění*, I–III, 1993 (s kolektivem), *První císař* 1994 aj. V roce 1993 inicioval rozsáhlý vědecko-umělecký projekt pětisvazkové knihy a výstavy *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy* (po preprintech čtyř svazků publikovaných v letech 1999–2003 začne dílo v definitivní podobě vycházet od roku 2006). V roce 2000 zahájil dlouholetý vědecko-pedagogický projekt *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných" oborů*, v jehož rámci pod jeho editorským vedením a za autorského přispění řady významných odborníků bylo dosud publikováno čtyřiadvacet svazků. Vydal také vědecko-naučné knihy obracející se k záhadám dávné minulosti a lidské tvořivosti: *Vzpomínky na minulost aneb Experimenty odhalují tajemství pravěku*, 1982, 1992, *Zasáhli mimozemšťané a katastrofy do vývoje lidstva?*, 1988, *Obdivuhodný člověk: Úvahy o lidské tvořivosti*, 1991, *Dvacet nejvýznamnějších archeologických objevů dvacátého století*, 1991, *Jak vznikly největší monumenty dávnověku*, 1994 (s Pavlem Pavlem), *Adolf Born*, 1995 (s kolektivem autorů), *Olbram Zoubek*, 1996 (s kolektivem autorů), *Alois Mikulka*, 2001, *Vincenc Makovský*, 2002 (s Jiřím Hlušičkou a Jiřím Šebkem), *Vladimír Preclík*, 2002 (s kolektivem autorů), *První císař: Tvůrce Číny a osmého divu světa* (2004), *Čína z antropologické perspektivy*, 2005 (s Josefem Kolmašem) aj. Zasahuje i za hranice vědecké a vědecko-naučné činnosti a projevuje se na poli beletrie: *Amor: Počítačový systém k automatickému generování milostných scén*, 1993, *První pozemšťan*, 1995, *Světová katastrofa a jiné povídky s neblahým koncem*, 1996, *Smrt profesora a jiné příběhy z univerzitního prostředí*, 1997 aj. Jeho vědecké a vědecko-naučné knižní publikace vyšly u nás a v cizině v angličtině, bulharštině, francouzštině, italštině, němčině, rumunštině, ruštině a slovenštině (Academia, Cambridge University Press, Editura Artemis, Electa, Mysl, Obzor, Progress aj.) v celkovém nákladu více než půl milionu výtisků. Obdržel dvakrát Cenu rektora Masarykovy univerzity v Brně za vynikající tvůrčí čin (1995, 1997), Cenu města Brna (1997), 3. cenu a Čestné uznání na 18. knižním veletrhu Libri v Olomouci za knihy *Vladimír Preclík* a *Vincenc Makovský* (2003), je uváděn v našich a zahraničních „Kdo je kdo" aj.

Kontakt: Prof. PhDr. Jaroslav Malina, DrSc., Katedra antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Vinařská 5, 603 00 Brno, telefon, záznamník, fax: 549 491 433, e-mail: jmalina@sci.muni.cz.

Netík Miroslav (5. 9. 1920, Vamberk), malíř. V letech 1936 až 1940 absolvoval Školu uměleckých řemesel v Brně u profesorů Petra Dillingera, Emanuela Hrbka, Zdeňka Rossmanna a Františka Süssera. Je členem Klubu výtvarných umělců Aleš, Bloku výtvar-

Machacek.indd 196 19.8.2005 13:21:41

ných umělců země moravskoslezské, skupiny Profil (1958–1970) a od roku 1990 členem TT klubu Brno. Počátky Netíkovy tvorby ve 40. letech byly inspirovány Skupinou 42, jejíž ideové východisko *„Svět, ve kterém žijeme“* provází jeho celoživotní cykly: *Proti válce*, *Válka a nervy*, *V noci po náletu*, *Boje a sny*, *Cesty* … Podobně trvalý zájem věnuje zpodobení ženy, milenců a erotických motivů; ten byl v posledních letech ještě prohlouben jeho výtvarnou účastí ve velkém projektu pětisvazkové publikace, galerie a výstavy, který se uskutečňuje na půdě Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana – *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*. Pro tento projekt vytvořil dosud více než deset obrazů. Podnět pro jeho tvorbu představují bezprostřední smyslové prožitky a dojmy. Výtvarným prostředkem je mu zejména barva, celek obrazu působí kaligraficky. Uspořádal více než třicet samostatných výstav, mezi nimiž dominují prezentace ve Francii, Japonsku a v Německu, a zúčastnil se několika desítek kolektivních výstav u nás a v zahraničí, zejména v souvislosti s reprezentací moderního českého umění v Bruselu, Lausanne, Lutychu, Luzernu, Paříži, Rennes, Záhřebu aj. Jeho obrazy jsou součástí mnoha architektonických interiérů (například na Nové radnici v Brně) a jsou zastoupeny v našich a zahraničních galeriích a muzeích. V Edici Osobnosti Nadace Universitas Masarykiana byla publikována biografie: Nina Dvořáková a kolektiv, *Miroslav Netík*, 2004.

Kontakt: Miroslav Netík, Šmejkalova 11, 616 00 Brno, telefon: 549 249 700.

Písařík Boleslav (19. 3. 1924, Brno), inženýr architekt, promovaný historik; soudní znalec v oboru výtvarného umění.

Kontakt: Ing. arch. Boleslav Písařík, Preslova 21a, 602 00 Brno, telefon: 543 245 208, e-mail: kirvesa@yahoo.com.

Rossí Božena (14. 3. 1957, Podbrezová, Slovensko), akademická malířka. Vystudovala Střední uměleckoprůmyslovou školu v Uherském Hradišti. Následovala studia na Akademii výtvarných umění v Praze. Po jejich ukončení v roce 1981 se provdala za malíře Karla Rossí a žijí spolu v Bystřici nad Pernštejnem. Vystavuje od roku 1983 u nás i v zahraničí, je členkou Unie výtvarných umělců.

Kontakt: Akademická malířka Božena Rossí, Pod kaštany 243, 593 01 Bystřice nad Pernštejnem, telefon: 566 552 293.

Ruller Ivan (17. 11. 1926, Brno), profesor Ing. arch., architekt, profesor Fakulty architektury Vysokého učení technického v Brně a její děkan v letech 1990–1994. Autor řady architektonických realizací budov a interiérů v České republice a v zahraničí: Janáčkovo divadlo v Brně (spoluautor), Ingstav Brno, 1971 Karát Brno, Obřadní síň v Brně-Židenicích, Hala Rondo v Brně, Úřad práce v Kroměříži, Banka ve Žďáru nad Sázavou aj. Zakládající člen *Bloku architektů a výtvarníků, Nové skupiny* a *Sdružení Q*, člen korespondent Saské akademie umění aj. Za své dílo obdržel řadu ocenění: 1968 Laureát Krajské ceny Antonína Procházky za interiér Státního divadla v Brně, 1994 Cena Vladimíra Karfíka za realizaci pavilonu E na brněnském výstavišti, Zlatá medaile Vysokého učení technického v Brně, 1995 Cena města Brna za celoživotní architektonické dílo, 2003 Medaile za zásluhy.

Kontakt: Prof. Ing. arch. Ivan Ruller, Fakulta architektury Vysokého učení technického v Brně, Poříčí 5, 639 00 Brno, e-mail: ruller@ucit.fa.vutbr.cz; Kalvodova 1, 602 00 Brno, telefon: 543 240 151; 543 236 042, mobil: 603 267 186.

Stavěl Hubert (23. 10. 1933, Brno), český sochař žijící v Itálii. Vystudoval umělecké školy v Itálii: Istituto d'Arte – Perugia (Umbria), Accademia di Belle Arti – Perugia.

Kontakt: Akademický sochař Hubert Stavěl, Via XX Settembre 64/56, 06046 Norcia, Itálie.

Vránová Jana (6. 4. 1948, Brno), PhDr., teoretička a historička umění. Vystudovala Střední uměleckoprůmyslovou školu v Brně (1963–1967) a obor dějiny umění (Albert Kutal, Ivo Krsek, Zdeněk Kudělka, Václav Richter, Bohdan Lacina) na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 1972 pracuje v Domě umění města Brna jako teoretička umění, do přerušení výstavního provozu v Domě pánů z Kunštátu v roce 1990 kurátorka výstav v Kabinetu fotografie Jaromíra Funka. Kromě realizací fotografických výstav v Domě pánů z Kunštátu a v Domě umění města Brna (Jan Ságl, Dagmar Hochová, Paul den Hollander, Bohdan Holomíček a další) uspořádala přehlídky Brněnské malby (1988, 1993), tematické a skupinové výstavy českého moderního umění – Česká krajinomalba 20. století (1977), Tvrdošíjní (1980), autorské výstavy – Pavel Navrátil a Zdeněk Macháček (1981), Robert Hliněnský (1984), Rudolf Hocke (1984), Alois Mikulka (1985), Karel Kryl (1985), Oldřich Smutný (1985), Vlastimil Zábranský (1986), Oldřich Hanzl (1994), Rostislav Čuřík (1994), Martin Zálešák (1996), Bohumír Matal (1998 – společný projekt), 90 let Domu umění města Brna (2000), Pavel Navrátil (2001), Ernst Neuschul (2001), Jiří Hadlač (2002), Mezi námi skupinami (2004) a výstavy současného evropského umění ze sbírkových fondů zahraničních galerií a partnerských institucí.

Kontakt: PhDr. Jana Vránová, Dům umění města Brna, Malinovského náměstí 2, 602 00 Brno, telefon: 542 211 808, e-mail: vranova@dumb.cz

Autoři fotografií

Archiv Zdeňka Macháčka, 2, 61, 67, 104, 106, 107, 118–120.
Armutidisová, Irena, 83.
Balák, Jiří, 131, 133.
Beran, Jan, 113.
Bonefeldová, Jeannetta, 72, 82.
Brunner, Karel, 13, 14, 36, 50, 110.
Budík, Miloš, 46.
Dobrovolný, Jiří, 115–117.
Galle, Tomáš, 44, 48, 49, 63, 66.
Havlová, Jitka, 1, 3, 5, 6, 26, 27, 41, 70, 71, 84–87, 91–101, 103.
Chludil, Filip, 69, 132.
Jordán, Jan, 88.
Kanta, Antonín, 134, 135.
Kosek, Vladimír, 74–79.
Kratochvílová, Marie, 126.
Macháček, Jan, 105.
Macháček, Zdeněk, 4, 28, 29, 62–65, 73, 80, 89, 102, 109.
Macháčková, Stanislava, 128, 129.
Matoušek, Jaroslav, 123–125.
Myška, Miroslav, 43, 68, 81, 130.
Pecková, Anna, 121, 122, 127.
Tichý Josef, 7–12, 15, 16–25, 30–35, 37–40, 42, 45, 47, 51–60, 90, 108, 111, 112, 114.

Machacek.indd 197 19.8.2005 13:21:41

Machacek.indd 198 19.8.2005 13:21:42

ZDENĚK MACHÁČEK

Souhrn

Českému sochaři Zdeňku Macháčkovi je věnován dvacátý první svazek knižnice „Edice Osobnosti“ založené Nadací Universitas (Masarykiana) v Brně. Za podpory této nadace, Společnosti pro podporu univerzitních aktivit v Brně a Praze, společností ALTA, a. s. (Brno), InAudit s. r. o. (Praha), Kalců, v. o. s. (Brno), MiTTaG spol. s r. o. pozemní a průmyslové stavitelství (Brno) a NovaTech CZ, s. r. o. (Brno) jej vydaly Akademické nakladatelství CERM a Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.

Zdeněk Macháček se narodil 16. srpna 1925 v Brně. Po absolvování reálného gymnázia studoval v letech 1945 až 1947 obory zoologie a antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po třech letech musel školu z „kádrových důvodů“ (rodina vlastnila grafický závod) opustit a z týchž důvodů nebyl přijat na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze. V roce 1952 absolvoval Vyšší školu uměleckého průmyslu v Brně. Po studiích byl krátce zaměstnán, od roku 1961 žije na „volné noze“. Nejprve působil v Brně, poté, v roce 1971, odchází do Křížovic u Doubravníku, kde žije a tvoří podnes. V roce 1958 se stal jedním ze zakládajících členů skupiny Parabola, je členem brněnského tvůrčího Sdružení Q a Horáckého klubu výtvarných umělců. Spoluzaložil mezinárodní sochařské sympozium Dřevěná plastika ve Žďáru nad Sázavou a je jeho hlavním organizátorem.

V polovině padesátých let Zdeněk Macháček vstoupil do českého umění – nejprve ovšem do úzkého okruhu brněnského výtvarného dění – jako sochař, jehož údělem se stalo především dřevo. V pracích z konce padesátých let a počátku šedesátých let má významné místo série komorních patinovaných dřevořezeb s náměty zvířat. K charakteristickým patří opakující se motiv býka, jehož sevřený, oblý tvar má v sobě prvek skryté síly a dynamiky. Zjednodušená forma pomíjí popisné detaily a přes nevelké rozměry prozrazuje smysl pro monumentalitu. Je to však tvorba nesporné výtvarné hodnoty, jež vynikne tím více, srovnáváme-li ji s velkou částí běžné produkce padesátých let v českém umění. Především pak obsahuje některé principy či náznaky těch rysů, kterými se v různých údobích vyznačuje sochařovo zralé dílo.

Počátkem šedesátých let nastává v jeho tvorbě významný zvrat: řadu zvířecích plastik, většinou malých rozměrů, střídá cyklus ženských postav – *Venuší* – a se změnou námětu přichází i proměna sochařského vyjádření, které se výrazněji vzdaluje od vnější shody s předmětnou skutečností. V novém ztvárnění figury a v ženských torzech se autorův živý smysl pro tvar a objem stále stupňuje, aby se pak znovu uplatnil v pozdějších letech, v návratech k tomuto věčnému tématu. Postupně vyvinul autonomní formu, jen vzdáleně připomínající figuru: stylizované, plně plastické postavy tvoří jakousi schránku kolem vnitřního jádra nebo je štíhlý dřík s ňadry obklopen pouzdrem s vyhloubeným vnitřním prostorem. Tento princip vybírání hmoty a tím vytváření obalu kolem prázdného prostoru patří v různých údobích a v rozmanitých podobách k příznačným rysům Macháčkova výtvarného stylu. Vznikají první práce pro veřejné prostory, které se stanou velmi významnou součástí Macháčkovy tvorby. V šedesátých letech k nim patří zejména *Plastiky zvířat* (1961, Pavilon Anthropos Moravského zemského muzea v Brně-Pisárkách), *Ptáci* (1966, areál brněnského výstaviště v Brně-Pisárkách), *Příroda a člověk* (1968, areál Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků v Brně-Pisárkách [dnes Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů]) aj.

V průběhu šedesátých let byla série Venuší vystřídána, či spíše paralelně provázena řadou prací zcela odlišných, nazvaných *Světy ticha*. K jejich vzniku přispěl objev, jemuž autor za mnohé vděčí, totiž zvláštní prostředí pod vodní hladinou, které jako potápěč důvěrně poznal. Světy ticha znamenají v umělcově tvorbě novou kvalitu. Zásadní proměnou je nejen přechod od figurální tematiky k novým, z přírody čerpaným a abstraktně ztvárněným motivům, ale opět i nové sochařské postupy. Hmota se stává vnějším obalem kolem vyhloubeného jádra. Bizar-

Machacek.indd 199 19.8.2005 13:21:42

ní, štíhlé protáhlé vertikální útvary tvoří kontrast k formě kulovité, spirálově stočené. Vnější schránka může být i uzavřenou klíckou, jejímiž otvory nahlížíme do nitra, které skrývá další plastický tvar. Vzniká dojem křehkých skořápek, vyvolaný místy maximálně ztenčeným objemem dřevěného pláště, jenž halí i odkrývá vnitřní sochařský prostor. Vnější obrys jednotlivých forem je hladce plynulý, jakoby ohlazený mořem. Ve Světech ticha Macháčkova tvorba první poloviny šedesátých let kulminuje. Jeho vztah k přírodě tu našel výraz velmi osobní a smysl pro práci se dřevem dosáhl virtuozity, aniž by opustil vlastní povahové znaky materiálu. Po Světech ticha poutá Zdeňka Macháčka i nadále svět přírody. Proti jejich křehké, esteticky propracované a dematerializované abstrakci mají nové motivy lapidárně tesaný, hmotný objem. Výmluvným vyjádřením umělcova vztahu k tematické oblasti, k níž se upíral jeho intenzivní zájem, je trojdílná skupina *Příroda a člověk* (1968), instalovaná v Brně-Pisárkách (areál Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků v Brně-Pisárkách [dnes Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů]). Dva vysoké sloupové objekty, připomínající totemy, jsou na celé ploše povrchu bohatě strukturovány. Kontrast tvoří nízká, kulovitá, uvnitř vyhloubená plastika představující srdce se stylizovanými artériemi. Toto Macháčkovo první exteriérové ve dřevě realizované dílo je mimořádné jak svým nepopisným sdělením dané ideje, tak působivě volenou skladbou hmot – vysokých vertikál a nízké kulovité formy, jejíž umělecký účin si sochař ověřil již na Světech ticha. Oba vznosné sloupy jsou vlastně počátkem dlouhé řady sochařsky ztvárněných kmenů lesních stromů, jež tvoří náplň jedné z významných autorových tvůrčích etap.

V letech 1964–1969 podniká každoroční studijní cesty do Itálie. Z hlubokých prožitků italské krajiny i historických měst vznikl cyklus zvláštních objektů – *Italská města*, tvořených pevným jádrem obklopeným srostlicemi kubických tvarů. Bez náznaků jakékoliv personifikace či symbolů je v nich čistě sochařskými prostředky vyjádřeno umělcovo vnímání charakteru jednotlivých měst, jejich uspořádání i zasazení v krajině. K vyjádření těchto dojmů a pocitů i poznání, jež tu pro sebe objevil, vyvinul sochař vlastní formotvorné tvarosloví, jež je společné cyklu italských měst jako celku, přitom však odráží odlišnosti různých lokalit. V zásadě jde o velké, nepravidelně opracované bloky kontrastující s menšími útvary. Výtvarný nápad rozvinutý v cyklu italských měst uplatnil autor v jiné podobě i ve své nové tvůrčí a životní etapě, jejímž dějištěm se stala nevelká ves Křížovice.

V roce 1971 přesídlil do Křížovic u Doubravníku, kde žije podnes. Tento rok znamená předěl v umělcově životě i tvorbě. Poloha Křížovic v kopcovité krajině vysočinského podhůří, stranou hlavních cest je jak novým impulzem, tak potvrzením autorových starších uměleckých východisek. Příroda, která jej tu obklopuje, se stává trvalou součástí života i díla. Tak jako donedávna ztvárňoval svůj osobitý vjem italských měst, v němž se uplatňoval smysl pro monumentální členění hmot, tak se nyní v cyklu *Křížovice* upíná k drobnému měřítku vesnických chalup zasazených i tísněných mezi masivy okolních kopců. Práce z roku 1973 ještě připomínají skladební postupy cyklu italských měst, v roce 1974 a později se však stále více prosazuje motiv krajiny, sochařsky transponovaný buď do vertikálního, svisle zbrázděného bloku nebo horizontálně prohnutých útvarů, které jako kolébka chovají v sobě lidská obydlí. Hluboké vrstevnicové plastické zvrásnění těchto objektů je nejvýraznější v esovitě prohnuté protáhlé plastice završené motivem samoty – osamělého stavení, známého i z dalších děl. Téma samoty je vyjádřeno i v podobě vertikálně protáhlého kompaktního kubusu s dvojím mělkým vyhloubením nebo vysokého, směrem vzhůru zeštíhleného, prohnutého, vrásněného pilíře s drobnou pyramidou střechy na vrcholu. V Křížovicích postupně vybudoval svůj ateliér, sochařský amfiteátr a podílí se na činnosti Galerie z ruky, kterou v roce 1992 založila a vede sochařova žena Stanislava Macháčková. Galerie představuje tvorbu výtvarných umělců z celé České republiky i ze zahraničí a stala se významnou součástí kulturního života nejen tohoto regionu.

Souběžně s komorní plastikou a s tvorbou zásadního významu vytváří od poloviny sedmdesátých let i série vtipných dřevěných, nejčastěji zvířecích plastik pro dětská hřiště: v Křížovicích (1975–1976), v Blansku (1976), v Praze-Kunraticích (1986) a jinde. Jejich forma je většinou dána minimálně přizpůsobeným tvarem dřevěného špalku doplněného kusy štíhlejších kmenů tak, aby vynikla zamýšlená zvířecí podoba. Přírodní formy jsou co nejvíce zachovány, ale jejich povrch je oživen dekorativními vrypy a řezbami a místy i barvou.

Po dílech, v nichž byl zřetelný důraz na pevnou výstavbu krajiny a v nichž se svým způsobem odrážel její geologický i terénní ráz, nastupují od konce sedmdesátých let práce, jejichž charakter je určován pohybem. Vznikají cykly *Krajiny strmé* a *Rozevláté krajiny*, plastiky vertikálních, šroubovitě vinutých, vzhůru směřujících forem, u nichž se nabízí paralela s točícími se cestami vedoucími k vrcholům příkrých kopců. Prohnutí a pohyb, tak výrazně charakterizující krajinnou sérii, v níž jsou vystupňovány k dynamickému vyznění, se alespoň v náznaku promítají i do námětu figurálního. Nese rys nového pojetí, jež vychází ze základu vertikálního dřevěného bloku a má formu mírně esovitě prohnutého torza. Obdobně jako neobvyklé uchopení námětu italských měst je i Macháčkův přístup k tématu krajiny zcela osobitý. Přitom autor nijak neulpívá na formách, jež se mu již osvědčily, což dokládá

Machacek.indd 200 19.8.2005 13:21:42

i přechod od původně statických prací cyklu Křížovice k Strmým a Rozevlátým krajinám, popírajícím mnohé vžité představy o povaze sochařského díla i o ztvárnění tématu jako takového. Také další motivická oblast, která má v tvorbě Zdeňka Macháčka povahu zásadního významu, je těsně spjata s okolní přírodou. Již ne krajina, ale její součást a zároveň symbol i znak – k obloze se pnoucí kmeny stromů – zaujaly jeho představivost. Vznosné, štíhlé pně lesních stromů ozvučené větrem, který rozevlál Macháčkovy Větrné krajiny, připomínají mohutné píšťaly, jejichž výraz sochař citlivě vnímal a ztvárnil podle svých představ. Do kmenů, které po vydlabání pozbyly svou těžkou hmotnost, umístil v různých výškách otvory, jež doplňovaly hlavní, vertikální otevření sloupového tvaru. V nové podobě si tu zopakoval princip hmotného obalu kolem prázdného jádra, kterého před léty úspěšně využil v křehkých formách Světů ticha. Podobně jako v předchozích tvůrčích etapách, i nyní tvoří Macháčkovy práce námětové cykly, jejichž názvy vyjadřují hlavní téma a odrážejí i poetický rys umělcova vnímání. Nejen představa obrovských přírodních píšťal, ale i asociace s vypjatou vertikalitou gotických chrámových prostor vedla pak Zdeňka Macháčka při utváření objektů, jež nazývá *Lesní katedrály*. Jejich výška často vícekrát přesahuje lidské měřítko a do jejich stěn – obvodního dřevěného plátu – jsou kromě bočních otvorů jako oken vkomponovány i skleněné výplně – vitráže – které obraz katedrál dotvářejí.

Motiv vysokých lesních velikánů není v osmdesátých letech jediným autorovým tematickým okruhem. Jeho výrazným protipólem jsou *Ulity*. Po létech se tu opět setkáváme s kontrapunktem vertikál a kulovitých tvarů, naznačeným již v dřívější tvorbě a tentokrát vystupňovaným ve dvou samostatných sférách, z nichž každá svým způsobem navazuje na starší práce. Ulity mohou připomenout formy někdejších Světů ticha, třebaže jsou založeny na plném objemu narušeném pouze zející puklinou. Hlubší smysl, který autor těmto ladným formám připisuje a jejž zdůrazňuje i v názvu *Naše ulity*, odpovídá častému životnímu pocitu jedince do sebe uzavřeného a uvězněného ve své osamělosti.

Ve Zpustošených krajinách a Umučených stromech se odehrála proměna pohledu na dřevo – předtím kompaktní, pevnou hmotu – nyní polorozpadlé nebo zprohýbané a rozlámané. A nastoupila i další, zásadní proměna: hmota dřeva jako by byla zbavena tíže a zemské přitažlivosti. Ústředním tématem se opět stává lidská postava, ale v nové, postupně stále více dematerializované podobě, která již nijak nebrání v letu (*Let nad krajinou*, 1992, *Přelet*, 1994, *Závrať letu*, 1994, *Blažený let*, 1997, *Dovádějící Pegas s múzou*, 1997 aj.).

Extáze i poezie letu a touhy mají u Zdeňka Macháčka svůj protipól v dílech naplněných poezií jiného druhu, ve výtvorech budících úsměv a v lecčems blízkých lidovému pojetí. Od počátku devadesátých let vytváří originální dřevěné kašny – nádoby, na jejichž tvaru i vnějším dekoru využil svých zkušeností a nápadů z práce na sériích váz pro brněnské výstaviště či obalů na koše pro jihlavské parkány. Z jejich nitra se noří okrouhlá hlava svérázného chrliče. Podobného rodu jsou i *Vykukové* – blízcí příbuzní chrličů, kteří ovšem místo z vody vykukují za trámy. Kolem roku 1995 zaujala autora představa okřídleného anděla, kterou ztvárnil v řadě figur, jež se vznášejí nebo jen zlehka se dotýkají země. Jejich něžná a zároveň lehce karikovaná podoba se vyznačuje křehkými údy, protáhlým, do řízy zahaleným trupem a paprsčitě rozježenými vlasy. Figurální díla představují bytosti téměř odhmotněné a netělesné, ne však bezpohlavní. Kromě jasných rozlišovacích znaků – vlasů a ňader u ženských aktů, pohlavních údů u aktů mužských – jsou nadány i výraznou schopností vyjádřit erotickou touhu velmi blízkou té, kterou vyciťujeme ze Závrati letů, Přeletů nad krajinou i Vyjížděk s koněm a dalších. Ostatně i jejich hry lásky se nejednou odehrávají na hřbetu koně. Podobně jako u dvojic na koňském hřbetu je také téma milenců v sérii *Ach ta láska nebeská* naplněno vzrušeným pohybem, postavy se k sobě vinou v různě vypjatých pozicích. Ve své extázi se milenci vznášejí v prostoru, ať již je sousoší podepřeno vysokou tyčí nebo zavěšeno. Pozornost, kterou Zdeněk Macháček této námětové sféře věnuje, byla z velké části vyvolána v polovině devadesátých let výzvou profesora Masarykovy univerzity v Brně Jaroslava Maliny k výtvarné účasti na projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*. Cílem rozsáhlého projektu je vytvoření knih a výstav na téma „Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů“. Zdeněk Macháček v letech 1996–2004 pro tento projekt vytvořil více než dvacet plastik a trojrozměrný emblém *Kruh prstenu* a zdá se, že toto téma neopustí ani po svých osmdesátinách v roce 2005.

Macháčkova tendence k vystupňovaně štíhlému tvaru je v odlišné podobě zřejmá z plastik *Poselství z kosmu* (1990) a zvláště pak *Růst* (1990), v jejichž abstraktní formě opět ožívají inspirace přírodními jevy a silami, jež se v různých obměnách v Macháčkově díle vždy znovu a znovu vracejí. Zvláštní podobu nabývají v sérii objektů z cyklu *Zpustošená krajina* (1991). Jednotlivé části cyklu představují nepravidelné kusy dřev vybraných pro svůj výrazný tvar a částečně rozpadlých a narušených. Jejich devastaci podpořil autor i zásahem kyseliny sírové, a tím

Machacek.indd 201 19.8.2005 13:21:42

dosáhl účinného mementa, stejně jako v obdobném *Poločasu rozpadu* (1991). Odlišným způsobem vyjádřil autor svou ideu v plastikách *Umučený strom* (1992), evokující představu krucifixu, a *Umučené stromy* (1992) – skladbě holých štíhlých torz kmenů bez kůry, končících trčícími pahýly.

Proměna uskutečněná v cyklech Zpustošené krajiny a Umučené stromy naučila Macháčkovy postavy létat. Na počátku devadesátých let ještě mají Macháčkovi létavci objem mnohem hmotnější. Ve druhé polovině devadesátých let jsou létavci neseni křehkýma a často země se nedotýkajícíma nohama a nabiti pohybem. K letu jsou uzpůsobeny i figury již zcela odpoutané od své nositelky – krajiny – a nespočívající ani na hřbetu koně. Jen s nepatrným ukotvením proplouvají vzduchem, horizontála jejich trupu i údů je mírně prohnuta a hlava míří vzhůru. Někdy skupina postav tvoří sousoší pnoucí se od země vzhůru.

V posledních letech sochařovu představivost znovu ovládla krajina. Po více než dvaceti letech nachází nový výraz pro motiv, který pronikl nejen do jeho umění, ale i do jeho života a významně jej ovlivňuje. Bezprostředně po období, jež bylo ve znamení křehce působících vznášejících se postav ztělesňujících nenaplněné lidské touhy, se obrací k hmotným, pevně uchopitelným ztvárněním jednoho ze svých nejvlastnějších námětů – krajiny. Krajiny z roku 2003 a novější jsou proti trojrozměrným Strmým či Větrným krajinám roku 1980 většinou plošší. Vycházejí z tvaru nepříliš silného dřevěného plátu, jehož formování někdy jen mírně naznačuje plasticitu v podobě mělkých vypouklin. Macháčkova umělecká tvorba z posledních let by mohla předznamenávat další rozvíjení tématu krajiny a erotiky, které zřejmě nikdy nepřestalo autora poutat. Může však také vyústit do sfér velmi odlišných, jen vzdáleně na ni navazujících. Mohla by být vystřídána vykročením na zcela novou cestu, tak jak tomu bylo u Zdeňka Macháčka již vícekrát …

Zdeněk Macháček uspořádal více než třicet samostatných výstav a zúčastnil se kolem šedesáti výstav kolektivních doma i v zahraničí: Biel (Švýcarsko), Blansko, Boskovice, Brno, Bystřice nad Pernštejnem, Hörle (Švédsko), Křižovice, Perugia (Itálie), Praha, Sharjah (Spojené arabské emiráty), Vídeň (Rakousko), Žďár nad Sázavou aj.

Dílo Zdeňka Macháčka je zastoupeno v galeriích a muzeích u nás i v zahraničí a jeho plastiky stojí na mnoha místech České republiky, na Slovensku a ve Švédsku a jsou součástí desítek architektonických interiérů.

Kniha *Zdeněk Macháček*, napsaná předními uměleckými historiky, spisovateli, výtvarníky a pedagogy a doplněná přehlednou biografií a bibliografickými údaji až do konce roku 2004, je celistvým pohledem na dosavadní uměleckou a životní cestu této výrazné osobností českého moderního výtvarného umění. Obrazová část obsahuje 135 barevných a černobílých reprodukcí sochařských děl a dokumentárních fotografií z umělcova života.

Machacek.indd 202 19.8.2005 13:21:42

Ilustrace

1 *Létající erotický objekt*, 2004, mořený topol, výška 62 cm.
2 *Spirála integrace*, 1999, modřín, topol, výška 750 cm. Brno-Kociánka.
3 *Býk*, 1957, mořená lípa, délka 30 cm.
4 *Síla*, 1958, mořená lípa, délka 60 cm.
5 *Kozoroh*, 1957, mořená lípa, výška 10 cm.
6 *Uhlíř*, 1957, mořená lípa, výška 14 cm.
7 *Žena s metlou*, 1957, mořená lípa, výška 61 cm.
8 *Sova*, 1963, dřevo, výška 35 cm.
9 *Sedící akt*, 1963, mořená lípa, výška 140 cm.
10 *Večer II*, 1963, mořená lípa, délka 105 cm.
11 *Modrá Venuše*, 1963, mořený dub, výška 145 cm.
12 *Modré torzo*, 1962, mořená lípa, výška 90 cm.
13 *Venuše*, 1961, třešeň, výška 100 cm.
14 *Siréna*, 1964, mořená lípa, výška 65 cm.
15 *Figura*, 1967, mořený kaštan, výška 85 cm.
16 *Světy ticha*, 1963, mořená lípa, výška 20–50 cm.
17 *Svět ticha*, 1962, mořená lípa, výška 40 cm.
18 *Svět ticha*, 1962, jasan, výška 67 cm.
19 *Svět ticha*, 1962, jilm, výška 80 cm.
20 *Prolézačka*, 1965, beton, výška 150 cm. Sídliště Brno-Juliánov.
21 *Černý květ*, 1967, ořech, výška 45 cm.
22 *Mystéra*, 1967–1968, mahagon, výška 80 cm.
23 *Příroda a člověk*, 1968, jilm, výška 1200 cm. Areál Ústavu pro další vzdělávání zdravotnických pracovníků, Brno-Pisárky.
24 *Srdce*, součást plastiky *Příroda a člověk*, 1969, jilm, výška 180 cm.
25 *Ptáci*, 1964, beton, ocel, výška 700 cm. Reliéf na zdi Klubu vystavovatelů v areálu brněnského výstaviště.
26 *Průniky*, 1968, mahagon, výška 79 cm.
27 *Přehrada*, 1969, jilm, výška 150 cm. U budovy Ingstavu, Brno.
28 *Florencie*, 1970, jilm, výška 130 cm.
29 *Perugie*, 1971, jilm, výška 51 cm.
30 *Křížovice*, 1973, jilm, výška 50 cm.
31 *Křížovice*, 1974, mahagon, výška 50 cm.
32 *Ves na obzoru*, 1974, lípa, výška 66 cm.
33 *Obětem boje proti fašismu*, 1975, jilm, výška 500 cm. Doubravník.
34 *Strmá krajina*, 1977, lípa, výška 150 cm.
35 *Rozevlátá krajina III*, 1980, mořený topol, výška 170 cm.
36 *Větrná krajina*, 1980, mořený topol, výška 170 cm.
37 *Větrná krajina*, 1977, mořený topol, výška 150 cm.
38 *Větrná krajina*, 1979–1980, mořený topol, výška 172 cm.
39 *Venuše – Torzo II*, 1979, mořený jilm, výška 98 cm.
40 *Žluté torzo*, 1983, lípa, výška 96 cm.
41 *Krajina*, 1985, bronz, šířka 40 cm.
42 *Velké píšťaly*, 1985, smrk, výška 300 cm.
43 *Lesní monarchové*, 1990, polychromovaný smrk, vitráž, výška 900 cm.
44 *Lesní katedrály*, 1987, smrk, vitráž, výška 600 cm.
45 *Ulita*, z cyklu *Ulity v nás a my v ulitách*, 1987, mořený topol, výška 60 cm.
46 *Jarní (Pomona)*, 1988, mořený topol, výška 54 cm.
47 *Výzva*, 1988, mořený topol, výška 56 cm.
48 *Žena (Torzo)*, 1985, mořená lípa, výška 120 cm.
49 *Torzo*, 1989, lípa, výška 98 cm.
50 *Ležící torzo*, 1989, mořená lípa, délka 125 cm.
51 *Dětské hřiště v Křížovicích*, 1973.
52 *Dětské hřiště v Křížovicích*, 1973, detail.
53 *Dětské hřiště v Křížovicích*, 1973, detail.
54 *Dětské hřiště v Křížovicích*, 1973, detail.
55 *Mince*, 1977, íránský ořech, detail. Banka ve Žďáru nad Sázavou.
56 *Květ*, 1978, jilm, výška 500 cm. U pavilonu A brněnského výstaviště.
57 *Fontána*, 1979, jilm, nedochovaná. Původně u výškové budovy brněnského výstaviště.
58 *Prameny*, 1978, jilm, výška 500 cm, detail. Čistička vody v Kroměříži.

Machacek.indd 203 19.8.2005 13:21:42

59 *Aeskulap*, 1980, jilm, výška 500 cm. U Výzkumného ústavu zdravotnické techniky, Brno-Bohunice (dnes ústavy Přírodovědecké a Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Spoluautor Pavel Navrátil.
60 *Strom života* (výřez), 1980, polychromovaná borovice, délka 1100 cm. Reliéf ve vstupní hale Výzkumného ústavu zdravotnické techniky, Brno-Bohunice (dnes ústavy Přírodovědecké a Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Spoluautor Pavel Navrátil.
61 *Klasy*, 1989, smrk, výška 300 cm. Banka v Olomouci.
62 *Lesní katedrály*, 1989, modřín, vitráž, výška 500 cm. Sídliště Brno-Bystrc.
63 *Poločas rozpadu*, 1995, jilm, výška 56 cm.
64 *Umučený strom*, 1992, polychromovaná lípa, výška 175 cm.
65 *Přelet*, 1992, polychromovaný topol, 67x63x55 cm.
66 *Závrať letu*, 1995, modřín, topol, výška 250 cm, délka 550 cm.
67 *Věčná touha*, 1997, topol, výška 450 cm.
68 *Nad krajinou*, 1995, modřín, topol, výška 300 cm.
69 *Krocení Pegase*, 2002, topol, výška 350 cm.
70 *Múza na červeném koni*, 2004, polychromované dřevo, délka 200 cm.
71 *Věčná touha*, 2003, dub, výška 300 cm. Vranov u Brna.
72 *Dva na koni*, 1997, topol, délka 300 cm.
73 *Láska nebeská*, 1997, topol, šířka 300 cm.
74 *Láska je vzlétat … I*, 1997, topol, délka 300 cm.
75 *Láska je vzlétat … II*, 1999, červená vrba, délka 300 cm.
76 *Léda s labutí*, 1998, vrba (Léda), topol (labuť), délka 210 cm.
77 *Perla*, 1999, polychromovaný topol, délka 200 cm.
78 *Dva na koni*, 1999, topol, délka 188 cm, šířka 168 cm.
79 *Milování na slonu*, 2000, jilm (slon), červená vrba (dvojice v nosítkách na hřbetě slona), výška 49 cm, šířka 63 cm.
80 *Namlouvání*, 2000, topol, výška 400 cm.
81 *Obletování*, 2000, topol, výška 210 cm.
82 *Hra o jablko*, 2000, topol, výška 250 cm.
83 *Múza s Pegasem*, 2002, polychromovaný topol, výška 100 cm.
84 *Sova erotoman*, 2003, mořený topol, výška 20 cm.
85 *Adamovo jablko*, 2004, polychromovaný topol, výška 15 cm.
86 *Kruh prstenu pro Jaroslava Malinu*, 2004, polychromovaná lípa, výška 21 cm.
87 *Kruh prstenu*, 2004, mořený topol, průměr 99 cm, výška (s podstavcem) 158 cm. Trojrozměrný emblém projektu *Kruh prstenu.*
88 *Malinův pohár*, 2005, polychromovaný topol, výška 32 cm.
89 *Lev – Strážce pokladu*, 1991, polychromované dřevo, výška 120 cm.
90 *Dámská společnost*, 1991, dřevo, kůže, 120x50 cm. Spoluautorka Alena Kojdlová.
91 *Sova*, 1995, mořený topol, výška 26 cm.
92 *Sova-šibal*, 1999, mořený topol, výška 26 cm.
93 *Sova-noční fantom*, 2005, dřevo, šířka 86 cm.
94 *Vlnění*, 2003, polychromovaný modřín, výška 600 cm. Gymnázium Bystřice nad Pernštejnem.
95 *Krajina I*, 2003–2004, mořený topol, výška 224 cm, šířka 100 cm.
96 *Krajina II*, 2003–2004, mořený topol, výška 220 cm.
97 *Erotická krajina*, 2003–2004, mořený topol, výška 170 cm, šířka 78 cm.
98 *Drsná krajina*, 2003–2004, mořený topol, výška 187 cm.
99 *Krajina motýl*, 2003–2004, mořený topol, výška 145 cm, šířka 130 cm.
100 *Krajina plachetnice*, 2004, mořený topol, výška 215 cm.
101 *Podzim na Vysočině*, 2004, polychromovaný topol, výška 100 cm.
102 *Vysočina*, 2004, mořený topol, výška 125 cm.
103 *Vzdušná krajina*, 2005, topol, výška 61 cm.
104 *Vykukové*, 1997, topol, 25 cm.
105 Zdeněk Macháček s mladším bratrem Radomírem a maminkou Emilií Macháčkovou (velikonoce 1934).
106 Reprezentanti Jihomoravského kraje v běhu na lyžích na „Tatranském poháru" ve Vysokých Tatrách na Slovensku: Zbyněk Junek, Zdeněk Macháček, Karel Hlaváč, Vítězslav Novotný (1950).
107 Skupina 4 v ateliéru v Brně-Vinařská: Alena Konečná, Karel Zedníček, Jaroslava Brzobohatá, Zdeněk Macháček, Pavel Navrátil (1958).
108 Vernisáž výstavy *Konfrontace brněnských tvůrčích skupin*, Dům umění města Brna (1963).
109 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galeria de la Luna, Perugia, Itálie. Marta Navrátilová a Pavel Navrátil (1965).
110 Zdeněk Macháček při práci na plastice *Ptáci* (1965).
111 Zdeněk Macháček při práci v ateliéru v Brně-Komárově (1966).
112 Zdeněk Macháček při práci na plastice *Příroda a člověk* s prototypem české motorové pily „Bobr" vážící 20 kilogramů (1968).
113 Záběr z filmu Jana Berana *Sochař Zdeněk Macháček* (Křižovice 1973).
114 Zdeněk Macháček při práci (1974).
115 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galerie Jaroslava Krále Domu umění města Brna (1974).
116 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galerie Jaroslava Krále Domu umění města Brna. Pavel Navrátil, pracovnice Domu umění města Brna, Zdeněk Macháček (1974).

Machacek.indd 204 19.8.2005 13:21:42

117 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka a Pavla Navrátila, Galerie Jaroslava Krále Domu umění města Brna. Oldřich Mikulášek a Zdeněk Macháček (1974).
118 Zdeněk Macháček ve venkovním ateliéru v Křížovicích (1978).
119 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka, Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov. Karel Pavlík, Ludvík Kundera, Zdeněk Macháček (1988).
120 Vernisáž výstavy Zdeňka Macháčka, Výstavní síň Pod Klucaninou, Tišnov. Sylva Lacinová, Věra Mikulášková, Zdeněk Macháček (1988).
121 Vernisáž výstavy v rámci projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*, Rektorát Masarykovy univerzity v Brně. Zdena Höhmová, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková (1998).
122 Výstava v rámci projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy*, IBC – obchodní centrum, Brno-Příkop. Prostoru dominují plastiky Zdeňka Macháčka (1999).
123 Mezinárodní sochařské sympozium „Dřevěná plastika“ ve Žďáru nad Sázavou, II. ročník (1993). Stanislava Macháčková přinesla malé občerstvení. Zleva: Peter Linnet (Velká Británie), Kent Andersson (Švédsko), Miloš Vlček (Česká republika), Zdeněk Macháček, Zdeněk Macháček mladší, Stanislava Macháčková.
124 Mezinárodní sochařské sympozium „Dřevěná plastika“ ve Žďáru nad Sázavou, II. ročník (1993). Zdeněk Macháček při práci na plastice *Ryby*.
125 Mezinárodní sochařské sympozium „Dřevěná plastika“ ve Žďáru nad Sázavou, II. ročník (1993). Plastika Zdeňka Macháčka *Ryby*.
126 Zahájení výstavy Zdeňka Macháčka a Milana Michny v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Zdeněk Macháček, Milan Michna, Jaroslav Malina, Jan Slovák (2000).
127 Výstava Zdeňka Macháčka v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně; prostoru dominující plastika *Vlasatice* (2000).
128 Vernisáž výstavy *Mezi námi skupinami*, Dům umění města Brna. Karel Veleba, Petr Spielmann, Zdeněk Macháček (2004).
129 Plastiky Zdeňka Macháčka na výstavě *Mezi námi skupinami*, Dům umění města Brna (2004).
130 Galerie z ruky v Křížovicích.
131 Výstava Zdeňka Macháčkav Galerii z ruky, Křížovice. Jitka Molavcová a Zdeněk Macháček (2000).
132 Zdeněk Macháček se svými milými leonbergry (2002).
133 Vernisáž výstavy Milana Magniho v Galerii z ruky v Křížovicích: František Derfler, Růžena Magniová, Jana Zabloudilová, Zdeněk Macháček, Zdena Höhmová (2003).
134 Zdeněk Macháček v ateliéru v Křížovicích (2003).
135 Zdeněk Macháček s chotí Stanislavou Macháčkovou v amfiteátru Galerie z ruky v Křížovicích (2003).

Machacek.indd 205 19.8.2005 13:21:43

ZDENĚK MACHÁČEK

Summary

The twenty-first volume of the Edition Personalities (Edice Osobnosti) founded by the Universitas Masarykiana Foundation in Brno is devoted to the Czech sculptor Zdeněk Macháček. It was published by the Academic Publishing House CERM (Akademické nakladatelství CERM) and by the Publishing House NAUMA supported by the above-mentioned foundation, by the Society for the Support of University Activities in Brno and Prague, by the ALTA, joint-stock company (Brno), INAudit, Ltd. (Prague), Kalců, citizen-action public (Brno), by the MiTTaG, Ltd., ground and industrial constructions (Brno) and NovaTech CZ, Ltd. (Brno).

Zdeněk Macháček was born on 16 August 1925 in Brno. After finishing grammar school he studied zoology and anthropology at the Faculty of Science of Masaryk University in Brno in 1945–1947. After three years of study he was forced to leave university for "staffing (ideological or class) reasons" (his family owned a graphic enterprise) and for the same reason he was not admitted at the College of Arts and Crafts in Prague. In 1952 he finished the School of Arts and Crafts in Brno. After finishing his study he was employed for a short time, since 1961 he has been living as a freelance artist. At first he worked in Brno, later in 1971 he left Brno for Křížovice near Doubravník where he has been living and working up to the present day. In 1958 he became one of the founding members of the artistic group Parabole, he has been a member of the Brno creative Association Q and the Horácko (hillous region in western Moravia) Club of Artists. He co-founded the international sculptors' symposium The Wooden Sculpture in Žďár nad Sázavou and became its main organiser.

In the mid-1950s Zdeněk Macháček entered the Czech art – at first, of course, a narrow circle of the artistic activity in Brno – as a sculptor whose fate was, above all, wood. In the artifacts going back to the end of the 1950s and to the beginning of the 1960s the central position was occupied by the series of intimate antique finish wood--carvings with animal themes. Among the most characteristic ones there is a repeating bull motif whose constricted, rounded form contains an element of hidden force and dynamics. The simplified form omits descriptive details and in spite of rather smaller dimensions it reveals the sense for monumentality. This is, however, the creation of indisputable artistic value which becomes apparent even more if it can be compared with larger part of the ordinary Czech artistic production of the 1950s. It contains, above all, some principles or indications of the features which characterise the sculptor's work in various periods.

At the beginning of the 1960s there is a significant turn: the series of animal sculptures, more or less of small dimensions, is substituted by the cycle of female figures – *Venuses* – and the change of theme brings the modification of the sculptor's expression which goes far beyond the outer identity with the objective reality. In the new formation of the figure and in women's torsos the author's lively sense of form and capacity is still being intensified and later realised again in returns to this eternal subject. He gradually developed an autonomous form only remotely reminding of a figure: stylised, fully plastic figures form a certain shell round an inner kernel or a slim trunk with bosom surrounded by a case with a hollowed inner space. This principle of the selection of the form and of the formation of a case round an empty space belong – in various periods and in different forms – to the most significant features of Macháček's artistic style. That is the beginning of the first artifacts for public areas which will become a very important part of Macháček's work. In the 1960s there are, above all, *Sculptures of Animals* (1961, Pavillon Anthropos of the Moravian Land Museum in Brno-Pisárky), *Birds* (1966, Brno Fair Grounds in Brno-Pisárky), *Nature and Man* (1968, Institute for Further Education of the Secondary School Health Care Workers in Brno-Pisárky [now The National Centre for Health Care and Non-Health Service Disciplines]) and others.

In the course of the 1960s the series of Venuses was substituted or rather parallelly accompanied by a series of

Machacek.indd 206 19.8.2005 13:21:43

different artifacts called *Worlds of Silence*. Its rise was due to the discovery which the author is very grateful to, i. e. the specific environment under the water surface he intimately knew being a diver. The worlds of silence represent a new quality in the artist's creation.

The principle modification is not only the shift from the figure subject towards the new motifs formed in an abstract way and drawn from nature, but the new sculptor's approaches. The matter becomes an outer case round a hollowed kernel. Bizarre, slender, elongated forms are contrastive towards the globular, gyroidally curled ones. The outer case may also be a closed little cage through the holes of which we can penetrate into the interior where another plastic form is hidden. The impression of the fragile shells arises, partly evoked by most reduced capacity of a wooden casing which hides and at the same time reveals the inner space of the sculpture. The outer outline of single forms is smoothly continuous as if smoothen by the sea. In The Worlds of Silence Macháček's work of the first half of the 1960s culminates. His relation to nature found a very personal expression here and his sense of woodcarving reached here its virtuosity, though he has not left the characteristic features of the material. Even after The Worlds of Silence Zdeněk Macháček continues to be attracted by the world of nature. Unlike their fragile, aesthetically elaborated and dematerialised abstraction the new motifs have a tersely cut, material capacity. The persuasive expression of the artist's relation to the thematic sphere he was closely interested in was a triplex group *Nature and Man* (1968) installed in Brno-Pisárky (the area of the Institute for Further Education of the Secondary School Health Care Workers in Brno-Pisárky [now The National Centre for Health Care and Non-Health Service Disciplines]). The two column objects reminding of totems have a richly structured surface. The contrast is represented by a low, globular sculpture hollowed inside manifesting a heart with stylised arteries. This first Macháček's outdoor work made of wood is exceptional both by its non-descriptive communication of a given idea and by its impressive choice of the material composition – high verticals and a low globular form the artistic effect of which the sculptor verified in his Worlds of Silence. Both the stately columns are in fact the beginning of a long series of trunks of forest trees formed in a sculpture way which represent one of the most significant stages of the author's artistic development.

In 1964–1969 he made his study trips to Italy every year. The profound experiences of the Italian landscape and its historic cities led to the cycle of specific objects *Italian Cities* consisting of the firm kernel surrounded by compound crystals of cubic forms. Without any indication of personification or symbols there is the sculpture expression of the artist's perception of the character of the cities, their disposition and location in the landscape. For the expression of these impressions, feelings and understanding the author developed his own form-setting morphology which is common for the whole cycle of Italian cities, but at the same time reflects the differences of various localities. In principle, they are big, irregularly worked out blocs contrasting with the minor forms. The artistic idea developed in the cycle of Italian cities was also applied in a new shape in his new creative and life stage the scene of which was quite a little village Křížovice.

In 1971 he moved to Křížovice near Doubravník where he has been living up to now. This year represents a turning point in the artist's life and work. The location of Křížovice in the hillous countryside at the foothills of the Czech-Moravian Highlands far from main roads is both a new impulse and the confirmation of his preceding artistic starting points. The nature which surrounds him becomes a permanent part of his life and work. Similarly as he formed his specific impression of the Italian cities in which he applied his sense of monumental disposition of matter, in the cycle *Křížovice* he becomes attached to the minor dimensions of village cottages set and pressed among the massifs of the neighbouring hills. The artifacts going back to 1973 still remind of the structural approaches of Italian cities, in 1974 and later, however, he more and more applied the motif of the landscape transposed in a sculpture way either into the vertically furrowed bloc or to a horizontally bent forms which like a cradle contain human dwellings. The deep, contour plastic wrinkling of these objects is most expressive in the sigmoidally bent elongated sculpture culminated by the motif of loneliness – a lonely dwelling well-known from his other works. The theme of loneliness is expressed in the form of a vertically elongated compact cube with a double shallow hollow or by a high pillar, slenderized upwards, bent, wrinkled, with a tiny pyramid of roofs on the top. In Křížovice he was gradually constructing his studio, the sculptor's amphitheatre, and participated in the activity of the Out of Hand Gallery which was founded in 1992 and led by the sculptor's wife Stanislava Macháčková. The gallery has been presenting the work of artists both from the whole Czech Republic and from abroad and became a significant part of the cultural life not only of this region.

Together with the intimate sculpture and with the work of fundamental importance since the mid-1970s he also created a series of witty wooden, most often animal sculptures for children's playgrounds: in Křížovice (1975–

Machacek.indd 207 19.8.2005 13:21:43

1976), Blansko (1976), Prague-Kunratice (1986) and in other places. Their form can be mostly defined by the little adapted shape of the wooden chopping block completed by pieces of slimmer trunks so that the intended animal shape became apparent. The natural forms have been preserved as much as possible, but its surface has been revived by decorative scratches and cuts and in some places by colour.

After the artifacts in which the dominant emphasis was linked with the disposition of landscape reflecting its geological and ground character, since the end of the 1970s he has been creating the works the character of which was determined by motion. That is the time when the cycles *The Steep Landscapes* and *The Exuberant Landscapes*, the sculptures of vertical, spiral-like form going upwards representing a parallel with winding paths leading to tops of steep hills appear. The bending and motion so clearly characterising the landscape series in which they are intensified to a dynamic finish, project – at least in indication – also in the figural subject. It contains the feature of a new conception based on the vertical wooden bloc and has a form of a slightly sigmoidally bent torso. Similar as his extraordinary grasp of the subject of Italian cities Macháček's approach is also very specific. At the same time, he does not cling the forms which proved themselves; that can be manifested in the transition from the originally static works of the cycle Křížovice to The Steep and Exuberant Landscapes negating many common concepts of the nature of the sculptor's work and of the formation of the subject as such. Also another sphere of motifs which is fundamental in Zdeněk Macháček's work is closely connected with the surrounding nature. No more landscape, but its part and, at the same time, its symbol and sign – the tree trunks rising to the sky – attracted his imagination. The stately, slim trunks of forest trees with the sound of wind which waved in Macháček's Windy Landscapes remind of mighty pipes the expression of which the sculptor perceived sensitively and formed them due to his visions. Into the trunks which after hollowing out lost its heavy weight, he placed openings in different positions; they completed the main, vertical opening of the column form. In the new form he repeated this principle of the material casing round the empty kernel which he successfully applied in fragile forms of the Worlds of Silence. Like in his preceding creative stages, Macháček's works form the thematic cycles the titles of which express the main subject and also reflect the poetical feature of the artist's perception. Not only the vision of huge natural pipes but also the association with the verticality of Gothic cathedral space led him in the process of constructing the objects called *The Forest Cathedrals*. Their height overcomes normal human measures many times and into their walls – peripheral wooden plate – besides the side openings as windows – the glass fillings – antique-glass panes – completing the image of cathedrals.

The motif of high forest tree giants is not the only author's theme. Its striking antipode are *Shells*. After many years there is again the counterpoint of verticals and globular forms indicated already in his earlier work and this time intensified in the two independent spheres each of which continues his older work in its own way. The shells may remind of the forms of former World of Silence though they are based on the full capacity corrupted only by a gaping split. A deeper sense which the author ascribes to these elegant forms and which he stresses also in the title *Our Shells* corresponds to the life feeling of the individual locked in his own self and imprisoned in his loneliness.

In Devastated Landscapes and in Tortured Trees these modification in his view of wood took place – earlier compact, firm matter – now half-disintegrated or bent and broken. And the new, fundamental change appeared: as if the material of wood lost its weight and gravitation. The central theme is human figure again, but in a new, gradually more dematerialised shape which does not prevent from flying any more (*The Flight over the Landscape*, 1992, *The Passage*, 1994, *The Vertigo of the Flight*, 1994, *The Blissful Flight*, 1997, *The Pegasus Cavorting with the Muse*, 1997, and others).

The ecstasy and poetry of the flight and desire in Macháček's work have their antipole in the works filled with poetry of another kind, in the creations evoking smile and similarly – to a certain extent – the folk conception. Since the 1990s he has been creating original wooden fountains – containers in the form and the decorating of which he applied his experience and ideas from the work on the series of vases for the Brno Fair Grounds or basket casings for strenghtened fortification in Jihlava. From its interior the round head of a peculiar gargoyle appears. The same kind are also *Sprucers* – closely related to gargoyles who instead from water peep from behind timbers. Around 1995 the author was attracted by the vision of a winged angel who he formed in a series of figures that float or just lightly touch the earth. Their tender and, at the same time, slightly caricatured face is characterised by fragile limbs, elongated trunk veiled in the gown and by the radially ruffed hair. The figural artifacts present the beings nearly dematerialised and non-physical, but not asexual. Besides the clear differentiating indications – hair and bosom in women's nudes, penises in men's nudes – they are also endowed with a distinct ability to express the erotic desire

Machacek.indd 208 19.8.2005 13:21:43

very close to that which can be felt from Vertigo of Flights, The passage over the Landscape or the Horse Ride and others. All the same, even their love games take place on the horseback. Similarly as with the couples on the horseback, the theme of lovers in the series *Oh, This Heavenly Love* filled with the excited movement, the figures get together in different tense positions. In their ectasies the lovers float in space no matter if the sculptural group is supported or hung. The attention Zdeněk Macháček pays to this thematic cluster was evoked in the mid-1990s by professor of Masaryk University in Brno Jaroslav Malina's appeal to his artistic participation in the project *The Circle of a Ring: The World History of Sexuality, Eroticism and Love from the Beginnings up to the Present Day in Real Life, Belle-Lettres, Visual Art and in the Works of Czech Painters and Sculptors Inspired by the Content of this Book*. The aim of this huge project is the creation of the books and exhibitions linked with the subject „Love in the Life and Literature of the World through the Heart and Hands of Czech Painters and Sculptors". In 1996–2004 Zdeněk Macháček created more than 20 sculptures for this project and a tridimensional emblem *A Circle of a Ring* and he seems not to abandon the theme even after his 80th birthday in 2005.

Macháček's tendency towards an escalated slim form is obvious in a different form from his sculptures *A Message from the Cosmos* (1990) and especially *The Growth* (1990) in the abstract form of which the inspiration by natural phenomena and forces revive again and comes back in various modifications in Macháček's work. They assume a specific form in the series of objects from the cycle *The Devastated Landscape* (1991). The separate parts of the cycle are represented by irregular pieces of wood selected for their expressive form and partly disintegrated and disrupted. Their devastation was supported by the author with the interference of sulphuric acid; this led to an expressive memento, similarly as in *The Half-Life* (1991). In a different way the author expressed this idea in the sculptures *A Tortured Tree* (1992) evoking the vision of the cross and *Tortured Trees* (1992) – the composition of naked slim trunk torsos without bark with sticking out stumps.

In the cycles The Devastated Landscapes and Tortured Trees the change in his view of wood took place: originally compact, firm matter – now half-disintegrated or distorted and broken. And then another change followed as if the matter of wood found itself without weight and gravitation. The central subject is a human figure again, but in a new, gradually more and more dematerialised form which in no way prevents from flying. At the beginning of the 1990s Macháček's fliers are carried by fragile and often they do not touch the earth with their feet and are charged with motion. The figures completely unbound from their bearer – the landscape – are adapted to flying; they do not even sit on the horseback. They fly through the air only slightly fastened, the horizontal of their trunks and limbs is only slightly bent and their heads move upwards. Sometimes a group of figures forms a sculptural group going from the earth upwards.

Recently, the sculptor's imagination was subjugated by landscape again. After more than 20 years he finds a new expression for the motif which penetrates not only into his art, but also into his life and strongly influences it. Right after the period which was characterised by the fragile floating figures embodying unfulfilled human desires he turns to material, firmly palpable objects of one of his most intrinsic subject – landscape. The landscapes of 2003 and newer ones are unlike tridimensional Steep or Windy Landscapes of 1980 rather flatter. They are based on the shape of a rather not too thick wooden plate the formation of which only slightly indicates its plasticity in the form of shallow bulges. Macháček's artistic work of recent years could anticipate further development of the theme of landscape and eroticism which – as it seems – did not cease to attract the author. It can, however, flow into very different spheres which are only remotely similar. It could also mean setting out on quite a new journey, as it used to be several times in the past in the work of Zdeněk Macháček …

Zdeněk Macháček organised more than 30 individual exhibitions and participated in about 60 group exhibitions in this country and abroad: Biel (Switzerland), Blansko, Boskovice, Brno, Bystřice nad Pernštejnem, Hörle (Sweden), Křížovice, Peruggia (Italy), Prague, Sharjah (United Arab Emirates), Vienna (Austria), Žďár nad Sázavou etc.

Zdeněk Macháček's work is present in galleries and museums in this country and abroad and his sculptures stand in many places of the Czech Republic, in Slovakia, and in Sweden and are part of tens of architectonic interiors.

The book *Zdeněk Macháček* written by the most significant art historians, writers, artists and lecturers and completed by a biographical outline and bibliographical data up to the end of 2004 represents a complex view of the existing artistic and life career of this very significant personality of modern Czech visual art. The illustration section contains 135 colour and black-and-white reproductions of sculptor´s artifacts and documentary photographs from the artist's life.

Machacek.indd 209 19.8.2005 13:23:11

Illustrations

1 *A Flying Erotic Object* , 2004, dipped poplar, height 62 centimetres.
2 *A Spiral of Integration*, 1999, larch, poplar, height 750 centimetres. Brno-Kociánka.
3 *The Bull*, 1957, dipped linden, length 30 centimetres.
4 *The Force*, 1958, dipped linden, length 60 centimetres.
5 *The Capricorn*, 1957, dipped linden, height 10 centimetres.
6 *The Charcoal Burner*, 1957, dipped linden, height 14 centimetres.
7 *A Woman with a Broom*, 1957, dipped linden, height 61 centimetres.
8 *The Owl*, 1963, wood, height 35 centimetres.
9 *The Sitting Nude*, 1963, dipped linden, height 140 centimetres.
10 *The Evening II*, 1933, dipped linden, length 105 centimetres.
11 *The Blue Venus*, 1963, dipped oak, height 145 centimetres.
12 *The Blue Torso*, 1962, dipped linden, height 90 centimetres.
13 *Venus*, 1961, cherry tree, height 100 centimetres.
14 *Siren*, 1964, dipped linden, height 65 centimetres.
15 *A Figure*, 1967, dipped chestnut tree, height 85 centimetres.
16 *The Worlds of Silence*, 1963, dipped linden, height 20–50 centimetres.
17 *The World of Silence*, 1962, dipped linden, height 40 centimetres.
18 *The World of Silence*, 1962, ash tree, height 67 centimetres.
19 *The World of Silence*, 1962, elm tree, height 80 centimetres.
20 *A Climbing Frame*, 1965, concrete, height 150 centimetres. The neighbourhood Brno-Juliánov.
21 *The Black Flower*, 1967, walnut tree, height 45 centimetres.
22 *A Mystagogue*, 1967–1968, mahogany, height 80 centimetres.
23 *Nature and Man*, 1968, elm tree, height 1200 centimetres. The area of the Institute for further Education of the Secondary School Health Care Workers in Brno-Pisárky.
24 *The Heart*, part of the sculpture *Nature and Man*, 1969, elm tree, height 180 centimetres.
25 *Birds*, 1964, concrete, steel, height 700 centimetres. The relief on the wall of the Club of Exhibitors in the area of the Brno Fair Grounds.
26 *Penetrations*, 1968, mahogany, height 79 centimetres.
27 *The Dam*, 1969, elm tree, height 150 centimetres. In front of the Ingstav building, Brno.
28 *Florence*, 1970, elm tree, height 130 centimetres.
29 *Peruggia*, 1971, elm tree, height 51 centimetres.
30 *Křižovice*, 1973, elm tree, height 50 centimetres.
31 *Křižovice*, 1974, mahogany, height 50 centimetres.
32 *A Village on the Horizon*, 1974, linden, height 66 centimetres.
33 *For the Victims of the Fight against Fascism*, 1975, elm tree, height 500 centimetres, Doubravník.
34 *The Steep Landscape*, 1977, linden, height 150 centimetres.
35 *The Exuberant Landscape III*, 1980, dipped poplar, height 170 centimetres.
36 *The Windy Landscape*, 1980, dipped poplar, height 170 centimetres.
37 *The Windy Landscape*, 1977, dipped poplar, height 150 centimetres.
38 *The Windy Landscape*, 1979-1980, dipped poplar, height 172 centimetres.
39 *Venus – Torso II*, 1979, dipped elm tree, height 98 centimetres.
40 *The Yellow Torso*, 1983, linden, height 96 centimetres.
41 *A Landscape*, 1985, bronze, width 40 centimetres.
42 *Big Pipes*, 1985, spruce, height 300 centimetres.
43 *The Forest Monarchs*, 1990, polychromatic spruce, antique-glass pane, height 900 centimetres.
44 *The Forest Cathedrals*, 1987, spruce, antique-glass pane, height 600 centimetres.
45 *A Shell*, from the cycle *Shells in Us and We in Shells*, 1987, dipped poplar, height 60 centimetres.
46 *Spring (Pomona)*, 1988, dipped poplar, height 54 centimetres.
47 *A Challenge*, 1988, dipped poplar, height 56 centimetres.
48 *A Woman (A Torso)*, 1985, dipped linden, height 120 centimetres.
49 *A Torso*, 1989, linden, height 98 centimetres.
50 *A Lying Torso*, 1989, dipped linden, length 125 centimetres.
51 *The Children's Playground in Křižovice*, 1973.
52 *The Children's Playground in Křižovice*, 1973, detail.
53 *The Children's Playground in Křižovice*, 1973, detail.
54 *The Children's Playground in Křižovice*, 1973, detail.
55 *A Coin*, 1977, Iranian nut, detail. A bank in Žďár nad Sázavou.
56 *A Flower*, 1978, elm tree, height 500 centimetres. Near the pavillon on the Brno Fair Grounds.
57 *A Fountain*, 1979, elm tree, not preserved. Originally in front of the tower block on the Brno Fair Grounds.

Machacek.indd 210 19.8.2005 13:23:11

58 *The Streams*, 1978, elm tree, height 500 cm, detail. The water purifier in Kroměříž.
59 *Aesculapius*, 1980, elm tree, height 500 centimetres. Near the Research Institute of Health Technology, Brno-Bohunice (now the institutes of the Faculties of Science and Medicine of Masaryk University in Brno). Co-author Pavel Navrátil.
60 *The Tree of Life* (slice), 1980, polychromatic pine, length 1100 centimetres. A relief in the entrance hall of the Research Institute of Health Technology, Brno-Bohunice (now the institutes of the Faculties of Science and Medicine of Masaryk University in Brno). Co-author Pavel Navrátil.
61 *Ears*, 1989, spruce, height 300 centimetres. A Bank in Olomouc.
62 *The Forest Cathedrals*, 1989, larch, antique glass pane, height 500 centimetres. Neighbourhood Brno-Bystrc.
63 *Half-Life*, 1995, elm tree, height 56 centimetres.
64 *A Tortured Tree*, 1992, polychromatic linden, height 175 centimetres.
65 *A Passage*, 1992, polychromatic poplar, 67x63x55 centimetres.
66 *Vertigo of the Flight*, 1995, larch, poplar, height 250 centimetres, length 550 centimetres.
67 *An Eternal Desire*, 1997, poplar, height 450 centimetres.
68 *Over the Landscape*, 1995, larch, poplar, height 300 centimetres.
69 *The Taming of Pegasus*, 2002, poplar, height 350 centimetres.
70 *A Muse on the Red Horse*, 2004, polychromatic wood, length 200 centimetres.
71 *Eternal Desire*, 2003, oak, height 300 centimetres. Vranov u Brna.
72 *Two on the Horseback*, 1997, poplar, length 300 centimetres.
73 *The Heavenly Love*, 1997, poplar, width 300 centimetres.
74 *Love is to Float … I*, 1997, poplar, length 300 centimetres.
75 *Love is to Float … II*, 1999, red willow, length 300 centimetres.
76 *Leda with a Swan*, 1998, willow (Leda), poplar (swan), length 210 centimetres.
77 *A Pearl*, 1999, polychromatic poplar, length 200 centimetres.
78 *Two on the Horseback*, 1999, poplar, length 188 centimetres, width 168 centimetres.
79 *Making Love on the Elephant*, 2000, elm tree (elephant), red willow (a couple in a sedan on the elephant's back), height 49 centimetres, width 63 centimetres.
80 *Courtship*, 2000, poplar, height 400 centimetres.
81 *Wooing*, 2000, poplar, height 210 centimetres.
82 *Playing for an Apple*, 2000, poplar, height 250 centimetres.
83 *A Muse with Pegasus*, 2002, polychromatic poplar, height 100 centimetres.
84 *The Owl-Erotomaniac*, 2003, dipped poplar, height 20 centimetres.
85 *Adam's Apple*, 2004, polychromatic poplar, height 15 centimetres.
86 *A Cycle of a Ring for Jaroslav Malina*, 2004, polychromatic linden, height 21 centimetres.
87 *A Cycle of a Ring*, 2004, dipped poplar, perimeter 99 centimetres, height (with the pedestal) 158 centimetres. Tridimensional emblem of the project A Cycle of a Ring.
88 *Malina´s Cup (Raspberry´s Cup)*, 2005, polychromatic poplar, height 32 centimetres.
89 *Lion – Treasure Guardian*, 1991, polychromatic wood, height 120 centimetres.
90 *Ladies' Company*, 1991, wood, skin, 120x50 centimetres. Co-authoress Alena Kojdlová.
91 *An Owl*, 1995, dipped poplar, height 26 centimetres.
92 *The Owl-Joker*, 1999, dipped poplar, height 26 centimetres.
93 *The Owl-Night Phantom*, dipped poplar, 2005, width 86 centimetres.
94 *Undulation*, 2003, polychromatic larch, height 600 centimetres. Grammar School Bystřice nad Pernštejnem.
95 *Landscape I*, 2003–2004, dipped poplar, height 224 centimetres, width 100 centimetres.
96 *Landscape II*, 2003–2004, dipped poplar, height 220 centimetres.
97 *Erotic Landscape*, 2003–2004, dipped poplar, height 170 centimetres, width 78 centimetres.
98 *The Rough Landscape*, 2003–2004, dipped poplar, height 187 centimetres.
99 *The Butterfly Landscape*, 2003–2004, dipped poplar, height 145 centimetres, width 130 centimetres.
100 *The Sailing Boat Landscape*, 2004, dipped poplar, height 215 centimetres.
101 *Autumn in the Czech-Moravian Highlands*, 2004, polychromatic poplar, height 100 centimetres.
102 *The Czech-Moravian Highlands*, 2004, dipped poplar, height 125 centimetres.
103 *The Air Landscape*, 2005, poplar, height 61 centimetres.
104 *Sprucers*, 1997, poplar, 25 centimetres.
105 Zdeněk Macháček with his younger brother Radomír and his mother Emilie Macháčková (Easter 1934).
106 The representatives of the South-Moravian Region in the cross-country skiing in the Tatra Cup in the High Tatras in Slovakia: Zbyněk Junek, Zdeněk Macháček, Karel Hlaváč, Vítězslav Novotný (1950).
107 The Group 4 in the studio in Brno-Vinařská: Alena Konečná, Karel Zedníček, Jaroslava Brzobohatá, Zdeněk Macháček, Pavel Navrátil (1958).
108 The opening ceremony of the exhibition *The Confrontation of the Brno Creative Groups*, The House of Art of the City of Brno (1963).
109 The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Galeria de la Luna, Peruggia, Italy. Marta Navrátilová and Pavel Navrátil (1965).
110 Zdeněk Macháček working on the sculpture Birds (1965).
111 Zdeněk Macháček working in the studio in Brno-Komárov (1966).

Machacek.indd 211 19.8.2005 13:23:12

112 Zdeněk Macháček working on the sculpture *Nature and Man* with the prototype of the Czech motor saw „Beaver“ (1968).
113 A Shot from Jan Beran's film *The Sculptor Zdeněk Macháček* (Křižovice 1973).
114 Zdeněk Macháček at work (1974).
115 The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Jaroslav Král Gallery of the House of Art of the City of Brno (1974).
116 The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Jaroslav Král Gallery of the House of Art of the City of Brno. Pavel Navrátil, an employee of the House of Art of the City of Brno, Zdeněk Macháček (1974).
117 The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček and Pavel Navrátil, Jaroslav Král Gallery of the House of Art of the City of Brno. Oldřich Mikulášek and Zdeněk Macháček (1974).
118 Zdeněk Macháček in his country studio in Křížovice (1978).
119 The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček, The Exhibition Hall Pod Klucaninou, Tišnov. Karel Pavlík, Ludvík Kundera, Zdeněk Macháček (1988).
120 The opening ceremony of the exhibition of Zdeněk Macháček, The Exhibition Hall Pod Klucaninou, Tišnov. Sylva Lacinová, Věra Mikulášková, Zdeněk Macháček (1988).
121 The opening ceremony of the exhibition in the framework of the project *The Circle of a Ring: The World History of Sexuality, Eroticism and Love from the Beginnings up to the Present Day in Real Life, Belle-Lettres, Visual Art and in the Works of Czech Painters and Sculptors Inspired by the Content of this Book*, Rectorate of Masaryk University in Brno. Zdena Höhmová, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková (1998).
122 The Exhibition in the Framework of the Project *The Circle of a Ring: The World History of Sexuality, Eroticism and Love from the Beginnings up to the Present Day in Real Life, Belle-Lettres, Visual Art and in the Works of Czech Painters and Sculptors Inspired by the Content of this Book*, IBC – Business Center, Brno-Příkop. The space is dominated by the sculptures by Zdeněk Macháček (1999).
123 The international sculptors's symposium „The Wooden Sculpture“ in Žďár nad Sázavou, 2 year (1993). Stanislava Macháčková brought a small refreshment. Left: Peter Linnet (Great Britain), Kent Andersson (Sweden), Miloš Vlček (Czech Republic), Zdeněk Macháček, Zdeněk Macháček, jr., Stanislava Macháčková.
124 The international sculptors's symposium „The Wooden Sculpture“ in Žďár nad Sázavou, 2 year (1993). Zdeněk Macháček working on the sculpture *Fish*.
125 The international sculptors's symposium „The Wooden Sculpture“ in Žďár nad Sázavou, 2 year (1993). Zdeněk Macháček's sculpture *Fish*.
126 The opening of the exhibition of Zdeněk Macháček and Milan Michna in the Botanical Gardens of the Faculty of Science of Masaryk University in Brno. Zdeněk Macháček, Milan Michna, Jaroslav Malina, Jan Slovák (2000).
127 Zdeněk Macháček's exhibition in the Botanical Gardens of the Faculty of Science of Masaryk University in Brno; the space is dominated by the sculpture *A Comet* (2000).
128 The opening ceremony of the exhibition Among Us – Groups, The House of Art of the City of Brno. Karel Veleba, Petr Spielmann, Zdeněk Macháček (2004).
129 Zdeněk Macháček's sculptures at the exhibition Among Us – Groups, The House of Art of the City of Brno (2004).
130 The Out of Hand Gallery in Křížovice.
131 Zdeněk Macháček's exhibition in the Out of Hand Gallery, Křížovice. Jitka Molavcová and Zdeněk Macháček (2000).
132 Zdeněk Macháček with his dear leonbergers (2002).
133 The opening ceremony of the exhibition of Milan Magni in the Out of Hand Gallery in Křížovice: František Derfler, Růžena Magniová, Jana Zabloudilová, Zdeněk Macháček, Zdena Höhmová (2003).
134 Zdeněk Macháček in the studio in Křížovice (2003).
135 Zdeněk Macháček with his wife Stanislava Macháčková in the amphitheatre of the Out of Hand Gallery in Křížovice (2003).

Machacek.indd 212 19.8.2005 13:23:12

ZDENĚK MACHÁČEK

Zusammenfassung

Der vorliegende einundzwanzigste Band der Reihe „Edition Persönlichkeiten“, die von der Stiftung Universitas Masarykiana in Brünn gegründet wurde, ist dem tschechischen Bildhauer Zdeněk Macháček gewidmet. Mit Unterstützung dieser Stiftung, der Gesellschaft zur Förderung der Universitätsaktivitäten in Brünn und Prag, der Aktiengesellschaft ALTA a. s. (Brünn), der Gesellschaft mit beschränkter Haftung InAudit s. r. o. (Prag), der Offenen Handelsgesellschaft Kalců, v. o. s. (Brünn), der Baufirma MiTTaG spol. s r. o. (GmbH), Tief- und Hochbau (Brünn) und der Gesellschaft mit beschränkter Haftung NovaTech CZ, s. r. o. (Brünn) wurde er von denVerlagen Akademické nakladatelství CERM und Nakladatelství a vydavatelství NAUMA herausgegeben. Zdeněk Macháček wurde am 16. August 1925 in Brünn geboren. Nach Abschluss des Realgymnasiums studierte er Zoologie und Anthropologie an der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Masaryk-Universität in Brünn. Nach drei Jahren musste er „aus Kadergründen“ diese Schule verlassen (seine Familie war im Besitz eines graphischen Betriebes); aus demselben Grund wurde er an der Hochschule für Kunstgewerbe in Prag nicht angenommen. 1952 absolvierte er die Höhere Schule für Kunstbewerbe in Brünn. Nach seinem Studienabschluss war er kurzzeitig angestellt, seit 1961 ist er freischaffend. Zunächst wirkte Macháček in Brünn, später (1971) zog er nach Křížovice, wo er bis heute lebt und schöpferisch tätig ist. 1958 wurde er Gründungsmitglied der Gruppe Parabola (Parabel), jetzt ist er Mitglied der Künstlervereinigung Q in Brünn und des Klubs der Künstler von Horácko (Region in Westmähren). Er hat das Internationale Symposium Holzplastik in Žďár nad Sázavou mitbegründet, zu dessen Hauptveranstalter er wurde.

Seine Laufbahn in der tschechischen bildenden Kunst begann Mitte der fünfziger Jahre, anfangs jedoch im engen Kreis des Brünner Kulturgeschehens als Bildhauer, in seinem künstlerischen Schicksal vom Material Holz entscheidend bestimmt. Unter Macháčeks Arbeiten vom Ende der fünfziger und Anfang der sechziger Jahre steht an vorderster Stelle eine Serie von patinierten Klein-Holzschnitten mit Tiermotiven. Eines seiner Kennzeichen ist das immer wiederkehrende Stiermotiv, dessen fest geschlossene rundliche Form Elemente von Kraft und Dynamik in sich birgt. Die vereinfachte Form dieser Arbeiten verzichtet auf beschreibende Details und trotz kleiner Maße verrät sie Macháčeks Sinn für Monumentalität. Die erwähnten Werke sind zweifellos von großem künstlerischem Wert, der im Vergleich zum Großteil der in den fünfziger Jahren üblichen Produktionen der tschechischen bildenden Kunst besonders auffällt. Sie beinhalten etliche Prinzipien oder deren Andeutungen, durch die dann auch das reife bildhauerische Werk des Künstlers in verschiedenen Schaffensperioden geprägt ist.

Anfang der sechziger Jahre vollzog sich eine wichtige Wandlung in seinem Schaffen. Eine Reihe von überwiegend kleinen Tierplastiken wurde durch einen Zyklus von Venus-Figuren abgelöst, wobei sich auch seine künstlerische Ausdrucksweise veränderte: sie entfernte sich immer weiter von der auf äußerliche Merkmale gegründeten Wiedergabe der gesehenen Realität. In der neuen Darstellung von Frauenfiguren und weiblichen Torsos steigerte sich sein Sinn für Form und Umfang, um später in immer neuer Wiederkehr zu diesem ewigen Thema zur Geltung zu kommen. Nach und nach entwickelte er eine autonome Form, die nur entfernt an eine Figur erinnert: stilisierte, ganz plastische Figuren bilden eine Art Schale rund um den Kern darinnen – oder ein schlanker Schaft mit Brüsten ist mit einer von innen ausgehöhlten Hülle ummantelt. Dieses Prinzip, das die Materie abbaut und dadurch eine Hülle rund um leeren Raum entstehen lässt, gehört in verschiedenen Phasen und vielfältigen Gestalten des Werkes Macháčeks zu den charakteristischen Zügen seines künstlerischen Stils. In den sechziger Jahren entstanden auch erste Plastiken für öffentliche Räume, die zu einem gewichtigen Bestandteil seines Schaffens geworden sind. Dazu zählen insbesondere *Tierplastiken* (1961, Pavillon Anthropos des Mährischen Landesmuseums in Brno-Pisárky), *Vögel* (1966, Messegelände der Gesellschaft Messe Brünn in Brno-Pisárky), *Natur und Mensch* (1968,

Machacek.indd 213 19.8.2005 13:23:12

Gelände des Instituts für Weiterbildung für medizinisches Personal in Brno-Pisárky [jetzt Nationales Zentrum für Pflegewesen und nichtärztliche medizinische Bereiche]) u. a.

Im Verlauf der sechziger Jahre wurde die Venus-Serie von mehreren ganz unterschiedlichen Arbeiten unter dem Namen *Welten der Stille* parallel begleitet. Die Idee verdankt der Bildhauer einer Entdeckung der blauen Tiefe, einer besonderen Welt, mit der er sich als Taucher vertraut machte. Die Welten der Stille brachten eine neue Qualität ins Schaffen des Künstlers.

Die entscheidende Veränderung lag nicht nur im Übergang von figuralen Themen zu neuen, aus der Natur schöpfenden, abstrakt dargestellten Motiven, sondern sie kam wiederum auch in einer neuen bildhauerischen Technik zum Ausdruck. Seine Arbeitsmaterie wurde die Hülle, die einen ausgehöhlten Kern umschloss. Bizarre, schlanke, lange vertikale Gebilde stehen im Kontrast zu solchen von kugel- und wendelförmiger Gestalt. Die äußere Schale kann auch als Käfig wahrgenommen werden, durch deren Lücken man in das Innere hineinblicken kann, wo sich ein weiteres Gebilde verbirgt. Auf solche Weise wird der Eindruck von zerbrechlichen Schalen erweckt, wozu ein stellenweise auf ein Minimum verdünnter Holzmantel beiträgt, der den inneren Raum zwar umgibt, zum Teil aber auch enthüllt. Das Oberflächenprofil einzelner Formen ist glatt und kontinuierlich, wie von Meereswellen poliert. In den *Welten der Stille* gipfelte das Schaffen Macháčeks in der ersten Hälfte der sechziger Jahre. Seiner Beziehung zur Natur verlieh er eine individuelle Note, und in der Arbeit mit Holz erreichte er wahre Virtuosität, ohne auf charakteristische Eigenschaften des Materials verzichtet zu haben.

Nach den *Welten der Stille* wurde der Künstler auch weiterhin von der Natur angezogen. Im Gegenteil zur fragilen, ästhetisch verfeinerten und entmaterialisierten Abstraktion der *Welten der Stille* wurden neue Motive lapidar in die Holzmasse gehauen. Beredtes Zeugnis vom Vertrauensverhältnis des Künstlers zur Natur und von seinem intensiven Interesse für dazugehörige Themen ist die dreidimensionale Gruppe *Natur und Mensch* (1968), die in Brno-Pisárky (Gelände des Instituts für Weiterbildung für medizinisches Personal [jetzt Nationales Zentrum für Pflegewesen und nichtärztliche medizinische Bereiche]) aufgestellt wurde. Zwei hohe säulenartige Objekte, die an Totems erinnern, sind auf der ganzen Oberfläche reichlich strukturiert. Im Kontrast zu diesen Säulen steht eine niedrige, kugelförmige, innen ausgehöhlte Plastik, die das Herz mit stilisierten Arterien darstellt. Die erste aus Holz gefertigte Exterieur-Plastik Macháčeks ist außergewöhnlich; sowohl durch die nicht beschreibende Mitteilung ihrer Idee als auch durch eine effektvolle Kombination von hohen Vertikalen und einer kugelartigen Form, deren Wirkung er bereits bei den *Welten der Stille* ausprobierte. Beide hochstrebenden Säulen stehen eigentlich am Anfang einer langen Reihe von künstlerisch gestalteten Waldbaumstämmen die eine der bedeutendsten Schaffensetappen des Bildhauers gefüllt haben.

In den Jahren 1964–1969 unternahm Macháček alljährlich Studienreisen nach Italien. Unter dem starken Eindruck italienischer Landschaften sowie historischer Städte entstand der Zyklus *Italienische Städte*. In ihm entwickelten sich besondere Objekte, die durch einen festen, mit verwachsenen kubischen Formen umgebenen Kern gekennzeichnet sind. Ohne irgendwelche Personifizierung oder Symbole anzudeuten, konnte der Künstler sein Wahrnehmen einzelner Städte – ihre Anordnung, Einbettung in der Landschaft – mit rein bildhauerischen Mitteln zum Ausdruck bringen. Um seine Eindrücke, Gefühle und Erkenntnisse darzustellen, entwickelte der Bildhauer eine eigene, den Zyklus als Gesamtheit prägende Formenlehre, wobei er jedoch Verschiedenheiten der Lokalitäten widerzuspiegeln vermochte. Im Prinzip handelt es sich um große, unregelmäßig bearbeitete Stämme, die mit kleineren Gebilden kontrastieren. Die im Zyklus *Italienische Städte* entwickelte Idee konnte der Autor in einer anderen Gestalt zur Geltung bringen, und zwar in einer neuen Etappe seines Lebens und Schaffens, zu deren Schauplatz das kleine Dörfchen Křižovice geworden war.

1971 zog er an diesen Ort, wo er bis heute lebt. Dieses Jahr wurde zum Wendepunkt in seinem Leben und Werk. Die Lage des Dorfes im hügeligen Vorgebirgsland abseits der Hauptwege war für ihn ein neuer Arbeitsimpuls, zugleich aber die Bestätigung seiner älteren künstlerischen Ausgangspunkte. Die Natur, die sich hier rings um ihn herum befand, wurde auf Dauer zum Bestandteil seines Lebens. Kurz vor dem Umzug vermittelte er seine originelle Auffassung der italienischen Städte, in der der Sinn für monumentale Gliederung der Materie hervortrat – nach dem Umzug dann im Zyklus *Křižovice* richtete er sich auf die Miniaturausmaße der in den umliegenden Bergen eingebetteten und auch verklemmten Landhäuser aus. Die Arbeiten von 1973 erinnern noch an die kompositorische Vorgehensweise des Zyklus *Italienische Städte*, aber im Jahr 1974 und später setzte sich mehr und mehr eine andere Auffassung durch: das Landschaftsmotiv wurde entweder in einen vertikalen, senkrecht durchfurchten Block oder in ein horizontal gebogenes Gebilde übertragen, das die menschlichen Niederlassungen aufbewahrte wie in einer Wiege. Ein tiefes, plastisches Schichtengefältel dieser Objekte ist in der S-förmig gebogenen, in die

Machacek.indd 214 19.8.2005 13:23:12

Länge gezogenen, mit dem Motiv des Einödhauses gekrönten Plastik am markantesten. Das schon von anderen Werken Macháčeks bekannte Motiv des Einödhauses wird auch in Form eines vertikal verlängerten kompakten Kubus mit doppelter flacher Aushöhlung oder in Form eines hohen, sich aufwärts verjüngenden, gebogenen Pfeilers mit einer kleinen Dachpyramide auf dem Gipfel gestaltet.

In Křížovice baute Macháček Schritt für Schritt seinen Atelier und ein Bildhaueramphitheater aus. Er beteiligt sich nach wie vor an der Tätigkeit der Galerie Abseits, die 1992 seine Frau Stanislava Macháčková gegründet hat und bis jetzt leitet. Die Galerie präsentiert Werke der bildenden Künstler aus der Tschechischen Republik sowie aus dem Ausland und ist zum wichtigen Bestandteil des Kulturlebens nicht nur in dieser Region geworden.

Parallel mit der Kleinplastik und den Plastiken von grundlegender Bedeutung schuf der Bildhauer seit Mitte der siebziger Jahre auch Serien von witzigen hölzernen Plastiken, meist mit Tiermotiven, für Kinderspielplätze: in Křížovice (1975–1976), in Blansko (1976), in Praha-Kunratice (1986) und in anderen Orten. Die Form der Plastiken ist meist durch eine minimal angepasste Form eines Holzblocks gegeben, der mit schmaleren Stämmen so ergänzt wird, dass die gewünschte Tierform deutlich hervortritt. Die Naturformen wurden womöglich erhalten, wobei die Oberfläche mit dekorativen Ritzen, Schnitzarbeiten und stellenweise auch mit Farbe belebt wird.

Den Werken, die die feste Landschaftsstruktur akzentuieren und den geologischen sowie geländeeigenen Charakter widerspiegeln, folgten seit Ende der siebziger Jahre Arbeiten, deren Wesen durch Bewegung geprägt wird. In jener Zeit entstanden die Zyklen *Schroffe Landschaften* und *Flatternde Landschaften* – Plastiken in vertikalen, schraubenartigen, emporstrebenden Formen, bei denen sich eine Parallele zu schlängelnden Wegen anbietet, die zu Berggipfeln steil hinaufsteigen. Die für die Serie von Landschaften typischen Elemente wie Biegung und Bewegung, die zu einem dynamischen Ausklang gesteigert werden, spiegeln sich wenigstens andeutungsweise auch in figuralen Themen wider, wo ein vertikaler Holzblock als Grundstock und die Gestalt eines S-förmigen Torso die Züge einer neuen Auffassung sind. Ähnlich wie die ungewöhnliche Verarbeitung des Sujets *Italienische Städte* ist auch Macháčeks Umgang mit dem Thema Landschaft völlig eigenwillig. Dabei bleibt er nicht an alten bewährten Formen verhaftet, wie er im Übergang von ursprünglich statischen Arbeiten aus dem Zyklus *Křížovice* zu *Schroffen Landschaften* und *Flatternden Landschaften* beweist, mit dem er manche eingebürgerten Vorstellungen über Charakter des Kunstwerks oder Verarbeitung eines Themas als solche überwindet. Noch ein weiteres grundsätzliches Motivgebiet von Zdeněk Macháček hängt mit der Natur zusammen. Seine Phantasie konzentriert sich nicht mehr auf Landschaften, sondern auf Baumstämme: zum Himmel hinaufragend – Teil der Natur, Symbol, Zeichen zugleich. Hochragende schlanke Waldbäume im säuselnden Wind, der auch Macháčeks *Windlandschaften* flattern ließ, erinnern an mächtige Pfeifen. Das hat der Bildhauer sensibel wahrgenommen und dargestellt: Nachdem ein Baumstamm ausgehöhlt worden war und an Gewicht verloren hatte, machte er in verschiedenen Höhen Löcher darin, die die vertikale Öffnung der Säulenform ergänzten. In neuer Gestaltung wiederholte sich hier das Prinzip einer Hülle um leeren Raum herum, das der Bildhauer vorher in den zerbrechlichen Formen der *Welten der Stille* mit Erfolg benutzte. Ähnlich wie in den vorangehenden Schaffensperioden bilden Macháčeks Arbeiten auch jetzt thematische Zyklen, deren Titel das Hauptthema bezeichnen und auf poetisches Wahrnehmen hinweisen. Nicht nur die Vorstellung riesengroßer Naturpfeifen, sondern auch die Assoziation zur hochreckenden Vertikalität gotischer Kirchenräume beeinflusste dann den Künstler beim Meistern der Objekte, die er *Waldkathedralen* nannte. Ihre Höhe überragt mehrmals das menschliche Maß und in ihren Wänden, d. h. im Holzmantel, sind neben Seitenöffnungen auch Vitragen einkomponiert, die das Bild der Kathedralen vollenden.

Das Motiv der Waldgiganten ist nicht der einzige Themenkreis Macháčeks in den achtziger Jahren. Den Gegenpol zu Waldkathedralen stellen *Muscheln* dar. Nach mehreren Jahren kehrt der Kontrapunkt von Vertikalen und rundlichen Formen wieder, der bereits früher angedeutet wurde. Diesmal jedoch ist der Kontrast gesteigert und in zwei selbständigen Sphären behandelt, wobei jede auf ihre Weise, auf ältere Arbeiten zurückgreifen. Die Muscheln können an die einstigen Welten der Stille erinnern, obwohl sie im Rauminhalt ausgefüllt sind und der Gegenstand nur durch eine klaffende Spalte unterbrochen ist. Der tiefere Sinn, den der Autor den graziösen Muschelformen zumutet und den er auch durch die Bezeichnung *Unsere Muscheln* betont, entspricht dem häufigen Lebensgefühl einsamer Menschen, die in sich eingeschlossen und in ihrer Einsamkeit gefangen sind.

In den Zyklen *Verwüstete Landschaften* und *Zu Tode gequälte Bäume* hat sich Macháčeks Material Holz verändert: von außen betrachtet war es nicht mehr kompakt wie früher, kein fester Werkstoff, sondern ein halbzerfallener, zerbrochener, verbogener. Hinzu trat eine weitere, und zwar entscheidende Wandlung: als wäre die Holzmaterie erleichtert und die Gravitation aufgehoben. Zum zentralen Thema wurde wieder die Menschenfigur, nur diesmal in einer neuen, mehr entmaterialisierten Weise, die den Menschen nicht mehr am Fliegen hindert (*Flug über der*

Machacek.indd 215 19.8.2005 13:23:12

Landschaft, 1992, *Überflug*, 1994, *Taumel des Flugs*, 1994, *Glückseliger Flug*, 1997, *Ausgelassener Pegasus mit Muse*, 1997, u. a.).

Ekstase und Poesie des Flugs und der Sehnsucht finden bei Zdeněk Macháček ihren Gegenpol in Werken, die von einer andersartigen Poesie erfüllt sind – in Plastiken, die sich in mancher Hinsicht volkstümlicher Auffassung nähern und zum Lächeln bringen. Seit Anfang der neunziger Jahre gestaltete der Künstler originelle Holzbrunnen, Gefäße, bei deren Formgebung und Außendekor er Erfahrungen und Einfälle einsetzte, die er bei Arbeiten an Vasen für das Brünner Messegelände oder Behältern für den Zwinger in Jihlava gesammelt hat. Aus dem Inneren der Brunnen taucht der Rundkopf eines eigenartigen Wasserspeiers auf. Nahe Verwandte der Wasserspeier sind *Pfiffikusse*, die statt aus Wasser hinter Balken hervorspähen. Um 1995 wurde Zdeněk Macháček von der Vorstellung eines beflügelten Engels fasziniert, die er in einer Reihe von schwebenden oder nur leicht die Erde berührenden Figuren realisierte. Seine Engelwesen haben zerbrechliche Gliedmaßen, einen länglichen, in einem Gewand verhüllten Rumpf und strahlenförmig struppiges Haar. Die Figuralwerke stellen fast körperlose, entmaterialisierte Wesen dar, die allerdings nicht geschlechtslos sind. Außer deutlichen Unterscheidungsmerkmalen – Kopfhaar und Brüste bei Frauenakten, Geschlechtsteile bei Männerakten – vermitteln sie erotische Sehnsüchte, ebenso wie in den Werken *Taumel des Flugs, Überflug, Flug über der Landschaft, Pferderitte* und anderen. Liebende amüsieren sich übrigens öfter auf dem Pferderücken. Ähnlich wie bei Liebespaaren auf dem Pferderücken ist das Thema der Liebe in der Serie *Oh, die himmlische Liebe* durch aufgeregte Bewegung geprägt: Die Liebenden schmiegen sich aneinander in verschieden gespannten Positionen; in der Ekstase schweben sie im Raum, ob die Figurengruppe hängt oder an einer langen Stange gehalten ist. Die Aufmerksamkeit, die Zdeněk Macháček diesem Sujet widmet, wurde in der Mitte der neunziger Jahre zum großen Teil von der Aufforderung Jaroslav Malinas, Professor an der Masaryk-Universität, zur künstlerischen Teilnahme an einem Projekt genährt. Es handelt sich um das Vorhaben *Der Kreis des Fingerringes: Weltgeschichte der Sexualität, Erotik und Liebe von den Anfängen bis zur Gegenwart – dargestellt im realen Leben, in der Belletristik, der Bildenden Kunst und in Kunstwerken vom Inhalt des vorliegenden Buches inspirierter tschechischer Maler und Bildhauer*. Dieses umfangreiche Projekt befasst sich mit dem Thema „Liebe im Leben und in der Weltliteratur, in Darstellungen durch Hände und Herzen tschechischer Maler und Bildhauer" und hat zum Ziel, Publikationen herauszugeben und Ausstellungen zu veranstalten. In den Jahren 1996–2004 hat Zdeněk Macháček für das genannte Projekt mehr als zwanzig Plastiken und ein dreidimensionales Emblem *Der Kreis des Fingerringes* geschaffen. Er scheint dieses Thema auch nach seinem achtzigjährigen Jubiläum 2005 nicht zu verlassen.

Die Tendenz Macháčeks zu immer schlankeren Formen kam auch in den Plastiken *Botschaft aus dem All* (1990) und insbesondere *Wachstum* (1990) zum Ausdruck, in deren abstrakter Form sich die Inspiration von Naturkräften und Erscheinungen belebt. Diese Anregung kehrt im Macháčeks Werk in verschiedenen Variationen immer wieder. Eine besondere Form erhielt sie in der Serie *Verwüstete Landschaft* (1991). Für einzelne Objekte des Zyklus wurden augenfällige, ungleichförmige, teilweise verfallene und beschädigte Klötze ausgewählt. Die Verwüstung unterstützte Macháček auch mit Hilfe von Schwefelsäure und erreichte so eine starke Mementowirkung, ebenso in der Plastik *Halbwertszeit* (1991). In unterschiedlicher Weise setzte Macháček seine Ideen in den Plastiken *Zu Tode gequälter Baum* (1992) und *Zu Tode gequälte Bäume* (1992) um: Das eine Mal findet er zur Darstellung des Kruzifixes, im anderen Falle stellt er eine Gruppe von schlanken, kahlen, rindenlosen Baumtorsos mit aufragenden Stümpfen zusammen.

Die in den Zyklen *Verwüstete Landschaften* und *Zu Tode gequälte Bäume* vollzogene Veränderung hat den Figuren Macháčeks das Fliegen beigebracht. Während Anfang der neunziger Jahre seine fliegenden Figuren noch etwas gewichtig waren, berührten in der zweiten Hälfte der neunziger Jahre die mit Bewegung geladenen fragilen Fliegenden kaum die Erde. Zum Fliegen angepasste Figuren haben sich von ihrer Trägerin – der Landschaft – völlig losgelöst und ruhten nicht einmal mehr auf dem Pferderücken. Nur leicht verankert schwammen sie in den Lüften, die Horizontale ihrer Körper leicht gebogen, den Kopf nach oben gerichtet. Nicht nur einzelne Figuren, sondern auch Figurengruppen ragen zum Himmel empor.

In den letzten Jahren war es wieder die Landschaft, die die Imagination des Künstlers beherrschte. Nach mehr als zwanzig Jahren fand er eine neue Ausdrucksweise für das Motiv, das nicht nur in seine Kunst, sondern auch in sein Leben eindrang und beides beeinflusste. Unmittelbar nach der Schaffensperiode, die im Zeichen der zerbrechlich erscheinenden, schwebenden, unerfüllte menschliche Sehnsüchte verkörpernden Figuren stand, wandte sich Macháček zu materiellen, fest greifbaren Darstellungen eines seiner ihm nächstliegenden Motive – der Landschaft. Die Landschaften von 2003 und jüngere sind gegenüber den dreidimensionalen *Schroffen Landschaften*

Machacek.indd 216 19.8.2005 13:23:13

oder den *Windlandschaften* von 1980 eher flacher. Sie gehen aus der Form einer nicht sehr dicken Holzplatte hervor, deren Gestaltung manchmal in leichten Beulen die Plastizität nur gering andeutet. Das künstlerische Schaffen der letzten Jahre könnte bei Macháček eine Weiterentwicklung der Themen Landschaft und Erotik vorzeichnen, die ihn wohl nie losließen. Es kann aber auch in ziemlich unterschiedliche Sphären münden, die an jeweilige Motive nur entfernt erinnern. Macháček könnte aber auch auf einen völlig neuen Weg aufbrechen, wie es bei Macháček mehrmals der Fall war …

Zdeněk Macháček veranstaltete mehr als dreißig Einzelausstellungen und nahm an rund sechzig Kollektivausstellungen im In- und Ausland teil: Biel (Schweiz), Blansko, Boskovice, Brno, Bystřice nad Pernštejnem, Hörle (Schweden), Křížovice, Perugia (Italien), Praha, Sharjah (Vereinigte Arabische Emiraten), Wien (Österreich), Žďár nad Sázavou u. a.

Macháčeks Werke sind in einheimischen und ausländischen Galerien und Museen vertreten, seine Plastiken befinden sich im Freien an vielen Orten in Tschechien, in der Slowakei und in Schweden, manche wurden zum Bestandteil einiger Dutzend architektonischer Interieure.

Das von namhaften Kunsthistorikern, Schriftstellern, bildenden Künstlern und Pädagogen verfasste und durch eine übersichtliche Biographie und bibliographische Angaben bis Ende 2004 ergänzte Buch *Zdeněk Macháček* vermittelt einen gesamtheitlichen Blick auf die bisherige künstlerische Laufbahn und den Lebensweg dieser außerordentlichen Persönlichkeit der modernen tschechischen bildenden Kunst. Der Bilderteil enthält 135 Farb- und Schwarzweißreproduktionen von Plastiken und Dokumentarfotos aus dem Leben des Künstlers.

Machacek.indd 217 19.8.2005 13:23:13

Verzeichnis der Abbildungen

1 *Fliegendes erotisches Objekt*, 2004, Pappel gebeizt, Höhe 62 cm.
2 *Spirale der Integration*, 1999, Lärche, Pappel, Höhe 750 cm. Brno-Kociánka.
3 *Der Stier*, 1957, Linde gebeizt, Länge 30 cm.
4 *Die Kraft*, 1958, Linde gebeizt, Länge 60 cm.
5 *Der Steinbock*, 1957, Linde gebeizt, Höhe 10 cm.
6 *Der Köhler*, 1957, Linde gebeizt, Höhe 14 cm.
7 *Frau mit Besen*, 1957, Linde gebeizt, Höhe 61 cm.
8 *Die Eule*, 1963, Holz, Höhe 35 cm.
9 *Sitzender Akt*, 1963, Linde gebeizt, Höhe 140 cm.
10 *Abend II*, 1963, Linde gebeizt, Länge 105 cm.
11 *Blaue Venus*, 1963, Eiche gebeizt, Höhe 145 cm.
12 *Blauer Torso*, 1962, Linde gebeizt, Höhe 90 cm.
13 *Venus*, 1961, Kirsche, Höhe 100 cm.
14 *Sirene*, 1964, Linde gebeizt, Höhe 65 cm.
15 *Figur*, 1967, Kastanie gebeizt, Höhe 85 cm.
16 *Die Welten der Stille*, 1963, Linde gebeizt, Höhe 20–50 cm.
17 *Die Welt der Stille*, 1962, Linde gebeizt, Höhe 40 cm.
18 *Die Welt der Stille*, 1962, Esche, Höhe 67 cm.
19 *Die Welt der Stille*, 1962, Rüster, Höhe 80 cm.
20 *Klettergerüst*, 1965, Beton, Höhe 150 cm. Wohnsiedlung Brno-Juliánov.
21 *Schwarze Blüte*, 1967, Nussbaum, Höhe 45 cm.
22 *Mysteriöses*, 1967–1968, Mahagoni, Höhe 80 cm.
23 *Natur und Mensch*, 1968, Rüster, Höhe 1200 cm. Gelände des Instituts für Weiterbildung medizinischen Personals, Brno-Pisárky.
24 *Das Herz*, Bestandteil der Plastik *Natur und Mensch*, 1969, Rüster, Höhe 180 cm.
25 *Vögel*, 1964, Beton/Stahl, Höhe 700 cm. Relief an der Wand des Klubs der Aussteller innerhalb des Brünner Messegeländes.
26 *Durchdringungen*, 1968, Mahagoni, Höhe 79 cm.
27 *Talsperre*, 1969, Rüster, Höhe 150 cm. Neben dem Firmengebäude Ingstav, Brünn.
28 *Florenz*, 1970, Rüster, Höhe 130 cm.
29 *Perugia*, 1971, Rüster, Höhe 51 cm.
30 *Křížovice*, 1973, Rüster, Höhe 50 cm.
31 *Křížovice*, 1974, Mahagoni, Höhe 50 cm.
32 *Dorf am Horizont*, 1974, Linde, Höhe 66 cm.
33 *Zur Erinnerung an die Opfer des Faschismus*, 1975, Rüster, Höhe 500 cm. Doubravník.
34 *Schroffe Landschaft*, 1977, Linde, Höhe 150 cm.
35 *Flatternde Landschaft III*, 1980, Pappel gebeizt, Höhe 170 cm.
36 *Windlandschaft*, 1980, Pappel gebeizt, Höhe 170 cm.
37 *Windlandschaft*, 1977, Pappel gebeizt, Höhe 150 cm.
38 *Windlandschaft*, 1979–1980, Pappel gebeizt, Höhe 172 cm.
39 *Venus – Torso II*, 1979, Rüster gebeizt, Höhe 98 cm.
40 *Gelber Torso*, 1983, Linde, Höhe 96 cm.
41 *Die Landschaft*, 1985, Bronze, Breite 40 cm.
42 *Große Pfeifen*, 1985, Fichte, Höhe 300 cm.
43 *Waldmonarchen*, 1990, Fichte polychromiert, Vitrage, Höhe 900 cm.
44 *Waldkathedralen*, 1987, Fichte, Vitrage, Höhe 600 cm.
45 *Muschel*, vom Zyklus *Muscheln in uns und wir in Muscheln*, 1987, Pappel gebeizt, Höhe 60 cm.
46 *Der Frühling (Pomona)*, 1988, Pappel gebeizt, Höhe 54 cm.
47 *Herausforderung*, 1988, Pappel gebeizt, Höhe 56 cm.
48 *Frau (Torso)*, 1985, Linde gebeizt, Höhe 120 cm.
49 *Torso*, 1989, Linde, Höhe 98 cm.
50 *Liegender Torso*, 1989, Linde gebeizt, Länge 125 cm.
51 *Kinderspielplatz in Křížovice*, 1973.
52 *Kinderspielplatz in Křížovice*, 1973, Detail.
53 *Kinderspielplatz in Křížovice*, 1973, Detail.
54 *Kinderspielplatz in Křížovice*, 1973, Detail.
55 *Die Münze*, 1977, iranischer Nussbaum, Detail. Bank in Žďár nad Sázavou.
56 *Die Blüte*, 1978, Rüster, Höhe 500 cm. Bei der Halle A im Brünner Messegelände.
57 *Fontäne*, 1979, Rüster, nicht erhalten. Ursprünglich neben dem Hochgebäude des Brünner Messegeländes.
58 *Quellen*, 1978, Rüster, Höhe 500 cm, Detail. Kläranlage in Kroměříž.

Machacek.indd 218 19.8.2005 13:23:13

59 *Äskulap*, 1980, Rüster, Höhe 500 cm. Bei dem Forschungsinstitut für medizinische Technik, Brno-Bohunice (jetzt Institute der Naturwissenschaftlichen und der Medizinischen Fakultät der Masaryk-Universität in Brünn). Mitgestalter Pavel Navrátil.
60 *Der Lebensbaum* (Ausschnitt), 1980, Kiefer polychromiert, Länge 1100 cm. Relief in der Eintrittshalle des Forschungsinstituts für medizinische Technik, Brno-Bohunice (jetzt Institute der Naturwissenschaftlichen Fakultät und der Medizinischen Fakultät der Masaryk-Universität in Brünn). Mitgestalter Pavel Navrátil.
61 *Ähren*, 1989, Fichte, Höhe 300 cm. Bank in Olomouc.
62 *Waldkathedralen*, 1989, Lärche, Vitrage, Höhe 500 cm. Wohnsiedlung Brno-Bystrc.
63 *Halbwertszeit*, 1995, Rüster, Höhe 56 cm.
64 *Zu Tode gequälter Baum*, 1992, Linde polychromiert, Höhe 175 cm.
65 *Überflug*, 1992, Pappel polychromiert, 67x63x55 cm.
66 *Taumel des Flugs*, 1995, Lärche, Pappel, Höhe 250 cm, Länge 550 cm.
67 *Ewige Sehnsucht*, 1997, Pappel, Höhe 450 cm.
68 *Über der Landschaft*, 1995, Lärche, Pappelholz, Höhe 300 cm.
69 *Zügelung des Pegasus*, 2002, Pappel, Höhe 350 cm.
70 *Muse auf einem roten Pferd*, 2004, Holz polychromiert, Länge 200 cm.
71 *Ewige Sehnsucht*, 2003, Eiche, Höhe 300 cm. Vranov u Brna.
72 *Zwei auf dem Pferd*, 1997, Pappel, Länge 300 cm.
73 *Die himmlische Liebe*, 1997, Pappel, Breite 300 cm.
74 *Liebe heißt Auffliegen … I*, 1997, Pappel, Länge 300 cm.
75 *Liebe heißt Auffliegen … II*, 1999, rote Weide, Länge 300 cm.
76 *Leda mit dem Schwan*, 1998, Weide (Leda), Pappel (Schwan), Länge 210 cm.
77 *Die Perle*, 1999, Pappel polychromiert, Länge 200 cm.
78 *Zwei auf dem Pferd*, 1999, Pappel, Länge 188 cm, Breite 168 cm.
79 *Liebespaar auf dem Elefanten*, 2000, Rüster (Elefant), rote Weide (Liebespaar in der Trage auf dem Elefantenrücken), Höhe 49 cm, Breite 63 cm.
80 *Bewerbung*, 2000, Pappel, Höhe 400 cm.
81 *Umschwärmen*, 2000, Pappel, Höhe 210 cm.
82 *Das Spiel um den Apfel*, 2000, Pappel, Höhe 250 cm.
83 *Muse mit Pegasus*, 2002, Pappel polychromiert, Höhe 100 cm.
84 *Eule – die Erotomane*, 2003, Pappel gebeizt, Höhe 20 cm.
85 *Der Adamsapfel*, 2004, Pappel polychromiert, Höhe 15 cm.
86 *Der Kreis des Fingerringes für Jaroslav Malina*, 2004, Linde polychromiert, Höhe 21 cm.
87 *Der Kreis des Fingerringes*, 2004, Pappel gebeizt, Durchschnitt 99 cm, Höhe (samt Gestell) 158 cm. Dreidimensionales Emblem zum Projekt *Der Kreis des Fingerringes.*
88 *Malina-Becher (Himbeerbecher)*, 2005, Pappel polychromiert, Höhe 32 cm.
89 *Löwe – der Schatzwächter*, 1991, Holz polychromiert, Höhe 120 cm.
90 *Damengesellschaft*, 1991, Holz, Leder, 120x50 cm. Mitgestalterin Alena Kojdlová.
91 *Die Eule*, 1995, Pappel gebeizt, Höhe 26 cm.
92 *Eule – der Schäker*, 1999, Pappel gebeizt, Höhe 26 cm.
93 *Eule – der Nachtphantom*, Pappel gebeizt, 2005, Breite 86 cm.
94 *Wellengang*, 2003, Lärche polychromiert, Höhe 600 cm. Gymnasium Bystřice nad Pernštejnem.
95 *Landschaft I*, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 224 cm, Breite 100 cm.
96 *Landschaft II*, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 220 cm.
97 *Erotische Landschaft*, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 170 cm, Breite 78 cm.
98 *Herbe Landschaft*, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 187 cm.
99 *Landschaft Schmetterling*, 2003–2004, Pappel gebeizt, Höhe 145 cm, Breite 130 cm.
100 *Landschaft Segelschiff*, 2004, Pappel gebeizt, Höhe 215 cm.
101 *Herbst im Hochland*, 2004, Pappel polychromiert, Höhe 100 cm.
102 *Das Hochland*, 2004, Pappel gebeizt, Höhe 125 cm.
103 *Luftige Landschaft*, 2005, Pappel, Höhe 61 cm.
104 *Pfiffikusse*, 1997, Pappel, 25 cm.
105 Zdeněk Macháček mit seinem jüngeren Bruder Radomír und seiner Mutter Emilie Macháčková (Ostern 1934).
106 Teilnehmer aus dem Südmährischen Bezirk am Langlaufwettkampf Tatra-Pokal (die Hohe Tatra) in der Slowakei: Zbyněk Junek, Zdeněk Macháček, Karel Hlaváč, Vítězslav Novotný (1950).
107 Gruppe 4 im Atelier in Brno-Vinařská: Alena Konečná, Karel Zedníček, Jaroslava Brzobohatá, Zdeněk Macháček, Pavel Navrátil (1958).
108 Vernissage der Ausstellung *Konfrontationen der schöpferischen Brünner Gruppen*, Kunsthaus der Stadt Brünn (1963).
109 Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil, Galeria de la Luna, Perugia, Italien. Marta Navrátilová und Pavel Navrátil (1965).
110 Zdeněk Macháček arbeitet an der Plastik *Vögel* (1965).
111 Zdeněk Macháček bei der Arbeit im Atelier Brno-Komárov (1966).
112 Zdeněk Macháček arbeitet an der Plastik *Natur und Mensch* mit dem Prototyp der 20 Kilo schweren tschechischen Motorsäge „Biber“ (1968).

Machacek.indd 219 19.8.2005 13:23:13

113 Filmaufnahme aus dem Film von Jan Beran *Bildhauer Zdeněk Macháček* (Křížovice 1973).
114 Zdeněk Macháček bei der Arbeit (1974).
115 Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil in der Jaroslav Král-Galerie des Kunsthauses der Stadt Brünn (1974).
116 Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil, in der Jaroslav Král-Galerie des Kunsthauses der Stadt Brünn (1974). Pavel Navrátil, eine Angestellte des Kunsthauses der Stadt Brünn, Zdeněk Macháček (1974).
117 Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Pavel Navrátil, in der Jaroslav Král-Galerie des Kunsthauses der Stadt Brünn. Oldřich Mikulášek und Zdeněk Macháček (1974).
118 Zdeněk Macháček in seinem Freilichtatelier in Křížovice (1978).
119 Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček, Ausstellungssaal Pod Klucaninou, Tišnov. Karel Pavlík, Ludvík Kundera, Zdeněk Macháček (1988).
120 Vernissage der Ausstellung von Zdeněk Macháček, Ausstellungssaal Pod Klucaninou, Tišnov. Sylva Lacinová, Věra Mikulášková, Zdeněk Macháček (1988).
121 Vernissage der Ausstellung anlässlich des Projekts *Der Kreis des Fingerringes: Weltgeschichte der Sexualität, Erotik und Liebe von den Anfängen bis zur Gegenwart – dargestellt im realen Leben, in der Belletristik, der Bildenden Kunst und insbesondere in Kunstwerken vom Inhalt des vorliegenden Buches inspirierter tschechischer Maler und Bildhauer*, Rektorat der Masaryk-Universität in Brünn. Zdena Höhmová, Zdeněk Macháček, Stanislava Macháčková (1998).
122 Ausstellung anlässlich des Projekts *Der Kreis des Fingerringes: Weltgeschichte der Sexualität, Erotik und Liebe von den Anfängen bis zur Gegenwart – dargestellt im realen Leben, in der Belletristik, der Bildenden Kunst und insbesondere in Kunstwerken vom Inhalt des vorliegenden Buches inspirierter tschechischer Maler und Bildhauer*, IBC – Geschäftszentrum, Brno-Příkop. Dominierend im Raum sind die Plastiken von Zdeněk Macháček (1999).
123 Internationales Bildhauersymposium „Holzplastik" in Žďár nad Sázavou, II. Jahrgang (1993). Stanislava Macháčková servierte einen kleinen Imbiss. Von links: Peter Linnet (Großbritannien), Kent Andersson (Schweden), Miloš Vlček, Zdeněk Macháček, Zdeněk Macháček jun., Stanislava Macháčková (alle Tschechien).
124 Internationales Bildhauersymposium „Holzplastik" in Žďár nad Sázavou, II. Jahrgang (1993). Zdeněk Macháček arbeitet an der Plastik *Fische*.
125 Internationales Bildhauersymposium „Holzplastik" in Žďár nad Sázavou, II. Jahrgang (1993). Die Plastik von Zdeněk Macháček *Fische*.
126 Eröffnung der Ausstellung von Zdeněk Macháček und Milan Michna im Botanischen Garten der Masaryk-Universität in Brünn. Zdeněk Macháček, Milan Michna, Jaroslav Malina, Jan Slovák (2000).
127 Ausstellung von Zdeněk Macháček im Botanischen Garten der Masaryk-Universität in Brünn; dominierend im Raum ist die Plastik *Der Komet* (2000).
128 Vernissage der Ausstellung *Unter uns Gruppen*, Kunsthaus der Stadt Brünn. Karel Veleba, Petr Spielmann, Zdeněk Macháček (2004).
129 Plastiken von Zdeněk Macháček in der Ausstellung *Unter uns Gruppen*, Kunsthaus der Stadt Brünn (2004).
130 Galerie Abseits in Křížovice.
131 Ausstellung von Zdeněk Macháček in der „Galerie z ruky" (Galerie Abseits), Křížovice. Jitka Molavcová a Zdeněk Macháček (2000).
132 Zdeněk Macháček mit seinen lieben Leonbergern (2002).
133 Vernissage der Ausstellung von Milan Magni in der „Galerie z ruky" (Galerie Abseits) in Křížovice: František Derfler, Růžena Magniová, Jana Zabloudilová, Zdeněk Macháček, Zdena Höhmová (2003).
134 Zdeněk Macháček in seinem Atelier in Křížovice (2003).
135 Zdeněk Macháček mit seiner Frau Stanislava Macháčková im Amphitheater der „Galerie z ruky" (Galerie Abseits) in Křížovice (2003).

Machacek.indd 220 19.8.2005 13:23:13